

ROSEMARIE SCHUDER

A BOSZORKÁNY FIA

Fordította KARDOSS TILDA

**A KÖVETKEZŐKBEN HÁROM, A CSELEKMÉNYT MEGELŐZŐ
ESEMÉNYRŐL LESZ SZÓ, NEM HIBA, HA VALAKI NEM OLVASSA EL,
DE AZ SEM, HA ELOLVASSA.**

I

Róma, 1600. február tizenhetedike.

A zöldségárusok és a teherhordók, az utcai énekesek és az utcagyerekek, a ringyók, a zarándokok és a koldusok némán, de feszülten figyelték a két dominikánus szerzetest, akik a nagy halom fahamuból meg más hamuból egy agyagkorsót töltöttek meg kis kézilapátjukkal.

Fagyos és borús volt a délelőtt a Campo de' Fiorin, a bűnösök vesztőhelyén. Az előkelő urak már eltávoztak volt, amikor a máglya tüze hamvába halt.

De ezek az emberek még maradtak, és szemmel tartották a dominikánus szerzeteseket. Valamit vártak, de semmi sem történt. Nem történt csoda. Az emberek hallgattak és figyeltek.

Csak egy északról jött, de az ország nyelvét ismerő zarándok nem tudott uralkodni magán; beszélnie kellett. Egy zöldségárus ácsorgott mellette, hagymával teli zsákját a földre eresztette, de száját nem engedte el, nehogy a tolongásban lába keljen.

- Mire lehetünk még büszkék manapság - mondta a zarándok, szavait a zöldségárushoz intézve. - Azt hittem, a barbár idők véget értek. És az emberek embermódra élhetnek. És egy kicsit a haláluk is emberibb lesz. Undorító! Igazán durva dolog, embereket máglyán elégetni. Ezért zarándokoltam Rómába? Ezért róttam az utat több mint fél évig? Tegnap este napnyugtával értem a városba, és imádkozni akartam Szent Péter előtt, de amikor lábamat a dóm legalsó lépcsőjére tettem, a svájciak, a pápa őrizői, a kapuk elé vasrácsot toltak. Lezárták a Szent Pétert. Elhiheted nekem: kint a templom előtti lépcsőkre dőltem le, és sírtam és didegtem. Mígnem egy szerzetes jött, egy kapucinus testvér; az segített fölállnom. A kolostor szegényszobájában meleg levest adatott nekem, meg gypjútakarót, hogy kipihenhessem magam. Aludj, mondta, hogy friss légy holnapra, amikor Giordano Brúnót elégetik a Campo de' Fiorin.

- Ez Róma - szólt a zarándok a zöldségárushoz, holott az egyáltalán nem kérdezte -, az emberries, mondhatnám haladó város, amely nem tűri, hogy egy szegény ember az utcán háljon. És mégis embertelen és barbár város ez...

- Mit tudsz te Rómáról - mondta az idegen zarándoknak a zöldségárus, némi megvetéssel. - Az az ember, akit itt most elégettek, elhagyta Rómát, el a kolostorát, a dominikánusokat. Azt mondják, volt Némethonban, a franciáknál, Angolhonban, a cseheknél. És ahogy hírlik, mindenütt megbecsülték. De valami hazahajtotta, haza, Rómába. El kellett jönnie, ide, a Tiberishez, az Angyalvárhoz, a Szent Péterhez, és végül a Campo de' Fiorira. Mindenáron haza akart jönni, pedig nem tudta, mivégre jönnie. Ez Róma. Érted? Bólogatsz? Buta vagy. Nem ez Róma. Mi vagyunk az, és miértünk jött haza. Mosolyogsz? Fölfuvalkodott vagy. Azt hiszed, nem tudjuk, mi volt a szándéka? Miért van hát akkor, hogy csak mi vagyunk még itt, és senki a nagyurak közül, nézz körül. - Hangját suttogóra fogta. - Ez az ember azt állította, hogy az ég egészen másmilyen, mint ahogy a Bibliában áll. És az urak odafönt ezt nem

akarják elismerni. Maradjon minden úgy, ahogy van. A föld lapos, a csuhások pocakja gömbölyű.

Egy Páduából szökött diák elegyedett a beszélgetésbe:

- Azt már régóta tudják mindenütt, hogy a föld nem lapos; hiszen a portugálok meg a spanyolok körülhajózták a földet.

A zöldségáros kitartott véleménye mellett:

- Már bizony az úgy van a csuháshasakkal, ahogy mondtam. És mindent úgy kell hinni, ahogy az uraságok akarják. Most már érted, zarándok, miért látsz csak magunkfajtákat a hamu körül?

Az északról jött jámbor zarándok nem akarta érteni; keresztet vetett és elfordult. Szent Péter-hez sietett, áhítattal megcsókolta az előrenyúló jobb láb hűvös bronzujjait, és érezte, hogy a dóm tágas, csöndes, tömjénfüst-gomolyokkal telített csarnokában megnyugszik fölhevített lelke a szentatyához, VIII. Kelemenhez szálló gondolataitól, aki vatikáni palotája termében minden délben megvendégeli a szegényeket. És buzgón remélte, hogy elég szegénynek találják majd ahhoz, hogy őt is odaengedjék. Talán mégis érdeklődnie kellett volna a leleményes szökött diáknál, hogyan kell ezt csinálni? De a diák ott maradt a bámészkodó tömegben.

A dominikánusok agyagkorsóba gyűjtögették egykori rendtestvérük hamvait. Az egyik két kézzel fölemelte az edényt, s társa kíséretében ellépdelt a Palazzo Farnese előtt. Ezt a palotát III. Pál pápa építtette, ugyanaz, akinek Kopernikusz több mint ötven évvel ezelőtt „Az égitestek körforgásairól” című munkáját ajánlotta.

A szerzetesek mögött hallgatagon vonultak a zöldségárosok és a teherhordók, a ringyók, az utcai énekesek és az utcagyerekek, a Via de' Fontanonén keresztül s át a Sixtus-hídon. A szerzetesek azt a parancsot kapták, hogy ezen a hídon áthaladva, a balpartról szórják a hamvakat a Tiberisbe. Ezt a balpartot, a Porta Settimiana és a Porta Portese között, újabban olyan emberek lakták, akik kezük munkájával másokat szolgáltak; értettek a paloták építéséhez, az utcák kövezéséhez. És különös csúfságul szánták ezeknek, hogy az ő partjuk mentén sodorják a hullámok a gonosztevő hamvait.

És amikor a hamu a vízbe merült, és elhangzott a nagy átok afölött, ami az ötvenkét évet megért Giordano Brúnóból maradt, akkor az egyik szerzetes beszélni kezdett a némán maguk elé meredő emberekhez, mert a hallgatást fenyegetőnek érezte.

- Hol vannak az okos szájhősök, akik a borbélynál meg a kofáknál olyan bátor suttozással háborogtak az Inkvizíció ítélete miatt? Csodát vártak az Istentől ennek a gonosztevőnek a tiszteletére. Hol vannak a locsogók, akik azt jósolták, hogy a folyó kilép medréből, és előnti a várost? Isten minden bizonnyal tud csodát tenni, de csak akkor teszi meg, ha jónak látja.

A Tiberis a Porta Settimianától a Porta Porteséig, s onnan a tengerig vitte a hamvakat. És nem lépett ki medréből.

De az embertömeg mégis ott szorongott a parton, és várt. Várt. Aztán, úgy délidő körül, lassan oszladozni kezdett, úgy látszik, most már valóban nem történik semmilyen csoda.

II

Firenzében, az 1610-es év feltűnően tiszta augusztusi éjszakáin egy Pisából származó férfi kémlelte távcsövével az eget.

És ott valami olyat látott, amit azonnal közölnie kellett levélben barátaival. És leírta ezeket a betűket:

„Smaismrmilmepoetaleumibunenugttaurias.” A tudósok elolvasták, és sokat töprengtek fölötte, összevissza cserélgették a betűket, ide-oda tologatták, hogy kihámozzák az értelmét.

Az ingolstadti kollégiumban Christoph Scheiner, a Jézus Társasága jámbor pátere, ez a matematikai és asztronómiai dolgokban tapasztalt, okos, aszkéta külsejű férfi, bosszúsan üldögélt dolgozószobájában, és hosszú, ügyes, csontos-csúnya ujjával próbálta a betűket megszelídíteni. Szent Antalra, szitkozódott magában, ha ez a pisai valami olyat fedezett fel, amit ő, Christoph Scheiner is feltalálhatott volna! Neki épp annyira a kisujjában van az asztronómia tudománya, ha nem jobban, mint annak az embernek, aki ott Firenzében kuporog a távcsöve előtt. Mégpedig ő német alapossággal műveli ezt a tudományt. Csak éppen távcső nem áll rendelkezésére. Egy olyan kürtővel mindenki, akinek szeme van, kikémlelheti az eget.

A jezsuiták egy másik pátere, Paul Guldin, a bécsi matematikus - termetes és kissé hízásra hajlamos férfi, szívós és éleselméjű, de mártíromságra alkalmatlan - mosolygott, amikor az értelmetlennek tűnő betűhalmazt megpillantotta. Milyen olaszos, gondolta, milyen játékos, milyen kecses, milyen ügyes. A pisai ember rejtvényt ad fel a világnak. Csak ő tudja, hogy felfedezését miért nem mondja ki kerekén, egyetlen világos mondatban, mint annak idején, nyolc hónappal ezelőtt, tudományos közleményében, a „Sidereus Nuncius”-ban, amikor hírül adta, hogy a Jupiter bolygó oldalán négy kísérő csillagot fedezett fel. Guldin nem sokáig kísérletezett a zavaros betűk összeillesztésével. Feladta. Oldja meg a rejtélyt maga a pisai. Senki más meg nem fejtheti.

De valakinek Prágában megvolt a kitartása és az erős vágya ahhoz, hogy a talányt kifürkéssze: Johannes Kepler császári matematikusnak. Felállított egy mondatot: „Salve umbistineum geminatum Martia proles.” Kissé barbár, ahogy ő maga is elismerte. Egy betű még fölöslegessé is vált a megfejtésnél: „Üdvöz legyetek kettős pitykék, gyermekei a Marsnak.” Kepler feltételezte, hogy Galileo Galilei látta távcsövével, amint a Marsot két holdja kíséri. De így egy betű fölösleges.

Johannes azt kívánta, bár Firenzében lehetne most, hogy beszélhetne Galileivel, hogy a távcsövet, ezt a minden jogarnál értékesebb műszert az égre irányíthatná és nézhetné és összehasonlíthatná és számításokat végezhetne és matematikailag és fizikailag bizonyíthatná, hogy Kopernikusz igazat mond „Az égitestek körforgásairól” szóló művében. Most Firenzét látni, a nagy olasz tudóssal és barátal szülővárosáról, Pisáról beszélgetni, ahol állítólag a világ legcsodálatosabb márvány dómja áll, a legművészebb keresztelő medence és a bámulatos, kecsesen felépített ferde torony. És együtt nevetni vele, visszaemlékezvén, hogy felháborodtak a pisai kollégium doktorai, amikor Galilei a toronyból, dőlését kihasználva, a szabadesés törvényeit magyarázta matematikus diákjainak. Köszöntlek, Galilei! És én tudom, miért rejtetted talányba felfedezésedet. Hiszen alig tíz esztendeje, hogy Giordano Brúnót elégették.

A Neckar menti Tübingenben az evangélikus-lutheránus egyetemen levő dolgozószobájában ült Michael Maestlin, a matematika professzora, aki csillagászati tankönyvet írt, mégpedig az áhított béke kedvéért úgy, mintha a föld még mindig a mindenség középpontjában nyugodna, és mintha ő, Maestlin, Kepler tanítója, soha egy árva szót sem hallott volna Kopernikusról.

„Ha elkerülhetetlen lesz, hogy ezzel is erősítsem a bizonyítékot Kopernikusz mellett... - mormolta maga elé. - Bár jól tudom, hogy a Földnek a Nap körüli mozgásáról szóló tanítás helytálló, s hogy a Napnak a világtér egészében más helyet kell kijelölnünk, mint amit Ptolemaiosznál elfoglalt. De a mi mesterünk, Luther, elvetette Kopernikusz tanát, mint olyat, ami nem egyezik a Szentírásával. Azért, aki jó lutheránus, nem vehet tudomást erről a tanításról. És nem terjesztheti. Csak - ha elkerülhetetlen. Talán titokban.”

A prágai várpalotában Rudolf császár étkezés közben értesült a pisai ember felfedezéséről. Táplálkozását nem szakította félbe, tele szájjal mondta:

- Szégyenletes arcátlanság! Bizony isten, az ember nem tudja, mi újat láthatott az égen. Lehet, hogy a Mi csillagunkat. Természetesen az égen történő dolgok ránk vonatkoznak. Mi, a Német-Római Szent Birodalom császára elrendeljük, hogy az az ember ott Firenzében fedje fel a rejtélyt. Haladéktalanul.

Galilei, a toscanai nagyherceg alattvalója, lefordította és megerősítette a parancsot a római Jézus Társasággal. Értesítették, hogy Claudio Aquavivának, a rend generálisának nincsenek kétségei. Ahhoz, hogy a generális igen bölcs és ügyes férfinak tartsa magát, nem kellett túlzott elbizakodottság. Már életében is úgy emlegették a hercegi gyóntató-atyák számára adott utasításait, mint „a ravaszság mesterműveit”.

A prágai udvar Guiliano de' Medici toscanai követ, a nagyherceg bátyja útján tudta meg a betűtitok nyitját 1610 novemberében.

„Altissimum planetem tergeminum observavi.” Ami azt jelenti: „A legfőbb bolygó hármas alakzatát figyeltem meg.” A távcső Galileinek a Saturnust mutatta az égen, mégpedig úgy, mintha e „legfőbb bolygóhoz” közvetlenül mellette két kisebb csillag tartozna.

Ámde alig ült el a betűrejtvény megfejtése körüli izgalom, a Pisából származó firenzei - ugyanez év decemberében - új talányt adott föl a világnak.

„Haec immatura a me iam frustra leguntur oy.” És ez azt jelentette: „Ezt még hiába, túlságosan korán kerestem.”

Kepler, mielőtt azzal kísérletezett volna, hogy a szavakat ismét össze-vissza forgatva megtalálja jelentőségüket, levelet írt Galileo Galileinek Firenzébe:

„Könyörgök, drága Barátom, ne hagyjon bennünket soká kétségben írásának értelme felől. Kérem, gondolja meg, hogy vérbeli németekkel van dolga, akikben hallatlan a tudásszomj, és akik a lehető legalaposabban akarnak mindenről tájékozódni. Kérem, mérlegelje, micsoda szorult helyzetbe kerülök az Ön hallgatása miatt.”

Claudio Aquaviva nem adott utasítást az Inkvizíciónak arra, hogy Galilei Keplernek adandó válaszát akadályozza meg. Most igazán nem ezeknek a rejtvény töredékeknek az ügye volt a Társaság legégetőbb problémája. Velence zavargott. Szent Márk köztársaságának kormánya nem küldött több pénzt Rómának, a Társaság valamennyi tagját kiutasította területéről. Aquaviva feltűnés nélkül megfigyelőket küldött a lagúnák városába; a velenceiek szándékának kitudakolása pillanatnyilag sokkal inkább érdekelte, mint Galilei levélváltása.

Így értesült a prágai udvar és Johannes Kepler császári matematikus a toscanai követ, Guiliano de' Medici útján a második talány megoldásáról, 1611 januárjában:

„Cynthiae figuras aemulatur mater amorum.” És ez azt jelentette: „A Venus követi a Hold fázisait.”

Rudolf, a császár unatkozott.

- Ehhez a bolygóhoz soha életemben nem éreztem valami különös vonzalmat, ez nem az én csillagom, felőlem kövesse a Venus a Holdat, ha neki jólesik - mondta magas, kissé bárgyú aggastyánhangján. Maga elé kuncogott, kéjes emlékeknek adta át magát. - Mesélj nekünk a nagyapáról meg a kedveséről, aki legkevesebb tíz embert mérgezett meg. Mesélj nekünk a velencei Biancáról, akiről azt tartják, hogy a világ legszebb asszonya volt - nógatta a toscanai követet.

Rövid habozás után mégis egy szolgát menesztett Keplerhez, a matematikushoz, hogy a biztonság kedvéért számoljon utána, talán az új felfedezésből kiderül valami fontosabb dolog a császár horoszkópját illetően. Aztán váratlanul dühösen fordult de' Medici örgrófhoz:

- Miért akarja nekem megint Bianca asszony történetét elmesélni? Már százszor hallottam, és undorítóan és ostobának találom.

A gazdag, ápolt, karcsú örgróf roppant gőggel nézett a császárra.

- Azt kívánta, hogy ezúttal megint régi, mulatságos históriákat tálaljak önnek, mert el akarja felejtetni, mit fedezett fel távcsövével az égbolton a mi Galileo Galileink.

- Nektek van pénzetek az ilyesmire - mondta Rudolf alattomosan és otrombán.

- Mindent meg lehet vásárolni - vélte az örgróf lanyha mosollyal -, embert, jószágot, házat, hajót, távcsövet.

- Sajnálom - szólt Rudolf bosszúsan -, nekem igazán nincs rá pénzem.

- Mit szeretne megvenni? - kérdezte az örgróf játékosan, hanyagul.

- A bolygókat - felelte az aggastyán komolyan.

- Mi célból? - kérdezte a toscanai követ, előzékenyen átvéve a beteges ötletet.

- Kényszeríteni akarom őket, hogy a Föld körül fussanak. Úgy szeretem a ptolemaioszi világképet, olyan egyszerű és olyan megnyugtató! Mi a mindenség középpontjában, és minden körülöttünk forog.

Az örgróf vállat vont. A barbár aggastyán gondjait nem tudta magáévá tenni.

- És a ti Galileitek megöli az utolsó reményünket is arra, hogy Kopernikusz esetleg tévedett.

- Tudomásom szerint az önök Keplerje is azon fáradozik, hogy megsemmisítse a ptolemaioszi világképet - jegyezte meg Giuliano de' Medici felszínesen.

Ez a végsőkéig felingerelte a császárt.

- Pénzt! - kiáltott fel hirtelen vadul. A szeme rémületesre tágult: a roham jele. - Mindent megvenni! - lihegte. - Megvenni a bolygókat! - nyögte. Szolgák siettek elő, hideg vízbe mártott törülközővel csavarták körül a fejét. A toscanai követ diszkréten visszavonult.

Minthogy Kepler, a császári matematikus nem utazhatott Firenzébe együttes kutatómunkára, barátját hívta Prágába. Galilei így válaszolt:

„Drága Barátom, meghívása roppant megtisztelő, de ugyanolyan mértékben elijesztő. Én nem tudok naponta sört inni és hurkát enni, nem tudok a meleg kályha mellett üldögelni. Nem tudok a hegyeken át Önhöz utazni, az út túlságosan hosszú, és az én egészségem túlságosan gyatra. És a diákjaimat sem engedhetem itt át az ostoba és örökké ugyanazon kérődző

Ptolemaiosz-híveknek. Még képtelenek lennének legyőzni azt a veszélyt, hogy ugyanolyan ostoba kérődzőiké fejlődjenek. Isten Önnel!”

III.

A luxemburgi páter Lamormain átnyújtotta a tiltott könyvek listáját, az „Index prohibitorum librorum”-ot, rendtestvérenek, Paul Guldinnak. A jezsuiták Alpokon túli tartományfőnöke mindkettőjüket magához rendelte Bécsbe: évi jelentésüket tegyék meg előszóval, és vegyék át az újabb utasításokat. Páter Paul Guldin, a tudós férfiú, aki otthonos volt a matematika dolgaiban, Anna császárné gyóntatójaként Prágában élt; épp ezért a Jézus Társasága fontos megfigyelőnek tekintette Habsburg Mátyás császárnál. Páter Lamormain, akit kaján emberek „Lämmermann-nak”, „birkának” hívtak, a stájerországi Habsburg Ferdinánd főherceg gyóntatóatyja, ez pedig a császári korona legközelebbi várományosa volt abban az esetben, ha Mátyás gyermektelen marad.

A jezsuiták Alpokon túli tartományfőnöke egyedül hagyta kettejüket, a lista tanulmányozásába merülten.

Páter Paul Guldin ujjával végigszántott a sorokon; a lista nem tartalmazott semmi jelentősen újat, Boccaccio szerepelt benne, és rotterdami Erasmus Újtestamentum-fordítása. Most megtorpant az ujj. IV. Pál pápa: „A reformáció vázlata”? Erről nem tudott eddig. De a teljes indexet sem látta még egyszer sem.

- Érthetetlen - mondta félhangon -, még III. Pál pápasága alatt dolgozott rajta, majd pedig a saját művét indexre tette?

A „birka” nevetett rendtestvére csodálkozásán:

- Érthetetlen? Nem. Éppen az az erősségünk, hogy a saját tévedéseinket magunk igazítjuk ki.

Guldin tovább olvasott, és megint meghökkent:

- Kopernikusz? „Az égitestek körforgásairól”? Hát én már semmit sem értek. - Guldin felindultan nézett társára. - Azt még csak igen, ha Luis de León Ágoston-rendi szerzetesnek, a salamancai spanyol professzornak minden műve indexre kerül. Mert ez egyszerűen fogta és lefordította az Énekek Énekét az Ótestamentumból - az Énekek Énekét, amely csak az egyházon keresztül kapta meg igazi értelmét. A saját nyelvére fordította le, arra, amit Kasztíliaiban beszélnek, mint valami pásztordalt, mint valami érzéki, szerelmes költeményt... Jó, álljon ez a listán, Boccaccio mellett. De Kopernikusz csak nem hozta kísértésbe az emberek érzékeit?! Ő az elméjüket próbálta megmozgatni. Egy asztronómiai, egy matematikai művet írt. Nem mondott ellent hittételeinknek, nem hamisította meg a Szentírást.

- Olyan műért hevülsz, Pál testvér, amely indexen van?

- Én a matematika tanára vagyok, és ezt a művet alaposan ismerem. Okos írás. Tagja vagyok Társaságunknak, és tudom, hogy Kopernikusz III. Pál pápának ajánlotta munkáját, és köztudomású, hogy a pápa annak idején az ajánlást el is fogadta.

- Én nem vagyok matematikatanár, én nem ismerem ezt a könyvet. De tagja vagyok Társaságunknak. És ha a listát nézem, azt kell mondanom, hogy III. Pál pápa minden bizonnyal hibát követett el, súlyos hibát. Láthatod a reformáció-vázlat példáján is. A szerző, amikor maga is pápa lett, a saját művét indexre tette. Ez a mi erősségünk. Tévedéseinket magunk tesszük jóvá.

- Szeretném, ha legalább beleolvasnál Kopernikusz előszavába. Akkor talán legalább a csodálkozásomat megértenéd.

- Én nem olvasom el azt, ami indexen van.

- Hogyan akarsz a téveszmék ellen küzdeni, ha nem ismered őket?

- Számomra az egyházatyák és a rendi szabályok a mértékadók - válaszolt Lamormain, majd némi gondolkodás után hozzátette: - Mégis, az én hitem erős, nekem nem árthat. Egy zavaros koponya szüleményeivel szemben védettnek érzem magam.

De mert kissé felkeltette a kíváncsiságát, mi az, ami rendtestvérét annyira felizgatta, átmentek a házikönyvtárba. Guldin rövid keresés után megtalálta a könyvet. És Lamormain olvasni kezdte:

„Őszentségének, III. Pál pápának. Nikolaus Kopernikusz előszava »Az égitestek körforgásairól« szóló művéhez.

Teljes tudatában vagyok annak, Szentséges Atyám, hogy lesznek bizonyos emberek, akik, mihelyst tudomást szereznek arról, hogy művemben a világkép átalakulásait a Föld meghatározott mozgásainak tulajdonítom, nyomban kikiáltják: az effajta tanítás föltétlenül elvetendő.

Amikor számításba vettem, hogy ezek a bizonyos emberek sok évszázados hagyományokra támaszkodva, szilárdan megalapozottnak tartják azt a felfogást, hogy a Föld az ég közepében, annak középpontjaként, mozdulatlanul áll, szóval amikor megfontoltam, hogy ezek az emberek elméletemet, mellyel azt állítom, hogy a Föld mozog, képtelenségnek kell hogy tekintsék, sokáig küzdöttem magammal, vajon nyomtatásba adjam-e fejtegetéseimet és a mozgás eme bizonyítékait. Avagy nem lenne-e okosabb a pithagoreusok és mások példáját követnem, akik nem írásban, hanem szóbelileg és csupán hozzátartozóiknak és barátaiknak adták tovább a filozófia rejtelseit?

Szentséged nyilván hallani kívánja tőlem, hogyan jutottam arra a merész gondolatra, hogy a Föld mozog, ellentétben a matematikusok általános nézetével és talán az egészséges emberi gondolkozással is. Ezért óhajtom, hogy Szentséged előtt nyilvánvaló legyen: semmi más nem késztetett arra, hogy új elméletet keressek az égitestek mozgásainak kiszámítására, mint az, hogy a matematikusok e kérdésben semmiképpen sem tudtak megegyezni. Hiszen még a Nap és a Hold mozgását illetően is annyira bizonytalanok, hogy képtelenek az évszakok állandó terjedelmét megállapítani, így aztán a Nap és a Hold, valamint az öt bolygó mozgásának meghatározásánál nem alkalmazhatnak sem azonos alapelveket vagy feltételezéseket, sem azonos bizonyítékokat a látható körforgásokra és mozgásokra. Egyesek ugyanis csak homocentrikus köröket használnak, mások meg excentrikusokat és epiciklusokat, és így sohasem érhetnek el tökéletes eredményt. Úgy járnak, mint az, aki különféle képekről vett kezeket, lábakat, fejet és más tagokat akar összeilleszteni, amelyek nem egy és ugyanazon testről valók, holott igen jól festettek önmagukban. Szörnyszülött származhat ebből, de ember aligha.

Amikor tehát az égitestek mozgásainak összefüggéséről szóló hagyományos matematikai tanításokat magamban mérlegeltem, roppant kellemetlenül érintett, hogy a filozófusok még nem állítottak fel helyesebb elméletet a Mindenség észlelhető mozgásairól - a Világmindenségről, amelyet a legjobb és legtökéletesebb építőmester épített fel számunkra - holott viszonylag kevésbé fontos dolgokat olyan alaposan kikutattak.

Nos, nem kímélve fáradságot, átolvastam a filozófusok írásait, mindent, amihez csak hozzájuthattam, hogy felderítsem, nem nyilvánította-e valamelyikük azt a véleményét, hogy az égbolt mozgásai mások, mint ahogy azt a szakértő matematikusok elfogadják. És így nemrég

csakugyan rábukkantam Cicerónál, hogy Nikétasz azt állította, a Föld mozog. Majd Plutarkhosznál olvastam, hogy még másoknak is ez volt a véleményük. Az erre vonatkozó részt, hogy Szentséged saját szemével győződjék meg róla, ideiktatom. Plutarkhosz azt mondja: »közönségesen az a nézet, hogy a Föld mozdulatlan, de a pithagoreusi Philolaosz elfogadja, hogy miként a Nap és a Hold, ferde körben kering a tűz körül. A pontusi Hérakleidész és a pithagoreusi Ekphantosz is azt tanítja, hogy a Föld forog, de nem előrehaladással, hanem kerék módjára, miáltal reggeltől estig a saját középpontját kerüli meg.« Ez ösztönzött arra, hogy hasonlóképpen tételezzem fel a Föld mozgását, és azt gondoljam, hogy ha előttem másoknak szabad volt tetszés szerinti keringést elfogadniok, nekem is megengedtetik, hogy kikutassam, vajon a Föld mozgásának elfogadásával nem talállok-e kielégítőbb magyarázatot az égitestek változásaira.

Ehhez igazodva alkottam meg művem tervét is. Az első könyvben leírom az égitestek valamennyi pályáját, azzal a mozgással, amelyet a Földnek tulajdonítok úgy, hogy ez a könyv bizonyos fokig a Világmindenség általános rendjét tartalmazza. A következő könyvekben összehasonlítom a többi csillagok és pályák mozgását a Föld mozgásával úgy, hogy ebből megállapítható, mennyit tarthatunk meg a többi csillag és égitest mozgásából, a Föld mozgására vonatkoztatva. Semmi kétségem, hogy éleselmjű és tudományosan képzett matematikusok egyetértenek velem, és ha látni fogják a bizonyítékokat, amelyeket munkám igazolására művemben felsorakoztatok, elfogadják és megfontolják azokat. De hogy tudósok és nemtudósok egyformán meggyőződjenek róla: senkinek az ítélete alól nem vonom ki magam, bátor vagyok mindenekelőtt Szentségednek ajánlani vizsgálataim eredményét. Hiszen Szentséged tisztének méltóságát, valamint vonzalmát a tudományokhoz, különösképpen a matematikához, még ebben az eldugott fészekben is nagyra becsülik, úgy, hogy tekintélyével és ítéletével megvédhet engem a rágalmazók kígyómarásaival szemben. Ámbár a közmondás azt tartja, nincs gyógyír a rágalmazók és besúgók marásai ellen, ha azt állítják valakiről, hogy tiltott gyümölcsöt kínál.”

Páter Lamormain, akit kaján emberek „birkának” hívtak, becsapta a könyvet, és rejtélyesen rámosolygott vele szemben ülő rendtestvérére.

- Nos, mondd hát, tiltott gyümölcs ez? - unszolta Paul Guldin. - A spanyolok és a portugálok tengeri útjaikon új országokat fedeztek föl. Lábuk addig ismeretlen földet taposott. Ez bizonyítja, hogy a Föld egészen más, mint amilyennek a régiek leírták. És mit tett Kopernikusz? Ugyanazt csupán, amit a spanyol és a portugál tengerjárók. És mit látott Galilei a távcsövén keresztül? Új dolgokat, mint a spanyolok és a portugálok.

Páter Lamormain egy darabig tűnődött válaszában.

- Az inkvizíció tizenhat évvel ezelőtt elégette Giordano Brúnót.

- De nem a matematikája, hanem hamis filozófiai tanításai miatt - vetette közbe páter Paul Guldin.

Lamormain nem engedte magát félbeszakítani:

- Az Inkvizíció megkezdte Galilei valamennyi írásának és levélváltásának felülvizsgálatát; ez a legfrissebb hír Rómából. Az Inkvizíció indexre helyezte Kopernikust. Társaságom azt mondja, az Inkvizíció helyesen cselekedett. Így hát az én számomra ez tiltott gyümölcs. És mindenki számára.

Ebben a pillanatban páter Paul Guldin gyűlölte rendtestvérét, és magában ő is megvetően „birkának” nevezte. Mert megértette, hogy ez a gyümölcs számára is tiltott. Hisz ő is tagja a Társaságnak. Sajnos azonban, a matematika professzora is.

Első fejezet

Déli pihenő volt az önöntő Christoph Kepler házában. Bertram, az inas álmosan ült a műhely előtt a padon. Kimehetett volna az udvarra, mint máskor, mindennap ebben a pihenőórában; ott, a széleslombú hársfa árnyékában nem tűzött volna rá olyan kegyetlenül az augusztusi nap. De Bertram, az inas tizenhat éves volt és kíváncsi, és ahogy most az éles napfénytől hunyorogva végignézett az utcason, aligha bírhatta volna rá valami is, hogy feladja helyét a padon.

És maga elé mosolygott. Ha nem fárasztotta volna úgy ki a hosszas ácsorgás a műhely tüze előtt, hangosan nevetett volna, olyan hangosan, hogy a déli szundikálásba kókadó leonbergiek egyszeriben mind fölriadtak volna. Bolondos gondolat villant át az önöntőinas agyán.

Én több vagyok, mint a herceg! És kinyújtotta meztelen lábait, szemügyre vette őket, ásított. A lábam piszkos, bizony, egy kissé nagyon is. És megvakargatta lábujjai tövét. De azért mégis több vagyok, mint a herceg! Összekulcsolta a kezét sovány hasán, kihívóan nézett szét maga körül. Am a Stuttgarttól néhány mérföldnyire északra fekvő, déli óráit pihenő Leonbergben nem akadt senki, akivel ezt közölhette volna.

Így hát csak magának mondta:

- Itt ugyancsak süt ám a nap, a herceg hát elbújik a vendégfogadóba. Mint egy tökmagjankó. És ki az, aki itt ül a tűző napon? Nem a herceg. Én!

Minthogy senki sem mondott ellent, nem sikerült nagyszerű ötletét még kihívóbban kifejtene. És elbóbiskolt, és álmában újra látta azt, amit egy jó órával előbb átélt.

Nagy láрма, kutyaugatás, lónyertés és fegyvercsörgés közepette, izzadságtól meg egyéb kipárolgástól bűzlőn robogott be a városba Achilles herceg, János Frigyes württembergi herceg testvére, dámái, felcserei és udvartartásának egyéb kellékei kíséretében.

Disznók csalták ide Achilles urat és kíséretét a leonbergi ligetbe. Vaddisznók meg más erdei állatok. A vadászszenvedélyt azonban megölte ennek az augusztusi napnak rekkenő hősége. Achilles, a vadász, a maga és a kíséretében levő hölgyek számára áthelyezte a vadászatot a „Szarvas”-ba, a piactéri nagyvendéglőbe.

Miközben Christoph Kepler, az önöntő, anyjával és feleségével az ebédnél ült, Bertram gyorsan elosont. A fogadónál ügyesen és észrevétlenül beleshetett az ablakon, megfigyelhette, milyen elképesztő buzgalommal üríti ki a gazda a két legjobb alsó szobát, majd maga is fürgén segített a tollas ágyakat, ónból való boroskancsókat, éjjeliedényeket becipelni, padokat a hölgyek ruhái és csizmahúzókat az urak számára.

Aztán a hölgyek használatba vették a padokat. A láрма után hirtelen csend szállt Leonbergre. És az inas még idejekorán visszaügethetett az önöntő házába, még mielőtt a mester kereste volna. Majd Christoph Kepler parancsára két új ónkannát vitt fel az öregasszony szobájába. Most hát elaludt a padon, kint a ház előtt.

Odafönt, a tágas padlásszobában az anya egy zsámolyon ült, és maga elé meredt. A három pici kerek ablakot sarkig kitárta. A zivatarra várt, amelynek erre a déli fülledtségre kellett következnie. A szele majd megtisztítja a szoba fullasztó levegőjét is. Akkor majd könnyebben lélegzik. Akkor majd azt is megcsinálja, amit már tegnap akart: kis vászonzacskókba tölteni a

cickafarkkóró, vérehulló fecskefű és kakukkfű megszáritott csomóit. Ha a füvek soká lógnak itt, a tetőgerendán, veszítenek hatóerejükből. Azután majd a kecsketejet is, amit sajthoz savanyított, leveszi az ablakpárkányról, és az önbögréből átönti az ebédnél megürült faedénybe. Ebben aztán, ha már hozzáadta a sajthoz való fűszereket, jobban megkavarhatja a főzőkanállal.

Az ám, a sajtkészítést nem engedte át másnak, majdnem hetven éve ellenére sem. Minden a fűszereken múlik. Nem bízta a cselédlányra, nem hitte, hogy van érzéke hozzá. Ó istenem, ha fiatalabb lábai volnának, és a tüdeje is jobban szolgálna, akkor a zivatar előtt még egyszer gyorsan elszaladna az erdőbe, hogy egy korsónyi fekete áfonyát hozzon, mielőtt az eső tönkrepcesékolja. Egy részéből szörpöt készítene. Jó gyümölcsaszörpje mindig volt a vendégek számára, hisz bármikor jöhet valaki. A bogyók másik részét megaszalná. Csupa gyógyerejű anyag, amit a közeli erdő kínál. És neki kitűnő, hatásos receptjei vannak. Tudja, hogy melyik fű miért és mi ellen való.

A vörös áfonyát is figyelni kell már, nemsokára beérik. Kisfiú korában Hans, az ő Hänsleje nagyon szerette a vörös áfonyát. Az ő elsőszülöttje.

Most itt ült a zsámolyán, maga elé meredt, megfeledkezett füves batyucairól is, meg a kecsketejről is, nem vette észre, hogy egy zöldes csillogású dongólégy hangos zümmögéssel szálldossa körül az önbögrét.

- Az én Hänslem - beszélgetett önmagával -, hiszen már nem kisfiú. Persze, tudom. Kinn a világban nagyon is nagy. Istenem, úgy ám. Hogyan is szólítanak téged odakint? - Gondolkozott, és amikor megtalálta a szót, szinte ünnepélyesen mondta maga elé: - Császári matematikus, így mondják, bizony így. És azt hiszik, hogy ezzel megmagyarázták, mi vagy. Nem valami okosak; erről tudnék beszélni. Tudom, voltak már mások is, akiket így hívtak. És nyilván lesznek még ezután is sokan, akik így nevezik magukat, akik mindenféle számításokhoz értenek, és ismerik a csillagok járását. De Hans más. Kell, hogy más legyen. Az én Johannesem. Ő látja, hogyan kapcsolódik egymásba és hogyan halad együtt minden, a számítás és a csillagok és az Isten.

És mintha a fia ott volna a szobában, tovább beszélt hozzá, miként gyakran tette, amikor egyedül volt:

- Tudom jól, nem szereted, ha dicsérlek, ha dicsérem az eszedet. Szerény vagy, Hänsle, azt hiszed, hízélgésszólom, ó, milyen csacsi gyerek vagy. Olyan kicsi vagy, és olyan nagy és olyan okos. Olyan rengeteget tudsz a csillagok útjáról odafönn, és a nagyurak útjáról, meg a kisemberekéről ideleinn. Hát a szívemet, azt ismered-e, Hänsle?

Zümmögést hallott a cinbögre felől, fölállt, megnézte és így szólt a zöldesen villódzó, vastag potrohú rovarhoz:

- Beleestél a tejembe, te légy. Nem volt rá semmi szükség. Nem neked állítottam az ablakba a bögrét. Mért vagy olyan mohó? A te bajod. No gyere, légy, kisedlek. Ne fulladj a tejembe. Kidoblak az ablakon. Kint a napfényen megszáradhatsz. De az is lehet, hogy előbb bekap valami. Egy fecske. Akkor nincs segítség. A fecske nagyobb, mint te, legyecske.

Visszaült a zsámolyra, ölében összekulcsolta a kezét, lehunyta a szemét, elmerengett. A fiára gondolt, az asztronómusra és császári matematikusra, Johannes Keplerre.

Szerencse, hogy annak idején nem habozott, hogy elküldje-e a kérvényt Stuttgartba, a herceghez. Mert így aztán Johannes tanulhatott. Tübingenben. Bizony ott. És tudós ember lehetett belőle. Az egyetemen. Szerencse, hogy a kérvényt elküldte Stuttgartba. Ha nem került

volna Tübingenbe, nem küldhették volna Grazba, a matematika magiszteréül. Pedig hát teológusnak készült. Még azt sem várták ki, hogy tanulmányait befejezze.

És gondolatban tovább folytatta a játékot a lenné-vel és volná-val. Kitartóan és szenvedélyesen üzte ezt a játékot. Mindennap. És mindennap azt hitte, hogy megtalálta a legjobb megoldást, hogyan történhetett volna.

És ha Hans nem lett volna Grazban, nem írta volna meg azt a könyvet - a címét nem tudja megjegyezni, hiszen természetesen latinul van -, és akkor nem hívta volna őt Tycho Brahe, az a nagy hírű, Prágába.

Gondolatai ma sehogy sem akarták a megszokott utat követni. Ha nem lett volna Prágában tíz évig, vagy még tovább, akkor nem készítette volna el nagy munkáját, a „táblázatot”, ahogy ő nevezte, és akkor nem kellett volna Linzbe mennie. Akkor most nem ülne Linzben, a második feleségével, a Susannéval, meg a „táblázattal”, meg a bolygók útjának nagy számításaival; akkor itt lehetne lelkész a stuttgarti járásban.

Miért ne lett volna Hans jó pap? - kérdezte gondolatban. De nyomban válaszolt is magának fennhangon.

- Igenis, jó pap lett volna belőle.

De ő maga sem hitte.

Valami elvonta volna a szószéktől.

Az a Valami, amit ő nem tud egészen fölfogni.

Az a Valami, amiről Hans mindig mesél neki.

Az a Valami, aminek a nevéől nem tud számot adni magának, az a Valami, aminek a „táblázat” csak egy része.

Megdördült az ég. Az öregasszony föl ijedt, és a fekete áfonyára gondolt. Kár érte.

Nem az ég dörgött. Bertram inassal történt egy kis baleset. A ház előtti pad, amelyen üldögélt, nagy zajjal fölborult, mert a fiút hirtelen fölébresztették.

Két férfi állt a kapuban; az egyik, amint a házba be akart menni, kemény csizmájával Bertram meztelen lábára taposott. A gyerek felugrott, és feldöntötte a padot.

A két férfi fölment a nyikorgó lépcsőn, be az öregasszony szobájába, anélkül, hogy előbb az ónöntőnek jónapot kívántak volna. Bertram megijedt, a mesterhez szaladt. A mester habozott egy kicsit, a tornácra föl felé hallgatózott, hallotta, hogy az anyja hevesen szitkozódik. Ekkor húzott egyet nadrágszíján, amelyet a déli pihenő idejére annak rendje és módja szerint megeresztett, és elhatározta, hogy fölmegy.

De amint indult volna, a két ember már jött is lefelé a lépcsőn. És velük az édesanyja. Kétoldalt fogták az öregasszony karját. Rángatták, lökdösték. Mind a hárman lihegték. Senki sem szólt.

- Mi az? - kérdezte Christoph tehetetlenül; a két férfi kardot viselt az oldalán.

- A herceg nevében - mondta az egyik. - A városházára - mondta a másik. És kimentek a kapun, ki az utcára.

Christoph megpróbálta lerázni magáról az aggodalmat és ijedtséget, amely megmerevítette a tagjait.

- Várj, én is megyek, nekem...

Ekkor az anyja hátrafordult.

- Maradj csak, Christoph. Tudom, hogy ma még egy készlet tányért kell öntened. Maradj.

És a fia szót fogadott, és Bertrammal, az inassal visszatért a műhelybe, az olvasztótégelyéhez.

A két hercegi szolga a városházára kísérte az anyát, a hivatali szobába. Három férfi ült ott és egy asszony. És rámeredtek. Az asszony fölnevetett. Minden oka megvolt rá: ma végre az öregasszony fölébe kerekedett, ő, Ursula Reinbold. Majd most megmutatja neki. Ennek a három férfinak a segítségével. Ezek közül egy sem mer szembeszállni vele; mert az egyik az alvárnagy, Lutherus Einhorn, ezzel együtt hált, ez vakon követi. A másik, az üveges, Jacob Reinbold, ezzel össze van házasodva, ez nem lehet más véleményen, mint ő. És végül a harmadik, Achilles herceg felcsere és kirurgusa, ez a fivére, Urban Kräutlin. A véletlen vagy a herceg szeszélye ma Leonbergbe hozta őt a vadásztársasággal. Urban felhasználta az alkalmat, és egyszerre látogatta meg a testvérét, a sógorát és a barátját. És hercegi bort hozott nekik, és harapnivalót is Achilles úr elemózsiájából.

Most hát nevezhetett Ursula asszony, a terebélyes, hájas negyvenéves a kicsi, roppant törékeny, majdnem sovány hetvenévesen.

Az anya alig vetett ügyet rá. Az alvárnagyra támadt:

- Miért borítja fel házam nyugalma, Lutherus Einhorn! Délben. Én becsületes, tisztességes asszony vagyok. Miért kísértet be, mint valami tolvajt! Két legényt küld egy öregasszonyért! Ha tudom, hogy beszélni akar velem, egyedül is eljöttem volna. Hol élünk, hogy világos nappal, egy ártatlan emberért két szolgát küldenek? Mintha nem volna jog és biztonság nálunk. És mit szólnak majd az emberek? Tudom jól, mi mindent fognak összefecsegni. Engem bekísér!... Délben fölzavarják békés házamat! És miért?

- Látni akartunk, öreganyám - mondta Urban, a felcsere, és kihívóan végigmérte.

- Uram! Én magát nem ismerem, de ha ismerném is, nem tűrném, hogy ilyen arcátlanul beszéljen velem!

- Tetszel nekem, öreganyám. Látom, a nyelved jól fel van vágva. Tehát felelni fogsz nekünk. Az asszony az alvárnagyhoz fordult:

- Mi légyen ez? Én...

- A hercegi felcsere úr felvilágosítást kíván magától. Úgy bizony - adta meg a választ Lutherus Einhorn.

- Beszéljen hát - szólt az anya bosszúsan és mégis kíváncsian Urbanhoz, a felcserehez. - Szeretnék mihamarabb hazamenni - tette hozzá. Ez kérésként hangzott, maga is észrevette, azért még hozzáfűzte: - még a zivatar előtt.

- Jól van, nekem is el kell még jutnom a „Szarvas”-ba, Achilles herceghez, mielőtt kitör a zivatar. Nagyon hamar mehet minden, ha te is úgy akarod, öreganyám.

- Jóisten, milyen udvarias vagy, Urban, mondd ki kereken! - támadt rá Reinboldné a testvére. - Add vissza az egészségemet, Katharina Kepler!

Az anya csodálkozva pillantott szomszédasszonyára. Igaz, annyi bizonyos, hogy veszekedés volt köztük, úgy egy hónappal ezelőtt, amikor Reinboldné Christophhoz jött a műhelybe, és azt állította, hogy egy tányér hiányzik a tizenkét személyes készletből. Christoph erősítgette, hogy pontosan átolvastak mindent, mire Reinboldné azt kiabálta, hogy Christoph becsapta; ezért állt akkor a fia mellé. Egyik szó a másikat követte, és közben történt, hogy Reinboldnét

szajhának nevezte. Méltó haragjában. És azért is, mert igaz. Azóta nem beszélt a szomszéd-asszonyával.

- Nem értelek, Ursula Reinbold...

- Úgy áll a dolog, hogy beteggé tetted a testvéremet. És most azt kívánja, hogy add vissza az egészségét. Érted végre?

- Nem - mondta az anya.

- No nézzétek, most semmiről sem akar tudni. - Reinboldné sorra végigjáratta szemét a három férfin, bújtogató, kihívó, ingerlő pillantással. Mind a két kezét a hasán tartotta. - Itt, belül van a betegség. Úgy ég, mint a gyehenna, amióta...

Lutherus Einhorn alvárnagy tágra nyitotta a szemét a rémülettől, hogyan fogja az asszony ezt a mondatot befejezni.

- ... amióta Katharina egyszer rám tette a kezét. Ide. Igen. Azóta.

A várnagy alig észrevehetően megcsóválta a fejét. Ő másképp tudta. Annak idején azt tanácsolta Frau Ursulának, hogy távolítsa el saját maga. És az asszony nem csinálta elég óvatosan.

- Gyerünk, öreganyám, mutasd meg, mit tudsz - mondta Urban, a felcser.

- Mit... mit kellene tudnom? - kérdezte az anya.

- Tedd a kezéd a hasára - parancsolta Urban.

- Mit akar tőlem? - védekezett Keplerné.

- Mondd el a varázsszavaidat - követelte Urban.

- Istenemre, én nem tudok semmiféle varázsszót - mondta az anya.

- Talán csakugyan nem tud - vetette közbe szerényen Jacob Reinbold, az üveges.

- Ah, te, te! Ha te egyszer kinyitod a szádat, akkor mindig talán, meg ha, meg de. Valóságos istencsapás! Egy ilyen férj, egy ilyen férj!

Az üveges zavartan nézett maga elé. Régen feladta már, hogy a feleségével vitázzon. Szívesebben otthon is maradt volna a műhelyében. Ellustult az étellel szemben. És hogy ezt a tunyaságot, ezt a kényelemszeretetet táplálhassa, inkább hallgatott, tűrte az asszony szemrehányásait, ahelyett, hogy egyszer megemberelte volna magát, ötvenegy éves volt ez az üveges, a Jacob Reinbold, és a saját anyja szerint már harmincéves korában aggastyán.

Katharina Kepler szívesen kért volna egy széket, de félt, hogy akkor még jobban fogja gúnyolni a fiatalabb asszony, így hát állt. A térde kicsit reszketett. Az is nagyon felizgatta, hogy ezek az emberek itt, a hivatali szobában szinte szünet nélkül rámerednek, mintha valamilyen jelle lesnének, amivel elárulhatja magát.

Mit árulhatna el? - kérdezte magában. - Hát igen, van néhány titka, kis titkok ezek, de jó titkok. Ósrégi receptek még az édesanyjától, aki ugyancsak az anyjától örökölte és így tovább, sorban. Receptek, hogyan kell italt keverni gyógyfüvekből ember, állat számára. És a gyógyteáival mindenkin szíves-örömet segített, de el nem árulta senkinek, hogyan kell azokat összefőzni. Néhány kenőcsöt is tudott készíteni. És ha szomszédai közül hívta valaki, minden esetben kész volt a sebeket és daganatokat bekenni. De a recepteket nem adta ki a kezéből.

- Vonakodsz, hogy Ursulának visszaadd az egészségét? - kérdezte Urban, a felcser.

- Úgy, ahogy azt maga kívánja, nem tehetem! - Izgalmában hevesen és hangosan beszélt. - Tudom azt is, hogy nincs ember, aki ezt megteheti. Kézzrátétellel. És attól mindjárt meg is gyógyuljon.

- Nincs ember? Nincs ember? Rám emelted a kezed, megérintettél. És jött a betegség. Ezt meg tudtad tenni. Akkor most el is veheted! Hogy mondtad? Nincs ember, aki megtehetné! De egy boszorkány megteheti! Az ám! Te boszorkány!

Az anyát szíven találta a szó. Összerezzen. A szeme kitágult, mintha valami szörnyűséget látna, valami kimondhatatlant.

Reinbold, az üveges, azt kérdezte a várnagytól:

- Igaz az, hogy maga az utóbbi hónapokban hat boszorkányt nyomozott ki hivatalos minőségében?

Tudta anélkül is, hogy így volt, de érezni akarta a kéjt, amikor egy embert úgy kínozhat, mint ahogy őt kínozzák meg nap mint nap. Kíváncsian figyelte az öregasszonyt. Annak egy csöppet kinyílt a szája, mintha levegő után kapkodna.

Lutherus Einhorn várnagy az alázatos hercegi hivatalnok büszkeségével válaszolt:

- Úgy bizony, hat boszorkányt. Végük van. Elégtek.

Urban, a felcser egy új dal pár taktusát füttyülte maga elé. Hirtelen megszakadt a dallam; az anyához lépett, fenyegetően közel, és szólt:

- Most itt vagy te, a hetedik. Amint látod, így van ez, öreganyám. Nos, megmutatod végre a tudományodat?

- Mit kíván, ember?

.- Boszorkány vagy, varázsolj!

- Vagy talán nem olvastál rá Jörg Haller napszámos tehenére, amikor ott feküdt dögvorvason a ganéjban? És most kétszer feji meg naponta - szólt közbe Ursula asszony.

Az anyá beszélni akart, de nem jutott szóhoz, Reinboldné tovább hadart:

- És mitől bénult meg Beittelspacher iskolamester? Nem ivott-e a kotyvalékból? Pedig milyen fiatal még! Pont annyi idős, mint a te Johannesed. Felelj hát, igaz-e, hogy megittad?

- Igaz - mondta az anyá halkan -, amikor egy levelet felolvasott nekem Hanstól Linzből, adtam neki egy korty csipkebogyó-pálinkát.

- Bénává varázsoltad! - kiáltotta Urban, a felcser.

Frau Ursula tovább faggatta:

- És a Daniel Schmidt szabó két gyereke! A szegény kicsikék meghaltak. Persze te folyton ott voltál a szabónál, és belebámultál a bölcsőbe!

- Igaz - mondta az anyá -, néztem a szabó gyerekeit a bölcsőben. Bárányhimlőjük volt a kicsiknek, emlékszem...

- Halálra varázsoltad őket - szólt Urban, a felcser.

- Ember! - sikoltott fel az anyá. - Ne vétkezzék!

- Ne kiabáljon itt, a hivatali helyiségemben - utasította rendre Lutherus Einhorn alvárnagy az öregasszonyt. - Be kell ismernie, mind igaz, amit Ursula asszony mond. A szabó gyerekei meghaltak. Az iskolamester béna. Jörg Haller tehene naponta kétszer ad tejet.

- És mindenütt a te kezed volt benne, öreganyám - mondta a felcser. - No rajta, mutasd meg, mit tud a kezed!

- Nem - mondta az anya.

- Gyerünk! - mondta a felcser.

- Nem - mondta az anya megint.

- Igenis, megteszed - mondta a felcser egészen közről, le nem véve a tekintetét róla. És az asszony nem tért ki a pillantása elől, és még egyszer azt mondta:

- Nem.

Ekkor a felcser hirtelen haragjában a kardjához kapott, amelyet udvari ember lévén, mindig magánál hordott, kihúzta a hüvelyéből, és az anya arca előtt kezdett hadonászni vele:

- Rajta! - kiáltotta, saját magát bátorítva a harcias mozdulatokkal.

A kicsi, vézna öregasszony sosem félt az emberektől. A férjével, aki Hollandiába futott hadiszolgálatot teljesíteni, fiatal éveiben elég baja volt, ha az részegen jött haza. Erős akaratával mégis mindig uralkodni tudott rajta. És később még keményebb harcot kellett kiállnia másodszülöttjével, „a bolond Heinrichel”, ahogy Leonbergben hívták, fájdalommal szült gyermekével, aki, ha rájött a roham, tombolni kezdett, mint valami megvadult állat. Az anya sohasem félt tőle, beteg gyermeke fejét ilyenkor az ölébe ágyazta, szorosan, egészen szorosan, míg meg nem szűnt csapkodni és rángatózni. Sokat sírt szerencsétlen magzata miatt, de könnyeit soha senki sem látta. Csak az arca lett olyan, mint amilyennek ez az augusztusi nap mutatta itt, a városházán: kemény és szikkadt és redőkkel barázdált.

Urban, a felcser ekkor kardja hegyét az anya mellének szegezte:

- Keresztülszúrlak, ha most rögtön meg nem gyógyítod a testvéremet. Keresztülszúrlak, istenemre mondom!

- Úgy! - kiáltotta Reinboldné, megrészegetve a felcser vad kitörésétől - úgy, úgy! Ő tett betegé! Most tegye jóvá!

És szinte már maga is elhitte, hogy így volt, mert akarta, hogy más is higgye. A várnagyra hunyorított. Az vissza, cinkosan. Ki merné állítani, hogy Reinboldnéval hált, ő, a württembergi evangélikus-lutheránus herceg szigorú erkölcsű alvárnagya!

Ursula asszony növekvő izgalommal, megbicsakló hangon kiáltozta:

- Boszorkány! Boszorkány!

Némán állt ott Lutherus Einhorn. Frau Ursulát ilyen magából kikelten hallatlanul kíváncsnak találta. És amellet mulattatta, hogy az üveges jelenléte egyáltalán nem zavarja őt.

- Emberek - nyögött fel a megkínzott anya -, mit tegyek, hogy higgyetek nekem! Mikor jól tudom, hogy nem én vagyok az oka Ursula állapotának.

A felcser ott tartotta kardja hegyét az asszony mellén. És gúnyolódott:

- Higgyünk? Ki hisz egy boszorkánynak? Tessék, bebizonyíthatod jószándékosat: gyógyítsd meg Ursulát.

Képiemé remegett izgalomban. Felháborodott:

- Emberek! Vetkezzem az Isten ellen? Csak egy ember tudott kézzel és lájjal gyógyítani. Az Isten fia. Mik vagytok ti? Nem vagytok keresztények! Tudjátok, mit kívántok tőlem?

- Hagyd a te Jézus Krisztusodat, öreganyám. Te akarsz nekem az igaz hitet magyarázni? Gondolhatod, hogy az enyém többet ér, mint a tied. Én azt hiszem, amit a herceg hisz. És mindig az az igazi.

Az anya a meztelen vasról a férfi arcára emelte tekintetét. És gyűlöletet látott a szemében. És nem értette. Fáradtnak és gyámoltalannak érezte magát. „Hänsle” - rebegte magában, és kimondta fennhangon is: „Hänsle, ha megérik a vörös áfonya, elmegyek az erdőbe, hozok neked...”

Hirtelen, majdnem gorombán szólt rá az alvárnagy a felcserre:

- Tedd el a vasadat, így nem megy. - Az jutott eszébe, hogy Kepler a császár udvarában tekintélyes asztronómus és matematikus.

- Miért nem?! - rikácsolta Ursula. - Éppen így!

- Igazad van, Einhorn - mondta Urban, a felcser egyszerre roppant józanul, és hüvelyébe dugta a kardját. Aztán kissé ingerülten, de azért simulékonyan fordult a testvére és a várnagy felé:

- Én megyek. Vár a herceg. Minden jól. Fogyasszatok el egészséggel a jó étkeket. - Az üvegesre ügyet sem vetett. Könnyű lépteivel a kijárat felé indult. Már az ajtóhoz ért. Ekkor Katharina Kepler félretolta.

- Ha nem tanultad meg az udvarnál, akkor éppen ideje, hogy végre valaki kioktasson. Nem mindenütt te mégy előre. - És ezzel a felcser előtt kilépett az ajtón.

Második fejezet

Hansnak ezt tudomására kell hozni - mondta az anya harmadik fiának, Christophnak, az önöntőnek, amikor hazaért a városházáról.

- Az nem lenne rossz - vélte Christoph.

- Binder, a lelkész majd megfogalmazza az írást - határozott az anya.

- Hozzuk el Heumadenből? - kérdezte a fiú, mialatt azt fontolgatta: ha elszaladok Heumadenbe, a Dachswaldon és Stuttgarton át, elveszítegetek öt órát. Másik ötöt visszafelé. Egy egész napot veszítek vele. Az anya megéreztte kelletlenségét.

- Nem, majd én megyek. Margarethe testvéred örülni fog a jövetelemnek. És így legalább saját szememmel látom, hogyan fogadja ezt a lelkész, a Herr Georg Binder.

Nem nagyon szívelhette ezt a Bindert, de tudta jól, ez csak onnan ered, hogy még mindig nem heverte ki egyetlen lánya távozását a házból. Annyi bizonyos, hogy Margarethe megelégedett. Nem is lehet kellemetlen, ha valakinek ilyen férj van az oldalán, tekintélyes ember, jó lelképásztor. De kellemes sem. Ötórás út, az mindenképpen ötórás út, öreg lábak nehezen bírják. Az az egyetlen sovány vigasza lehet, hogy Hänsle még messzebb lakik, Linzben, és ha az ember így veszi, akkor az ötórás út szóra sem érdemes.

- Bertram velem jön - rendelkezett az anya.

Bertramot, az inast tehát magával vitte Heumadenbe, a vejéhez meg a lányához. És magával vitte a városházán lejátszódott jelenet miatti egész bosszúságát.

Igen, áldott legyen az Úr, amiért itt vannak gyermekei és van egy veje; ezek majd megvédik öreg anyjukat a világgal szemben. Nem engedik, hogy boszorkány hírért keltsék.

- Tudom jól, Bertram, a lelkész úr Heumadenben majd megérti az igaz keresztényi szót. Majd megír mindent hatásosan és pontosan Hansnak Linzbe, úgy, ahogy történt. Micsoda emberek, micsoda emberek! Az a meztelen kard ott a városházán! És mind, akik csak ott voltak a szobában, helyeselték. Vagy nem szóltak semmit. És az pontosan annyi, mint a helyeslés. El tudod ezt képzelni, Bertram?

- El, Frau Kepler - mondta a fiú. És kis tűnődés után hozzátette: - Ha engem magával vitt volna a városházára, úgy mint ma Heumadenbe, akkor a felcser nem mert volna szemtelenkedni.

- Fiam, neked nincs kardod. Mit tehetnél volna ellene?

- Én több vagyok a hercegnél - jelentette ki Bertram, az inas. Az öregasszony nem ismerte a közelebbi összefüggéseket. De mindenféle homályos dolgokban kiismerte magát, még az effajta legényke szívének nevetségesnek ható öntudatos büszkeségében is. Így hát nem utasította rendre, hanem bólogatott, és átvette a hangot:

- Ha több vagy, mint a herceg, akkor mit... - nyelt egyet, mielőtt folytatta volna: - mit tartasz a boszorkányokról?

- Nincsenek boszorkányok - válaszolta a fiú nagyon komolyan.

- Hat asszonyt égettek el Leonbergben boszorkányság miatt - mondta erre az anya.

- Nincsenek boszorkányok - ismételte a fiú.

- Honnét tudod? - kérdezte az anya.

És a fiú így felelt:

- Johannes Keplertől.

Ekkor az anya azt mondta:

- Mindenki az ellenkezőjét állítja, az alvárnagy, az udvari felcser, alighanem maga a herceg is. No és a lelkész. Bizonyosan tudod, hogy Johannes mondta, amikor utoljára itt volt?

A legényke hosszasan gondolkozott, majd kimondta:

- De maga nem boszorkány.

- És ha rámbizonyítják?

- Hogyan? Mivel?

- Talán az Írással, a Szentírással, mit tudom én!

- Bárcsak magával vitt volna a városházára!

Az anya elfáradt a gyaloglásban. Leült egy fatönkre az erdőszélen. Bertram elvágtatott, de hamarosan visszatért. A marka tele volt madárberkenyével, odaöntötte Kepler asszony ölébe; örömet akart szerezni neki.

Az anya tenyerébe vette, leszemezte, a bogyókat az ujjai közt pergette. És mivel szokása volt, hogy tárgyakhoz beszéljen, így szólt a berkenyéhez:

- Az idén túlságosan korán pirultál - zsörtölődött maga elé -, mit jelentsen ez? Azt akarod ezzel mondani, hogy az idén korán köszönt be az ősz meg a tél is?

Georg Binder, a stuttgarti járáshoz tartozó Heumaden evangélikus-lutheránus lelkésze írópolca előtt állt, és vasárnapi prédikációjával bíbelődött. Mit mondjon ezen a Szentháromság vasárnapját követő tizenkettedik vasárnapon, az Úr 1615. esztendejében híveinek? Hála istennek, minden rendben megy, a maga útján. Stuttgarti előjáróival semmi baja, a herceg jó úr, evangélikus-lutheránus úr, távol áll tőle minden kálvinista eretnokség. És odafönt Bécsben, Mátyás, az is jó úr, ha katolikus is; belátó, megértő ember a Habsburg császár, aki sógorát, a matematikust az udvarába fogadta, anélkül, hogy vallása felől kérdezősködött volna.

Istenem, persze, Johannes; kissé kellemetlen beszélgetésük volt legutóbbi württembergi látogatásakor. Akkor ő, Georg Binder, kihallotta a szavaiból, hogy kételkedik ez az asztronómus Johannes, kételkedik a lutheri tan örökkévaló és mindenható igazságában, az Ige szentségében és sérthetetlenségében. Mélyen elszomorította ez az óra őt, a lelkészt; érezte, hogy Kepler beszédéből és feleleteiből kálvinista világiasság csendül ki.

Félre a rossz és fájó emlékekkel, amelyek egy hű pásztort mélyen sértenek. A következő vasárnapon a Szentírásból a korinthusbéliekhez írt második levél harmadik fejezetének kilencedik versét kell felolvasnia:

„Mert ha a kárhozat szolgálata dicsőséges, mennyivel inkább dicsőséges az igazság szolgálata?”

Igazság. Úgy van. Az igazságról beszél majd a gyülekezetnek. Erőtéljes, találó és megvilágosító szavakkal. Látjátok, kedves testvéreim - így mondja majd -, Isten áldón terjeszti ki kezét Württemberg fölé. Nézzétek, hogyan érleli a termést: a rozsot, a bort, az almát. Nézzétek, hogyan növekednek keze alatt gyermekeitek. Az Úr áldása rajtatok, igen, az Úré.

Néki örömet okoz, hogy híven szolgáljátok általa rendelt előjáróitokat. És ezért részesít benneteket a legfőbb igazságban. Mert az igazság a szolgálat hűségében és állhatatosságában rejtőzik.

Gondolatai menetét az udvarról behatoló lárma zavarta meg. A lelkész bosszúsan pillantott fel fogalmazványáról. Most a szolgálatról kellene beszélnie. Hogy semmiféle félreértés ne keletkezhesek a rosszhiszeműekben. Elsősorban természetesen az Ige szolgálatát érti. A másikat, az előjárók szolgálatát elővigyázatos formába kell önteni, mert: „ne hízelegjete hercegeiteknek”. Tehát: szolgálat, hízélgés nélkül. Szolgálni, de úgy, hogy ez a támogatással legyen egyértelmű.

Odakint a lárma nem akart elülni. Hogy ez a Margarethe sosem tud nyugalmat teremteni! Hiszen tudja, hogy ő most a prédikációján dolgozik! Binder háza népe iránt barátságtalan hangulatban lépett ki a tornácra. Az öreg Keplerné asszony sietett feléje izgatottan:

- Én tudom, hogy a dolgozószobájából is kihivhattam volna. Hiába mondta Margarethe, hogy ne tegyem. Hogy is venné ki magát, hogy egy öreg anya megteszi az utat Leonbergből idáig, és a lelkész úr nem áll szóba vele? Ez nem lehet, ezt velem nem teheti meg.

Georg Binder bezárta dolgozószobája ajtaját, és azt mondta a két asszonynak, hogy jól van, hajlandó őket meghallgatni, csak röviden kérem, röviden. Leültek a konyhában. Az anya, Binder lelkész, Margarethe, meg Bertram, az inas. Az anya részletesen elmondta, hogy folyt le az eset Lutherus Einhorn alvárnagy hivatali szobájában. Hadarva és bőbeszédűen mondta el. Időnként félbeszakította önmagát, s megkérdezte Bertramot, az inast:

- Így volt, ugye? - És az fejbólintással erősítette meg.

- Úgy - mondta Georg Binder, amikor az anya befejezte mondókáját -, úgy, úgy. - És kezét összekulcsolta a hasán. - Szóval ezt írom meg Johannes Keplernek Linzbe, anyámasszony?

- Ezt - mondta Keplerné sietve -, tudom biztosan, hogy Hans segít rajtam.

- Minek nekünk ehhez Johannes, anyámasszony? - kérdezte Georg Binder kelletlenül, és az utolsó beszélgetésükre gondolt, amikor azt a bizonyos világiasságot hallotta kicsendülni a másik szavaiból; ez zavarta, vonakodóvá tette.

- Szeretném, ha Hans tudna róla - unszolta az anya.

Georg Binder gondolkozott. Szavait, mielőtt kimondta volna, pontos formába öntötte:

- Nem osztom a véleményét, anyámasszony, bocsásson meg. Az ön fiaura túlságosan elfoglalt ember. Ön képes volna hiábavalóan terhelni őt? Elterelni gondolatait a munkájáról? Én azt hiszem, anyámasszony, mi itt régen véget vetünk az ügynek, mielőtt a levél Linzbe ér.

- Miért nem akarsz Johannesnek írni? - kérdezte Margarethe. Az anyjára hasonlított, kicsi volt, vékony és törekény, és ugyanolyan fürge, gyorsan határozó, mozgékony. És önálló akaratú.

- Kedvesem, azt hiszem, magunk is elég okosak vagyunk ahhoz, hogy ezekbe a, ezekbe a... ezekbe az emberekbe belefojtsuk a szemtelenségüket. Igazság kell, kedvesem. Az igazságnak pedig nyilván érvényt lehet szerezni ott, ahol Isten hű szolgálói képviselik azt.

Bertram, az inas, félig elnyílt szájjal hallgatta Georg Bindert, de bármennyire erőlködött is, hogy megértse, miért nem akar a lelkész Linzbe írni, mégsem tudta fölfogni. És buzgón kívánta, bár tudna írni. És azt gondolta: én több vagyok, mint a herceg... de nem tudok írni... és kardom sincs... nincs bizony...

- Vannak tanúi, anyámasszony? Olyanok, akiket megnevezhetnénk, akik jelen voltak, amikor Kräutlin felcser oly szörnyűségesen bánt önnel?

- Persze. Például Reinboldné...

- Ő ellene szintén panaszt kell tennünk, hisz nyilvánvalóan ő heccelte fel a fivérét.

- Reinbold, az üveges...

- Neki, mint az alperes férjének, joga van elfogultnak lennie; ez balfogás volna. Nos, lássuk tovább.

- Lutherus Einhorn, az alvárnagy.

- Hát igen, ez tanú. Megfelelő tanú, akiről tárgyilagosságot tételezhetünk fel, a herceg hivatalnoka.

Ebben a pillanatban nem gondolt arra, hogy Margarethét még lánykorában, előbb, mint ő, Lutherus Einhorn kérte feleségül, és hogy Katharina, az anya elutasította. A lelkész felállt, nagy léptekkel föl s alá járt az asszonyok és a fiú előtt, s közben lassan és megfontoltan beszélt:

- Panaszt emelünk. Igen, panaszt, a leonbergi városbíróságnál. Remélem, ezzel meg lesz elégedve, anyámasszony. Becsületsértés miatt emelünk panaszt. És meglátja, ezeknek az embereknek majd nemcsak kártalanítást kell fizetniük, hanem bocsánatot is kell kérniök... Istenem, ilyen legyen a mi családunk! Boszorkányság gyanújával sújtott. Borzalmas. Minden erőnket latba kell vetnünk, hogy ezt a szóbeszédet elnémítsuk. Haladéktalanul. Mert ha... elképzelni is szörnyű! Egy lelkésznek boszorkány legyen az anyja. Az anyósa. Elképzelhetetlen. Én...

Margarethe újból megkérdezte:

- Nem volna jobb mégis Johannesnek írnod? Barátai vannak a császári udvarnál. Ha azokat megkéri...

- Az isten szerelmére, nem! Isten ments, hogy még több embert beavassunk, akik nem tartoznak a családhoz. Olyanokat, akiknek az egészhez semmi közük! Az ég világon semmi! Az lesz a helyes, anyámasszony, ha az igazságot a számunkra illetékes hivatalos helyen keressük. És elhiheti, anyámasszony, ehhez szívesen kölcsönadom önnek a tollamat.

És az asszonyok beleegyeztek a lelkész ajánlatába. Az anya alapjában véve boldog és elégedett volt, hogy azonnal eljárnak rágalmazói ellen. Margarethe hallgatott. Nem akart az urának fájdalmat okozni. Tudta, hogy nagyon bántaná, ha kitartana a Johannesnek írandó levél mellett. Pedig mindenképpen ezt szeretete volna. Bátyja odakint a világban sokat tapasztalt. És ő annyira becsüli, hisz olyan okos, ők mindig megértették egymást. Büszke volt a bátyja munkájára, örült, ha a nevét elismeréssel emlegették. Igazán jobb lett volna, ha Georg megfogalmazza azt a levelet. Vagy írjon ő, Margarethe? De ha most nyomban írna, akkor nyíltan szembehelyezkedne az ura akaratával. Ezt nem akarta. Láta az anyja elégedett arcát, nem akart a kétségeivel előhozakodni. Talán igaza is van a férjének, ne zavarják fölöslegesen Johannest.

Amikor az anya és az inasgyerek hazafelé ment, vissza Leonbergbe, Bertram megkérdezte:

- Mi az, hogy igazság?

- Nem értetted meg, amit a lelkész úr mondott?

- Ne haragudjon, nem nagyon.

- A kecsketejbe, amiből sajtot akartam csinálni, tegnap légy esett bele. Kivettem. Vizes volt, a szárnyai összetapadtak, nem tudott repülni. Kihajítottam az ablakon. Hadd száradjon meg. Legurult a lejtős földszinti tetőn. Arra repült egy fecske, bekapta. És elvitte őt a csórében, a kecskeistállóba, a fészkébe. A fiókáinak. Ez az igazság.

- Kinek? A sajtnak? A fecskének? A légynek? Vagy magának?

- A kicsinyeknek a fészekben.

Harmadik fejezet

Az 1615-ről 1616-ra forduló év küszöbén Paul Guldin, a császári udvar jezsuita pátere meglátogatta Keplert Linzben.

Páter Paul Guldin járatos volt a matematikában. És szerencséjének tartotta, hogy Johannes Kepler, korának vitathatatlanul legtehetségesebb német matematikusa baráti módon beavatta munkáiba.

Mindketten méltónak bizonyultak egymáshoz, már első prágai találkozásuk óta, amikor II. Rudolf, a megboldogult császár, Guldint megfigyelőként küldte Keplerhez, az asztronómus-hoz. Ez az első óra egy egész életre szóló ellenségeskedés magvait hinthette volna el bennük; hiszen nem volt tisztességes megbízatás, ami akkor Kepler házába irányította a pátert. Az udvarnál azzal gyanúsították az evangélikus tudóst, hogy visszaél tudományával, a csillagokon keresztül politikailag ártalmas dolgokat sugalmaz a császárnak. És az elhalálozott Tycho Brahe örökösei feljelentették Keplert az udvarnál, hogy meggyalázza a híres csillagász emlékét. Munkáját nem a halott szellemében folytatja. Személyes dolgokat kever belé, személyes hírneve gyarapítására. Ezek között volt mindenekelőtt Tycho Brahe egyik lányának férje, Tegnagel; ez igényt tartott arra, hogy Brahe minden számítását és feljegyzését az ő kezébe szolgáltatassák ki. Tegnagel maga is otthonos volt az asztronómiában, és nem minden eredmény nélkül dolgozott Brahe mellett Prágában.

De a császár úgy rendelkezett, hogy Brahe számításait Kepler folytassa, és a maga módszerével rendezze egésszé.

Rudolf császár ez idő tájt halt meg, de a megbízatás Kepler birtokában maradt a megboldogult utódja és fivére, Mátyás alatt is.

Páter Paul Guldin akkoriban, Rudolf idejében, bizonyos előítélettel eltelve kereste fel Keplert. Előzőleg elmondtak neki mindent, amit a császári matematikusról tudtak. Hogy a württembergi szabad birodalmi városban, Weil der Stadtban született. Hogy az apja nyilvánvalóan léha, de legalábbis mihaszna ember volt, időnként különféle urakat szolgált mint katona, evangélikusokat és katolikusokat. Hogy az anyja rendkívül kíváncsi és kissé hirtelen haragú, de nyílt eszű asszony, aki egyszer a férjét még egy hadjáratból is, se szó, se beszéd, hazahozta. Hogy egyik öccse, Heinrich eskóros. Hogy maga Johannes Kepler nem egészen boldog, de nem is boldogtalan házasságban él Barbara asszonnyal, egy malomtulajdonos lányával, s az apósa Graztól délre földbirtokot vásárolt. Hogy ez az asszony már előbb kétszer is férjnél volt.

Azt mondták Guldinnak - és ezzel megbízója beleoltotta saját bizalmatlanságát -, hogy Kepler nyilvánvalóan többre becsüli tudományát, mint Istenét.

És ezt pontosan meg is indokolták.

Kepler közleményeiből megállapíthatták, milyen álláspontot foglal el a tudományban. Kopernikusz mögé zárkózott fel. És nem Ptolemaiosz mögé. De nem is Tycho Brahe mellé, aki megpróbálta kompromisszumos felfogásával Kopernikusz és Ptolemaiosz tanításait áthidalni.

Így hát nem volt ismeretlen Kepler helye a tudományban. Ámde ismeretlen volt az Istennél elfoglalt helye.

Minthogy ez idő tájt a német országokban az Istennél betöltendő helyet emberek jelölték ki, legalább három csoport buzgólkodott azon, hogy a helyek várományosainak többségét maga köré gyűjtse; mindenképpen fontos volt tudniok, hogy ez a Weil der Stadtból származó férfi melyik széket óhajtja elfoglalni. Mert sokan voltak az országban, akik ismerték kalendáriumi, elmélkedéseit az életről, politikáról és jóslásait. És ezek az emberek, bár kicsik és jelentéktelenek, mégis hercegi urak, egyszerre csak magukévá tehetik ennek a tudósnek világszemléletét, hiszen úgy hírlík, ez a szemlélet a matematika útján bebizonyítható és kiszámítható.

Azért küldték hát el akkoriban páter Paul Guldint, a tapasztalt matematikust az asztronómus prágai otthonába, hogy ezt a legfelsőbb körökben ismeretlen helyet kitudakolják.

No de megkérdezhettem-e őt, Guldin, váratlan rajtaütéssel Johannes Keplertől:

Lélekben katolikus vagy-e?

Meggyőződéses lutheránus vagy-e?

Vagy a kálvinizmus hívei közé tartozol?

Nem, ez nem ilyen egyszerű.

Páter Paul Guldin olyan világosan emlékezett első prágai találkozásukra, mintha csak ma történt volna:

Itt áll Kepler. A dolgozószobájában. Guldint először kissé lehangolja a környezet. Határozottan rendetlenül fest. Könyvek hevernek szerteszét mindenütt, székeken, padokon, asztalokon, egyik másik fellapozva; és temérdek ív papiros, a legtöbb teleróva kecses, apróbetűs kézírással. Más lapokon asztronómiai rajzok vázlatai, a hozzájuk tartozó számításokkal, ugyancsak tisztán olvasható, szépen formált számjegyekkel.

Mindez elkedvetleníti Guldint, mert alig tudja leküzdeni vágyát, hogy az egyik, számokkal és rajzokkal teli papírlapot el ne vegye az írópolcra és utána ne számoljon. Nyilván a Mars bolygó helyének megállapításáról van benne szó. A matematika, szeretett matematikája birodalmában mindig újra áhítózó tudásszomj egyre nő Guldinban. Szeretné tudni, hogy a másik milyen módszert alkalmaz számításaiban. Szeretné megkérdezni. De uralkodik nyelvéen és szemén.

A páter ma már nem emlékszik a szavakra, amelyeket váltottak. De igenis emlékszik, hogy egy pillanatra, bár hangtalanul, egész lelkét kitárta a másik előtt. Öntudatlanul megsejtette vele nagy szenvedélyét: szenvedélyét a matematika iránt. Ez a józan ráeszmélés következő pillanatában zavarja, szinte gyötri, érzi, hogy a másik észrevette, kitalálta, hogy nem pusztán kíváncsiság, ami szemében vágyakozó ragyogást lobbantott.

Jól fel kell tehát vértéznie magát a másik hirtelen támadása ellen, fel is készül rá; szívében is el akar zárkózni a másik elől.

Ekkor találkozik a pillantásuk.

És ami kimondatlan maradt, az most mind benne van a szemében: nagy megértés, némi gúny és éleslátás... és szinte gyerekes bizalom, gyengéd szemérem és sürgető kíváncsiság.

Aztán, miközben semmitmondó, udvarias szólamokat váltanak, a férfi, akit Guldinnak mások megbízásából kellett felkeresnie, hirtelen elfordul, az írópolchoz lép, és eltökélt mozdulattal a rajzokkal és számításokkal teli papír után nyúl.

Paul Guldin kénytelen megállapítani magában, hogy ez a cselekedet szoros következménye az ő belépésének: egyéni tulajdonát, a még kiérlelt munkát akarja elrejtetni a tolakodó szemek

elől. És így próbálja majd ez az ember a többi is elrejteni előle. Elleplezni viszonyát az emberekhez és Istenéhez.

És ekkor Kepler, a matematikus szótlanul átnyújtja Guldinnak, a matematikusnak a Marsra vonatkozó számításokkal telerótt papírlapot.

Aztán mind a ketten ott ülnek a polc előtt, számolnak, összehasonlítanak, elvetnek és újra számolnak. És egyetértenek az eredményben, és nem vitáznak Istenük felől.

Ilyen maradt a barátságuk egész esztendőn át. Egyetlen egyszer sem kísérelte meg páter Guldin, hogy vallási dolgokban kioktassa a másikat. Tudta, hogyha Kepler hajlik a katolikusok felé, neki a világért sem szabad ezt szavakkal erősítenie. Ennek lelkiismereti kényszerből kell adódnia. Semmi esetre sem másként. Mennyiben szolgálná az egyházat Kepler külsőséges áttérése? Bizonyosan ez sem lenne kevés. De elég sem. Ennek meg kell érnie.

Susanne asszony jött elébe és elterelte gondolatait.

- Már vártam önt - mondta az asszony, míg a linzi Hofgasse-beli lakás folyosóján végigment a Prágából érkező vendég előtt. - örülök, hogy megérkezett végre. Miért nem jött már hamarabb? - kérdezte a maga szokimondó módján. Huszonhat éves volt. Három évvel és néhány hónappal ezelőtt, amikor Kepler felesége, Barbara asszony elhalálozott, hozzáment a megözvegyült férfihez.

Beléptek a szobába.

- Bocsásson meg - mondta a páter -, jó urunk és császáruk, Mátyás ő császári felsége gyengélkedett. Szabad lett volna ilyen állapotban magára hagynom?

- Ön a császárára gondol. - Susanne arcáról lehervadt a rég várt vendég láttára megjelent örömteli mosoly. Most idősebbnek látszott, és egy kicsit csalódottnak. - Én a gyermekemre - mondta. Tárgyilagosan hangzott, de szemrehányásnak szánta.

- Mi van vele? - kérdezte páter Paul Guldin előzékenyen.

- Köhög - válaszolta Susanne röviden, ugyanakkor kissé zavartan és bosszúsan. - És azt reméltem, azt hittem, azt gondoltam, tud valamit tanácsolni.

Guldin hallgatott.

- Már majdnem egyéves a kis Margaretha Regina. És az utóbbi hetekben úgyszólván semmit sem evett.

A kis kerek asztal mellé ültek, a szoba közepén. És az asszony most, hogy egészen közről látta a páter sokatmondó arcát, visszatalált a kérdéshez, amelyet mindjárt belépésekor neki akart szegezni:

- Páter, tele vagyok aggodalommal, mit tegyek?

Paul Guldin roppant óvatosan válaszolt:

- Segítsen a férjének.

- Honnan tudja, hogy segítségre szorul? - kérdezte az asszony izgatottan; felállt, és összekulcsolta mellén a karját, mint mindig, ha nem akarta, hogy észrevegyék keze reszketését.

A páter is felállt, és töprengve nézett rá. Látta, milyen szép. De azt is látta, mennyire szenved. Szorosan odalépett hozzá, felemelte a kezét, és nagyon lágyan, nagyon szégyenlősen végigsimított sima, sötétszőke hajján. Susanne észrevehetően megrezsent, de nem mozdult.

- Mit tegyek, páter Guldin? - kérdezte újra.

A férfi ott állt előtte, és önfeledten összekulcsolta a kezét maga előtt. Néma párbeszédet folytatott istenével:

Uram, a barátom házában vagyok! Uram, óvj meg gondolataimtól. És segíts nekem. És visszaült a helyére.

Guldin nemegyszer állt már királynők és hercegnők termeiben, magasrangú dámák tüntették ki kegyeikkel. És Anna úrnő, a fiatal tiroli főhercegnő, aki négy évvel ezelőtt az ötvenöt éves Mátyás császár felesége lett, őt, páter Paul Guldint tette meg bizalmasává.

Most azonban itt ült Susanne Reuttinger, az eferdingi árva, Kepler tizennyolc évvel fiatalabb második felesége, és Guldin érezte, hogy számára ő az egyetlen nő. De bevallotta, árulás lenne Keplerrel szemben, és ez elszomorította. És tudta jól, árulás lenne a rendjével, Jézus Társasággal szemben is, bár ez nem nagyon bántotta. Ámde árulónak válnék vonzalmában is, amely szétfoslana tán, ha csak rágondol. De rágondolt. „Istenem, ne hagyj el, gondolok rá.”

- Hogy van Kepler? - kérdezte. - Dolgozik?

- Nem is tudom. Levelet kapott tegnap a szülőföldjéről, Württembergből. Aztán kiabált. Hiszen ismeri, milyen hirtelen haragú. És nekem nem volt szabad kérdezősködnöm. Tegnap aztán nem bírt már dolgozni, egész nap semmit sem írt. Hogy ma mi van vele, nem tudom.

- Tübingenből, a teológiai karról?

Páter Paul Guldin tudta, hogy az asztronómus vitában áll evangélikus-lutheránus hittestvéreivel az úrvacsorát illetően. A Jézus Társaság tudomást szerzett róla, és a feltűnést kerülve, nagy érdeklődéssel kísérte a fejtegetéseket.

Susanne azt felelte:

- Nem, nem Tübingenből. - Hirtelen az ajtó felé fordult. Zavarában elpirult. - Bocsásson meg, rossz háziasszony vagyok, a magam gondjai mellett elfelejtem, hogy önnek ennie és innia kell a hosszú út után. Szólok Johannesnek, hogy itt van.

Páter Paul Guldin magára maradt, lehunyta a szemét. Fáradt volt, de ugyanakkor túlságosan éber.

Miért nem ad az Isten zavartalan örömet? Miért nem elégít ki a hit? Miért vágyom tudni? És mit segít rajtam a tudás? Miért nem tudok aztán már hinni? Tisztán, gyermekien, lázadás nélkül?

Kepler jött be.

Üdvözlésül mindkét kezét odanyújtotta a páternek, és kérte, fáradjon át a dolgozószobájába. Fűrge mozdulatokkal ment a kis, vékonyka férfi páter Paul Guldin előtt.

És minden úgy volt, egészen úgy, mint Prágában. Guldin szívesen adta át magát a szoba munkával telített légkörének. Már alig várta, hogy a Mercurius és a Venus pályájára vonatkozó számításokat nyomon kövesse. És rögtön számolni kezdett. Hallgatag számjátékába szólt bele egyszerre Kepler, minden összefüggés nélkül:

- Azt mondják, az anyám boszorkány.

Guldin fűrge észjárása felismerte az összefüggést e szavak és a Susanne által említett württembergi levél között. Ki az, aki ott az öreg Keplernét boszorkánynak akarja bélyegezni?

Ezt kérdezte Keplertől. Az átnyújtotta neki a levelet, melyet Heumadenből írt a testvére, Margarethe Binder. Páter Paul Guldin összehasonlította a dátumokat.

- Ez augusztusban kezdődött. Most december van. Kár, hogy ilyen későn értesítik önt.
 - Magam sem értem, miért nem írtak azonnal. És azt sem értem, miért nem siet Lutherus Einhorn, az alvárnagy a tanúkat kihallgatni. Hiszen az anyám közel öt hónapja megtette feljelentését Reinboldné és Kräutlin felcser ellen.
 - Van az édesanyjának vagyona?
 - Van.
 - Sok?
 - Valami kis földje, bérbe van adva; meg egy háza Leonbergben, apámról maradt rá.
 - Akkor kifizetődik.
 - Micsoda, az Isten szerelmére, mondja meg, mi?
 - Esetleg a panaszosból vádlottat csinálni. Ha boszorkányper lesz belőle.
 - De hiszen mi, az otthoni családom, mi vagyunk a feljelentők! Az anyám nem vádlott. És tanúk vannak!
 - Egy hercegi hivatalnok, aki, amint Margarethe Binder asszony levelében olvasom, eltúrte, hogy egy ártatlan asszonyt bűbájossággal vádoljanak! Érti már, Kepler? Ez a várnagy nem akadályozott meg egy büntetendő cselekményt, az ön édesanyjának megfenyegetését.
 - Így hát ez a per is az ő pere? - kérdezte Kepler kényelmetlenül. - És rajta lesz, hogy anyám vesztse el a pert? Különben elveszítheti az állását, ugye?
 - Reinboldné és a felcser csak nyerhet ezen az ügyön, és az alvárnagy is minden bizonnyal. Hiszen érti, aki egy boszorkányt feljelent... és mint mondja, az édesanyjának van vagyona.
- Kepler kínos zavarral nézett maga elé.
- Ezek az én hittestvéreim - mondta inkább magának, mint a páternek -, a hittestvéreim.
- Halkan, óvatosan szólt páter Paul Guldin:
- Kepler, nem erről van szó. Mi is égettünk el varázslókat. Gondoljon csak Giordano Brúnóra és másokra. Én azt mondom, ez nem a valláson múlik.
 - Hanem min?
- Páter Paul Guldin nem felelt azonnal. Kissé megkerülte a kényes kérdést, s ezt maga is észrevette. De észrevette Kepler is.
- Mondjuk, a pénzen. No de ez igen messzire vezetne.
 - Önnek szabad erről beszélnie, önnek, aki a rendjének pátere. Ön gúnyolódhat is, ha tetszik, akár a saját háza felett is. Mert önnek megvan a szigorú házirendje, amelyhez igazodik. És hiheti, hogy ez az igazság. Szép dolog lehet ilyen biztos fedél alatt lakni.
- Ez neked is módodban állna - gondolta páter Paul Guldin -, de te túlságosan megnehezítet magadnak a dolgokat. Bár lehet, hogy azért, mert nem akarod, hogy másmilyen legyen. Ki akadályoz meg abban, hogy a mi házunkba jöjj?
- Lehet az alvárnagnak még más oka is? - kérdezte. - Úgy értem, van valami személyes ügye az ön édesanyjával? Pénzt kölcsönzött neki? Vagy valami hasonló?
- Kepler könnyedén elmosolyodott:

- Nem, semmilyen oka. Nem tudok ilyesmiről. Hacsak az nem lehet ok, ha egy férfi megkér egy leányt az anyjától, s az elutasítja. De hát réges-régen elvett egy másikat.

Guldin is elmosolyodott:

- Nem ismerem a nővérét. De elismerem, hogy egy férfi számára nem lehet kellemes az ilyen visszautasítás.

Kepler ebbe nem mélyedt bele jobban, hanem azt mondta:

- A leonbergi tanács engem is tiltott mesterkedéssel vádol.

- Istenem! - Péter Paul Guldin őszintén megrémült. - Hogyan lehetséges ez?

- Alighanem magam vagyok az oka. Emlékszik a történetemre a Holdon található életről?

Guldin lehunyta a szemét, gondolkozott. Kitűnő emlékezőtehetsége újra tudata felszínére idézte a történetet.

- Igen, ez Prágában volt, fölolvastam nekem belőle. Meglehetősen mulatságosnak találtam.

- Meglehetősen mulatságosnak, igen, semmi többnek. Azért is nem írtam tovább, soha nem is hoztam nyilvánosságra. Abban a történetben megpróbáltam a Föld és a Hold közötti kapcsolatot megjeleníteni. Személyeket szerepeltettem, hogy szemléletesebbé tegyem. A Földszülötte az anyám, és a Holdhoz is van valami köze. Ott szellemek élnek, ezeket alárendelem neki, ő uralkodik fölöttük. És én, a fia, tőle tanulok, és látom, milyen élet folyik a Holdon. Ezzel igyekeztem a Holdról való ismereteimet olyan emberek előtt érthetővé tenni, akik nem tudnak latinul.

- Meg is értették, úgy látszik, a felcser meg az alvárnagy Leonbergben.

- Azt sem tudom, hogyan szerezhettek Stuttgartban, mi több, Leonbergben olyan jó értesüléseket erről a munkámról.

- Miért kellett volna annak Stuttgarton keresztül eljutnia? Nincs-e Tübingen is Württembergben?

Kepler meglepetten nézett a páterre.

- Kire gondol? - kérdezte egy kicsit tehetetlenül.

- Az ön evangélikus egyetemére - mondta Paul Guldin röviden. És ezzel Kepler tanítóira gondolt, Michael Maestlinre, a matematika professzorára és Matthias Hafenrefferre, a teológia professzorára. Péter Paul Guldin soha életében nem látta szemtől szembe ezeket az urakat, mégis igen jól ismerte őket, mert Kepler sokat mesélt róluk, annak az embernek az igyekezetével, aki idegenben szép és hű képet akar adni hazájáról. Guldin tudta, hogy Kepler megható, majdnem gyermeki bizalommal csüggött ezeken a szülőföldjéről származó embereken. És tudta, Keplernek még ma is fáj, hogy annak idején, még mielőtt befejezhette volna tübingeni tanulmányait, Grazba küldték. És az sem volt ismeretlen előtte, hogy Kepler több alkalommal érdeklődött az udvarnál és az egyetemen, nem használhatná-e őt odahaza.

Johannes csak Hafenrefferre gondolt, szép tübingeni tanulóéveinek bizalmas barátjára és tanárára, és akaratlanul is megjegyezte:

- Matthias hittestvérem és barátom.

- Az jó - mondta páter Paul Guldin egészen halkán -, ha az ember igaz barátokra lel közös hiten. - Ahogy mondta, sebzetten hangzott, Kepler észrevette, s hogy elterelje figyelmét, azt kérdezte:

- Senki sem üdvözöltél Prágából?

- Ó, dehogynem - felelte Paul Guldin komolyan -, Jost Bürgi, az órás.

Kepler tisztán maga előtt látja most ezt a szívós, szikkadt embert, aki írni, olvasni is alig tud, de az ujjaiiban hihetetlen ügyesség rejlik. Prágában Kepler csillagászati munkájához majdnem valamennyi megfigyelőeszközt ő készítette el. Rudolf császárnak, ennek a gyermekes szenvedélyekkel teli, beteg embernek is rengeteg mechanikus játékszer barkácsolt a császári műhelyben. De akárhányszor hívták is az udvarhoz, vonakodott, hogy fönt, a várban lakjék. Jost Bürgi lent, a Barrandgasséban érezte otthon magát, kis padlasműhelyében, ahol szinte naponta fölkeresték a szomszédok, tanácsot kértek tőle, beszélgettek vele az élet valóságos dolgairól, kenyérről és sörről, és nem arany cipellőről; szerelemről és gyermekekről, és nem arról a kívánságukról, hogy csináljon egy műembert fémből és bőrből, a hasában óraművel, amely jár és beszél. Kepler sok-sok napot dolgozott át vele. És sok mindent, ami a nép számára magától értetődő, a császári matematikus csak akkor értett meg, amikor Bürgi elmagyarázta. Igen, nagyon jól szívelhette ezt a fortélyos, becsületes, szívós, okos, dolgos embert. Prága egy darabját jelentette számára.

És mégis fúrta az oldalát, hogy senki más nem küldött üdvözlét Prágából.

Guldin mosolygott, megérezte, mi megy végbe a másikban.

- Ha kifejezetten nem is köszöntötték, ez még távolról sem jelenti azt, hogy elfelejtették önt.

Kepler gondolatai már megint az anyjánál jártak. Félreérthetetlen írást fogalmaz majd a leonbergi tanácshoz, nem rejt véka alá a véleményét. Ostobaság, esztelenség, badarság, ördögi furfang egy öregasszonynak ilyen szívfájdalmat okozni. Buta fecsegés, amit az édesanyjáról terjesztenek. És az is, amit róla magáról. Meg irigység. Jóval több, mint tíz éve fáradozom azon, hogy a józan ész állítsam sorompóba a babona ellen, de ezt - mondta magában - vajmi kevéssé fogják a városi tanácsnál tekintetbe venni. Érthetőbb lesz, ha azt írja: Több mint tíz éve császári matematikus vagyok. Ahogy szülővárosát ismeri, értelmes beszéd aligha kelt bennük tiszteletet, de annál inkább a császár.

- Mennyit nyom a latban az, hogy valaki császári matematikus? - kérdezte Johannes Kepler a pátert.

És az így felelt:

- Az a császár súlyától függ.

- Elég ahhoz, hogy, mondjuk, egy boszorkány ellenében bevessék?

- Vigyázzunk, Johannes Kepler, végzetesen hibás a gondolatmenete. Gondolja meg, császároknak és boszorkányoknak nem ugyanaz a pásztoruk.

A császári matematikus meglepetten nézett a császári udvar páterére. És Paul Guldin nem tért ki a tekintete elől. Kepler nem tudott semmit határozottan kiolvasni a pillantásából, meg sem kérdezte hát: Mellettem áll-e majd szóval, tanáccsal, esetleg tettel? Képtelen volt ezt kipróbálni magából. Csak annyit mondott hát:

- Nem szabad anyámnak bosszúságot okoznom.

Susanne asszony asztalhoz szólította őket. Mialatt a folyosón át a nappaliba mentek, ahol a kisasztal helyére egy nagyobbat toltak a szoba közepére, és egy színes, kéziszővésű abroszt terítettek rá, hallották, hogyan köhög a kis Margaretha Regina. Susanne elnézést kért a vendégtől és a férjétől, kiment a gyermekhez, és ott is maradt.

A cselédlány szolgálta föl az ebédet a két férfinak. Péter Paul Guldin kedvenc étele került az asztalra: rántott csirke, ízlett is neki. Kepler keveset evett. Fájt a gyomra, epéje is jelentkezett megint. Félt a rohamtól, hányinger fojtogatta. A vendég jelenléte arra kényszerítette, hogy mindezt leplezze. A vendég Prágáról mesélt, a Tirolból jött ifjú Anna úrnőről; jó urunk és császáruk öbenne látja minden reménységét, reméli, hogy majd gyermeket szül neki, trónörököst. Trónörököst, hogy ezzel fricskát adhasson mindazoknak, akik Ferdinánddal tartanak, az unokaöccsével, Stájerország, Karintia és Krajna főhercegével. Ferdinánd szeretne volna a maga pártjára állítani a spanyol Habsburgokat, a jó madridi rokonokat, akik dagadt pénzeszsákokon ülnek, hogy azok a császári trónra segítsék.

Kepler nem figyelt oda eléggé, rosszullete fokozódott; Susanne - könyörgött hangtalanul, - Susanne, gyere ide. A te kezéd mindig olyan jó hűvös, tedd a homlokomra. Gyere, Susanne, üzd el a nyugtalanságot a fejből, doronggal döngetik a koponyámat. Agyon akarnak ütni. És én magam vagyok. Miért még el mellőlem mindig szó nélkül? Olyan messze vagy, pedig csak itt vagy a másik szobában. Hogy lehet ez? Én vagyok az, aki eltávolodom?

Péter Paul Guldin megköszönte az ízletes ebédet.

Susanne a gyermek mellett ült. S az köhögött.

Negyedik fejezet

A Neckar messzire elnyúló platánszigetén sétált a tübingeni egyetem két tudós tanára, Michael Maestlin, a matematikus és Matthias Hafenreffer, a teológus.

Nem látták ennek a tobzódó nyárnak leírhatatlan szépségét, amely azon buzgólkodott, hogy még a hohentübingeni erődnek is vonzó képet kölcsönözzön: lent a Neckarban visszatükröztette a sáncokon lecsüngő, üdezöld repkényindákat. És a két tudós azt sem vette észre, hogy az ő komoly kutatóhelyük, a közvetlenül a folyópartra épült egykori ágostonrendi kolostor ebben a nagy nyárban, a sziget felől egyáltalán nem olyan nagyon komoly külsejű. De minthogy mindkét férfi jó sváb volt és széles körben ismert tudós, a Neckar varázsszigete nem fogott ki rajtuk; azonfelül itt Tübingenben otthon voltak, és ez egyáltalán nem szolgált különlegesen örömeikre, mert Matthias Hafenreffer ezt mondta:

- A diákjaink közt egyre nagyobb méreteket ölt az ivászat. Pogány tivornyák a mi ősi keresztény egyetemünkön!

Matthias Hafenreffer - daliás, karcsú, negyvenöt éves férfi -, egész életében türelmetlen volt, a hit és erkölcs kérdéseiben hajlamos a fanatikus túlbuzgóságra. Voltak, akik azt állították, hogy elsősorban hittestvéreivel és diákjaival szemben alkalmazott rendkívüli szigora abból ered, hogy egy idősebb özvegyet vett el, és ez elégedetlenné tette. A tübingeni szűk, sötét és zezugos sikátorokban keringő szóbeszéd szerint Hafenreffer egy idő óta már nem méltatja kellő figyelemre a feleségét, úgy, ahogy egy kereszténytől hites felesége elvárhatná, főképp, ha az tíz gyermeket szült neki, hanem megcsalja más, fiatalabb nővel. No de most, hogy az öreg hölgy meghalt, egy titkos tanácsos leányával kötött második házassága egészen más. Most a legszigorúbb családapa, és a lutheránusok közül ő dicsekedhet a legtöbb sikerrel. Egyik műve, a „Részletes tájékoztató arról, hogy a németországi református egyházak miben hisznek és miben nem hisznek”, hírnevét még Svédországba is elvitte.

A kilenc évvel idősebb Michael Maestlin igen meggondoltan azt felelte, hogy a diákok az ivást különbözőképpen gyakorolják. És bár az orvosi kar dékánja azt tartja, hogy egy felnőtt diáknak évente nyolcvan-kilencven pint bort kell engedélyezni, mert különben a kocsmákba szaladgál, azért a fogyasztás mégis túlnyomórészt a vagyoni helyzettől függ. Hafenreffer kolléga bizonyára emlékszik még, hogy az egyetem törvényei az úgynevezett búcsúlakomákkal egybekötött ivászatra a következő szabályt írták elő: A szegény diákoknak, akik ösztöndíjat élveznek, a rektor egyáltalán ne engedélyezzen búcsúlakomát; a polgáriakat, akiknek vagyonuk van, szorítsa mértékletességre; a nemeseket pedig, akiket természetesen nem lehet korlátozni, intse szerénységre.

Nyilvánvaló hát, hogy a dáridózás csak azok előjoga, akik meg tudják fizetni. Erre a törvényhozás is kellő tekintettel volt. Azonkívül az egyetem kerülő úton ezzel is jól jár, mert a professzorok közül sokan mérnek ki bort, és így a diákoknak fölösleges kocsmákban üldögelniük. Például a jogi kar dékánja is árusít bort.

- Én nem - sietett megjegyezni Hafenreffer. - Én istentelen dolognak tartom a mértéktelen ivást. No és nemcsak bort isznak, hanem sört is. Múltkoriban, bent a házban, éppen ezeket a jogász urakat láttam az ebédlőasztalnál. Fölemelték korsójukat, és így köszöntötték föl egymást: „Isten éltesse!” Számomra az volt a legmegrázóbb ebben, hogy öntudatosan és

komolyan mondták. Istenhez szóltak a sörrel olyan becsületesen, hogy még csak nem is utasíthattam rendre őket. Döbbenetes volt.

Michael Maestlin már nem figyelt oda. A matematika professzorát, aki egy csillagászati tankönyvet írt, a békesség kedvéért olyan felfogásban, mintha a Föld még mindig a Mindenség középpontjában állna, és soha életében egy árva szót sem hallott volna Kopernikusról, ezen a mai platánszigeti sétán egészen más gondolatok foglalkoztatták, mint a sör. Levelet kapott Keplertől Linzből, erről akart Hafenrefferrel beszélni. Kepler mindkettőjüknek tanítványa volt. És mindketten szerették, mindegyikük a maga módján, ő még mindig becsülte és szerette tanítványát, aki nagy és híres lett. Hafenrefferről, egykori tanítványáról sem tudott mást feltételezni, bár tudta, hogy a teológus nem helyesli Kepler vallási dolgokban tanúsított magatartását.

Maestlin még élénken emlékezett a vitára a „Mysterium Cosmographicum”, Kepler első könyve körül, amikor a szerző ezt néhány évvel ezelőtt az egyetem szenátusa elé bocsátotta jóváhagyásra, mielőtt kinyomatta volna.

Volt benne egy hosszabb értekezés, amelyben Kepler annak a bebizonyítására vállalkozott, hogy Kopernikusz tanítása nem mond ellent a Szentírásnak.

Az egyetlen szakértőnek, Maestlinnek a hozzájárulásával a szenátus azt az utasítást adta Keplernek, hogy ezt a fejezetet hagyja ki, különben a könyv nem jelenhet meg. Maestlin pontosan emlékezett, hogy Hafenreffer akkor azt írta Keplernek:

„De ha Ön - amitől a mindenható és végtelen jóságú isten óvja Önt - ezt a tanítást nyilvánosan szándékozik összeegyeztetni a Szentírással, és ezt meg is kívánja védeni, akkor joggal félek attól, hogy ez az ügy szakadáshoz és erőszakos rendszabályokhoz vezetne. Ebben az esetben a magam részére csak azt kívánnám, vajha sohasem ismertem volna meg az Ön gondolatait, amelyek a maguk nemében, matematikai szemszögből vizsgálva, kiválóak és hibátlanok. Amúgyis több a civódás Krisztus egyházában, mint amennyit a gyengék elviselni bírnak.”

Maestlin emlékezetében még frissen élt mindez. Akkoriban a barát szólt a baráthoz. De hogyan áll ez most? Holnapra Stuttgartba kérték őket, a herceghez, hogy felvilágosítást adjanak Keplerről. Ezért invitálta kollégáját a szigeti sétára. Szerette volna tudni, melyik oldalra áll majd a vitában, ha arról lesz szó, hogy a jövőben úrvacsorához járulhat-e Kepler, vagy sem.

- Hiszen Kepler egyházunk kebelébe tartozik, ez szoros kötelék - jegyezte meg Maestlin.
- De folyton rángatja a köteléket, meggondolatlanul és önfejűen. Mi lesz, ha elszakad? - vette át Hafenreffer a megütött hangot.
- Ha engedünk, nem szakadhat el.
- De ha engedünk, ez kísértésbe hozhat másokat, hogy maguk is kételkedjenek - szólt Hafenreffer.

Maestlin elgondolkozva és kissé szomorúan nézett a teológusra:

- Aggódom a mi szelíd báránnyunkért, aki a nyájunknak és mindenekelőtt tübingeni iskolánknak díszjele volt. Hafenreffernek más volt a véleménye:
- Egy nem egészséges báránnyal nem szabad a többivel együtt terelni a legelőre vagy az itatóhoz.

Az öreg matematikaprofesszor úgy érezte, valami halk keserűség tolakszik fel benne. És kimondta, amit gondolt:

- Nem adtam neki útravalóul egészségtelen tanításokat. Egyik tanítványomnak se. Önnek sem. Vagy ön másképp véli ezt, öcsémuram? A tiszta isteni tant úgy, ahogy a nekünk oly drága konkordia-könyvben le van fektetve. Ezt a bölcsességet képviseltem tanszékemen.

- Ön védekezik, anélkül, hogy valaki vádolná.

- Azt hiszi, nem érzem a szemrehányását? - A matematikus kissé megsértődött.

Hafenreffer kitartott ellenvéleménye mellett. Nem vette észre az öreg tanár keserűségét, és nem érezte meg, mennyire szeretné a megegyezést Kepler ügyében.

- Egy bizonyos - mondta a teológus -, hogy ön nélkül Kepler nem ismerte volna meg azt, amit ma merészen és az emberi méltósággal nem törődve világgá kiált.

Maestlin tudta, mit ért ezen a másik, és mentegetőzni akart.

- Önt is megismertettem Kopernikusz tanával. Kötelességemnek tartottam.

- No és én megkíséreltem valaha is, hogy új világképet alkossak? - kérdezte Hafenreffer élesen. - Megpróbáltam az iskolai engedelmesség határát túllépni? Megpróbáltam az egyház lényegén tudásom alapján csürni-csavarni?

- Nem - válaszolt Maestlin rendkívül komolyan. - Ön nem Johannes Kepler.

- Hála istennek, nem. Én még mindig Matthias Hafenreffer vagyok és maradok életem végéig.

Az öreg tanár megpróbált részvétet ébreszteni a másikban.

- Mennyire fájna neki, ha elzárnák az úrvacsorától. Hát nem olyan ember ő is, mint mi, nem keresztény?

Hafenreffer másképp fogta fel ezt, mint ahogy a matematikus elvárta tőle:

- Régen tudtam, hogy ön jobban szereti őt, mint bármelyik tanítványát valaha is. Büszke rá, mert világhíre elkápráztatja önt. Bocsásson meg, mesterem, de én így látom.

- Féltékeny, minden ok nélkül. Én valamennyi tanítványomat becsülöm. De Isten ritkán engedi meg, hogy egy tanítvány szívbeli örömet is szerezzen.

A másik lecsillapultan felelte:

- Önnek egy hűtlen jelent örömet, egy kételkedő, egy pogány.

- Én a matematika tudományára tanítottam őt - védte Maestlin magát és tanítványát. - Érti, hogyan kell világosan, következetesen gondolkozni.

- És ha ezáltal félig kálvinista lett - vágott közbe a teológus -, mert azt hiszi, hogy értelmével behatolhat a vallás birodalmába?

- Tovább jutott felismeréseiben, mint tanítója - vélte Maestlin, és kis gondolkodás után hozzátette: - Ő... bátrabb.

- És mielőtt ön észrevenné, a félkálvinistából egész lesz. És mondhatom, ez rosszabb, mint ha valaki pogány - mondta a fiatalabbik a maga szenvedélyes módján, meglehetősen nyersen. - És mit használ itt a tudomány? Aki az Ige valóságában kételkedik, aki nem átallja Istent kutatni, bárha matematika útján is, az többé már nem az Úr szöllejének munkása. Annak nincs is többé szüksége az Úr asztaláról való táplálékra.

- Megnyerhetem-e egy engedetlen gyermek szívét ütlegekkel? - kérdezte halkán Maestlin. És egy kissé megütközött azon, hogy egykori tanítványa milyen türelmetlen lett.

- Ha a testet valamelyik tagja bosszantani kezdi, azt le kell metszeni, mint korhadó ágat az almafáról. - A teológus kitartott a kétkedő Kepler elleni felháborodása mellett.

Maestlin ugyanilyen kitartással harcolt hittestvéreért, akit tudása juttatott ilyen szorult helyzetbe.

- És ha az ágba még van élet - kérdezte -, ha túlságosan korán metszették le, igazságtalanul?

- A gyümölcsfa más ágakba küldi összegyűjtött erejét, és teremni fog - válaszolta a teológia professzora.

- Én ellentmondanék - Maestlin nem tudott magán tovább uralkodni, most hangosan beszélt -, ha azt akarnák elhíttetni, hogy ez az ág életképtelen. Hivatalomhoz tartozik, hogy türelmet gyakoroljak. Türelmes vagyok.

A sziget végére értek. A két férfi közül egyiknek sem jutott eszébe, hogy elmerengjen a vízen, hogy figyelje a madárhangokat, vagy elnézze a fák, bokrok százféle zöldjét. Visszafordultak, ugyanazon az úton. És Hafenreffer feltette ezt az egyszerű kérdést:

- Ez azt jelenti, hogy ön a Kepler-ügyben a Consistorium ellen foglal állást?

- Én tisztetem a testvérek véleményét - felelte Maestlin kissé fáradtan -, miért ne tisztelhetnék ők az enyémet?

- Helytelen, ha a Consistoriumban vita keletkezik - mondta Hafenreffer. - A világ szeme rajtunk, szavunknak súlya van valamennyi lutheránus országban.

Maestlin nem hallgatott oda, nem hallotta, amit Hafenreffer az egyetem jelentőségéről mondott. Minden összefüggés nélkül jegyezte meg:

- Levelet kaptam Keplertől.

A teológusnak nem volt erre észrevétele. Így hát Maestlin folytatta:

- Azt írja, leonbergi emberek boszorkánysággal gyanúsítják az anyját.

- És az ön segítségét kéri? - kérdezte a fiatalabbik hirtelen.

- Nem. Csak egyszerűen közölte velem, mint ahogy ebben a levélben még egyszer kifejtette nézetét az úrvacsoráról. - És egyenesen, szinte támadóan kérdezte társát: - Segíthetnénk neki?

Hafenreffertől távol volt az öreg tanár aggodalma. Tárgyilagosan mondta:

- Ha boszorkány, hát boszorkány.

- ön nagyon jól tudja, Hafenreffer testvér - mondta Maestlin élénken -, mennyi esztelenség húzódhat meg emögött. Könnyen hívó emberek néha többet vélnek látni, mint amennyi van.

- Vannak emberek, akikbe a gonosz költözött, és arra kényszeríti őket, hogy mindenféle ártó mesterkedést üzenek - mondta a teológus oktató hangon. - Tudjuk, hogy a boszorkányság emberileg lehetséges jelenség. Tankönyveinkben semmi sem található, ami ennek ellentmondana. És tudjuk, hogy a gonoszt, amely így garázdálkodik, csak úgy írhatjuk ki, ha a hajlékával, tehát az emberi testtel együtt tűzrevetjük. Tankönyveinkben semmi sincs, ami ezzel ellenkezne.

- Frau Katharina Kepler hetven éven felül van - intette társát meggondolásra Maestlin. - Előfordul, hogy az emberek öreg korukra furcsák lesznek. - És a szavakat erősen megnyomva hozzátette: - Leghíresebb tanítványunk anyjáról van szó.

- Ön hisz a száraz ág életképességében?

- Hiszek a gyümölcsfában, amely valamennyi ágát képes táplálni - mondta a matematikus meggyőződéssel. A másik kissé fagyosan felelt:

- Ezt a kertész dönti el.

Michael Maestlin fürkészően pillantott kollégájára. Vajon mit fog mondani Keplerről a herceg előtt? És ezt kérdezte egykori tanítványától:

- De ki lesz a kertész?

Ötödik fejezet

János Frigyes, a württembergi herceg sokat adott arra, hogy haladó uralkodónak tartsák. Várainak és templomainak tetején és falain iparkodott új színeket alkalmazni. A kálvinistákat éppúgy megvetette, mint a katolikusokat, de az elűzött zsidóknak, akik Spanyolországból való kiutasításuk után hazátlanokká váltak, megengedte, hogy városaiban letelepedjenek. Nagy része volt a tübingeni egyetem felvirágoztatásában. És gondja volt rá, hogy mindenütt elterjesszék: Württemberg a legkülönb ország a nap alatt.

Felesége, Sophia Barbara von Brandenburg - telt keblű, pirospozsgás, sima és élveteg arcú hölgy - mégis néha titokban azt mondta mindenható tanácsosának, Herr Thummnak, hogy az ő János Frigyesre időnként elviselhetetlenül lassú és kényelmes. Nógattatja magát, és nógatni is kell, mint egy csökönyös szamarat.

A herceg Stuttgart városának szívében épült erős várában, a zöld teremben ült, ahol vadásztrófeáit őrizte. Az alacsonyabb sorból valókat rendszerint itt fogadta.

Michael Maestlin minden kérdésre fölkészült. Természetesen megint azt fogják firtatni, hogy Kepler hajlik-e a kálvinizmus felé, életmódja erkölcsileg kifogástalan-e... Maestlin elhatározta, hogy ha maga az ördög lesz is az ellenfele, akkor sem enged, és úgy áll ki Kepler mellett, ahogyan csak ő maga állhatna ki az igaza mellett.

Sophia Barbara úrnő bizalmasa, Thumm tanácsos nagy bőbeszédűséggel mutatta be a hercegnek a két tübingeni tudóst. Thumm nem volt testes. Sajnos, már ifjúkorában megkopaszodott, és feje képtelen volt elviselni a parókát. Előfordult, még kormánytárgyalások alkalmával is, hogy hirtelen lekapta parókáját és zsebre vágta. Megengedhette magának, mert a hercegnő kegyelte. Különös módon volt hiú, sosem öltözködött tarkán, egyszerű szürke posztót viselt, ruházata majdnem hanyagnak látszott. De tudta, hogy azért jól fest, mert a természetén nemigen lehet kifogásolni valót találni.

János Frigyes egy magas, zöld-fehér szövettel bevont széken ült, a másik három előtte állt.

Thumm tanácsos előadta:

- Öfensége azt szeretné tudni, a szenátus hozzájárul-e Kepler kéréséhez, hogy meghívják Tübingenbe professzornak, ha ő ajánlja.

Michael Maestlin megkönnyebbülten sóhajtott fel: szóval semmi úrvacsora és semmi vallási kérdés. Kérem, én szívesen adok felvilágosítást tanítványom matematikai felkészültségéről. Meghajolt a herceg előtt és ezt mondta:

- Johannes Keplernek legalább három művét ismerik a tudományos világban, és fenséged engedelmeivel azt mondanám, hogy első nagy műve, a „Mysterium Cosmographicum” vagy „Világtitok” kísérletnek nevezhető a bolygók keringési ideje és a Naphoz viszonyított távolságuk közti összefüggés kikutatására. Ha jól emlékszem, ezt 1595-ben nyomtatták ki, jámbor könyv, fenséges uram, azt állítja, hogy a világ dolgainak magyarázatát legtöbb esetben a Jóistennek az emberek iránti szeretetében találhatjuk.

János Frigyes jelt adott Thumm tanácsosnak, hogy feleljen. A tanácsos már előkészítette válaszát:

- Igen ám, de ugyanebben a könyvben az is áll, hogy a világ célja az ember, ez pedig elítélendő módon az istentelenséggel határos. Nem azt mondja, hogy Isten a világ célja. És ez legalábbis istentagadás.

Az alacsony, zömök Maestlin, ha izgatott volt, meglehetősen hanyagul beszélt. A kopasz, tüntetően szürkébe öltözött férfi, Sophia Barbara úrnő kegyence, bosszantotta kihívó egyszerűségével, azért most kétszeresen pongyolán folytatta:

- Á, akkor maga nem olvasta azt a könyvet; az egész együtt másképp hangzik, én azt jobban tudom, én szerkesztettem. Citálom, ha fenséged megengedi. Ott az áll, hogy az ember a világ célja, és gyatra teremtmény.

Hafenreffer támogatta a tanárt:

- A teremtmény kifejezés föltételezi a teremtet.

Thumm tanácsos nem mélyedt bele ebbe a vitapontba, másik mondatot emelt ki:

- Vajon istenhívó kijelentés-e, amit Kepler mond: „Bármiféle filozófiai elmélkedésnek az értelem tapasztalataiból kell kiindulnia.” Hol marad itt a hit?

- A tudományban, na és különösképp a matematikában, nem lehet a dolgokat mindig megkerülni, ha valaki valamit bizonyítani akar; kézenfekvő fogalmakkal muszáj operálni neki.

- Ön unalmas - fordult a tanácsos felé a herceg duzzogón, mint egy elkényeztetett gyermek -, és szörszálhasogató. Ön hátráltatja a gyors megegyezést. Hogy áll a dolog végül is Keplerrel?

- kérdezte. A matematika professzora összeszedte magát, most rendesen beszélt:

- Olyasmit fedezett föl, amit előtte egyetlen ember sem tudott, és ezt a nyilvánosság elé bocsátotta „Astronomia nova” című könyvében - mondta lassan, minden egyes szót meg-gondolva. - Amióta emberek figyelik az eget, a bolygók mozgását körpályával magyarázták, és ha ezek a mozgások nem egyeztek, ha a Földről nézve valamelyik bolygó visszafelé látszott haladni, akkor a régiek a keringéshez még más köröket szerkesztettek. Minden meggondolás alapját körök szolgáltatták. Johannes Kepler kiszámította és bebizonyította, hogy a bolygók nem körpályán mozognak, hanem a Földdel egyetemben ellipszist írnak le, s ezek gyújtópontjában a Nap áll.

A herceg mindkét kezével a combját csapkodta; az asztronómia módfelel érdekelte. És nem is volt egészen tájékozatlan ez az úr, és saját leleményességétől elragadtatva kiáltotta:

- Akkor hát mégiscsak igaza van Kopernikusznak, hogy minden bolygó, a Föld is, a Nap körül forog; hogy körben vagy ellipszisben, az édesmindegy.

És kérdőn nézett a három férfira. Maestlin görcsösen összekulcsolta a kezét, és hallgatott. Tudta jól, a herceg hozzá intézte a kérdést, de hallgatott. Thumm tanácsos átható pillantással mérte végig az izgága János Frigyet; az tekintete alatt megjuhászodott magas székében.

- Óvatosan, fenség, óvatosan, még ha így kellene is lennie, akkor sem szabad így lennie - mondta Thumm tanácsos határozottan. - De nem is lehet így, mert nem így kell lennie. Ezt már Luther is megmondta, de mi megfélemedezünk róla és a tanításairól, és arról, hogy a Biblia szavait magyarázzuk.

- Nagyon okos - jegyezte meg a herceg, akit Sophia Barbara asszony és mindkét evangélikus-lutheránus tanácsosa úgy kezelt, akár egy neveletlen gyermeket. És ez mintha erőt öntött volna belé. - De hogyan lehet hát, ha nem szabad így lennie, ahogy van?

- Ahogy mindig volt - felelt Hafenreffer, a teológus. Thumm tanácsos rövid, hálás pillantást küldött feléje.

Maestlin érezte, hogy verejték önti el a tenyerét. Miért is nem vágott Hafenreffer elébe válaszával? És miért nem szól most? Ha itt és most nem védi meg Kepler törvényét minden következtetésével egyetemben, akkor Kepler ügyét rosszul és hamisan képviseli. És visszaemlékezett: egy Keplerhez intézett levelében így írt saját asztronómiai tankönyvéről:

„A szent béke érdekében itt még úgy írok a Földről, mintha mozdulatlan volna.” Mert úgy kell lennie, ahogy mindig volt, mondta Hafenreffer. Miért nem szóltam én, Maestlin, a matematikus, egy szót sem? Miért nem mondom, hogy Kopernikusz matematikai bizonyításait Kepler fizikai bizonyítékokkal erősítette meg? Úgy akartam ezt a beszélgetést a herceggel lefolytatni, mintha a magam ügyéről volna szó, ajánlani akartam a hercegnek, hívja meg Keplert Tübingenbe. És most egyszerre nem tudom, hogyan legyek a szószólója. Nem tudom, hogyan.

Hafenreffer kérdése tárgyilagosan hangzott:

- Melyik tanszéket kapná Kepler?

- Természetesen a matematikait - felelte Thumm tanácsos.

Az öreg tanár körülnézett, hova ülhetne le. Kimondhatatlanul fáradtnak érezte magát. Matematika. Tübingenben a matematikai kar egyetlen tanszékét ő tölti be.

- Hogyan? A matematikai tanszék betöltetlen? - kérdezte Hafenreffer a legnagyobb elképedéssel. Nem hallotta, hogy a professzor lemondott volna Kepler javára.

- Nem - mondta Thumm tanácsos. - Öfensége úgy gondolja, hogy két professzor tanítson.

Maestlin nyelt egyet. Képzeletében már látta a diákokat, valamennyi diákját a híres emberhez tódulni, s látta magát a kongóan üres tanteremben. És megint hallgatott, holott a herceg kérdően nézett rá.

- Először azt a kérdést kellene tisztázni, úrvacsorához járulhat-e.

Ezt Hafenreffer mondta, és Michael Maestlin ettől megkönnyebbült. Csodálkozott önmagán, hiszen a beszélgetést megelőzőleg a teológiai dolgok feszegetését kényelmetlennek találta. Igaz, hogy előzőleg nem volt pontos tudomása arról, miért érdekli a herceget éppen az ő és Hafenreffer véleménye Keplerről.

És most fölengedett a kezét összeszorító görcs. Jobb ötlete támadt, mint Hafenreffernek, hiszen ő volt a hűségesebb barát.

- Kepler írt egy kimerítő optikai művet, a „Dioptricé”-t. Legjobb tudásával tárja fel benne az emberi szem látásának előzményeit. Részletesen leírja benne Galilei távcsövét is, kifejti, hogyan jutottunk el odáig, hogy két lencse segítségével használható képet kapunk a csillagokról. Megpróbált matematikai törvényt felállítani a lencsék kiszámítására; maga is szerkesztett távcsövet...

- Igen, egy jézustagadóval együtt - vetette közbe Thumm tanácsos; ő mindent tudott.

- Az nem tesz semmit - vélte János Frigyes élénken -, nekem is kell egy olyan távcső. Kepler jöjjön ide a várba, és építsen egyet nekem.

Maestlin fölszabadultan mosolygott, erre akarta rávezetni a herceget. Látod, Kepler, mégis a barátod vagyok. És nem ellenzem, ha haza akarsz jönni Württembergbe.

- Van ehhez pénze fenségednek? - kérdezte Thumm.

- Azt nem tudom. Mit gondol, sokba kerülhet az ilyesmi?

- Annak az embernek felesége és gyermekei vannak - mondta a tanácsos.

- No de muszáj azokat magával hoznia? - kérdezte a herceg.

- Kepler nem hagyja magára a családját - védte meg Maestlin a barátját.

Hafenreffer átlátott az öreg tanáron. Most már a tanszékét védi itt Stuttgartban. És felismerte, hogy végeredményben senki sem akarja Keplert itt tudni, senki sem járul hozzá, hogy ide-jöjjön. De ugyanakkor megnyugtatta magát: mindez nem rajtunk múlik, hanem Kepleren. Ő más, mint mi. Kár. Mindnyájan érezzük, hogy nem közénk való. Talán nem is használnánk neki, ha beengednők Württembergbe.

- Mit írunk hát Keplernek? - kérdezte János Frigyes.

- Azt hiszem, elutasítjuk a kérését - mondta Thumm tanácsos. - Őt egyedül nyilván meg tudnánk fizetni, sokkal nehezebb azonban olyasvalakinek elegendő fizetést adni, akinek felesége van, két serdülő gyereke az első házasságából és egy harmadik a másodikból. Az ilyesmihez, sajnos nyíltan meg kell mondanom fenségednek, pillanatnyilag hiányzanak az anyagi eszközeink. Mindenre kell gondolnunk. Gondolnunk kell például arra, hogy belátható időn belül milíciát kell felállítanunk nagyobb városainkban. Ez elkerülhetetlen.

A két tübingeni professzort kegyelemben elbocsátották.

Kiértek az utcára, a vár elé. Kint ragyogó napfény fogadta őket. És Maestlin egyszeriben úgy érezte, mintha nyomasztó álomból ébredne. De tudta, hogy nem álmodott. Szomorúnak és kicsinek érezte magát. Meg akarta kérdezni Hafenreffert, nem tudna-e mégis valami más megoldást Kepler számára, de ekkor észrevette, hogy valaki megérinti a köpenyét. Egy gyermek állt előtte fekete, szakadozott köntösben, mezítláb, maszatos arccal. Koldulva nyújtotta ki a kezét. Hafenreffer undorodva elfordult.

- Túlágosan sok a szenny a világban - mondta Maestlinnek. A matematikus megállt.

- Hol laksz? - kérdezte a gyermeket.

- Odakint - felelt az bizalommal -, akarod látni? - És sürgetően cibálta Maestlin köpenyét.

- Betanították a koldulásra. Förtelem - morogta Hafenreffer. Maestlin, felszabadulva a kényszer alól, hogy Keplerre kelljen gondolnia, és boldogan, hogy kitepheti magát ebből a hangulatból, némi rosszállással válaszolt a teológusnak:

- Ez is Isten teremtménye. Vele megyek, hadd lássam, mi van ott.

Matthias Hafenreffer nem volt tájékozatlan az emberi lélek dolgaiban, sejtette, hogy az öreg tanár meg akarja nyugtatni lelkiismeretét. Az emberi matéria kissé túl lágy, gondolta, nagyon nehéz kitartani az egész „igen” vagy az egész „nem” mellett. És ami a kettő között van, az sem mindig a legkényelmesebb.

- Megyek én is - szólt hirtelen társához; meg akarta óvni Maestlint attól, hogy a koldusnép kihasználja adakozó hangulatát.

Untertürkheim felé tartottak. Itt, a városon kívül, közel a Neckarhoz, a gyermek elengedte Maestlin köpenyét, és előresietett. Orrfacsaró szagok lengték körül őket. Hafenreffer a pokol söpredékének nevezte magában azokat, akik itt telepedtek le. Láta a visszataszító, nyomorék, beteg embereket, a rongyokba burkolt gyermekeket. Mit keresek én itt, kivel akarok itt találkozni? - kérdezte önmagától. - A kültelkiek maguknak köszönhetik nyomorukat.

A két tudós azonban éppen azzal találkozott, akire Stuttgart kapuin kívül, a szegények közt legkevésbé sem számított: Keplerrel. A félig összeomlott faházban, ahova a gyermek vezette

őket, az egyetlen még lakható szobában, ahol nem volt függöny az ablakon, nem volt ágy és nem volt szék, csak néhány deszkafekvőhely és ládák és lombkupacok. A helyiség közepén asztal állt, kecses, kerek, barnára pácolt asztal. Nevetségesen hatott a nyers, piszkos deszkák közt ez a pácolt asztal. És rajta egy biblia. Mellette egy 1617-es kalendárium. Egy kalendárium, melyet Johannes Kepler írt. Egészen agyonolvasottnak látszott.

Maestlin és Hafenreffer egyszerre fedezte föl. És a teológust ez annyira kínosan érintette, hogy az asszonynak, aki a szoba mélyéből bukkant elő, és meztelen mellén csecsemőjével a két idegen felé közeledett, egy gyámoltalanul hangzó adjon istennel köszönt, a kalendárium mellé letett egy krajcárt az asztalra, és úgy elsietett, mintha menekülne. Maestlin alig tudta utolérni.

A kalendáriumban különös történelmi eseményekre való emlékezések, időjárási szabályok és mindenféle tanácsok mellett, hogy például hogyan kell káposztát elrakni, hogyan kell megóvni a só hatóképességét, hogyan kell kikénezeni a boroshordót, és mindenfajta bajok ellen kipróbált receptek mellett, mint például: „Ha egy hivatlan, kellemetlen élősdie túlságosan gyakran tolakszik asztalodhoz, kend be kanalát, tányérját és kését ezerjófűvel, ez nem ártalmas, de mindent keserűnek fog érezni” - mindezek mellett a hagyományos utasítások mellett voltak Kepler kalendáriumában asztrológiai cikkek is, üstökösök megjelenése, uralkodók halála és háborúk kitörése között feltételezhető összefüggésekről. És a kisemberek mindezt különös, hallatlan odaadással olvasták. Kézzől kézre adták a kalendáriumot.

Mindkét tudós világosan emlékezett egy háborús históriára. A kalendárium megjelenése idején egyetemi körökben élénken tárgyalták, vajon helyes-e ilyesfajta állításokat terjeszteni a nép körében, és ezzel megingatni az emberek istenhitét, a hercegekbe és a felettes hatóságokba vetett bizalmát. Kepler ugyanis azt írta itt:

„Az ég nem küld újabb háborút, amire a sóvár világ annyira feni a fogát. De azt sem mondhatnám, hogy az ég képes egymaga békét teremteni, ezt a földi bolygók döntenek el. Aki valamit kiharcol magának, az arra törekszik, hogy megtartsa és gyarapítsa, aki elveszít valamit, az igyekszik visszaszerezni.”

Maestlin és Hafenreffer rendkívül felháborodott azon, hogy még ezek a nyomorultak, ezek a műveletlen emberek is, akikről alig tételezhető fel, hogy értenek a betűvetéshez, Keplert olvassák. Ez az ember elérte azt, hogy a császárral, a bíbornokokkal, rangos tudósokkal egy időben büzlő koldusok is olvassák. És ha a koldusok nem tudnak olvasni, mindig akad valaki, aki felolvassa nekik, talán egy szökött diák vagy egy vándor szerzetes.

Döbbenetük olyan mélységes volt, hogy meneküléssel akarták lerázni magukról. Már az út közepén tarthattak, amikor Matthias Hafenreffer megállt:

- Nevetséges véletlen. Nevetséges. - Majd hozzátette: - Mintha csak azért találta volna ki valaki, hogy bennünket bosszantson.

Hatodik fejezet

Eutherus Einhorn, az alvárnagy hivatali szobájában, a leonbergi városházán meglepett arcot vágott, felhúzta a vállát, és azt mondta az öreg Keplernének:

- Elkésett. Már megfogalmaztam az írást Stuttgartba, fenséges és legkegyelmesebb urunkhoz és hercegünkhöz, és holnap reggel küldönc viszi a kancelláriára.

- És mit írt benne? - kérdezte az anya akadozón.

- Esztelenség azt hinnie, hogy joga van megtudni. De én mégis fölolvassom magának, mert tisztességes ember vagyok, és jó keresztény. Figyeljen ide:

„Jörg Hallernek, egy szegény napszámosnak a felesége hivatalosan panaszt tett, hogy Heinrich Kepler özvegye vagy tizenkét évvel ezelőtt egyszer a lánya karjára ütött. A gyermek a tégláégető lányával együtt mészkövet és vályogot hordott a kemencéhez. Keplerné arra ment, és ráütött. A gyermeket nyomban heves fájdalom fogta el, amely óráról órára hevesebb lett, úgyhogy sem kezét, sem ujjait nem tudta megmozdítani.”

Az alvárnagy türelmetlen mozdulatot tett:

- Kérem, ne szakítson félbe, maga akarta hallani. Tehát folytatom: „Noha a panaszos nem vádolja nyíltan özvegy Keplernét varázslással vagy boszorkánysággal, mégis azt kéri, kérdezzük meg az említett személyt hivatalosan, miért ütött a lányka karjára. Magam is láttam a kart, és nem hallgathatom el azt a véleményemet, hogy boszorkányfogásnak kellett lennie. Mindazonáltal a felek szembesítése alkalmával Keplerné mindent makacsul tagadott. Ez a hetven éven túl levő asszony már hosszabb idő óta boszorkány hírében áll. Jelenleg is folyik egy pere Reinbold üvegessel, aki azt állítja, hogy Keplerné valamilyen rontó italt adott a feleségének, s azóta az asszony embertelen fájdalmakat érez. Az új tényállás következtében az özvegy és Reinbold üveges ügyében hétfőre kitűzött tanúkihallgatást elhalasztottam. Minthogy a napszámos lánya még mindig nagy fájdalmat érez karjában, s minthogy ezzel az esettel a varázslat gyanúja megerősítést nyert, kérek utasítást, hogyan járjak el fent nevezett Keplerné asszonnyal szemben.”

- Igazán el akarja küldeni Stuttgartba? Maga... maga elhiszi, ami ebben áll? Becsülettel alá meri írni a nevét?

- Maga ne törődjék az én nevemmel. Stuttgartban nagyon jól tudják, hogy az én nevem döntötte el hat boszorkány sorsát. Én megtisztítom hivatalos területemet azoktól, akiket megszállt az ördög.

- És ezt okvetlenül közölnie kell Stuttgarttal?

- Stuttgartnak kellett minden esetben hozzájárulnia, mielőtt a boszorkányokat elégettük. No, menjen kérem, nekem dolgom van.

Katharina Kepler asszony úgy szédült ki a városházáról, mint akinek nincs helyén az esze. Kint az utcán gépiesen rakta egymás elé a lábait. Észre sem vette, hogy az emberek utána bámulnak és azt kiáltják: „Boszorkány, varázsló, boszorkány!” Nem ért rá tudomást venni róla. Egyetlen gondolat foglalta le az agyát, és ezt minduntalan végig kellett gondolnia:

- Ne, csak a kancellária elé ne!

Ne, oda ne!

Közben hazaért. Senkinek sem szólt, hogy megjött. Hallgatagon és nehézkesen kapaszkodott föl a kamrájához, majd föl-alá járkált benne, önkéntelenül végigsimított az állvány ónkan-csóin, megérintette a kerek ablakok ökörszemeit, a diófaasztal fénylő lapját, megtapogatta a gyógyfüves zacskókat, amelyek a fal hosszában kifeszített zsinegen sorakoztak takarosan. Majd ráeszmélve nyugtalanságára, hirtelen abbahagyta izgatott motoszkálását. Megcsóválta a fejét. Lekuporodott egy zsámolyra, és nyugalomra kényszerítette magát.

Miért ne a hercegi kancellária elé? Világos feleletet követelt a kérdésre önmagától. De képtelen volt rá pontosan válaszolni. Gondolatai összegubancolódtak.

A kancellária - az Stuttgart. Stuttgart - az a herceg. Johannesnek a herceg adta az ösztöndíjat. Ezért felelősséggel tartozik a hercegnek. Ott, Stuttgartban mindenki tiszteli Hansot, kell, hogy tiszteljék. Munkájával hírnevet szerzett magának. Megbecsülik a munkáját. De még sokára fogja befejezni azt, amit ki akar kutatni, és le akar írni.

Nem, ennek nem szabad a kancellária elé kerülnie. A hercegnek nem szabad erről tudomást szereznie. Árthatnának vele Hansnak. És én leszek az oka, ha eltiltják a munkától azért, mert az anyja...

Nehézkesen fölállt, az ablakhoz lépett, kimeredt rajta, megint visszafordult, nesztelenül ide-oda csoszogott a szobában, lassan, tűnődőn. A szeme világosan látott mindent, ami a szobában föl volt halmozva, az asztalon, a padokon, az állványokon.

- Én... én legyek oka annak, ha bizalmatlanság kél bennük Häsle ellen? - mondta félhangon maga elé. - és még ennél gonoszabb is jöhet.

Lába bosszúsán taszította odébb a vörös áfonyás kosárkát, melyet az erdőben szedett teli, és az imént a padlóra állított.

- Itt nem segít a vörös áfonya - mondta, mert haragudott a bogyókra, haragudott önmagára, haragudott mindenre.

Egyszerre csak fölkapta a fejét, mintha valaki szólította volna.

Miért ne, gondolta, miért ne segítene a vörös áfonya? Fogom, így, ahogy van, kosarastul, odamegyek az alvárnagyhoz, fölkinálom neki, odaajándékozom, legyen az övé, csak ne vigye az ügyet a kancellária elé.

Vörös áfonyát? Nem, azt nem lehet. Kevés. Nem elég értékes. Olyasvalamit kellene, amitől nehezen válok meg. Ami majd hiányzik nekem. Ami fájni fog, ha már nincs itt. Különben nem használ. Olyasminek kell lennie, amit Lutherus Einhorn, az alvárnagy is megbecsül.

Tűnődve vizsgálta végig az asztalon levő tárgyakat. A festett kökorsó még az anyjáról maradt. A kékre festett faggyúgyertyát, az arany csillagocskákkal, Hans küldte egyszer Prágából. Még sohasem gyújtotta meg, valami különleges ünnepi alkalomra tartogatta. Megrázta a fejét. Ezt nem. A hosszú díszkést, a vörösréz lófej-markolattal Heinrich hozta Stuttgartból. Azt sem. Kést nem.

Végigmustrálta az állvány ónkorsóit. Ott állt közöttük Christoph mesterműve. Leemelte, szemével fölbecsülte, gyönyörködött a finom virágmintákban, a tetszetős munkában, a gondosan beillesztett fedélben. Elismerően bólintott és egy kicsit büszkén is. Igen, ez a korsó sikerült műremek, és hiányozni fog majd az állványról. Odapillantott, gondolatban már másképp rendezte el a korsókat, hogy a hézag eltűnjön.

Ekkor látta meg egészen oldalt, az ablakpárkányon a serleget. Az ezüstöt. A férje első ajándékát. A serlegnek nem ott a helye, hanem az asztalon, a Johannes ajándékozta, csillagos faggyúgyertya mellett.

Mégsem mozdult, hogy helyreigazítsa a rendetlenséget.

- Nem! - mondta hangosan, védekezve az ellen, amit magától követelt.

De az ivópohár magához vonta tekintetét. Oda kellett néznie, akarata ellenére.

- Nem - mondta még egyszer -, ezüstserleg, te itt maradsz. Lutherus Einhorn ezt nem kívánhatja. Ezt senki sem kívánhatja. Johannes sem. Itt maradsz.

Megfordult, előkeresett egy rongyot, hogy kifényesítse az ónkorsót. Közben igyekezett nem odanézni az ablakpárkányra.

- Hiszen az uramtól van, akkor még szeretett. Ez volt életemben az első ajándék. Nem, ezüstserleg, te nem kerülsz el a háztól!

Ragyogóra tisztítva állt az ónkorsó, pompás látványt nyújtott. Katharina asszony fáradtan nézegette. És becsületes volt önmagával szemben. Ez az ónkorsó nem jelent áldozatot. Nem olyan darab, amelyet fájdalmasan nélkülözne. Nem a legkedvesebb tulajdona.

Fogta az ónkorsót, a mesterművet, óvatosan visszaállította régi helyére, az állványra, és sebes mozdulattal, szégyenlősen az ezüstserleg után nyúlt.

Aztán gyorsan becsavarta a törölőruhába, amellyel az ónkorsót tisztogatta. Mélyet lélegzett. Magammal elintézttem, gondolta, majd elintézem a többiekkel is. Dacos jókedv fogta el, nagy biztonságban érezte magát. Halkan, óvatosan osont ki a házból. Közben este lett, sötét; örült, hogy senki sem látja, merre veszi az útját.

Az alvárnagy még ott ült hivatali szobájában a városházán, olajlámpa mellett. Úgy látszott, dolgozik; előtte, az írópolcon nyitott könyv feküdt, kezében lúdtoll. Meglehetősen lomhán emelte tekintetét az asszonyra, ülve maradt, ásított, s még ásítás közben kérdezte:

- No mi van már megint?

- Jó estét - mondta Keplerné. - Megint itt vagyok. És itt van az ezüstserlegem is.

Fürge ujjakkal göngyölte ki a serleget a kendőből, és a nyitott könyvre állította.

- Mit csináljak vele? - Lutherus Einhorn fogta a poharat, megnézte minden oldalról, visszavette az asztalra. - Mit csináljak vele? Nehéz ezüst, látom. Tisztességes kézimunka. El akarja adni? - kérdezte nem túlságos érdeklődéssel.

- Ó, dehogy, dehogy! Fogadja el. Magának ajándékozom - mondta ki az anya kertelés nélkül.

Lutherus Einhorn meglepetten nézett Képiemé asszonyra. Aztán egyszeriben megértette, s hirtelen fölnevetett, hangosan, csikorgón, élesen.

Katharina visszalépett az asztaltól, összekulcsolta kezét vézna teste előtt, s nézte ezt az embert, aki az olajlámpa mellett az írópolcnál ült.

- Maga kinevet engem? Miért?

Nem felelt, nevetett.

- Úgy mondtam, ahogy gondolom. Magának ajándékozom.

Az alvárnagy felhagyott a nevetéssel, de nem szólt.

Az anya rábeszélően mondta:

- Nem hiszem, hogy egész Leonbergben szebb serleget találna, még Stuttgartban sem. Legfeljebb a hercegnél. A boldogult uram nagyon értett a szép dolgokhoz. Az ám. Akkoriban, amikor a serleget kaptam tőle...

Lutherus Einhorn félbeszakította:

- Miért hozta ide ezt a poharat?

Az anya a hanghordozásából kiérezte bizalmatlanságát, hát óvatosan mondta:

- Örömet akartam szerezni.

- Ah úgy, maga örömet akar nekem szerezni. Ma. Nagyon jó. Miért éppen ma?

Az anya nem tudta, mire akar kilyukadni. Nem nézett rá, pillantását körülhordozta a szobán, várakozással és némi aggodalommal. Lehet, hogy megint nevetni kezd?

- Szóval miért éppen ma? Annak idején kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy nekem örömet szerezzen.

- Annak idején?... Mire gondol?

- Amikor ide kerültem a hivatalomba. Nyolc évvel, ezelőtt.

- Az már régen volt. Senki sem gondol rá.

- Senki? Én gondolok. Nem voltam elég jó magának, ugye? Egy polgári alvárnagy, évi negyven gulddal, ugye? A fia, a Johannes úr akkoriban a prágai udvarnál élt, megboldogult Rudolf császáruk alatt mint császári matematikus. Finom úr a Johannes, gazdag úr, még megéri, hogy nemességre emelik, maga arra vár, ugye? Mit keresne a maga finom családjában egy polgári alvárnagy, évi negyven gulddal? Paphoz adta a lányát. Nagyon jól van. Az majd imádkozik magáért. Én annak idején nem kívántam ajándékot...

Nem hagyta magát félbeszakítani, tovább beszélt:

- Margarethét kívántam. Ó, én dolgoztam volna, sokat dolgoztam volna, előre jutottam volna, a stuttgarti udvar, a herceg felfigyelt volna rám. Áthelyeztek volna. Ó, én tudok szorgalmas lenni. Kénytelenek lettek volna évi hetven gulden fizetést adni. Megadták volna, mert én Margarethéért sokra lettem volna képes, nemesi rangra emeltek volna, kellett volna emelniök a szolgálati érdemeimért. Fővárnagy lettem volna, nem alvárnagy. Száz guldent adtak volna évente. Száz guldent!

Az anya hallgatott, mint akit tetten értek.

- És most idejön, és fölkinál nekem egy serleget. Nem szégyelli magát?

- Nekem ezzel a régi históriával már semmi dolgom. És hát... nem úgy akarta-e Margarethe is?

Kissé gúnyosan hangzott, gúnyosnak is szánta. Ezt nem tette okosan. Hiúságában sértette meg ezt az embert. De az fegyelmezte magát, nyugodt maradt, és azt mondta:

- Jó, hagyjuk a régi dolgokat. De mi történik most? Ajándékot kínál nekem, meg akar vesztegetni!

- Nem igaz! - kiáltotta az anya felindultan. - Csak arra akartam kérni, vizsgálja meg a dolgot, nem tudná-e a saját hatáskörében elintézni. Stuttgart nélkül. Ennyi az egész. Istenemre.

- Kedves asszonyom, a maga istenét hagyjuk ki a játékból. Az a maga rossz lelkiismerete. Ha meg volna győződve, hogy nem boszorkány, semmi szüksége sem volna arra, hogy ajándékot hozzon nekem.

Az anya izgalmaiban alig mert a szemébe nézni. Gyámoltalanul mondta:

- De én nem vagyok boszorkány.

- Ezt majd a bíróság dönti el.

Az anya ekkor döbbsent rá, hogy céltalan volna még többet magyarázkodnia, sarkon fordult hát, hogy távozzon. Az alvárnagy visszahívta: a serleget ott hagyta az asztalon. Az asszony fogta, lassú, fáradt ujjakkal visszagöngyölte a ruhába, és elment.

Hetedik fejezet

Így hát az anya hazament. És mert közben már keresték, elmondta Christoph fiának és a menyének, hogy hol járt.

Christoph, az önöntő keserűen kifakadt:

- Miket csinálsz, anyám! Istenem, végre sikerült jó hírnevet szerezni errefelé. Milyen borzasztó volt, amikor apa miatt az emberek minket... no igen, megvetettek! Hogy is juthatott eszébe evangélikus hitű léteke katolikus vallású földesurat szolgálni?

Az anya közbevágott:

- Amikor a csata után véget ért a gyilkolás, én ugyan nem láttam semmi különbséget az evangélikus és katolikus halottak között. Az olyan közönséges gyalogosok között, amilyen az apád is volt. Mert az urakat, azokat eltemették, akármilyen hiten voltak. A többieket kikezdték a hollók, fölfalták a vadkutyák, s ami még ottmaradt belőlük a földön, annak égig ért a bűze. Én nem láttam semmi különbséget. Én a sarkamra álltam, és hazahoztam az apádat a csatatérről.

Christoph úgy tett, mintha nem hallaná:

- Végre elértem, hogy tisztelnek Leonbergben. Igenis, tisztelnek, a munkámat tisztelik. Nem volt könnyű elérnem, hogy az apám nevét megint megbecsüljék. És most végre megbíznak bennem, a városi tanács, az alvárnagy. És ha - amitől Isten óvjon - háború jönne, könnyen lehet, hogy megtesznek kiképző őrmesternek a leonbergi milícia élére. Ezt értem el, anyám. És mit csinálsz te?

- Tudom, igazán sokat vesződsz, nem tagadtam soha. Lutherus Einhornhoz csak azért mentem el, mert nem akartam, hogy én miattam Hans...

- Hans, mindig csak Hans! Persze, ő a nagy ember, aranykanállal eszik a császárnál, selyemvánkoson alszik és felrepül a csillagokba. Nekünk pedig, nekünk el kell takarítanunk a mocskot, a leonbergi mocskot, ami küszöbünk előtt, az utcán felgyűlik. Mit az utcán! Itt a házban, a szobában! Mit tudja ő, hogy mi hogy élünk. Minket sújt elsősorban, ha téged elégetnek mint boszorkányt, igenis minket. Akkor becsukhatom a műhelyemet, mert mondhatom, a kutya sem fog attól fogva egy óntányért se rendelni tőlem. És hogy kiképző... no, azt már úgyis, megette a fene! Bocsáss meg, anyám, de így van.

- Te azt hiszed, hogy... hogy én... boszorkány vagyok?

- Anyám, ne kérdezz. Kérdezd a papot. A papot Heumadenben. Ha hozzáadtad volna Margarethét Lutherus Einhornhoz, nem tartanánk most itt.

- Most aztán elhallgass! Ehhez aztán semmi közöd. De semmi.

- Anyám, nem akarod a papot megkérdezni?

- Szabadulni akarsz tőlem. Tudom. De én nem megyek el Leonbergből. Itt az otthonom. Itt akarok meghalni. Akkor is, ha elégetnek. A piactéren. Az embernek kell, hogy otthona legyen valahol, ezt mondtam boldogult apádnak is mindig.

- Miket beszélsz, anyám, szörnyű!

- De legyen meg az akaratod. Elmegyek Heumadenbe, megkérdezem a papot. Aztán hazajövök.

Bertramot, az inast ezúttal is magával vitte az útra. Hideg és nyirkos október vége volt. A stuttgarti lejtőkön kopáran meredeztek a fák. Az anya vállát nagy, fekete gyapjúkendő borította. Mégis fázott. De nem szólt róla kísérőjének, előtte haladt az úton. Esett.

A heumadeni lelkész lak a templom mellett volt. Beléptek.

- Adjon isten.

- Hát... adjon isten - felelte a pap -, csúf időt választott a látogatásra, anyámasszony. Most, hogy beállt a hideg ősz, meglátszik, micsoda gyatra házat adott a heumadeni község a papjának. A legrosszabbat az egész stuttgarti járásban. A nedvesség mindenütt beszivárog. A tető hibás, a falak repedezettek. Azt hiszem, egy nap összedől fölöttünk a ház. Kész nyomorúság. Nyomorúság.

Margarethe lesegítette anyjáról az átázott kendőt, közben az urát csitította:

- Ha ilyen hideg marad, hamarosan elcsúsznak valami fatolvajt az erdőben.

- Persze, arra várnak, valami szegény éhenkórászra - mondta keserűen Georg Binder, a pap -, akit falopáson kapnak, és a tetejébe még elég tallérja is van ahhoz, hogy megfizesse a büntetést. Aztán ebből a büntetéspénzből megcsináltathatom a tetőt. Legalábbis így ígérte a község. Imádkozzam, hogy menjen valaki az erdőbe fát lopni, nehogy megpenészedjenek a könyveim? Bűn ez, anyámasszony, mind nagy bűn. Még a talárom is penészfoltos lett a nedves kamrában. Vasárnapig rendbe kell hoznod, Margarethe! Minden csupa bűn, anyámasszony, akár akad tolvaj, akár nem. És mondja, tulajdonképpen miért jött?

És az anya elmondta az ezüstserleg történetét. A pap összecsapta kezét, és felnyögött.

- Mit mond Christoph? - kérdezte Margarethe.

- Kérdezteti a lelkész urat, hogy... hogy... úgy értem - az anya szégyenlősen hol ide, hol oda pillantott, de nem nézett senkire -, hogy... az anyja... az-e.

- Erről most nem beszélünk anyámasszony, most azon kell a fejünket törnünk, hogy mi a teendő.

- De én szeretném, én akarom tudni, hogy mit tart rólam. Ezért jöttem. Ha megmondta, visszamegyek Leonbergbe.

- Kedves anyámasszony, maga nagyon nyakas, mint ahogy a lánya is az néha, bizony, bizony, Margarethe. Én azt mondom, nem kívánok most erről beszélni. Nem tudok. Maga tromfot adott Lutherus Einhorn kezébe. Ennek az embernek ajándékot kínálni! Micsoda meggondolatlanság. Micsoda ügyetlenség. Most azt jelenti majd Stuttgartba, hogy önt a rossz lelkiismerete hajtotta.

- Mondta is, de ez...

- Szükséged volt arra, anyám, hogy ehhez az emberhez menj? Még hozzá kéréssel. Éppen Lutherus Einhornhoz.

Az anya keze remegett, felnyitotta a száját, szólni akart, de nem bírta.

Georg Binder figyelmeztette a feleségét:

- Ne kínozd az anyádat, és ne tégy célzást régi történetekre, ezt ki nem állhatom.

Felindultan járt föl-alá a szobában, a padló meg-meg-nyikordult heves lépteit alatt. Gondolkozott.

Szép ház, mondhatom. A padlódeszkák korhadtak, az ablakok léccel vannak beszegezve, üveg sehol, az ajtók rozogák, a zárok rozsdásak, a tető rothadt. Minden rothadt. Rothadt a család is, amelybe kerültem. Az egyik sógor zavaros fejű kálvinista, a másik megbolondul, úgy döglik meg, a harmadik hülye, aki képtelen az anyjának tanácsot adni és segíteni. Az anya boszorkány. És a saját feleségem?

Ha legalább a község elcsípne egy fatolvajt! És nincs gyermek. Ahelyett ez az öregasszony jár folyton a nyakamra. Folyton. Bárcsak elkerülne innét. Jó messzire... Isten tudja, talán ez lenne a legjobb mindnyájunkra nézve... talán békesség lenne a házban. Ha nincs már itt, az egész esetet hamarosan elfelejtik. De hova menjen. Hova?

Eszébe jutott, hova. Johannes Keplerhez, Linzbe. Meg is mondta.

- Nem - mondta az anya. - Oda nem akarok.

- Miért nem? - kérdezte Margarethe. - Hans segíthetne legelőbb.

- Nekem Leonbergben van az otthonom.

Nem akar Linzbe menni. Nem, semmi körülmények közt. Mit csináljon ott, csupa idegen ember között? Hans örülne. Bizonyosan örülne. De kevés ideje lenne az anyja számára. Hanyagolja el őmiatta a munkáját?

Erről szó sem lehet. Susanne asszonynak is gondot jelentene.

Nem akar senkinek terhére lenni.

De akkor láthatná Johannest.

Ez a gondolat áthangolta.

1616. december 13-án értek Linzbe. Az anya és Christoph fia. Az önöntő harmadnap vissza-utazott, titkon aggódott, nem neveztek-e ki távollétében mást kiképző-örmesternek.

Az anya alig huszonnégy órát engedélyezett magának, hogy kipihenje az utazást, megnézze a Dunát, amely ott folyt a Hofgasse közvetlen közelében, átmenjen egy imára a St. Martini templomba. Tevékeny türelmetlensége hamarosan rávezette, hogy Susanne asszony háztartásában sok elintézni való akad. Mindenekelőtt a konyhában. És a gyermek, a kis Margaretha Regina körül is. Az első házasságból származó másik kettő, a tízéves Ludwig és a tizenöt éves Susanna már értelmesebb, mégis elég munkát adnak. Johannes attól félt, hogy a két asszony nem fog összeférni, és feltételezte, hogy Susannét türelemre kell majd intenie az anyja iránt. De lám, a kezdeti bizalmatlanság után azonnal megértették egymást. A konyhában történt. Az anya azt kérdezte:

- Tudsz barátfülét csinálni?

Nem, Susanne nem is ismerte ezt az ételt, minden rendes sváb asszony büszkeségét. Hans eszerint éveken át nem evett barátfülét?

- Nem - mondta Susanne kissé bosszúsan. - Ehelyett kapott finom gombócot, amelyet a mi vidékünkön csinálnak...

- Akkor ma legyen barátfüle - határozott az anya.

Susannét ez kellemetlenül érintette. Duzzogva várta, hogy az anya majd nekiesik a tálaknak és serpenyőknek, hogy elkészítse azt a nevetséges barátfülét, Hans elé tálalja és azt mondja, látod, fiam, sváb étel. És Johannes kissé gúnyosan mosolyog majd az ő Susannéján, hogy nem igazi úrnője a konyhájának.

Az anya észrevette rossz hangulatát, és észrevette a féltékenységet is. De bizseregtek az ujjai. Ezek az ujjak barátfületesztát akartak sodorni, késfok vastagságúra.

- Van itthon májsajtod a töltelékhez? - Ezzel már egy titkot árult el, mert az ember készíthette a barátfülét édesen is, gyümölcsízzel töltve. Johannes azonban a másik fajtát szerette.

Az anya látta, hogy a menyé tanulékony, és ez tetszett neki. Jó, próbálja meg. Majd ő mindent pontosan megmond. És egyetlen fortélyt sem hallgat el. És ő egyetlen ujjal sem nyúl a tésztához. Nem akarja, hogy a fiatalasszony fölöslegesen bosszankodjék. Hiszen hűségesen gondoskodott Johannes első házasságából való két gyerekről, és egy lánykát szült neki. És Isten segedelmével még több gyermekkel is megajándékozta majd. És jobban is szíveli Susannét az első asszonynál. Ő, az anya, nem akarja, hogy civódás legyen a házban, akár a konyhában, akár a gyermekszobában. Hiszen valami egészen más az, ami ebben a házban a legfontosabb. A fia nagy munkája. Azt nem szabad megzavarni, sem a barátfüle, sem holmi pelenkák miatt.

Azért szereti a gyerekei közül Hansot a legjobban, mert neki van a legnehezebb sora.

Mit tudnak erről a többiek? Christoph még az utolsó leonbergi napon is, meg az úton, Linz felé is, folyton a császári kegyet, meg az aranykanalakat, meg a selyemvánkosokat hajtogatta. Hol lehet itt a házban megtalálni ezt a császári kegyet, hol vannak a selyemvánkosok?

Bement a dolgozószobába, kötésével csendben leült az ablakhoz.

Johannes ott ül könyvek és papírlapok tömkelegében, lesóványodva, gyulladáisos szemmel, és ír és ír, és számol és számol. Alig szakít magának időt az evésre, alig ér rá este megmosakodni, legtöbbször éjfél tájban hagyja csak abba a munkáját, mert ha tiszta az ég, órák hosszat végzi a megfigyeléseit. Végre kimerülten az ágyba zuhan, alszik pár órát, virradatkor már régen megint a dolgozószobájában ül, számításai mellett. Korholja is érte Susanne asszony.

De ő, az anyja, tudja, hogy mi hajtja őt. Tudja abból, amit még régen mesélt neki, amikor egyszer hazajött Tübingenből; amikor még ott tanult Maestlinnél, és megismerkedett egy Kopernikusz nevű ember száz évvel ezelőtt írt könyvével.

Pontosan nem értette meg, de már akkor is sejtette, hogy az ő Hansának erre a nagy feladatra kell felkészülnie. Ki kell kutatnia, mi az, ami széles e világon forog. A Nap vagy a Föld. És melyik a másik körül. És ezt akarja bebizonyítani a számíttatásaival. Egészen pontosan még ma sem érti. De sohasem panaszkolt fel sem a papjának, sem az Istennek, hogy éppen az ő Hansára hárult ez a nehéz feladat: továbbépíteni azt, amit másvalaki száz évvel ezelőtt abbahagyott. A régi könyvet időközben betiltották a katolikusok, de még a lutheránusok se becsülték sokra, így mondta a veje Heumadenben, és hogy veszélyes dolog az, amit Hans ki akar számítani. Bizonyítékul elmondta a veje, hogyan járt hasonló dolgával egy ember, akinek a nevét jól megjegyezte: Giordano Brúnó. Elégették. Rómában. Tizenhét évvel ezelőtt. Ez is egyik oka annak, hogy ő, az anyja, annyira aggódik. De a büszkesége még nagyobb. Persze a veje úgy véli, hogy Hans a hamis Istent keresi, hamis úton.

- De azon se veszekedjünk, hogy Isten hol van - mondta az anya hangosan maga elé. Susanne a tűzhelynél, a barátfülés fazék mellett meghallotta. Az anya befejezte a mondatot:

- Ami engem illet, azt hiszem, ott van minden emberben.

- Lutherus Einhornban, az alvárnagyban is? - kérdezte Susanne.

Meglepetten nézett fel az anya:

- Azt nem tudom - mondta kissé bizonytalanul. Néhány pillanatnyi tűnődés után hozzátette: - Nyilván benne is. Csak nem látjuk.

- És Daniel Hitzlerben, a papban is? Abban, aki eltiltott bennünket az úrvacsorától, s ezzel oly kegyetlenül megkínozza Hansot? - kérdezte tovább Susanne.

Az anya hallgatott.

- És jó urunkban. Mátyásban is, aki Johann egész évi bérével tartozik, s olyan szűkmarkúan fizet minket? Pedig éppen elég pénzt kap Spanyolországból.

Az anya sokáig gondolkozott, vontatottan mondta:

- Benne is. Hol legyen, ha nem az emberekben?

- És akkor az Isten éppolyan... éppolyan rossz, mint jó urunk, Mátyás? Éppolyan fukar?... És olyan ostoba és alattomos, mint egy alvárnagy? Olyan galád, olyan csaló, olyan gonosz?

Az anya hevesen megrázta a fejét. Lehetséges volna? - kérdezte magában és nyomban meg is felelt: Nem. Nem így van. De hogy hogyan, azt nem tudom.

Aztán a tűzhelyhez lépett, picit félrefújta a fazék tetejéről a gőzt, és szakértően mondta:

- Elkészült a barátfüle.

A májsajttal töltött tésztadarabkák ott tolongtak a halkan duruzsoló víz színén.

1617 februárjában követ jött Keplerhez a prágai császári udvartól. Rosszkor zavarta. Mélyen el volt merülve a munkájában. A Mars-számításokat láncolatosan, egyiket a másikból következtetve kellett elvégezni, nehogy hiba csússzék közéjük. Elég egyetlen, legcsekélyebb tévedés az összeadásban ahhoz, hogy hónapok munkáját halomra döntse. Az egész számítást előlről kellene kezdeni. Kepler napok óta nem hagyta el a házat. Az asszonyok csak a szabálytalan időközökben ismétlődő étkezéseknél látták. És most követ érkezett Prágából azzal az üzenettel, hogy Kepler jelenjen meg március elején a császári udvarnál őfelsége, jó urunk, Mátyás császár színe előtt, aki beszélni kíván vele. Sürgősen.

Megint kiszakították a munkájából. Az utazást elő kell készíteni. Leveleket kell írni, talán Prágából gyorsabban és biztosabban továbbíthatja őket. Kéziratait rendezni, hogy magával vihesse őket, és Prágában tovább dolgozhassák. Nem tudta, meddig kell ott tartózkodnia, jó urunk és császáruk efelől nem tájékoztatta.

- Mindenben van valami jó - mondta az anya -, legalább most emlékeztetheted a császárt, fizesse meg végre, amivel tartozik neked.

Az elutazás előtti éjszakán, amikor búcsút vettek egymástól, Susanne asszony, a gyöngéd, bolondosan becéző szavak között, arcával a férje arcához simulva, egyszerre nagyon józanul mondta:

- Jó urunkat és császárukunkat felelőssé kell tenned anyánk életéért.

Ezzel kimondta azt, amire Johannes titokban gyakran figyelmeztette magát: az még nem megoldás, hogy az anya itt van Linzben. A veszély ugyanúgy fennáll, mint Leonbergben. A gyanú még ott leselkedik az otthoni emberek fejében, ezt Margarethe is megírta. De idővel

talán elalszik, talán más, fontosabb dolgok kiszorítják. Anya maradjon nálunk, ameddig csak akar. Persze, mindennél hathatósabb volna egy világos császári nyilatkozat.

Ezen a fia prágai útját megelőző éjszakán az anya sem tudott elaludni. Honvágy fogta el, gyötrő honvágy. Szeretné végigjárni a lejtőt, a hátsó utca mentén, a felső kaputól az alsóig, aztán a vár előtti utcát, a Schlossgassét; szeretné a Spitalgasse köveit taposni, bekukkantani a kórházzá átalakított franciskánus kolostorba. Szeretné meglátogatni a betegeket, megnézni, hogy a golyvás öreg néni a kis malomból ott fekszik-e még; hát Schütz, a pék, akinek izzó fáhasáb esett a lábára a sütőkemencéből, felgyógyult-e? Szeretné a piactéri kút vizét kortyolni, szeretné esténként a St. Johannis harangjainak zúgását hallani. Nincs valami különösen zengő hangjuk ezeknek a harangoknak, bizonyosan nincs, de Isten tudja miért, mégis szeretné hallani. És ki viseli gondját, most tavasszal, a ház előtt a kertnek? A gyógyfüveket el kell vetni, a díszvirágokat kiültetni. És a szőlőben is most kezdődik a munka. Szeretnék Stuttgartból jövet lejönni a hegyen, a felső kapun át, még ha el is kell mennem Lutherus Einhorn alvárnagy kőháza előtt. Szeretném, ha azt mondhatnám: Adjon isten, Leonberg.

Nyolcadik fejezet

Aki nélkülözött engem, Bertramot, annak elmesélhetem: a mesteremből kiképző lett a milíciánál. Nincs egyetlen jó napom, az asszony fenn hordja az orrát, amióta néhány guldennel több kerül a házba. Jó barátságba keveredett az alvárnagynéval. Sokat ácsorognak együtt, és Einhornné asszony ide is gyakran eljön. Múltkoriban azt parancsolták este tíz órakor, hozzak vizet a kútról, pedig nagyon fáradt voltam, sokat álldogáltam a műhelyben. Visszafelé jövet elestem a folyosón; a kanna nagyon nehéz volt. Erre a mesterné fölpofozott. Az Einhorn várnagyné szeme láttára. Szégyelltem magam, de le kellett nyelnem gyűlöletemet. Einhornné asszony most majd mindent elmesél az urának, annak a gazembernek, aki az öreg mamával olyan gyalázatosan bánt. Én legyőztem volna, ha az öregasszony akkor magával visz a városházára. Most majd kinevet. Az öregasszony volt az egyetlen, aki megértett engem. Amióta elment, napról napra komiszabbul bánnak velem, még tisztességes ételt sem kapok, ő törődött azzal, hogy rend legyen a házban. Most a fiatalasszony kibírhatatlanul öntelt, úgy kezel engem, mint valami utolsó barmot.

Elmegyek az önöntő házából, mert arcul ütöttek, és mert nem akarok tovább náluk szolgálni. Itt nem lesz békesség. Csak azt nem tudom, hová menjek. Éjszaka kell megszöknöm, titokban. Senkitől sem búcsúzom el, és nem lesz ajánló bizonyítványom, amit egy másik műhelyben felmutassak. Igazán nem tudom, hogy hová menjek. Lehet, hogy elindulok, és megkeresem az öregasszonyt.

Kilencedik fejezet

1617 márciusának első napjaiban ért Kepler Prágába. Az alacsonyabb rendű császári hivatalnokoknak és polgároknak kijáró kétlovas hintón.

Dr. Johann Jessenius, a Collegium Carolini anatómiaprofesszora és a prágai Akadémia rector magnificusa, akiről nyílt titok volt, hogy megrögzött kálvinista, meghívta Keplert, legyen az ő vendége prágai tartózkodása alatt. Barátságuk még abból az időből eredt, amikor Kepler Tycho Brahe mellett dolgozott. Jessenius volt az, aki annak idején, 1600-ban kint a Prága melletti benátkyi kastélyban megtanácskozta vele, hogyan, milyen feltételek mellett dolgozhatna együtt az öreg, ingerlékeny, nem valami könnyen kezelhető asztronómussal, a híres Tycho Brahéval. És amikor húsvét táján, éppen ezek miatt a feltételek miatt, sor került az első, komoly összejövetélre - mert Kepler nehezen tudta magát alárendelni a Brahe-féle házirendnek -, ennél az első vizálynál Jessenius lépett közbe, csitítóan, tompítva a haragot.

Most tehát, meghallván, hogy Kepler Prágába készül, megüzente neki, hogy vendégszobája rendelkezésére áll, s nem fog semmiben sem hiányt szenvedni. Dr. Johann Jessenius, a tudományos világban messze földön híres, művelt anatómus, aki tizenegy nyelven értett és beszélt, nemcsak arra vágyott, hogy a régmúlt idők emlékeit elevenítse fel Keplerrel. Szerette volna az asztronómust matematikaprofesszornak megnyerni a Collegium Caroliniba. Erre minden oka megvolt. Amióta Kepler Linzbe költözött, sok minden megváltozott Prága városában és egész Csehországban. A rektor ezt úgy értelmezte, hogy amit a Habsburg-házból való katolikus császár politikai téren kicsikart, azt a tudomány kötelessége megvédeni. És ha beigazolódik, hogy Kepler a kálvinistákhoz húz, akkor ebben a harcban eggyel többen állnak majd mellette. De vigyázat! A Habsburg jól hall.

Kepler elfogadta a meghívást, és most odaát, a vendégszobában pihente ki az utazás fáradságait. Dr. Johann Jessenius a terebélyes, szürkészöld cserépkályha mellett állt, kezét melengette, karcsú, hosszú ujjait, amelyek olyan könnyedén és elegánsan vezették a kést a beteg emberi húsban. Az ujjai mindig fáztak, még nyáron is. A divattal ellentétben nem viselt parókát, egyéniségéhez tartozott, hogy sötét, enyhén őszbevegyülő haját ne fedje el. Szakállt sem növesztett, mert ostoba és méltatlan dolognak tartotta, hogy az embernek már az arcáról leolvashassák hovatarozását. Mert nem merő véletlen, ha az alárendelt arra törekszik, hogy legalább olyan gondosan és a legutolsó divat szerint nyírt szakállt viseljen, mint a gazdája. Ha egy herceg vagy egy gróf vagy egy nemesi földesúr lapátszakállt visel, akkor a környezete hasonló lapátszakállal igyekszik kifejezésre juttatni alázatát. És ha a gazda papucsszakállt, macskabajuszt vagy kecskeszakállt növesztett, odaadó szolgálai sietve kecskeszakállt neveltek a lapátszakállból.

Dr. Johann Jessenius végigpillantott a könyvtárán, keskeny arcán halvány mosoly futott át. Ott maradt a kályhánál, csak a szemével kereste ki kedvenc könyveit. Igen, most a tiltott könyveket is kitehette az ember az állványra, Michael Servetust, rotterdami Erasmust, Thomas Morust és Kopernikusz írását „Az égitestek körforgásairól”, még akkor is, ha a pápa „Index librorum prohibitorum”-ra tétette. Itt, Prágában nem egykönnyen engedik ki kezükből azokat az előjogokat, amelyeket oly keservesen csikartak ki két császártól, a boldogult Rudolftól és jó urunktól, Mátyástól. Ezekhez az előjogokhoz tartozott a vallás szabad gyakorlása mellett az is,

hogy bármiféle tudományos könyvet tarthatott az ember. A múltban előfordult, hogy a Jézus Társaság utasítására a protestánsok magánkönyvtárából is eltávolítottak bizonyos könyveket.

Prágában most békésen éltek egymás mellett a Jézus Társaság tagjai, katolikusok, akik Mátyás császárral tartottak; protestánsok, kálvinisták, lutheránusok, akik nem fordultak el jó uruktól, Mátyástól; katolikusok, akik Habsburg Ferdinánd főhercegben reménykedtek, mert feltételezték, hogy előnyös kapcsolatai vannak Spanyolhonnal, és különböző irányzatok protestánsai, akik szintén Ferdinánd felé sandítottak, de vártak, amíg trónra kerül. Mindezek tisztelték egymást - és szemmel tartották egymást.

Dr. Johann Jessenius úgy érezte, nem szabad Keplert rögtön elriasztania saját és barátai tervével.

Kepler már számos napot töltött Prágában; megérkezése után nyomban jelentkezett az udvarnál. Ennek ellenére a császár, jó urunk Mátyás, még nem hívta magához.

A városban az a hír járta, hogy halálos beteg. Az emberek az utcán tárgyilagosan latolgatták a helyzetet. Mit hoz a halála? Könnyebbiséget? Rosszabbodást?

A hír alaptalannak bizonyult. Adhat egy halálos beteg fogadást? Nem. A fogadás megerőltető munka. És a várakozó nép és a várakozó diplomaták a világ minden táján arról értesültek, hogy jó urunk és császáruk még egyáltalán nem hajlandó beadni a kulcsot. Dolgozni is képes.

Melchior Klesl bíboros és kancellár úgy látta, itt az ideje, hogy nagy fogadást rendezzen. Háromszáz személy részére. Protestánsokat és polgárokat is beleértve. Hadd lássák mindazok, akik másra készültek fel: mi a békés együttélést gyakoroljuk itt, a prágai udvarnál.

Melchior Klesl, a császár bizalmasa jelentést tett urának:

- Szerencsére kitűnő alkalom kínálkozik erre a fogadásra, az új spanyol követet fogjuk üdvözölni, don Oñatét Madridból. Ámbátor már az év eleje óta eleget tesz megbízatásának, csak most kezd világosabban kibontakozni, hogy odaát Spanyolországban, az ön kedves rokonánál, Fülöpnél némi változások történtek. Úgy látszik, Lerma herceget, aki Madridban a kancellár szerepét játssza, végre fenéken billentették.

Melchior Klesl kedvelte a durva beszédet, úgy vélte, ez népszerűvé és érthetőbbé teszi szavait.

- Az a kutya Lerma nem átalott szerződéseket kötni a franciaországi és angliai eretnekekkel és az északi-tengeri levált tartományok rebelleivel. Szabad hitehagyottakkal békét kötni? Nem szabad. A lázadók nem számítanak partnernek, az eretnekek sem. Az ön kedves rokona, Fülöp király végre elzavarta ezt az összeesküvő Lermát, oda, ahova való: a disznópásztorok közé. Ott majd kedvére konspirálhat a kocákkal. Isten megvilágította Fülöp elméjét, és új gyóntatóatyja a Jézus Társaságból Oñate útján baráti üdvözlését küldte nekünk.

Idáig Klesl hangosan beszélt, föl-alá járkált a császár előtt; most egészen közel lépett hozzá, és sebesen mozgó ajakkal suttogott tovább; az ember sosem tudhatja, nem bújtattak-e el valakit hallgatózni.

- Bízom abban, hogy Oñate révén a spanyol udvar majd kiadósabban tejel, mint az előző követ idején. Az a fickó korhely volt. Ez, amint hírlík, csak gazember.

Klesl kifelé indult, de még egyszer visszafordult, és jó urunk, Mátyás fülébe súgta:

- Csak most tudtam meg biztos forrásból, mit kívánt Lerma az ön kedves rokonától, Fülöp királytól. Parancsolja hallani, mit? Nos, megmondom önnek. Hálósobai párbeszédeit akarta megtudni. És miért? Mert úrnőjének, Margarethe királynőnek sürgősen azt tanácsolta, ne

beszéljen a férjével államügyekről. Ez volt a mindenható Lerma! Rettegett a hálósobától. - Klesl nevetve hagyta el a termet.

Klesl már régen távozott, de Mátyás kényelmes, puhán bélelt, sárga házikabátjában - ezt viselte leggyakrabban, ha egyedül volt, és gyakran volt egyedül - még mindig maga elé mosolygott. A miniszterre gondolt, aki nem volt elég előrelátó. És róla rokona, a király is eszébe jutott. És a mosoly lehervadt arcáról. Hogy is történhetett ez? Fülöp beszámolt Lermának. Mindenről beszámolt. Még a hálósobai beszélgetésekről is. Miért mondta el ezt neki Klesl? Miért éppen most? Mátyás azt kérdezte magában: van itt valami párhuzam? Nincs, válaszolta magának nyomban. Spanyolországban egészen mások a viszonyok, mint nálunk. Egészen mások. Olyan hibák, amilyeneket azok elkövetnek, nálunk nem fordulhatnak elő. Nálunk nem. Nálunk, csekély kivétellel, minden rendben, nyugodtan, békésen és igazságosan folyik. Klesl mindent elintéz.

Mátyásnak, aki a hatvanhoz épp olyan közel volt, mint az ötvenhez, még egyáltalán nem kellett volna öregembernek lennie. De azzá tették, a közvetlen környezete és az ellenségei egyaránt; örökké lesték és naponta lemérték: mennyit hízott, mennyivel lettek vontatottabbak a mozdulatai, mennyivel tehetetlenebb az elhatározásaiban, mennyivel rövidebb időt töltött a feleségénél, Annánál, mint annak előtte. És ő akaratlanul is engedett nekik: megvénült, gáncsoskodó és nehézkes lett, elméje gyengült, tettereje semmivé vált. Nem baj, mindent elintéz helyette Klesl kancellár, főleg a kellemetlen tárgyalásokat a fennhéjázó protestánsokkal. Ezek... ugyan kérem, ne is beszéljünk róla, hol mindenütt ülnek benn, sajnos, mindenütt benn ülnek, a saját gyönyörű tartományaikban, de még az örökös tartományokban is.

Nődé adjunk csak szabad kezét Kleslnek. Majd ő megtalálja a helyes utat. És úgy bánik az emberekkel, ahogy rászolgálnak. Ilyen volt ő maga is régebben, ilyen erélyes és mindenre kész. Akkor, amikor, 1605 áprilisában, szövetséget kötött fivérével, a bajorországi Miksával, és unokaöccsével a stájerországi Ferdinánddal, hogy a Habsburg-ház és a birodalmat megmentse legidősebb bátyjuktól, Rudolf császártól, attól a félkegyelműtől, attól a gonosztevőtől. Akkor ő, Mátyás volt az, aki cselekedett; napról napra, évről évre többet ragadott magához a császári hatalomból. Igen, lassacskán ő uralkodott valamennyi német tartományban már a bátyja életében is. Nem ment minden simán ezekben az években. És Rudolf, a bátyja elátkozta, A hercegeket ő, Mátyás vásárolta meg magának, ígért fűt-fát: az evangélikusoknak égre-földre esküdözött, hogy a katolikusok rovására jó életük lesz az ő uralma alatt, a katolikusoknak égre-földre esküdözött, hogy ősi jogaikból semmit sem juttat az evangélikusoknak, a rendeknek megígérte, hogy mindkét vallás nyilvánosan és szabadon tarthatja istentiszteleteit, az alattvalóknak azt, hogy nincs okuk féltetniök lelkiismereti szabadságukat. És emellett pénzt húzott Spanyolországtól, és mindig újra Spanyolországtól. És már akkor el volt adósodva. Ennek immár tíz éve. Még csak tíz éve?

És mégsem volt rossz akkoriban az élet, az ő élete.

De ma fogadás van. És azt sem tudja, kiket hívtak meg. Őt senki sem kérdezte. Nélküle is megy minden. Minden nélküle megy. Igaz, Melchior Klesl azt mondta, ma mutatkoznia kell a felesége, Anna oldalán. Már régen feladta, hogy vele aludjék. Meddő, nem kell neki. Persze, tudja, hogy ez nem igaz, és ezt bevallja most is, amikor elhízott testével az asztalnál ül. És az asszony is tudja. Ez a tiroli szajha - így szidja magában, ilyen trágár szavakkal, miközben felpillant tányérjáról, és végignézi az embereken, akik itt tolonganak a teremben.

És ez az asszony bezárta előtte az ajtaját, mert ő egy aggastyán, egy tehetetlen, együgyű aggastyán, akivel nem akar vesződni. Ki tudja, ki az, aki előtt kinyitja. Erre mérhetetlen düh fogja el. Majd megéhezik, és muszáj sokat ennie, császárian sokat, amitől még több haj

rakódik rá, és Anna soha többé nem fogja kinyitni előtte az ajtaját. És senkinek sem panaszkodhat emiatt, még a bizalmasának, Melchior Kleslnak sem, hiszen mindenki gyanús. Még ez is.

Páter Paul Guldin közbenjárt, hogy a császári matematikust, Keplert is meghívják a várba, a fogadásra.

Az a gondolat, hogy ott álljon a díszteremben, csupa jóllakott, jól öltözött, megelégedett, nevetgélő ember között, elviselhetetlen volt Kepler számára. Ó, igen, szerette a társaságot, szeretett együtt ünnepelni vidám emberekkel, de ehhez hangulat kellett, és nem idegen, közömbös arcok. Le akarta mondani a meghívást.

De dr. Johann Jesseniusnak, aki jártas volt az udvar dolgaiban, sikerült rábeszélnie:

- Kedves barátom, azt senki sem várja el tőled, és te se várd el magadtól, hogy boldogan, jókedvűen ünnepelj ott. A fontos csak az, hogy a fogadáson lássanak; elégedett arcot kell vágnod, de nem túlságosan elégedettet, mosolyognod kell, de csak módjával. A meghívottakkal nyílt, de tartózkodó beszélgetésbe kell elegyedned.

Kepler az édesanyjára gondolt.

- Jól van, Johann Jessenius, elmegyek. Talán összeakadok valami illetékes császári hivatalnokkal, talán kaphatok tanácsot.

Halkan és simán lejtett végig páter Paul Guldin a dísztermen. Ismerősei felé barátságos mosollyal bólintott, az új arcokat megjegyezte magának. Láta Václav Budovecet cseh falusi nemesek csoportja középpontjában. Láta Keplert is, amint dr. Johann Jesseniuszal beszélgetett - Guldin jól odafigyelt - Paracelsusnak arról az elvéről, hogy a gyógyítás legfőbb alapja a szeretet. Paracelsus a maga egészében - amint Guldint tartományi Társasága kioktatta - elvetendő, ezzel szemben egyes tételei elfogadhatók. Mindenesetre nem tartott pontosan emlékezetében minden engedélyezett tételt, esetlen dolog lett volna hát a tudósok vitájához csatlakoznia. Így csak futólag üdvözölte Keplert, kissé hűvösen Jessenius miatt, akit nem szenvedhetett. Aztán udvariasan Václav Budovechez fordult, megkérdezte, milyen a vetés a birtokán, érdeklődött a tehéncsorda és a birkanyáj felől, megkérdezte, minden rendben van-e a jobbágyok körül. Csak felületesen figyelt oda, majd visszasietett a különálló császári asztalhoz, hogy jelentse Anna úrnőnek, kik jöttek. Egy új arcot megjegyzett magának páter Paul Guldin; ez az arc taszította és egyszersmind vonzotta. Pontosán tájékozódott, ki ez a feltűnő férfi, és továbbadta Anna úrnőnek.

- Itt ül valaki az egyik félreeső asztalnál, egészen egyedül, távol tartva magát minden ünnepi vidámságtól. Azt mondják, ez don Daniel Gómez y Pérez.

- Úgy, hát akkor mégis eljött a spanyol zsidó. - Úgy tetszett, Anna úrnő örül ennek, de ugyanakkor kissé aggódik is.

Úgy látszik, mások is vannak, akik a legújabb eseményekről hírt hoznak neki, jegyezte meg magában páter Paul Guldin.

- Kepler is itt van? - kérdezte Anna úrnő.

- Igen, biztosan - felelte a páter elcsodálkozva.

- Szeretnék vele beszélni, most mindjárt - mondta Anna úrnő -, hozza ide.

- Felsőged feltűnést fog kelteni, még senkit sem üdvözölt a diplomaták és a tanácsosok közül.

- Bűn, amit kívánok, páter? - Gyermekes mosollyal pillantott fel ültéből a páterhez; megszokta, hogy kívánságait azonnal teljesítsék, de azt is, hogy gyóntatóatyját tisztelje.

- Nem, felség, semmi esetre sem bűn, csak nem okos dolog.

- Kérem - mondta a hölgy egy csöppet ingerülten, de belátással. - Akkor hát nem most, de még ma, az est folyamán, itt a fogadáson. Önre bízom, páter, hogyan csinálja, feltűnés nélkül.

- Így már lehet - mondta páter Paul Guldin, és elvegyült a vendégek között.

Klesl bíboros jó urunk, Mátyás balján ült. Innét mindent áttekinthetett, majdnem mindent. Tudta előre, hogyan folyik majd le az egész. Először mindenki önmagával van elfoglalva, válogat a különféle étek tömege közt, amelyeket fehér kesztyűs szolgák hordanak és kínálnak körül óriási ezüst tálcákon. Aztán egyre többet és többet isznak a vendégek, majd fölállnak és ide-oda járkálnak, itt is, ott is elejtenek egy-egy szót. Aztán beszélgető csoportok alakulnak, s a nyugtalan nyüzsgés elül. Akkor majd ő, Klesl megállapíthatja, hogy ez a fogadás behozta-e a bor, az ételek, az új lakájuhák és a többi költségeit. Akkor majd látni fogja, kinek kivel van hosszabb megbeszélőnivalója.

Későre járt már, amikor páter Paul Guldin közölte a császári matematikussal Anna úrnő kívánságát. És Melchior Klesl ámulattal látta, hogy a hölgy élénk beszélgetés közepette visszahúzódik Keplerrel az egyik ablakmélyedésbe.

A beszélgetés elég soká tartott. Dr. Johann Jessenius megfigyelte, milyen kényszeredett arccal áll Kepler a császárné előtt. Mit akarhat tőle, tűnődött a rektor, és átkozta az ötletet, hogy eljöttek. Aztán azzal nyugtatta meg magát, hogy Kepler nem olyan ügyetlen. Méltó ellenfele lesz a hölgynek. Dr. Jessenius leereszkedett egy székre, anélkül, hogy megnézte volna, ki ül az asztalnál. Bár sikerült némileg megnyugtatni magát, baljós gondolatok fordultak meg a fejében. Mert ugyebár, lehet egy embert akarata ellenére is árulásra kényszeríteni a legkülönbélebb erőszakos eszközökkel.

Az asztalnál ülő férfi megszólalt:

- A császárnénak valami gondja van.

Zavartan riadt fel gondolataiból dr. Jessenius. Nem felelt.

- Országos gondok.

A rektor elővigyázatosan hallgatott; még jobban megzavarodott attól, hogy a másik nyilván leolvassa arcáról a gondolatait. Nem tetszett neki, de érdekelte. Ezért ülve maradt.

A férfi helyesbített:

- Úgy értem, Habsburg-gondok.

Dr. Jessenius megmozdította a fejét. Nem megerősítően, de nem is elutasítóan.

- De a legkiválóbb matematikus is csak azt felelheti neki: ötvenöt év az ötször tíz év és még öt.

Páter Paul Guldin, ide-oda sűrögvén a teremben, megállapította, hogy don Daniel Gómez y Pérez már nincs egyedül, a Collegium Carolini anatómiaprofesszora, a rector magnificus ült oda hozzá.

Dr. Johann Jessenius felszabadultan mosolygott, és bevallotta magának, hogy ez a spanyol-honi, akit Václav Budovec mutatott be neki az est folyamán, hamarabb kitalálta az összefüggéseket, mint ő, a professzor. És ez nem is bosszantotta. Intett egy lakáznak, s az bort hozott és poharakat, szép, csiszolt, cseh üveget. Koccintott don Daniel Gómez y Pérezszel.

- Császárnénkra, Anna úrnőre! Éljen sokáig! - mondta hangosan. Páter Paul Guldin ott állt a közelben.

- Az életre! - felelte a spanyol.

Páter Paul Guldin úgy találta, vakmerőség ettől a zsidótól, hogy a császárnét felköszöntő szavakra nem a császárt éltette. Ámbár otromba sem volt, amikor az életet köszöntötte fel a császárné ellenében.

Az életet.

De vajon melyik életet értette? Bizalmatlanság ébredt benne. Alkalmilag majd tisztázzuk, határozta el páter Paul Guldin; mert tartósan nem tarthatnak titkot egymás előtt az emberek, még mindig mindent kiszimatoltak egymásról.

Másnap a császári matematikust a várba kérették. Klesl bíborshoz.

Okos, szellemes arc, egyáltalán nem ellenszenves, állapította meg Kepler, amikor előtte állt. De valami nem tetszett neki rajta, amikor rövidlátó szemével közelebből megnézte, bár nem tudta magyarázatát adni a zavaró érzésnek. Ez az ember őt páncélinges fegyverest tartott az előszobájában, az előszoba előtti helyiségben további őt fegyveres tartózkodott. Ez lenne az oka? Türelmetlen nyugtalanságot fedezett fel a viselkedésében. Vagy félelem volt? Mitől félhet egy kardinális? A legtekintélyesebb ember a birodalomban, császári hatalommal van fölruházva.

Melchior Klesl bíboros megszokta, hogy kertelés nélkül beszéljen, nyíltan és félreérthetetlenül, olykor mesterkéltnépiességgel. Így beszélt Keplerrel is:

- No, mit akart az asszony magától tegnap este? Mármint az Anna.

Kepler habozott. Mit feleljen.

- No, ne gondolkozzék soká, mit füllentsen nekem, mondja csak ki, ami a nyelvén van.

- Bizalmas ügyről volt szó. Őfelsége nem kívánja, hogy bárkivel is közöljem - mondta Kepler tartózkodóan.

- Drága Kepler, csak nem akarja elhitetni velem, hogy maga és Anna közt bizalmas viszony áll fenn? Vagy ezt akarja? Hatalmas őrangyala lehet magának.

Kepler, némi gondolkodás után, fölöttébb komolyan válaszolt.

- Nem szeretnék vitába bocsátkozni az őrangyalt illetően. Ez a vallás dolga, nem a tudományé. Talán egy napon valaki megtalálja a természeti magyarázatot erre is, és akkor már nem lesz szükség őrangyala. Azt hiszem, én mentes vagyok minden babonától.

- Kedves barátom, hagyjuk az őrangyalokat és a babonát. Mondja meg, mit akart Anna. Nem kérdezek többet, ha azt mondja, hogy személyes dolgok voltak. De ha az államot érintő dolgokról volt szó, akkor mint kancellár kérdezem önt, mit akart magától ez az asszony?

Kihallgatás, gondolta Kepler, kihallgatás. És a gondolattársítás az anyjához vezette, s a felesége, Susanne szavaihoz: „Jó urunkat és császárunkat felelőssé kell tenned anyád életéért.” Most itt áll előtte ennek a császárnak a kancellárja. És ő nem talál szavakat mondanivalója megfogalmazására.

- Szóval azt akarta az udvari asztrológustól, hogy jósoljon neki a csillagokból? - Látszott, hogy a kardinálist mulattatja ez.

- Nem vagyok asztrológus - felelte Kepler hevesen.

- Mi a különbség? Én nem látom - vélte Melchior Klesl, lecsillapodva. - Hiszen maga is foglalkozik prognózisokkal és jóslásokkal a kalendáriumában. Nos, mit jóslott Anna asszonynak?

„...felelőssé kell tenned anyád életéért.”

Mélyen megbántva állt Kepler a bíboros előtt. Minden józan eszét össze kellett szednie, hogy fel ne fortyanjon hirtelen, vad haragjában. Az volt az első gondolata, hogy arcába vág ennek az embernek, a második, hogy szó nélkül hátat fordít neki és elmegy. De nem mozdult, maradt, s így szólt:

- A próféták meghaltak. Én az életet szeretem. Én nem jósolok semmit a kalendáriumban, csak óvom az embereket, ahogy azt egy orvos teszi, hogy mondjuk például bizonyos időszakokban tartózkodjanak a gombától vagy a gyümölcstől. - Majd hozzátette: - És nem vagyok asztrológus, és semmire se becsülöm a jövőmondók szemfényvesztéseit. Azt hittem, ön tudja, miért kellett tudományos munkámat megszakítanom és kalendáriumot írnom. Nem azért, mintha szándékomban lett volna a csillagokkal üzérkedni, mint annyi másnak, akik nem értenek a matematikához, hanem azért, mert...

Klesl észrevette a matematikus arcán, milyen kínos neki az, amit mondani akar; kívárta, nem sietett segítségére.

- Mert pénzre van szükségem papírra és nyomtatásra, mert a kincstárnok nem fizeti ki azt, amivel a császár tartozik nekem. A tisztességes anya, az asztronómia rosszhírű lányát, az asztrológiát használom tehát fejőstehénül. Hogy úgy mondjam, kitartatom magam egy ringyótól.

A kardinális nem szólt semmit, íróasztalához lépett, irataiban lapozgatott, látszólag teljesen megfélemedezett látogatójáról. Ekkor Kepler megismételte:

- Nem vagyok asztrológus. Ezt mondtam Anna császárnénak is.

És elment. És semmit sem intézett el a birodalom leghatalmasabb emberével. Semmit sem eszközölt ki anyja számára. Semmilyen ígéretet nem kapott honoráriumra kifizetésére. Még csak azt sem tudta meg, hogy jó urunk és császáruk miért hívatta Prágába. Elfelejtette megkérdezni.

Melchior Klesl bíboros egyedül maradt dolgozószobájában. Odalépett az ablakhoz, tűnődve lenézett az udvarra, látta, hogy Keplert két fegyveres kíséri a kapuhoz. Kicsinek, vékonynak, szinte törékenynek hatott a másik kettő mellett. Rövid léptekkel ment, fürgén, határozottan. És nem nézett se jobbra, se balra.

Így van ez, gondolta Klesl, őt nem érdekli a várunk, nem érdekli, hol és hogyan van megerősítve. Egyszerűen áthaladt rajta, így van ez. A népies beszédmodorom sem keltett benne észrevehető benyomást. Nem az ő nyelvét beszéltem. Nem is ismerem a nyelvét. Megszoktam, hogy minden emberrel egyformán beszélek, mintha gyermekek volnának, jók vagy rosszak, akiket ki kell oktatnom. Mátyás megért engem, az udvarnál mindenki megért. Még páter Paul Guldin is, akiről jóformán nem is tudom, hogy a mi oldalunkon áll-e vagy Ferdinándén, akit én, nem tagadhatom, gyűlölök, mert a császári koronát akarja, az én hatalmamát akarja. Különös, hogy Johannes Kepler nyelvén nem tudom megértetni magam. Még senkivel szemben sem éreztem ilyen kínos szakadékot. A tudomány embere ennyire más lenne? Butaság, utasította rendre magát mereven. Neki kell az én beszédemhez igazodnia. Nem nekem az övéhez. Én nem fogok megváltozni az ő kedvéért.

Egy szolga kopogtatott be, egy fiatal legény; jelentette, hogy bizonyos don Daniel Gómez y Pérez kérdezteti, öminenciájával mikor beszélhetne.

Ah, jól van, Spanyolország, a politika félretolja ezt a Keplert. Mit érdekelnek bennünket ma és itt, Prágában, Kepler kutatásai és fáradozásai, amelyekért oktan módon még most, Rudolf halála után is fizetést húz Mátyástól? Mit jelentenek a nagy politikai tárgyalások mellett a Rudolf-féle táblázatok? Majd egy kicsit csínyján bánunk a pénzzel. Mindenesetre kínos, hogy ez az ember nemcsak azt a táblázatot bocsátotta világgá, hanem állhatatosan fáradozik azon, hogy bebizonyítsa Kopernikusz tévtanát. Az a kérdés, hogy a Nap áll-e a Mindenség középpontjában vagy sem, itt nem létezik, számomra nem. Nem szólva arról, hogy ez a nézet tiltott és ezért nem is létezhet. Mi, a német császár bíborosa és kancellárja azt a felfogást valljuk: az egész létező Föld magja a Habsburg-ház, nem a spanyol, hanem az osztrák, a mi házunk, amelyet mi eredményesen kormányzunk. Itt a középpont, amint látható, a kancellár.

Jó, jöjjön ez a Daniel Gómez y Pérez, és hozza, ami a tarsolyában van. De nem ma, hogy úgy lássék, mintha egyéb dolgunk se volna, mint őt várni. Négy nap múlva jelentkezzen.

A szolga még ott maradt. Klesl türelmetlenül kérdezte:

- No, mi van még? - A fiú ijedten nézett a hatalmas úrra.

- Kérem, ne büntessen meg a rossz hírért - kérte.

Klesl az ujjaival dobolt az ablakon, hátat fordított a szolgának. Főúri mozdulattal parancsolta meg, hogy beszéljen.

- A Barrandgassén egy dalt énekeltek.

- Milyent? Beszélj, ember.

- A nadrágról - mondta a legény szégyenlősen, és mélyen elpirult. A kardinálist mulattatta, hogy szolgálja nem tudja a nadrág szót kimondani anélkül, hogy nyakig el ne vörösödjön. - Milyen dalt? - kérdezte kedélyesen; azt akarta, hogy a másik megismételje a szót.

A szolga ajkába harapott, zavarában jobb lábával a padlót kaparászta:

- A lisztes nadrágról.

A bíboros felordított:

- Disznók, elvetemült disznófajzat! - A legérzékenyebb pontját találták el: a származását. Az apja pék volt Bécsben. Méghozzá protestáns. Amikor ő, Melchior Klesl a Jézus Társaság növendéke lett, letagadta ezt az apát. De az ingolstadti kollégiumban iskolatársai, legnagyobb-részt nemes és gazdag gyermekek, folyton gúnyolták, „lisztes nadrágnak” hívták, örökké kínozták és gyötörték ezzel a megvető gúnynévvel. És akkor, kisfiú korában, elhatározta, hogy ezeken a csúfolódókon, valamennyin bosszút fog állni.

Aztán amint múltak az évek s először tanácsosa lett, majd később mindenható kancellárja a császárnak, senki sem merte felemlíteni ezt a szót. Azokat, akikről csak feltehető volt, hogy kiejthetik, letartóztatták, és a toronyba zárták. Évekig nem látták őket. Így érte el, hogy senki sem mert a lisztes nadrágról énekelni.

És most megint elszemtelenedtek. Ezért vörösödött el ez az ostoba szolgafiú. Ez lesz az első, akit a toronyba vettet. Aztán ki kell nyomozni, ki énekelhette ezt a dalt a zsidószigethez vezető Barrandgassén. Lehet, hogy felbújtó keze van a játékban, aki fellázítja a népet a mindenható kancellár ellen. Lehet, hogy a nyomok Ferdinánd környezetéhez vezetnek majd, aki a császári trónra vágyik. Lehet, hogy gyóntatóatyja, az a „birka” volt az értelmi szerző, akit Klesl sehogy sem szívelhetett, holott mindketten a Jézus Társaság tanítását vallották. Lehet, hogy páter Lamormain már a kancellári székre áhítozik. Klesl nem elégedett meg a gyanúval. A helyszínen kell kivizsgálni a dolgot.

Tizedik fejezet

Április volt már, és Kepler még mindig dr. Johann Jessenius házában vendégeskedett. Jó urunk és császáruk, Mátyás még mindig nem hívatta föl a várba. Kepler így arra használta fel az időt, hogy tovább csiszolgassa a Rudolf-féle táblázatot. A vendégek egymás kezébe adták a kilincset a rektor házában. Václav Budovec különösen sűrűn jött és Daniel Gómez y Pérezt is szívesen látta a házigazda, azt mondta, jöjjön, amikor csak kedve és ideje van. A spanyol a barátságos felszólításnak örömmel tett eleget, a tudós könyvtárát is szívesen és nagy figyelemmel tanulmányozta.

Ezekben a napokban Keplerhez levél érkezett Bolognából. Roffeni filozófiaprofesszor érdeklődött a matematikustól, nem volna-e lehetséges, hogy Itáliába jöjjön a bolognai egyetemre. A matematikai tanszék éppen megürült Magini asztronómus halálával.

Büszke öröm töltötte el Johannest. Bolognába hívnak, azt kérdezik, mennék-e. Bologna. Roppant megtisztelő. Istenem, nem is messze Galileitől és Firenzétől. Életem álma. Megbeszélhetném vele kutatásaimat. Összehasonlíthatnánk, együtt dolgozhatnánk a távcsővel. Bologna azt jelentené, hogy elérem, amit Württembergben akartam elérni: diákok, tanítványok, rendezett, biztos megélhetés. És a tetejébe nagy és szép ajándékként az a lehetőség, hogy Galileivel, a barátal kicserélhetnénk észleleteinket. Lehet, hogy ez a boldogság.

E rendkívüli élményt közölnie kell barátaival. Fölugrott, utána akart nézni, itthon találja-e Jesseniust, Daniel Gómez y Pérezt és Václav Budovecet.

A ház hűséges szolgáját, Franzot szólította be, egy szürke kis öregembert, de az nem tudta, hol található dr. Jessenius. Don Daniel Gómez y Pérez azonban lent van a könyvtárban, olvas, és a háziúr hazatértére vár.

Mialatt Kepler lefelé haladt a lépcsőn, és a folyosón a könyvtár felé igyekezett, a boldogságérzet latolgató tárgyilagossággá változott benne. Susanne. A bolognai meghívás a feleségre és a gyermekekre is érvényes? És ha elfoglalja ezt az állást, mi lesz a császári matematikus címmel? Elesik a császári kincstárral szembeni követelésétől, ha idegen országba költözik? És az anyja?

Amikor a könyvtárban olvasgató Daniel Gómez y Pérezt meglátta, ébredt tudatára annak, hogy egyetlen dolog lett volna mérhetetlen nagy öröme és büszkesége Jessenius előtt is kimutatnia; hiszen ez Prágának, a Collegium Carolininek akarta őt megnyerni; és Václav Budovec talán meg sem értené, azt mondaná: „Otthon a száraz kenyér is édesebb, mint idegenben a kalács.” A világlátott don Daniel Gómez y Pérez megértené. És Kepler a nála valamivel fiatalabb idegen elé tárta a bolognai meghívás nyomán támadt öröme, büszkesége és boldogságát.

Felsorolta az indokokat, amelyek mellette és ellene szóltak. A spanyol megpróbálta egyiket a másikkal összemérni; együttérzést mutatott.

- Határozni csak saját maga határozhat - vélte -, viszont arra elkészülhet, hogy mindenki más és más tanácsot fog adni. Mit szól hozzá a felesége?

- Még nem kérdezhettem meg. Bele kellene törödnie.

- Nem jó érzés - mondta Daniel -, ha az embernek senkije sincs idegenben, akivel megszokott nyelvén beszélgethetne. Ha nem hallja a szavak meghitt zenéjét. Komisz dolog.

Susanne. Kepler töprengve rótt a könyvtárat. Értesítenem kellene. Meg kellene írnom, hogy még egy darabig Prágában kell maradnom. És megpróbálta elképzelni, hogyan fogadnák a hírt Linzben. Nem sikerült eléggé. Ez bosszantotta. Miért nem tud eleget a feleségéről, hogy maga elé idézhethné a képét? A kezeid, Susanne, az ujjaid a sok munkától szélesek, nem szépek, nem finomak. De jóságos kezek. Különös, hogy itt, idegenben, az ujjaidra kell gondolnom. Amikor lázam volt, a homlokomra simultak, és hűvösek voltak és megnyugtatók.

Elnézést kért Danieltől, és visszament a szobájába, hogy levelet írjon Susannénak, üdvözetet küldve az anyjának, Ludwig fiának, Susanna lányának és a kis Margaretha Reginának.

Holnap elmegy a Társasághoz, és megkéri az urakat, juttassák el levelét Linzbe. Meglehet, hogy a páterek egyike épp oda utazik. Legtöbbször a jezsuiták útján küldött levelet. Gyorsan és megbízhatóan továbbították.

Kiderült, hogy páter Paul Guldin a legközelebbi napokban Bécsbe utazik. Ha Keplernek fontos, mehet Linzen át is. A császári matematikus örömmel fogadta szívességét, s páter Guldin elutazásáig latin feladatokat szerkesztett Ludwig fia számára.

A huszonhét éves Susanne elégedetlen volt, de hogy miért, azt maga sem tudta megmagyarázni magának. Annyi bizonyos, hogy a hofgassei lakás nem volt kényelmetlen, a házban bőven volt hely az anya és a gyermekek számára. És szerette és becsülte a férjét, Johannest, ha a munkájától némileg idegenkedett is. Volt miből élniük. Az ennivalóból mindig futotta valamennyiüknek. Tüzelőből, sózott húsból, káposztából elég tartalékuk volt. A tizenöt éves Susanna lassan feladta tartózkodását az új anyával szemben. A tízéves Ludwig nehezen kezelhető ugyan, de szintén nem rossz gyerek, nem hazug és nem hamis, csak egy kicsit nyakas, és szívesebben van egyedül, minthogy a szomszéd gyerekekkel játsszék. Esténként Susanne fölolvassott a két nagyobb gyereknek a Házikönyvből, amelyet Johannes írt a család számára. És érezte, hogyan fejlődik testében az új élet, második gyermeke Johannestől. A hofgassei házban kellemesen és csöndben teltek-múltak a napok. És Susannét mégis elégedetlenség gyötörte. Oly elszigetelten kellett élniük; ez bántotta. Még a város lutheránus egyházközségének tagjaival sem tarthatott fenn érintkezést, mert Daniel Hitzler, a pap, kizárta valamennyiüket, az egész Kepler családot az úrvacsorából, s ezzel kiutasította őket az egyház kebeléből. A városból senki sem látogatta őt, és ő sem járt senkihez. A vendégek mindig Kepler barátai közül kerültek ki, és messzi földről jöttek. A fiatalasszony szívesen hallgatta, ha az asztalnál a csodálatos, tágas nagyvilágról beszéltek, a Jézus Társaság pátereiről, a kapucinus szerzetesekről, a dominikánusokról, a császári udvar főrangú hölgyeiről.

Ha azonban Kepler nem volt otthon, mint most, 1617 tavaszán, akkor a hofgassei ház elhagyatva állt, csak a gyermekek vitték bele életet, s a jóindulatú, nehézkes famulus, Gringalletus, meg az öreg anya. Az elégedetlenség nem hangosan jelentkezett, de létezett, és nem lehetett letagadni.

Ezekben a napokban érkezett meg páter Paul Guldin a hofgassei házba, váratlanul, bejelentés nélkül. És végre részletes levelet hozott Johannestől. Izgatottan és örömtől sugárzóan állt előtte Susanne a nappaliban, a gyerekek Katharina asszonnyal lementek a Duna partjára. Ki akart szaladni, meg akarta keresni őket, hogy hallják, ami a levélben áll. De az ajtóban hirtelen és vidáman visszafordult; a gyerekek várhatnak, most előbb a kedves vendéget kell ellátni, aki ilyen nem várt ajándékot hozott. Ah, persze, egy kakaskát süt, nagyon finomra süti. Nem tart soká. Csak egy kis türelmet kér. És szertelen jókedvében és zavarában, hogy mi mindent kell

előkészítenie: a vendégszobát, az ételt, behűtött italt, odarohant a férfihoz, aki ezt a fölvillanyozó forradalmat okozta, és megcsókolta. A száját.

Aztán kiviharzott a szobából. Most hozzá kell látni a munkához, a konyhában odakészíteni a serpenyőt, friss gyolcsokat elővenni a szekrényből, a pincében jó borral megtölteni a kancsót, elkészíteni a család vacsoráját, friss teát forrázni köhögés ellen a kis Margaretha Reginának.

Nem ért rá többé eltűnődni önmagán, Johannesen, elégedetlenségén. Csak éjszaka, amikor az egész ház már mély álomba merült, s még a macska is aludt a tűzhely alatt, riadt fel Susanne hirtelen, megborzadva. Mit tettem, kérdezte magában, mit tettem? Megpróbált újra elaludni, de nem sikerült. A gondolat, amely felébresztette, nem hagyott békét neki. De ő nem akarta, hogy tovább kínozza, nyugodtan akart aludni. Tiszta lelkiismerettel. Fölkelt, kiment a konyhába, mezítláb, félrezavarta a macskát, és a még parázsló fahasábokról meggyújtotta a gyertya lángját. És halkán, tapogatózva a vendégszobához osont, és lenyomta a kilincset.

Paul Guldin még álommal küszködve, kinyitotta a szemét, és meglátta őt ott állni. Gyertyával a kezében. És egészen felébredt.

- Susanne - mondta -, Susanne. - És kinyújtotta feléje a karját.

Susanne nem mozdult el az ajtóból. Onnét szólt hozzá. Sokat, hosszan, sietve beszélt. És a férfi feszülten figyelte a szavakat, hallgatta a hang zenéjét. És megint lehunyta a szemét. És éber álomba merült. A karját még kinyújtva tartotta. Elhárítóan. Az asszony halk, sötét hangja ellen fogadalma mondatait idézte föl magában.

- Nem szabad egyetlen szóval, egyetlen pillantással, egyetlen mozdulattal sem megsejtenie Johannesszel, hogy mi történt, amikor ma megérkezett.

A fogadalom szavai, mintegy kényszer hatása alatt, más szavakká alakultak, s ezek ellen képtelen volt a tudatával védekezni. Kellett, hogy maga elé suttogja őket anélkül, hogy tudatosan akarta volna: „Az asszony szép. Az asszony szép.” S ez elsöpörte a tanítómester mondatát: „Az asszony a pokol kapuja.” Magában azt kívánta, könyörögte, bár menne el.

Susanne belefüledt a sötétbe, hallotta, hogy szavakat mormol, de semmit sem értett. Levált az ajtóról, indulni akart. Megmondtam neki mindent. Most minden el van temetve. Semmi sem áll köztem és Johannes között. Nyugodtan lefekhetem. Nincs szükségem a válaszodra, páter Paul Guldin. Nem akarom érteni, mit suttogsz. Hallottad, mit mondtam. Ahhoz tartsd magad.

Hallani akarom, mit suttog. Egy lépést tett befelé, a szobába. El akarok menni. Nem akarom tudni, mit mond. Még egy lépés, és hallom.

És amikor megértette a mondatot, amelyben a férfi a szent tanítást visszájára fordította, idegenkedés fogta el, és hirtelen kijózanodott. Közel lépett hozzá, és azt kérdezte nagyon tárgyilagosan, kíváncsian várva a választ:

- Mondja, maga micsoda? Páter? Matematikaprofesszor? Császári tanácsos?

Nem válaszolt. Az asszony még egyszer megkérdezte.

- Ember vagyok - felelte most hangosan; éber hangja szinte sértőn csengett. Most megkaptad a választ. Meg lehetsz elégedve, Susanne. És most menj.

- Ember - ismételte a férfi.

És az asszony nem tudott szabadulni a hang bűvöletétől. Látt a feléje nyújtott kezet a gyertya világában, és megrettent. És rádöbben, hogy saját vágya volt az. Közben mulatságos históriák jutottak az eszébe a legkülönbözőbb rendek pátereiről, amelyeket rölapokon látott, képekben

megörökítve. A legfinomabb részletek is fel voltak tüntetve rajtuk. Egy kissé kíváncsi volt Susanne asszony és szerette volna, ha még egyszer megcsókolják. Aztán elindult, hogy testének új gyümölcsét megóvja a tisztátalan kívánságtól. Sem megkönnyebbültnek, sem felszabadultnak nem érezte magát attól a tudattól, hogy a páter nem szól Johannesnek. Csak nagyon fáradtnak érezte magát a napi munkától, amely mértéktelenül igénybe vette. Így hát elaludt, és nem hallotta már, hogy a kis Margaretha Regina milyen erősen köhög, és hogy dobálja magát az ágyban.

Páter Paul Guldin másnap reggel nagyon korán elutazott. Menekülés volt ez, tudta jól. De különben Susanne küldte volna el, ezt is tudta. Bécsbe utazott. Prágába majd csak akkor megy, ha Kepler már nem lesz ott. Élőbb meg kell találnia önmagát, mielőtt barátjával szemtől szembe állna. Bécsben a rend tartományi főnökével fog beszélni. És megszabadítja lelkiismeretét a tehertől.

Tizenegyedik fejezet

Az udvari küldönc nem a vár főépületébe vezette Keplert. Némán ment a császári matematikus előtt, két lépcsőn föl, aztán még feljebb, egy szűk, sötét folyosón végig, majd újra néhány lépcső, megint egy folyosó, végre megállt egy alacsony, nehéz vasalású ajtó előtt. Kepler ismerte ezt a bejáratot Mátyás elődjének idejéből. Innen a műhelybe jutott az ember, amit a megboldogult Rudolf a torony legszélső szárnyában rendezett be. Azokban a napokban ide más nem léphetett be, csak Bürgi, a műszerész és két asztrológus. Keplert gyakran rendelték ide, s ilyenkor mindig egyedül találta Rudolf császárt, tele félelemmel az emberektől, a csillagoktól és Istentől. Tele beteges nyugtalansággal, tele bizalmatlansággal. És szüntelenül elfoglalva mechanikai eszközei tökéletesítésének munkájával. Hetekig, hónapokig nem látták a császárt. Csípős beszéd járta akkoriban Prága utcáin. Hol a császár? - kérdezték az alattvalók. S azt felelték rá: A sírban. Gépembert csinál magának.

Amikor Kepler most belépett, és a kísérő küldönc eltávozott, egy pillanatig zavartan állt. Úgy tűnt, mintha ez az ember a sárga, bő házikabátban Rudolf volna, az a Rudolf, akit ő ismert, az, aki a babonától és félelemtől megzavarodott. Kepler tudott arról, hogy Mátyás rossz állapotban van. De hogy ilyen rosszban, azt nem hitte volna.

Az ablak előtti asztalon a legnagyobb összevisszaságban hevert gyalu, véső, csavarhúzó, kés, drót és más eszközök. Itt dolgozott Mátyás. Kepler odament hozzá, és a mély udvari bókot elmulasztva, mondta:

- Adjon isten.

Mátyás alig pillantott fel. Azzal vesződött, hogy két fogaskereket egymásba illesszen. Előtte, az asztalon egy darab pántvas feküdt, tányér nagyságú koszorúvá hajlítva. A két vége még szétállt.

- Mi lesz ebből? - kérdezte Kepler udvariasan, de kevés érdeklődéssel, elkerülve a megszólítást. Más fogadtatást várt a császártól. Azt remélte, fel fogja szólítani, hogy a munkájáról beszéljen. Magával hozta feljegyzéseit a Rudolf-féle táblázat továbbfejlesztéséről, úgyhogy mindent szemléletesen megmagyarázhatott volna. Mátyás felpillantott a munkájáról.

- Kepler, maga legalább ért valamit ehhez. Szerencse, hogy itt van. Meg akarom magának mutatni az összefüggéseket. - Nagy igyekezetében elfelejtette, miért rendelte ide Linzből a matematikust. - Ez itt egy kaloda, újfajta, egészen hajlékony, erős, tisztességes kovácsmunka ugyebár. Nos, ezt a kalodát össze akarom kapcsolni egy óraművel. Egészen jól el tudom képzelni. Dróttal. Erős, finom dróttal.

Kepler értetlenül nézte a meztelen vasat, a drótgubancot és az óraszerkezetet, végül azt mondta:

- Kínzószerszám óraszerkezettel, minek az?

A férfi a bő, sárga házikabátban elnézően mosolygott:

- Mi ezt nem kínzószerszámnak hívjuk. Ez egy eszköz ahhoz, hogy kínos kérdéseket megkönnyítsünk. Csak az átvitelt kell létrehoznom az óramű mozgásától a két csavarig, amelyek összeszorítják a nyak körül. Ha az óramű fel van húzva, magától jár, tehát a vasnak is magától kell egyre szorosabbra és szorosabbra zárulnia. A pribék egyetlen kézmozdulata nélkül. -

Mátyás várakozásteljesen pillantott matematikusára, de az nem szólt. És az arcáról sem lehetett semmit leolvasni.

Kepler azonban látta a vasat az anyja nyaka körül, és az óramű jár és jár, egyre jár.

Mátyás tovább magyarázta találmányát:

- Hányszor bizonyultak a pribékek éppen a kínos kérdések esetén megbízhatatlannak? Kifecsegek az utcán, amit hallottak. Az óramű nem fecseg. És fizetést sem húz. Nos, magának ez semmi? - Felhúzta az óraművet, az hangosan ketyegett. Kepler ekkor azt mondta:

- Az anyámat feljelentették, azt mondják róla, hogy boszorkány. Hetven éves, és ezért kellett elmennie Leonbergből, ahol háza van, és ezért tartózkodik most nálam Linzben. Egész életében becsületesen dolgozott, megérdemelné a nyugodt öregséget.

- Hát ez baj - mondta Mátyás. - Baj. - A drótot hajlítgatta. És a gondolatai már másutt jártak. Egy rajzot mutatott Johannesnek, az ember belsejéről; ezt dr. Johann Jesseniuszal, az anatómussal készítette. A császár úgy vélte, hogy a kínos kérdések módszerének tökéletesítéséhez az embert belülről is meg kell dolgozni. Az emberi test minden nyílásába behatolni. Esetleg dróttal. És ezt a még kitalálásra váró szerszámot ugyancsak óraművel kellene ellátni. Így minden mechanikusan és tisztán működne.

- Így törődöm én igazságszolgáltatásunk fejlesztésével - mondta a férfi, a bő, sárga házikabátban.

- Mire való - kérdezte Kepler kényelmetlenül - ez a sok fáradság olyasm miatt, ami tulajdonképpen mellékes. Vagy olyan sok a bűnöző?

- Mire való - kérdezte vissza Matthias - az ön munkája? Azt hiszi, hogy magunk között szólva, aki a csillagokkal foglalkozik, többre viszi? Ha így nézzük, az én fáradozásom hasznosabb, mint a magáé.

- Bocsásson meg, felség, ezt nem tudom megítélni, de valószínűleg nem is ezért hívatott.

Most eszmélt rá a császár, hogy miért hozatta ide ezt az embert Linzből. És minden átmenet nélkül mondta:

- Annak idején én erőszakkal vettem el a koronát bátyámtól, Rudolftól, akit Isten nyugosztaljon. A magyar, a cseh és a császári koronát. Mert a csillagok számomra kedvezően álltak. És mert helyesnek tartottam. A csillagok ellenszenvesek. Csillagmagyarázóim azt állítják, hogy a bolygók ez évi konstellációja hasonlít az 1611. évihez. Mondja meg, mi ebben az igazság? Tizenegyben szereztem meg a cseh koronát, egy évvel később meghalt Rudolf. Szörnyűséges halála volt, mesélték, hogy nevetett és úgy nyert, mint egy ló. És habzott a szája. Számítsa ki, számítsa ki pontosan, hasonlítsa össze. Lesse el a jövőt a csillagoktól. Mit ígérnek neki?

Szinte lélegzet nélkül beszélt tovább:

- Maga tudja, kire gondolok. - Mátyás Kepler arcát fürkészte. - Látom, maga tudja, hogy kedves unokafivéremre, Ferdinándra. Én nem akarok meghalni, nekem még sok dolgom van. Még nagyon sok. Gyűlölöm ezt a Ferdinándot. Gyűlölöm. A halálba kerget engem. Elveszi a cseh koronámat. Mert a csillagok így akarják. Változtassa meg a csillagok állását, ezt parancsolom magának. Nem, ne változtasson semmit. Ez hazugság, csalás volna. Az igazságot akarom tudni, a teljes igazságot.

Kepler nem szólt. Mátyás tovább beszélt:

- És azt is tudnom kell, mi van Fülöppel Spanyolországban. Neki mit mondanak a csillagok?

Beszélgetésük közben bejött egy szolga, jelentette, hogy Klesl kancellár jónak látná, ha őfelsége jelen lenne egy, a spanyol követtel, Oñatével folytatandó megbeszélésen. Mátyás nem akart menni. Addig húzódozott, míg végre Klesl jött. Izgatott vita következett. A kancellárnak alkalmazkodnia kellett; a beszélgetésnek itt a toronyban, a műhelyben kell lefolynia, és a császár kívánságára Keplernek is jelen kell lennie.

- Rá még szükségem lesz - mondta Mátyás halkan a kancellárnak.

Leereszkedő kíváncsisággal kérdezte a császár a spanyol követet:

- No, mesélje el, hogy van az én kedves unokafivérem, Fülöp, és mi történt a mórakkal?

Don Oñate, a szép, karcsú, sötéthajú spanyol kimért előzékenységgel felelt:

- Minden a legnagyobb rendben és a legteljesebb nyugalomban folyt le. Mi, ugyanúgy, mint elődeink a zsidóktól, most az utolsó idegen élősditől is megszabadítottuk a spanyol anyatestet. A mórakat, ezeket a hitetleneket, a maradék zsidókkal együtt kiutasítottuk az országból.

- Az asszonyokat és a gyermekeket is? Vagy csak a férfiakat?

- Mindet. A gyermekeket, aggodat, nőket is. És most Spanyolország tiszta. Teljesen tiszta. Megint friss levegőt szívhatunk. Öröm lesz az élet.

- Nem voltak nehézségek?

- Hogyhogy, felség?

- Úgy értem, simán elhagyták az országot? Beleegyeztek?

- Meggyőztük őket.

- Semmi lázongás?

- Semmi lázongás.

- Sehol?

- Sehol.

- Adja át szerencsekívánataimat kormányának, szeretett unokafivéremnek, Fülöpnek. Nagyszerű teljesítmény.

Don Oñate, a követ, hálásan hajolt meg: ez hízelgett neki.

- Micsoda emberek voltak ezek? - tudakolta Mátyás.

- Már mondtam, felség, hitetlen kutyák, mórak és egy maroknyi zsidó, akiket elődeink ottfelejtettek.

- Nem értett meg engem. Úgy gondolom, milyen emberek voltak ezek, mivel foglalkoztak?

- Ó, értem, felség. Kézművesek voltak főleg, és parasztok, csupa kis, jelentéktelen ember. Mátyás eltűnődött:

- Ki fogja ezután elvégezni a munkájukat? - kérdezte aztán.

- Nem lesz semmi baj - felelt fürgén a követ -, a spanyolok maguk fognak majd hozzá. Öröm lesz a tiszta levegőben dolgozni.

Egy egészen apró tévedés, mondhatni rendezési hiba történt. Minthogy ma volt a negyedik nap, amelyen don Daniel Gómez y Péreznek a kancellárnál jelentkeznie kellett, a spanyolt a műhelybe vezették. Kleslt, a tapasztalt kancellárt és bíborost kissé zavarta, hogy az udvari hivatalnokok hanyagsága következtében ily kínos helyzet állhatott elő. Legfeljebb abban

reménykedhetett, hogy a spanyol követ nem ismeri ezt az embert. Fürkészően vizsgálta az arcát, de nem tudott belőle semmit kiolvasni. Kérdezni később sem kérdezhetette meg, így ez örök időkre rejtve maradt előtte. A császár nem találta kellemetlennek, hogy még valaki jelentkezett Spanyolországból, és kedélyesen biztatta:

- Mesélje csak el, hogy történt az a mórokkal Spanyolországban?

A követ áthatolhatatlan arccal állt ott. Senki sem vette észre, hogy meg volt bántva, amiért a császár ugyanazt a kérdést tette fel ennek a zsidónak. És senki sem vette észre azt az enyhe bizonytalanságot, amellyel a másikra pillantott, várakozóan, mintegy lesben, mit fog az mondani. És Daniel így szólt:

- Minden roppant célirányosan ment végbe, pontosan Fülöp király szavai szerint: „Hogy birodalmamat megtarthassam, és kedves alattvalóimat megmentsem az eretnokség és a pártütés borzalmas veszélyétől, Istenbe vetett bizodalommal és az ő dicsőségére, elhatároztam, valamennyi mórt el kell távolítani Spanyolországból.”

- Mindet? - kérdezte Mátyás.

A spanyol követet megnyugtatta, amit Daniel mondott; már nem találta aggasztónak, inkább dőrének, hogy a császár mindig csak ugyanazokat a kérdéseket teszi fel.

A spanyolországi zsidó a fejét ingatta, kis szünet után válaszolt:

- Nem mindet.

A császár csodálkozva pillantott rá, és Klesl is meglepett arcot vágott. Az imént éppen az ellenkezőjét hallották. Daniel csak azt látta, hogy figyelemmel hallgatják, azt, hogy csodálkoznak, nem vette észre. Folytatta hát:

- A fiatal férfiakat, harmincévesig visszatartották. Most evezősök a gályákon és rabszolgák a bányákban.

A kancellár a spanyol követ segítségére sietett. Böbeszédűsége elmosta a szavak keltette benyomást, don Oñate értesülése nyilván nem volt egészen pontos. A legkínosabb az volt, hogy ez az egész a császári matematikus előtt folyt le. Daniel nem tudta megmagyarázni magának, miért buzgólkodik a kancellár és bíboros azon, hogy megvédje a spanyol politikát. Tovább beszélt:

- A gyermekeket sem küldték el mind, a hét éven aluliakat visszatartották, hogy megbízható keresztények jó spanyolokká, no és jó keresztényekké neveljék őket.

Kepler, aki oldalt, a kínószerszámos asztalnál állt, kezét szemére szorította. Egyetlen szó motoszkált az agyában, és mindig előbukkant: gyermekrablás.

Klesl ugyancsak elátkozta ezt a spanyolt; látta, hogy a követ, fekete, testhez simuló ruhájában, gondosan vasalt fehér nyakfodrával, feszes tartásba merevedett. Honnét szerezzen ő, Klesl pénzt a Habsburgoknak, a birodalomnak, ha ez a don Daniel Gómez y Pérez így megsérti a spanyol követet? Nem szándékosan, bizonyára nem, hiszen nem tudhatta, hogy a követ mit mesélt az imént. Istenem, ha a császár most elejt egy esetlen szót... szörnyűség! De ekkor már Mátyás is megszólalt:

- Nem voltak nehézségek?

Klesl föllélegzett: a császár mellőzött minden összehasonlítást. Kepler kíváncsian állapította meg, hogy ez a kérdés már egyszer elhangzott. Don Oñate Ferdinándra gondolt, az nem hozta volna őt ilyen helyzetbe. Nem fogja itt, a császár előtt és a többiek előtt az imént adott

tájékoztatás egyetlen szavát sem megerősíteni. És arról sem felejtkeznek meg, hogy Klesl tulajdonképpen nem túlságosan melegen fogta pártját.

Daniel tárgyilagosan felelt:

- Gandia hercegségben, ahonnét huszonnyolcezer embert küldtek a tengeren túlra, Afrikába, a nemesség felbújtatott néhány embert a népből, hogy a kivándorlókat bántalmazzák. Előfordult, hogy a mórokat kifosztották és agyonverték.

Ebbe az emberbe bele kellene fojtanom a szót, gondolta Klesl, de hallgatott. Hallani akarta, mit mond még:

- A Júcar völgyében a királyi gárdának erőszakot kellett alkalmaznia a lakossággal szemben, hogy elhagyják az országot; néhány halott is akadt. Aragóniában az alkirály nagyon hosszúnak találta az utat az afrikai tengeri kikötőkhöz. Parancsot adott, hogy az ő hétezer mórját vigyék a Pireneusok hágóira. Mögöttük a szorosok bejáratát megszállta a királyi gárda. Nem volt visszaút. De előre sem, mert Franciaország és Navarra királyának, ő keresztény felségének kormánya csak katolikus vallásúaknak engedte meg, hogy a ritkán lakott Gascogne-ban letelepedjenek. A Pireneusok hágóin az a bizonyos hétezer mind mohamedánnak vallotta magát. Talán ha egy tucat költözött le a völgybe, Franciaországba.

Don Oñate váratlanul fölnevetett. Klesl alig észrevehetően összerezzent, arra gondolt, mindezt megakadályozhatta volna. Még egyre nevetve szólt a követ:

- Nos, mesélje még el a valenciai kivándorlók történetét is, hogy gyűjteménye teljes legyen. Azt, hogy ezek a mórok, akik valamennyien megkeresztelkedtek, útban Afrika felé a tengeren, megpillantván a partot, hogyan adták fel képmutatásukat, hogyan fohászkodtak nyilvánosan és hangosan Mohamedhez. Az állítólagos keresztények áhitattal figyeltek mór papjaikra, míg azok a Koránból imádkoztak. A valenciai kivándorlók megerősítik a régi népi mondást: „Kutyából nem lesz szalonna.”

A jelenlevők valamennyien észrevették, hogy ezzel a spanyolra célzott. A császári műhelyben mindenki tudta, hogy don Daniel Gómez y Pérez ugyancsak áttért a keresztény vallásra.

Kepler abban reménykedett, hogy barátja gyorsan visszavág. Daniel helyében ő Horatius szavait idézte volna: „Caelum, non animum mutant, qui trans mare currunt.” Aki tengeren túlra megy, az éghajlatot cserél, nem lelket! Aki itt, idegenben kigúnyolja a megkeresztelkedetteket, az otthon is üldözi őket. És nem kell csodálkoznia, ha az idegenek a kereszténységet nem tartják keresztényinek, és ledobják, mint egy rosszul simuló álarcot. Kinek a bűne, hogy száz, sőt annál is több esztendő nem volt elég ahhoz, hogy új hazájuk vallása a vérükké váljon?

Ám Daniel nem foglalkozott a követ szavaival. Hosszú hallgatás után, mialatt minden tekintet várakozással pihent rajta, vajon elárulja-e, hogy találat érte, ezt mondta, igen lassan:

- A becslések szerint nyolcszázezer mór volt Spanyolországban. Most szántóföldjeik, szőlőik és műhelyeik elhagyottan állnak. Eltűntek a vásárokról a kedvelt murciai tarka gyapotkendők, nincs aki kereskedjék az almeriai és granadai selyemárukkal, a cordobai bőrrel, a valenciai citrommal és narancssal.

Don Oñate rendkívül fagyosan mondta:

- Nagyobb narancsokkal és tarkább kendőkkel fogunk majd kereskedni, mint valaha, ha a szennyet, arait a kivándorlók hagytak hátra, alaposan kitakarítottuk. - Ez büszkén hangzott. És bizonytalanul.

Klesl, bár magának sem akarta beismerni, zavart lett. És elfelejtett egy szóval is elbúcsúzni a követőtől. Mátyás, jó hangulatban - mert szórakoztatta, aminek tanúja volt - a műhely ajtajáig kísérte a követet.

- Már előre örülök - mondta, a másik büszkeségétől megigézve - a nagy narancsoknak.

Klesl is indult, és felszólította don Daniel Gómez y Pérezt, fáradjon át hivatali szobájába. Hiszen néhány nappal ezelőtt négy szemközti beszélgetést kért.

Kepler, a császár kívánságára, ott maradt a műhelyben. Mátyás figyelmesen körülnézett a helyiségben, nem maradt-e ott még valaki. A matematikuson kívül senkit sem látott. De a biztonság kedvéért mégis suttogva beszélt:

- Június hónaptól kezdődően minden napra pontos jóslásra volna szükségem, miképpen állnak a bolygók, szerencsés vagy balszerencsés napok következnek-e. És kinek jelentenek jót, kinek rosszat? Megcsinálná? Tudnom kell, mikorra hívjam egybe a cseh tartományi gyűlést.

Ezen a tartományi gyűlésen kell eldőlnie, kié lesz a cseh korona. A tartományi gyűlés alighanem Ferdinándnak juttatja, az undok Ferdinándnak.

- Természetesen ki tudom számítani és meg tudom állapítani minden bolygónak a helyét, a Tycho Brahe megfigyeléseiben lerögzített értékek alapján. De azt nem tudom, és nem is akarom megmondani, hogy valamely nap szerencsés vagy balszerencsés lesz-e. Nem vagyok jövődömondó. És nem győzőm eleget óvni attól, hogy vakon bízzék a csillagokban.

- Ezt már sokszor mondta - jegyezte meg Mátyás fáradtan. - De miért nem akarja megcsinálni? Hány asztrológus fogadná boldogan, ha ilyen megbízást kapna?

- De csak felséged járna rosszul. Miért akarja, hogy félrevezessék?

- Mégis kell, hogy az égnek és a csillagoknak valami eleve meghatározott befolyásuk legyen. Különben miért építettek rá az emberek évszázadokon át egy egész tudományt? Lehetetlen, hogy valamennyien egy csalóka tévhitre alapították volna bölcsességüket.

Mit válaszoljak erre? - fordult meg Kepler fejében. Valahányszor audiencián voltam nála, megmondtam, hogy az asztrológia nem tudomány. Megmondtam, hogy az asztrológia egy utolsó szajha, rossz útra tért leánya egy tisztességes anyának, az asztronómiának, aki, sajnos, nem tud engem kellően táplálni, így hát olykor kénytelen vagyok - elsősorban a kalendáriumban - ehhez az utolsó szajhához folyamodni.

Vagy próbáljam megmagyarázni neki, hogy az asztrológia alapfogalmai a legnagyobb mértékben kétségesek, mert a ptolemaioszi rendszer, amelyen ez a szajha csüng, megbukott. Semmi értelme, nem érti meg, a régi túlságos mélyen gyökerezik benne. Úgy kell megindokolnom, hogy megértse, miért vonakodom jövődni.

- Ön kérdezett, felség, tehát engedelmével beszélni fogok magamról. Szakértők igazolhatják, hogy a természettudományos ismeretek tekintélyes részét dolgoztam ki, javítottam át és tökéletesítettem. Mit találok az égen, kérdem, ami erre utal, ha csak felületesen is? Az én csillagom azonban nem Mercurius volt, a Naptól keletre, a hetedik Házban, és az erre merőlegesen álló Mars, hanem Kopernikus és Tycho Brahe; az ő megfigyeléseik nélkül mindaz, amit megvilágítottam, sötétségben maradt volna. A csillagok? Nem Saturnus, a Mercurius uralkodója, hanem megbízóim, a boldogult Rudolf úr és ön, felség. Nem a Bak, nem az a Ház, amely a Saturnus bolygónak ad szállást, hanem Felső-Ausztria, az ön háza, felség, amely szolgálataimat és igyekezetemet honorálja. Ámbátor nem mindig megfelelően... - Kepler meghökkent, hogy követelésével előhozakodott, visszatetszőnek vélte, gyorsan így folytatta hát:

- De ez nem tartozik ide. Az ugrópontot itt kell keresni, nem a horoszkópjaimból származtatható dolgokban, hanem itt a földön.

Mátyás, bő, sárga házikabátjában, bosszúsan rázta a fejét.

- Egyáltalán nem akarom egész életem lefolyását pontosan ismerni. Csak június egyetlen napja érdekel. Egyetlenegy napja. Olyan sokat kérek ezzel?

Tizenkettedik fejezet

Mit kíván, don Gómez y Pérez? - kérdezte Klesl kancellár és bíboros.

- Kérem, ne várjon tőlem dajkamesét. Nem vagyok angyal, aki váratlan segítséget kínál önnek az égből, sem a pokol követe, aki egyezséget akar önnel kötni. El kellett hagynom Spanyolországot, mert ott üldöztek. Nem a vallásom miatt, hiszen megkeresztelkedtem, hanem a származásom miatt. Akadtak emberek, még csak nem is műveletlen emberek, hanem a legjobb házakból valók, akik nomádnak neveztek. Nomádnak. Megmutathatnám nekik a házamat Madridban. Már a szüleim szülei, sőt azoknak szülei is benne laktak. A királyi udvar tanácsadói voltak kereskedelmi ügyekben, akárcsak jómagam. De ebből elég ennyi. Velencében vendégszeretően fogadtak; signor Scolfarosónak, a dogék barátjának palotájában laktam. De nem élhetek örökké Velencében, ott alig akad egy tenyérnyi zöld, nincsenek fák, bokrok. Nos, hagyjuk ezt. De tudnia kell, honnét jöttem, tudnia kell, hogy vagyonom nem megvetendő. És tudnia kell, hogy azokat, akik ma Spanyolországban uralkodnak, akik házamban terpeszkednek, gyűlölöm.

Klesl rejtett bizalmatlansággal vizsgálgatta az alacsony, hízásra hajlamos férfit.

Daniel észrevette a bizalmatlanságot, elmosolyodott. Ettől fogva kevesebb lendülettel, tartózkodóan beszélt.

- Nemcsak érzelmeket hoztam önnek. Tényeket is.

Bő, fekete, olívdzöld bélésű köpenyének belső zsebéből egy nagy, ezüstszürke pecséttel ellátott pergament vont elő. Átnyújtotta a kancellárnak. S az olvasni kezdte:

„Mi, az Egyesült Kelet-Indiai Társaság, felhatalmazzuk testületünk tagját, mynheer Daniel Gomperzet Amszterdamból, hogy nevünkben tárgyalásokat folytasson. Mynheer Gomperz különleges oltalmunkat élvezi, és azoknak is különleges oltalmába ajánljuk, akiket megbízásunkból felkeres.” Tizenhat személy aláírása, s közöttük ez a név: Olden Barneveldt, az Egyesült Németalföldi Köztársaság helytartójának országos ügyvédje és kancellárja.

Klesl hosszasan nézte az írást, mint amennyi időre a sorok átolvasásához szüksége lehetett. Igyekezett leplezni meglepetését. És vizsgálgatta. És bizalmatlanságát. Tudta, hogy ezt a spanyolt Madridban sokáig megtűrte az udvar; gyémántmetsző és -csiszoló műhelyének köszönhetette, hogy nem utasították ki. Klesl azt is tudta, hogy Anna császárné is hozatott gyémántokat onnét, sokezer gulden értékben. Az adósság még ma is fennáll.

Miért jött ez most ide Spanyolországból? De hiszen nem is Spanyolországból jött, azt mesélte, hogy Velencéből. És ajánlólevele van az Egyesült Kelet-Indiai Társaságtól, és Amszterdamból jött, és nem don Daniel Gómez y Péreznek hívják, hanem mynheer Gomperznek. És Anna úrnő tartozik neki, és ő, Klesl kancellár, képtelen az államkasszából kifizetni ezt az összeget. Még Kepler követelését sem tudja kielégíteni; mióta adós a fizetésével. Üres a kassa, a rendek rendetlenül fizetik az adót.

Mi az, hogy Egyesült Kelet-Indiai Társaság, akarta kérdezni a kancellár; a hollandiai fejleményekről még nem volt részletes értesülése az utóbbi időből.

Klesl végre visszaadta a pergament. Az amszterdami könnyed meghajtással vette át. Kis szünet után - mind a két úr hallgatott - Gomperz átnyújtott egy kétujjnyi széles szelencét:

- Öfelsége, Anna császárné részére.

A még Spanyolországból rendelt gyémánt volt benne, amelyet az új arany homlokpánt közepébe szántak. Finom mosollyal jegyezte meg Gomperz, hogy ennek a darabnak a kézbesítése kissé eltolódott, mert a mórok kényszerkiűzésével egyidejűleg az utolsó zsidókat is száműzték az országból, és egy ilyen műhelyt, mint az övé, nem lehet titokban máról holnapra átköltöztetni Madridból Velencén át Amszterdamba.

A kancellár, amint a rejtélyesen ragyogó követ megpillantotta, megdöbbszent. Rendkívül nagy volt, és alkalmasint rendkívül drága. A kancellárt azonban ugyanakkor más foglalkoztatta, és föl is tette a kérdést:

- Ön katolikus, és ennek ellenére?

- Igen - válaszolta Gomperz. - Ennek ellenére a protestáns Németalföld Egyesült Kelet-Indiai Társaságának küldötte.

Klesl kissé meghajolt, ezzel nyilvánította tiszteletét a Társaság iránt, amely megengedhette magának, hogy másvallású követet küldjön a világba, ő ugyan másra gondolt - arra, hogy miért távolították el katolikus hittestvérei Spanyolországból -, de nem tért vissza rá. Kínosnak találta. Most megkérdezte, mi az, hogy Egyesült Kelet-Indiai Társaság.

- Ön azt kérdi, mi ez? - mondta Gomperz, kissé elámulva a hatalmas kancellár és bíboros tájékozatlanságán. - Ez - felelte némi latolgatás után - amboinai szegfűszeg és melukkai szerecsendió.

- Ott a kereskedelem spanyol és portugál kezekben van.

- Volt - helyesbítette Gomperz, majd folytatta: - Az Egyesült Kelet-Indiai Társaság: kereskedelmi telepek a Szunda-szigeteken, Maiakkában, a Malabar parton.

- De hiszen az spanyol birtok, meg portugál.

- Volt - válaszolta Gomperz. - A tengeri uralom a Szunda-szigetek felé vezető úton, a jávai és szumátrai nagy szigetek közti tengersizorban a Társaság kezében van.

A bíboros és kancellár nem mondta most, hogy ott mindig spanyol hajók vitorláztak; előre tudta, hogy ismét helyreigazítanak, tovább figyelte hát, hogy az amszterdami milyennek festi a Társaságot.

- Ez a jávai Bantam nagy áruraktára, szerződés a ceyloni szingaléz császárával, ez fahéj és elefántcsont, ez mindenféle drágakő, érte kérem?

Kicsinek nehezére esett mosolyogni. Mennyi pénzük lehet ezeknek az embereknek! És neki még annyi sincs, hogy ennek a Keplernek megfizethetné a táblázatokon végzett munkáját. A Rudolf-féle táblázatokon, amelyek arra szolgálhatnának, hogy a tengerészek, a csillagok után igazodva, helyes irányban hajózhassanak. Talán nem is hiba, hogy ez a munka nem halad gyorsabban. Legalább nem használhatják a holland tengerészek, meg a spanyolok.

- Így hát ez a Társaság a spanyol Habsburgok ellen van? - A hangsúlyt a spanyol szóra helyezte, nem a Habsburgokra. Gomperz nem tudta, a kancellár miképpen érez uralkodóháza iránt. Elővigyázatosan felelt hát:

- Az Egyesült Kelet-Indiai Társaság az Egyesült Németalföldi Köztársaság üzleti vállalkozása, mondjuk afféle kisebb állam a fő államok közt. Mi szövetségeket létesíthetünk, háborút indíthatunk, szerződéseket köthetünk a köztársaság nevében. Újonnan meghódított tengeren túli birtokainkat a Társaság hivatalnokai kezelik, a Társaság csapatai védik, kikötőikben a Társaság hajói horgonyoznak.

- És mit kíván tőlem az ön Társasága? - kérdezte Klesl. Nem engedte, hogy ezeknek az új embereknek aggasztó gazdagsága ránehezedjék. Szumátra, Jáva, Ceylon, India bizony csinos kereskedelem, de hát azért mégsem a világ közepe. Túlágosan messze van. A világ közepe most és mindörökké a Birodalom, a szent Német-Római Birodalom. A világ köldöke és szíve.

- Érdeklődéssel figyeljük a spanyol és az osztrák Habsburgok közti közeledési kísérleteket. Ámbár mi fegyverszünetet tartunk Spanyolországgal. De a fegyverszünet még nem béke - mondta Daniel Gomperz. - Tudomása van önnek arról, hogy titkos megállapodás áll fenn Ferdinánd stájerországi főherceg és Spanyolország között?

Klesl lassan, csodálkozva ingatta a fejét. Az amszterdami tovább beszélt:

- Ez a szerződés kimondja, hogy ha Madrid, III. Fülöp, császári koronához segíti Ferdinándot, akkor abban az esetben, ha Ferdinánd fiú nélkül halna el, a spanyol utódoknak joguk van ehhez a koronához. Öröklési joguk.

A kardinális ajkába harapott. Szóval már Ferdinánd utódairól intézkednek, miközben Mátyás utóda még ki sincs jelölve.

- Ön honnét tudja ezt? - kérdezte.

- Ez még nem minden - mondta Gomperz. - Éppen most értek véget a tárgyalások don Oñate és Ferdinánd főherceg között. Ferdinánd Spanyolországnak ígérte az osztrák Elzászt, mint összeköttetést Németalföld és az Északi-tenger melléki levált tartományok felé, ahogy ők nevezik. Újra meg akarnak hódítani bennünket.

- Úristen, itt tartanak már! - A bíboros most már meg sem próbálta leplezni ijedelmét.

- És Spanyolország és Ferdinánd és Miksa, a bajor Habsburg-főherceg, sőt a Vatikán is, meg-egyezzett abban, hogy a császárválasztás alkalmával nem fognak az evangélikus hercegekre, a pfälzi és a brandenburgi hercegre szavazni, hogy így elegendő szavazat jusson a négy katolikus választófejedelemnek.

- Honnét tudja ezt ön? - kérdezte Klesl újra.

- Valaki, itt az udvarnál, eladta nekem értesüléseit. De már az Egyesült Németalföldi Köztársaságban is szereztem információkat - mondta Gomperz tárgyilagosan.

- És én nem tudok meg semmit, én nem tudok meg semmit, ezek a disznók nekem nem adnak el semmit - mondta Klesl maga elé, végképp elveszítvén önuralmát. - Mit kíván a hírei fejében? - fordult Danielhez.

- El tudja nekem adni a velencei Szent Márk templom harangjának szavát? Ez az, amit legjobban szeretek a világon. Meg a madárdalt madridi kertemben.

A kardinális érezte, milyen otromba volt, egészen megzavarodott attól a felismeréstől, hogy a Mátyás és ezzel a saját személye elleni összeesküvés idáig fejlődött már. Sohasem hitt igazán mások tetteire, mindig meg volt győződve róla, hogy a birodalomban a hatalom kizárólag az övé, ő a korlátlan erő. Spanyolország, gondolta, Spanyolországba törjön belé a bicskám?

Gomperz figyelmét nem kerülte el, hogy a másikat mennyire bosszantja saját viselkedése; segíteni akart rajta, egyetlen rövid mondatban foglalta hát össze megbízatása lényegét:

- Az Egyesült Kelet-Indiai Társaság szerződést kínál önnek.

- Szerződést a németalföldiekkel? Eretnekekkel? - gondolkozott hangosan a bíboros. - Mit szólna ehhez a Szentatya Rómában?

Gomperz hallgatott.

És Klesl folytatta gondolatait, de már csak magában: akkoriban, amikor híre jött Spanyolországból, hogy Lerma, a kancellár szerződéseket kötött vagy próbált kötni a franciaországi és angliai eretnekekkel és az Északi-tenger menti levált tartományok lázadóival, örültem, hogy végül elzavarták ezt az embert. A spanyol viszonyok azonban mások, esztelenség volna mindent magunkra alkalmazni. Én okosabb leszek, mint Lerma, a célom is egészen más. Lehet, hogyha a dolgok odáig fejlődnek, kénytelen leszek célom elérése érdekében az eretnekeket igénybe venni. De kényelmetlennek érezte gondolatait, nem fűzte tovább őket, hanem Gomperzhez fordult, és azt mondta:

- A cseh tartományi gyűlés most minden másnál jobban foglalkoztat. - És mintegy önmagával beszélgetve, hozzátette: - Tízet egy ellen, hogy Ferdinándot cseh királlyá választják. Annak idején is így kezdődött. Így szerezte meg Mátyás egyik koronát a másik után. Mindig a cseh az első.

Úgy érezte, a hírek szinte megbénították. Mintha látná, hogy élete nagy műve szertefolyik az ujjai közt, és képtelen volna feltartóztatni. És hirtelen gyűlölet öntötte el azzal szemben, aki ilyen gonosz dolgokat mondott neki. A legmélyebb tömlőcben kellene éhenveszejtenem, gondolta fékevesztetten. Ez az ember megingatott abban a meggyőződésemben, hogy sikerül a birodalmat egy kézben, az én kezemben, békében megtartani. Persze, szükség esetén képes volnék magam is az uralkodócsalád ellen fordulni, de akkor tudnom kellene, hogy ez a birodalom javát szolgálja.

- Megengedi, hogy a Spanyolország és Ferdinánd közti tárgyalások hírét nyilvánosságra hozzam? - kérdezte Daniel.

- No és hogyan akarja ezt csinálni? - A bíboros megpróbált visszatalálni magabiztos, népies hanghordozásához. - És minek?

- Egy jó népességgel fogalmazott kis röplap két, három beszédes rajzzal; elsősorban az evangélikusokhoz. - Hogy meg lehessen nyerni őket Ferdinánd ellen.

A kardinális tenyerével a homlokára csapott; egy kicsit sok volt ez egyszerre, és értelme vonakodott mindjárt az egészet befogadni. - Mit akar ezzel elérni? - kérdezte izgatottan Danieltől. - Ellenségeink legyenek a barátaink? És akikről azt hittük, barátaink, legyenek ellenségeinkké?

- Ez nem vallási kérdés, bíboros úr.

- Hanem micsoda? - Klesl még mindig egészen ki volt kelve magából.

Gomperz nem válaszolt. Nem sértődött meg, amiért a kancellár olyan ingerülten beszélt vele. Valami különös szomorúság fogta el. Micsoda emberek ezek, akik a hitvallásukat arra használják, amire a borbély a kerek réztányérját: igazolásul és egyben ajánlásul?

- És mit szólna ön ahhoz, ha még a pápa is eretnekeket, mondjuk svédekét hívna meg birodalmába? - kérdezte a bíborostól halkan, igen halkan. Ha valaki kiabált, ő mindig lehalkította a hangját, szinte a suttogásig. Mindent utált, ami hangos.

Klesl úgy nézett rá, mintha ez az ember itt előtte elvesztette volna az eszét.

- Veszedelmes gondolatokat hordoz a fejében - mondta fenyegetően. - Ön nem katolikus?

Gomperz fölfogta a fenyegetést. És mosolygott.

- Milyen lehet a halál? - kérdezte még mindig mosolyogva, és ebben a mosolyban nem volt semmi kihívó. Inkább megvetést sugárzott. - Spanyolországban leginkább késsel csinálják,

Firenzében méreggel, Velencében vízzel; a barbároknál elég egy rosszul megfogalmazott mondat, és máris megölik az embert, mert fáj nekik, hogy oly kevésre becsüli a nyelvüket.

Ebben a pillanatban a kardinális még jobban gyűlölte az amszterdami. Ez az ember nemcsak semmibe veszi a fenyegetéseit, hanem még ki is csúfolja a nyelvét. És nem tehet ellene semmit. Az Egyesült Kelet-Indiai Társaság világos értelmű védőlevéllel látta el, és ennek a németalföldi embernek, sajnos, igaza lesz: ő, Klesl, kénytelen lesz az eretnekekkel tárgyalni. Hogy ne kelljen célját feladnia.

- Mit tehetek önért? - kérdezte a bíboros, hirtelen lezárva a párbeszédet.

- Adjon engedélyt, hogy nyomdái egyikét használhassam - mondta Gomperz udvariasan.

- Röplapokra?

- Arra - felelte Daniel, és hozzátette: - Egy feltétellel: semmi felügyelet.

A kardinális fölállt, töprengve járt fel-alá, soká tartott, míg elhatározta magát.

- Ki fizeti a papírt? - kérdezte.

- Én - mondta Gomperz, - És a röplapjaimat nem ajándékozzuk el, hanem eladjuk. Ez nem üzlet, tudom, de megnyugtatóan hat majd önre, ha látja, hogy fizetek. Fizetem a nyomdászt, a betűket, mert újakat kell vésni, és mint mondtam, a papírt.

Klesl az adókra gondolt, amelyeket szükség esetén be lehetne hajtani.

- Keplerrel kell összeköttetést keresnie - adta meg a felvilágosítást Danielnek. - Az kitűnő nyomdászt hozatott Erfurtból Linzbe. Itt Prágában nem mehetne ellenőrzés nélkül. Amit Linzben hoz nyilvánosságra, arról nem kell tudnom.

Aztán hirtelen elhatározással visszaadta Gomperznek a dobozt, a nagy gyémánttal.

- Őfelsége Anna császárné, aki ezt a követ homlokpántja közepébe rendelte, még annak idején Spanyolországból, sajnos jelenleg nincs abban a helyzetben, hogy rendelését fenntarthassa. Időközben némileg megváltoztak a viszonyok, őszintén megvallva, aligha óhajtaná, hogy adósságait újabbal szaporítsa.

- Ó, a legkevésbé sem kell, hogy ez gondot okozzon őfelségének. Kérem, juttassa el hozzá az Egyesült Kelet-Indiai Társaság szíves üdvözlétét. Szerencsénknek fogjuk tartani, ha őfelsége olyan kedves lesz, és elfogadja Társaságunk apró figyelmességeként.

Klesl úgy köszönte meg, ahogy egy ilyen értékes ajándékot illik, s udvariasan hozzátette:

- Ön igen ékes német nyelven beszél, mynheer Gomperz, hol tanulta?

- Sokat kellett utaznom - felelte Daniel.

Tizenharmadik fejezet

Johannes Kepler, a császári matematikus, megbízásához híven elkészítette a bolygók június hónapi állására vonatkozó számításokat, és átadta őket a várban. Most tehát hazautazhatott. Daniel Gomperzzel megállapodott, hogy bármikor eljöhet hozzá Linzbe. A nyomdát majd berendezik.

Dr. Johann Jessenius a könyvtárszobába kérte vendégét, hogy elbúcsúzzék tőle. Kepler meglepetéssel látta, hogy az anatómus ünnepélyes mozdulattal két szépen csiszolt cseh poharat vesz elő a faliszekrényből. Teletöltötte itáliai vörösborral, s az egyiket odanyújtotta Keplernek.

Jessenius soká küzdött magával, hogy a végső titkot közölje-e barátjával. De többet is várt tőle megértő meghallgatásnál: döntést. A kérdés annál súlyosabb volt, mert jóformán nem is tudta, milyen álláspontot foglal el a másik. A hovatarozási lehetőségek olyan sokrétűek voltak, hogy nem lehetett egyszerű „ide” meghatározással válaszolni rá.

Akadtak protestáns hercegek, akik kálvinista szomszédaikat kevésbé jó szemmel nézték, mint a katolikusokat. Akadtak katolikus hercegek, akik lutheránus szomszédaikkal többet foglalkoztak, mint saját hittestvéreikkel. A tiszta vallás szemszögéből nézve, még a dolgokban oly jártas tudós és anatómiaprofesszor, a prágai Akadémia rektora sem tudott pontos választ vonalat húzni köztük, és a két hatalmi csoportot szembeállítani egymással. Ilyenkor az egész összefolyt előtte. És csodálatosképpen úgy rémlett, sokkal kevesebb a vita maga a tanítás, mint a kézzelfogható dolgok körül, amilyen a föld és a birtok. Dr. Jessenius néha úgy látta, hogy a vallás ezek mellett csak ürügyül szolgál.

De hagyjuk ezt most, gondolta meg magát a rektor, ezek borús órákhoz való fontolgatások, amikor az ember egyedül van, perbe száll Istennel és a világ értelméről faggatja.

Tételezzük fel, és így tárjuk Kepler elé is, hogy a dolgok rendje egyszerűbb, a két hatalmi csoport pontosan elhatárolódott, mondjuk így: egyik oldalon a Habsburgok, mindazzal, ami katolikus, a másikon mindaz, ami protestáns. És végül megkérdezzük Keplert: te hol állsz?

És ő majd azt feleli: császári matematikus vagyok.

Jó, akkor megkérdezzük tőle, mi a véleménye mint protestánsnak arról, hogy Csehországban vannak helyek, ahol újabban bezárják a templomokat a protestáns hívek előtt. Mert amazok azt hiszik, csak nekik van joguk az Isten házához. Meg a hozzá tartozó kolostorokhoz és földbirtokokhoz. No, akkor most kereken megkérdezzük tőle:

- Ha nyílt összetűzésre kerül a sor a Habsburgokkal - mert örökké nem fogjuk hagyni, hogy elnyomjanak -, mit csinálna ön?

- Úgy érti, lázadás a császár ellen?

- Úgy értem, szent harc a tiszta tanításért.

- Munkám szorosan összefügg a Habsburg-házzal. Művem rombolnám le, ha a Habsburgok bukását elősegíteném.

- Ez azt jelenti, hogy ellenünk fordul?

- Önnek megvolna a lehetősége arra, hogy a táblázatokat, amelyeket a megboldogult Rudolf császárnak ajánlottam, kiadja?

- Ha győzünk, miért ne?

- Nem tudok dönteni, nem tudok teljes értékű igent vagy teljes értékű nemet felajánlani. Borzadok. Gyűlölöm a barbár nyerítést, a háborút. Szeretném befejezni a munkámat. Háborítatlanul.

- Olyan nagy szükségünk van önre.

- Mi keresnivalóm az ön napi kérdései, az ön politikája körül?

- Kár, kedves Kepler, hogy ezt kérdezi. Megvan rá a lehetősége, hogy a szavának, a személyének súlyával emelje a mi táborunk értékét. Önmaga értéke is növekszik azzal, ha elhatározza magát, hogy itt álljon mellettünk, a hittestvérei mellett, vagy amott, a másik oldalon.

- Szeretnék zavartalanul dolgozni.

- Tud most teljes lelkiismereti szabadsággal dolgozni, jelenlegi helyzetében? Hercegének lutheránus alattvalójaként, a katolikus császár szolgálatában? Nem hat ez folyton nyomasztóan önre? Mindkét oldal egyformán türelmetlen. Jöjjön hozzánk. Nálunk meglesi a szabadságot, amelyre szüksége van a munkájához. Mit remélhet a lutheránusoktól? Megtagadják öntől az úrvacsorát. Hiszen ön, bocsásson meg a kemény szóért, meg van bélyegezve.

Kepler lehunyta a szemét, felnyögött.

- És mi vár önre a katolikusoknál? Persze nem kell mindig úgy végződnie a dolognak, mint Giordano Brúnó esetében. A múltkor valamelyik külvárosi utcában egy csapat mezítlábás gyereket láttam játszani. Egy kissé túl korán előbújt cserebogarat fogtak meg, s izgatott kiabálással tanácskoztak, mi történjék vele. A legvaskosabb kölyök döntött: „Mondjuk ki rá, hogy katolikus.” És a kis taknyosok élénk helyeslése mellett a cserebogarat a kövezethez nyomta. Óvatosan, hogy meg ne ölje. De repülni többé nem bírt, csak mászni.

- Ó, kedves Jessenius, én másként látom, mint ön. Nem hiszem, hogy ön és hittestvérei igényt tartanak arra, hogy a szabadságért, a lelkiismereti szabadságért, ahogy ön nevezte, kezességet vállaljanak. Emlékezzék csak, mit mesélt Gomperz az Egyesült Németalföldi Köztársaságról.

- Mire gondol? - kérdezte Jessenius igen éberén, készen arra, hogy minden érvet visszaverjen.

- A türelmetlenségükre azokkal szemben, akik Kálvin predestináció-tanán, az isteni elrendelésbe való föltétlen belenyugváson enyhíteni akarnak. Emlékezzék csak, mit beszélt Gomperz a papokról, akiket lefogtak, csupán azért, mert a Kálvin tanításának mérsékelt felfogását igazoló emlékiratukat a szószékről akarták megmagyarázni. Miképp lehetséges, hogy kálvinisták kálvinistákat fogatnak el, eltiltják őket a szótól? Hol itt az ön szabadsága, Jessenius doktor?

- Óvakodnunk kell attól, hogy túl primitíven lássuk a dolgokat, míg nem ismerjük pontosan okaikat.

- Okok megváltoztathatnak tényeket?

- Nem, de így helyesen osztályozhatjuk a tényeket.

- Kedves Jessenius, a döntés, amely elé állítani akar, nem nekem való. Értse meg, kérem, én dolgozni akarok. Dolgozni! Az utolsó részletig mindent tudnom kell a csillagokról. Nagy

fáradtsággal kikutattam, hogy keringési pályájuk milyen alakú. Ellipszis. Eltakarítottam az égről az epiciklusokkal, a körökben újabb körökkel való handabandázást. A sík egy töredékének ismeretében ki tudom számítani, mennyi időre van szüksége egy bolygónak ahhoz, hogy bizonyos pályán megtegye az útját. Tudnom kell - értse meg, Jessenius kérem, tudnom kell, mert különben minden ismeret torzó marad - milyen szabályos összhang áll fenn két tetszés szerinti bolygó keringési ideje között. Tudnom kell a valóságot az égi mechanika minden összefüggéséről. Mindezeket olyan kézzelfoghatóan kell bebizonyítanom, hogy mindenki, még a tübingeni tanárom is kénytelen legyen elfogadni. És végre be kell fejeznem a táblázatokat, amint azt már a boldogult Rudolf császárnak megígértem. Ehhez pedig még egyszer alaposan át kell vizsgálnom és ellenőriznem Tycho Brahe egész észleleti anyagát. Aztán szeretném végre kiadni csillagászati naptárait. Ön erre azt felelheti, hogy effajta évkönyvek egész sora jelent már meg, a bolygók, a Nap és a Hold napi állásának rendszeres feltüntetésével. Tudom, hogy a bolognai Giovanni Antonia Magini, sőt Galilei is adott ki csillagászati naptárt. De az én évkönyveim azt fogják bizonyítani, hogy az ellipszis-elmélet helytálló. És, kedves Jessenius, néhány nappal ezelőtt kezembe került egy könyv, Angliából. John Napier írta, egy táblázat arról, miként egyszerűsítheti le az ember a hosszadalmas, fáradtságos számításokat. Logaritmusnak nevezi. Tudja ön, mit jelentene az, ha napokig tartó számolás helyett az ember egyszerűen csak utána nézhetne a dolgoknak egy táblázaton? Mennyi időt nyerhetnénk más dolgok további kutatásához.

- Táblázat? - kérdezte az anatómiaprofesszor, akit magával ragadott Kepler lelkesedése.

- Sajnos, John Napier nem hoz nyilvánosságra többet, csak a kész logaritmust. De rá kell jönnöm, hogyan számította ki. Nem sajátíthatom ki egyszerűen a készet. Tudja, ez úgy van, mint annak idején Galilei távcsövével. Nem ért semmit, hogy tudtam, létezik egy ilyen eszköz és mire képes. Pontosan ki kellett kutatnom, milyen részletek működnek együtt. Hogyan kell minden egyes lencsét megalkotni, és miért képes a szemünk a távcső nyújtotta képet felfogni. Kérem, Jessenius, kedves barátom, értsen meg engem. Most haza kell mennem Linzbe, haladni akarok a munkámmal.

És Jessenius, az ékes szavú rektor nem kérte még egyszer a barátját, hogy maradjon. Nem fogadta el Kepler ellenvetéseit, de tisztelte indítékait.

Tizennegyedik fejezet

Otthon, a megszokott környezetben, a linzi Hofgassén Kepler a hosszú megszakítás ellenére könnyen visszatért munkájához. Igaz, úgy tetszett, Susanne kissé tartózkodóan üdvözölte, de gondoskodott róla és édesanyjáról, rendben tartotta a háza táját, keveset beszélt, nem követelt tőle gyöngédséget, ha számításaiba merült. Az anyával jól megértették egymást. Békés hangulat uralkodott a falak közt. Csak a gyermek köhögött. A kis Margaretha Regina. Az anya gyümölcslevekkel, tejjel és mézzel próbálkozott, Susanne forró kendőbe csavarta a gyermeket, vigyázott, hogy ne érje túl sok víz a testét. És Kepler számolt. Mint Prágában ígérte, a Rudolf-féle táblázatokon dolgozott tovább. Vesződéses, hosszadalmas számolási munka volt. Levelek jöttek mindenfelől, az emberek kérdezték, hány éves, lehet-e számítani rá, hogy élete végéig befejezi munkáját.

Július 31-én Susanne egy második gyermekkel ajándékozta meg. Az anya nevét kapta, a Katharinát. Susanne minden gyöngédségét az újszülöttre pazarolta. Órák hosszat elmélyedt nagy, majdnem fekete szemeiben, amelyek Johanneséhez hasonlítottak. És Kepler számolt. Estéről estére ott ült dolgozószobájában, az olajlámpa mellett, mintegy lázban; a munkának haladnia kellett. Hallotta Susanne tréfás gügyögését, amint igyekezett megnyugtatni a bömbölő kis Katharinát. Hallotta Katharina anya izgatott aggodalmaskodását, amiért a kis Margaretha Regina még mindig köhög. És Kepler írt. Hallotta a tizenöt éves Susannát, első házasságából való, legidősebb gyermekét, nagyanyját kérdezgetni, vajon elmegy-e ma is gyógyfüvet szedni az Urfahrwandre, a Duna partján emelkedő meredek, erdő borította hegyre, s szabad-e vele tartania. Hallotta tízéves fiát, első házasságából való másik gyermekét, amint Caesar gall háborújából felmond egy részletet latinul. Ő adta fel neki, hetente rendszeresen kihallgatta. Most menjen, és figyelmeztesse, hogy ne tanuljon olyan hangosan? Kepler lemondott róla, tovább írt. Hallotta az edénycsörömpölést, a konyhából beáramlott az ételszag; hallotta az udvaron, az ablak előtt feltéretetted nedves fehérnemű csattogását. Lépcsőn fel, lépcsőn le siettek az asszonyok és a gyerekek, a lárna nem ült el egész nap. Éjjel pedig a gyermek köhögött. És ha elhallgatott, felsírt a másik. És megtörtént, hogy Susanne asszony, kimerülten az egész napi munkától, sírva ment be férjéhez a dolgozószobába.

Ilyenkor feleszmélt távoli töprengéséből, megfogta az asszony kezét, mint valami kisgyermekét, ágyába kísérte, betakarta, csitítóan simogatta a homlokát. És megvárta, amíg elalszik. Akkor halkan visszalopózott a munkájához, és megint elsüllyedt a háztartás és a gyermekek. És az éjszaka mély nyugalma ölelte körül.

Kepler papírai közt lapozgatott, és titokban, mintha becsaphatná önmagát, elővett egy tiszta, fehér lapot, rátette a Rudolf-féle táblázatok számoszlopaira, és néhány feljegyzést írt rá. Kis filozófiai séta, mentegetőzött önmaga előtt, és kimondhatatlan kedvvel temetkezett bele fejtegetéseibe, amelyeket „De Harmonice Mundi”-nak, világösszhangnak nevezett magában. Gondolatépület az asztronómia, matematika és geometria hármasszárán.

De másnap, ahogy illik, visszatért a Rudolf-féle táblázatokon végzett munkájához. És elég jól haladt; famulusa, Janus Gringalletus használható segítségnek bizonyult. Békés egyetértés uralkodott a házban. Gondot csak a kis Margaretha Regina okozott; már Katharina anya is sürgette, el kell hívni a városból az orvost.

Az orvos azt mondta, sorvadás, erős köhögés és epilepsziára gyanús tünetek. Sokféle gyógymódot ismert, mégsem javasolt egyetlenegy sem.

Szeptember 8-án meghalt a kis Margaretha Regina. Két évet és nyolc hónapot élt.

Susanne gáttalan kétségbeesésben őrlődött. A gyermek meghalt. Én vagyok az oka. Én öltem meg. Odamentem ahhoz a másikhoz, elárultam a gyermekemet. Hagytam, hogy egész éjszaka köhögjön. Egyetlen gondolatom sem maradt nála. Minden érzékemmel annál a másikinál voltam. És megcsaltam Johannest. Mert igenis akartam ahhoz a férfihoz menni. Kellott mennem. De csak azt akartam neki mondani, segítsen. Segítsen hazudni. Hogy ne szomorítsuk meg Johannest. Tudom, csak ürügy volt. Megkívántam. Ő, ha ezt meggyónhatnám valakinek! Kinek gyónjak? Nincs olyan pap a városban, aki engem meghallgatna. Egyetlen pap sincs. Förtelmes bűn. De el kell mondanom. Te tudsz róla, Isten. De embernek kell feloldoznia. Hogyan éljek különben tovább? Hazugságban? A hazugság ölte meg a kis Margarethát.

Nem ismerek senkit, akihez fordulhatnék. Aki megbocsáthatna nekem. Johannes, bocsásd meg, amit ellened vétettem. Johannes? Igen. Igen, őhózzá akarok menni, az uramhoz, hozzád! Hallgass meg engem.

Kepler ott ült az olajlámpa mellett, írópolcánál. A szeme fájt, ma megint rosszul látott, arcát egészen közel kellett vinnie a papírhoz, hogy megkülönböztethesse a leírt betűket. Levelet írt barátjának és tanítójának, Maestlinnek, Tübingenbe. Szánalmas látványt nyújtott így összekuporodva. Kis, vézna ember. Nevetséges. És szánalmas. Itt kínlódik az olajlámpa mellett, éjnek idején. Amikor befejezte napi dolgát, még leveleket kell írnia, barátait tájékoztatnia munkája felől. Más emberek, tekintélyes emberek tollba mondhatják a titkárúknak.

Susanne látja mindezt. A szánalmast és a nevetségest. Miért jött ide? Gyónni.

Kepler nem nézett föl. Nem akarta, hogy félbeszakítsák. Kissé bosszúsan gondolta: tudom, Susanne, késő van. Éjszaka van. De nem akarom abbahagyni. Ezt itt be kell fejeznem. Menj, kérlek, hagyj magamra. Gondolkoznom kell, gondolkoznom. Ha itt vagy, nem tudok gondolkozni. De nem mondta. Semmit sem mondott. És megközelíthetetlen hallgatásával megnehezítette az asszonynak, hogy megtalálja a szavakat.

- Johannes... - kezdte.

Johannes nem nézett föl, írt.

Az asszony még egyszer belefogott. Hallgass meg hát, kérte magában, nem szabad a hallgatásoddal elűznöd. Ha ma éjszaka elmegyek, akkor soha többé nem mondom el. Soha többé nem lesz bátorságom, hogy meggyónjam. Neked.

- Johannes...

- Igen - mondta Kepler, nem biztatóan, elhárítóan.

- Amikor Istenhez imádkozol, hall ő téged?

A férfi fölállt, kitepték gondolataiból. Susannéhoz lépett. Megfogta a karját. Az elhúzta. Zavartan nézett rá.

- Felelj - kérte Susanne. - Hall téged az Isten?

Kepler lehajtotta a fejét, lehunyta a szemét, felsóhajtott. Miért faggatsz arról, amit nem tudok? Oly sok az, amit nem tudok. Képtelen vagyok válaszolni arra, amit kérdezel. Mit hiszek? Mit tudok? És mi az igazság?

- Lehet, hogy mindig csak önmagunkat halljuk - mondta. - És csak magunknak válaszolunk. Ám az is lehet, hogy Isten mégis hall minket és válaszol is. De csak emberek által.

- Igen - mondta Susanne, és csak azt fogta fel a szavakból, amire szüksége volt. - Igen, gyónni akarok neked. Most és itt.

Ott állt előtte. Kezével eltakarta az arcát, elrejtette a szemét, és elmondott neki mindent.

- Az éjszakát, amikor nem voltál itt. A hiúságomat. A másik férfit. A gyávaságomat. A vágyamat. A vétkeimet. És azt, hogy hazudtam. És hogy jött a halál. A gyermekért. Az én bűnöm. A vágy vitt el tőle azon az éjszakán. Itt volt egy ember. És én egyedül voltam. Istentől elhagyatva. Tőled is. Igen. De itt volt egy ember. Egy jó ember. Mi vagyok én, mondd, ember, mondd, mi vagyok én? Állat? Megöltem a gyermekemet? Az árulásommal?

Johannes ezt gondolta: Miért mondd ezt el nekem, Susanne? Tiszta embernek tartottalak, szűziesnek. Miért nem hazudsz továbbra is, Susanne? A hazugság kényelmesebb számomra. Elviselhetőbb. Miért teregetsz ki előttem mindent? Nem kértem tőled, nem kérdeztem. Borzalmas tudnom.

De nem mondott semmit.

Susanne lefejtette arcáról a kezét, az urára nézett, a szemében akart olvasni. De az kikerülte a tekintetét.

- Úristen, mit tettem? - mondta az asszony hangosan.

Nincs jogom gyóntatni, gondolta Johannes. Megbocsátani, elfelejteni? Nagy szavak. Szabad őket kiejtenem? Óvatosan szólt a feldúlt asszonyhoz. De az nem hagyta, hogy megnyugtassa. A bűntudat megmaradt. És Johannes, a matematikus, aki a legbonyolultabb számtani feladatot is megoldotta, nem tudta, mit kell tennie, mit kell mondania, hogy a bizalom, a kölcsönös bizalom meg ne rendüljön. Mindig becsülte Susannét. Nem haragudott, mert úgy érezte, ő is hibás. Beismerte, hogy a munkája mellett sokszor megfélemedezett asszonyáról. De most mi a teendő? Nem szabad fennhéjázón megveregetnie a vállát és azt mondani: Megbocsátok. Nem szabad elítélnie, mert szereti. De ezt most nem tudja neki megmondani. Most nem. Mert még nagyon fáj a vallomása. Némán végigsimította a karját, egészen lágyan. S az asszony most nem húzta el.

Félő volt, hogy Susanne, első gyermeke halálán érzett fájdalmában, elhanyagolja a másikat, aki alighogy megszületett. Susanne nem törődött semmivel, részvétlenül hagyta mindaz, ami körülötte történik.

Katharina, az anya, azon fáradozott, hogy a fiatalasszonyt kigyógyítsa ebből az élettől elforduló állapotából. Nem hozakodott elő a saját sorsával, nem mondta, nézd, mi mindent kellett elviselnem. Hanem azt, hogy mi mindent várnak még tőle, Susannétól. Gondold csak el, Susanne, mi lenne belőlük nélküled. Johannesnek szüksége van fád,

- Te mindent jobban megcsinálsz, anyám...

- Hallgass, Susanne, ő a férjed, és szeret téged. Én tudom a legjobban, mennyire. Most más-képp dolgozik, mint azelőtt. Kitartóbban. Nem kínlódik annyit. Igaz, alkalmasint megerőltető a munkája most is, de örömet leli benne. Ez a te érdemed. Nagy a te felelősséged, mert még soká nem lesz készen az írásaival, a számításával. Nincs jogod eltemetkezni a bánatodba. Ez bűn. Nem könnyű, amit tőled kérek, Susanne. De nem olyan nehéz, hogy ki ne bírná. Akik élnek, azok enni akarnak, inni, mindennap. A gyermek jogot formál rád. És Ludwig meg Susanna is, róluk is gondoskodnod kell. És Johannesről. És rólam. És magadról.

- Azt hiszed, Johannes észreveszi egyáltalán, hogy itt vagyok?

- Szeretnéd, ha észrevenné?

Susanne halványan elmosolyodott.

És az anya látta, hogy lassan, nagyon lassan, de napról napra többet törődik a dolgokkal. A konyhával, a kis Katharinával. És észrevette, hogy érdeklődéssel fordul megint a másik két gyerek, Susanna és Ludwig felé.

Katharina ekkor csendesen ölbe tette a kezét, és a napi teendőket fokozatosan átengedte a fiatalasszonynak. És most már tétlen órái is akadtak. Ráért gondolkozni. Gondolatai hazaszálltak, Leonbergbe, Heumadenbe. Az ősz, itt, a Duna mellett, nyilván szép és nyugalmas. Mégis... nem tudom, milyen termést ígérnek odahaza az almafák. Nem tudom, mit várnak a szőlőtől. Nem látom a fürtök fejlődését. Látnom kell, hogyan érnek be. És Margarethe, hogy megy dolga? És Christoph? Törődnöm kell a gyerekekkel.

A gondolatok kicsordultak belőle:

- Hans, haza kell mennem.

Kepler megrémült.

- Boldog voltam itt, nálad, Hänsle, igazán. De mi legyen velem télen? Télen, idegenben? Félek. Engedj haza, Hans.

Kepler biztosította, hogy télen sem lesz hideg a házában.

- Elhiszem. De nem élhetek itt ennyi ideig a nyakadon. Otthon a magaméban vagyok.

A fia megnyugtatta, nem kell nélkülözniük, a jövedelméből futja mindnyájuknak.

Nem hagyta meggyőzni magát. Százszor is elismételte ugyanazt, panaszkodott, meghal itt. Nem akarja utolsó napjait idegenben leélni. Haza kell mennie. Amikor Johannes világosan megmagyarázta neki, hogy csak az ő akarata ellenére utazhat el, hogy nagyon veszélyes Württembergbe mennie, mert a pere még nem dőlt el, akkor végképp fölháborodott. Neki megvan a saját akarata, és egész életében aszerint élt! Októberben útrakel, hogy még az őszön hazaérjen. Kár a szóért. Senki sem akadályozhatja meg.

- Hänsle, hogy ezt nem érted! Annyi a tennivalóm otthon. Mindent be kell szereznem télire. És úgy gyötör a honvágy.

Nem hallgatott sem Johannesre, sem Susannéra. Elbúcsúzott mindenkitől, a gyerekektől, a fiától, a menyétől, a macskától, a konyhától, a Dunától, a Hofgassétól, a St. Martini templomtól, az erdő borította, meredek hegytől, az Urfahrwändtől. Elbúcsúzott Linztől.

Mióta az anyja elutazott, nem haladt úgy a munkája, mint annak előtte. Holott a genfi famulus, Janus Gringalletus jól számolt, és Kepler fejében is minden elrendeződött - mit hogyan akar leírni -, mégsem jutott előbbre.

Az anyja gondot okozott neki. Nem kellett volna egyedül elengednie. És vajon hogy fogadták otthon? Itt, Linzben tele volt örömteli várakozással. De az otthoni emberekben nem bízott Johannes, sem Einhorn alvárnagyban, sem Binderben, pap sógorában, sem Christoph öccsében. Mit fognak ellene elkövetni?

Beszélt Susannával. És az, legnagyobb meglepetésére, ugyanazt mondta, ami őt belül, egészen rejtetten, egészen homályosan, még gondolattá sem formálódva, de már mozgósította. Susanne azt mondta, neki magának kellene elutaznia Württembergbe. És vissza kellene hoznia az édesanyját, mert baja eshet ott, azok közt a gonosz emberek között. És az asszony

észrevette, hogy válasza boldoggá tette férjét. Látta a szemén. És ajkával váratlanul és szégyenlősen megérintette ezeket a szemeket.

Kepler kioktatta famulusát, Janus Gringalletust, mit kell még kiszámítania a táblázatokon. A jóindulatú, ravasz, széles arcú fiatalember azt felelte a maga lassú módján:

- Megcsinálom én azt jól, mester. - És a ház urának megnyugtatóra, akit az utazás izgalma türelmetlenné tett, még megjegyezte: - Majd fölprítok egy bükkfatuskót az asszonyságnak.

Ludwig, a fia, amikor a Hofgasséból kigördülő hintó után integetett, ugyancsak irigyelte a testvérét, Susannát. Annak szabad volt az apjukkal utaznia, mellette ülhetett. A tizenöt éves Susanna vele ment, mert az evangélikusoktól átvett Walderbach bei Regensburg-i kolostor gondnoka megkérte rá Keplert. Ez a gondnok, Philipp Ehem, kilenc évvel ezelőtt feleségül vette Reginát, azt a lánykát, akit Kepler első felesége, Barbara asszony hozott magával a házasságba. Október első napjaiban a walderbachi gondnok eltemette Kepler mostohalányát. Huszonhét éves volt az asszony. Férje magára maradván, nem tudta, mit kezdjen az elárvult gyermekekkel. Keplernél fordult.

Johannes megkérdezte Susannát. És ő azt a tanácsot adta:

- Küldjük el Susannát. Amikor a múlt hónapban olyan beteg voltam - Kepler tudta, mit ért ezen: amikor a kis Margaretha Regina meghalt - nagyon sokat segített az édesanyádnak. Ért a főzéshez, ért a mosáshoz, majd ő alaposan elrendezte ott mindent.

Walderbachtól Kepler egyedül ült a hintóban. Október utolsó előtti napján érkezett meg Leonbergbe.

És az anyja nem volt ott.

Keplert egészen felkavarta, hogy nem találta őt Christoph öccse házában.

- Nem akart itt maradni - mondta Christoph. - Heumadenbe kíváncszott, Margarethéhez.

Johannes látta az öccse arcán, hogy hazudik.

- És hogy érzi magát Heumadenben? - kérdezte.

Christoph vállat vont:

- Nem tudom. Még nem voltam ott. - És hozzátette: - Mért nem akartad tovább ott tartani Linzben?

Johannes úgy érezte, Christoph idegen. Hamarosan elbúcsúzott. Átment Stuttgartba, és a város északkeleti szélén fel a dombra, Heumadenbe.

Margarethe elébe futott, ki egészen az utcára. Izgatott volt, boldog, és ugyanakkor ijedt is.

- Hogy vagy, hogy van Susanne és a gyerekek? - kérdezte kapkodón, mint aki mindent egyszerre akar tudni.

- Hogy van anyánk? - szakította félbe kérdéseinek özönét Johannes.

Az ijedt és szomorú kifejezés elmélyült az asszony arcán.

- Beteg? - kérdezte Johannes aggódalmasan.

- Nem - felelte Margarethe tétován -, de Georg nem akarja látni.

Johannes valami megvetőt akart mondani, de lenyelte, hogy meg ne bántsa testvérét.

- Nem vagy boldog? - kérdezte halkán. Margarethe nem válaszolt, bátyja előtt bement a házba. A tornácra megfordult, és azt mondta:

- Nem tudom, Georg akar-e most üdvözölni, a vasárnapi szentbeszédével vesződik. Anyánk odafönt van. Neked berendezem a lakószobát. Nálunk maradsz - határozta el.

Kepler mosolygott: testvére némely dologban az anyjukra hasonlított. Más volt, mint Christoph, Johannes szerette őt.

Fent, a padlásszobában, ott ült az anya. Bizonyára örült a viszontlátásnak, de nagyon elcsodálkozott azon, hogy Johannes őmiatta jött el és szakította félbe a munkáját. Johannes elkezdte magyarázni, hogy ők ketten Susannéval megegyeztek, legjobb lenne, ha anyjuk most mindjárt visszautazna vele Linzbe. De az öregasszony nem akart tudni róla.

- Minek? - kérdezte.

- De hiszen a pap látni sem akar, anyám! - Johannes szándékosan hozakodott elő azzal, amiről tudta, hogy legjobban bántja az anyját.

- Ó, Hans, tudod, hetven éves vagyok már, sok mindent láttam, amit nem akartam látni, mégis látnom kellett. Én nem tolakszom az asztalához. Margarethe fölhozza nekem az ételt. Máskülönben, ah, Hänsle, olyan jó itt. Ha meleg van, kimegyek a szőlőhegy lejtőjére, a ház mögé, ott elüldögélek órák hosszat, az ujjaim közt morzsolom a földet, és elgondolkozom rólad, meg a többi gyerekemről, az életről. Engem az nem zavar, ha valaki nem akar látni.

És mint ahogy már Linzben is, Kepler itt is tehetetlen volt az anyja makacs akaratával szemben. Csak kérni tudta, hogy gondolja meg, hátha mégis vele menne. Ő most elutazik Tübingenbe, meglátogatja tanárait az evangélikus egyetemen. Visszafelé még egyszer benéz. Talán addig mást határoz. Linzben mindenki, Susanne, Ludwig, a kis Katharina, még a famulus is örülne, ha kedves lakóként anyja megint beköltözne a hofgassei házba.

Tizenötödik fejezet

Az 1617-es év őszén rengeteg röplap lebegett Csehország és a vele határos tartományok fölött. Maguk a hasonló dolgokban oly tapasztalt császári hivatalnokok sem tudták a nyomtatott képből megállapítani, honnét erednek.

Három dolog tűnt fel. Olyan nagy számban terjesztették őket, hogy lehetetlen volt még csak gondolni is az elkobzásukra. Olcsóbban árusították, mint valaha, így a közönséges szegény emberek közé is eljutottak. A szöveget az ő számukra is érthető, tiszta németséggel írták.

A röplap azt mondta el, hogyan járt egy ártatlan kislány, aki megkérdezett egy zsoldost, egy falusi nemeset és egy jezsuita pátert: miként jutott Ferdinánd úr a cseh koronához?

„Íme a kislány, a kép szerint csinos látvány.

A zsoldos: Szabad választással kapta meg (jó pénzért).

A falusi nemes: magának követelte, az ősi juss jogán (ingyen).

A páter: gyöngéd erőszakkal tette magáévá (ehhez is képek).”

Szép, kerek betűkkel nyomtatták. A röplapok kibocsátójának sok pénze lehet. Ki fizeti őt? A Jézus Társaság Alpokon túli tartományfőnöke megbízta páter Lamormaint, aki Luxemburgból költözött ide, és akit rosszindulatú emberek röviden és velősen birkának hívtak, nyomozza ki, honnan származik ez a galád gúnyirat.

A kofák a Moldva és a Duna partján, a pékinasok, kovácslegények a városokban, a Collegium Carolini professzorai Prágában jól nevettek a koronáról szóló tréfán. Egyesek elgondolkoztak rajta. És abbahagyták a nevetést.

Tizenhatodik fejezet

Matthias Hafenreffer nemrég kinevezték a tübingeni egyetem rektorává; vigyázott, hogy a ház, amelyben él, kívül is, belül is méltó legyen ehhez a tisztséghez.

Dolgozószobájába egész csomó szőnyeget szerzett be, még a falakra is került belőlük; új, faragással díszített könyvszekrényeket csináltatott, vándorkereskedőktől szép cseh borospoharakat vásárolt. Egy jónevű festővel saját arcképét is elkészíttette, s az írópultja fölé akasztotta. És napi munkája közben föl-fölpillantott az okos szemű, rektori láncsal ékesített, előkelő férfiúra, és párbeszédet folytatott vele. Volt ezen a képen valami a fenségből és a kérlelhetetlen szigorból. Hafenreffer roppant büszke volt rá.

Most Kepler ült ott a kép alatt. Hafenreffer önkénytelenül összehasonlító tekintete ide-oda vándorolt. És tartózkodó mosoly suhant át vonásain: ebben az emberben ott a kép alatt nincs semmi a feje fölött függő büszke nemesi tartásából. Valami töprengés, majdnem alázat, valami rendkívüli szerénység van a lényében. Lehetetlen feltételezni róla, hogy úr módjára parancsolni tud, hogy rektor lehet belőle.

No jól van, gondolta Matthias Hafenreffer, beszéljessünk vele, hiszen egykor barátomnak neveztem, és még ma sem érzek ellenszenvet vele szemben, bár aggályai kissé távol esnek tőlem, és tulajdonképpen kár az időért.

Baráti előzékenységgel érdeklődött Kepler felesége és gyermekei felől. Aztán kis sóhajjal így szólt:

- Szerettem volna, ha aláírja a Formula Concordiaet, sok bosszúságtól kímélt volna meg bennünket és önmagát.

Kepler, aki szorongással várta ezt a találkozást, csalódást érzett a fagyos fogadtatás láttán. A barát közönye éles fájdalommal hasított belé. Hogy ezt a fájdalmat elhárítsa, megtiltotta magának, hogy kimutassa, mennyire felkavarta az, hogy végre ismét szülőföldjén lehet, hacsak látogatóban is. És válasza élesebbre sikerült, mint amilyennek szánta:

- Lelkiismereti kérdésekben nem szeretnék képmutatóvá lenni.

Hafenreffer ugyanolyan hangon felelt:

- A papok és tanárok százait, akik aláírták a Formula Concordiaet, képmutatóknak akarja nevezni?

Kepler nem tudott lemondani arról, hogy iróniáját éreztesse:

- Honnét van akkor az, hogy az utcán verseket faragnak erről, mint például az, amelyikben egy papné azt mondja: „Írjátok alá, urak, írjátok. Hogy a hivatalt megtarthassátok.”

Matthias Hafenreffer ismét néma párbeszédet folytatott a képpel a falon. Az ilyen bárgyú versikéket mi nem vagyunk hajlandók tudomásul venni, sem megjegyezni, sem idézni.

- A Formula Concordiae törvény.

- Szóval a vallásból kényszer lett?

Hafenreffer átható pillantást vetett a másikra ott a kép alatt.

- Sajnálom, hogy szörszálhasogatása idevezeti. Mindenesetre figyelemre méltó, mit ért ön vallásszabadságon. Az úrvacsora-tanítást a kálvinistáktól veszi át, a predestináció tanát tőlünk. És nem restelli a katolikusok pápai Gergely naptárát utánzásra méltónak tartani, teljesen megfélemlítve arról, hogy a régi Julián-naptár már Jézus idejében is érvényben volt. És mindebből mi következik? Egy hiú Kepler.

Johannes tiltakozni akart, de a rektor nem engedte félbeszakítani magát:

- Legalább most az egyszer tisztelje az indokokat, amelyek miatt feltétlenül ragaszkodnunk kell a Formulához. Ha mindenki csak azt fogadná el belőle, ami neki tetszik, a lutheránus egyház szertehullana.

- Isten azzal sújtja az örökké civódó Németországot, hogy mindkét fél makacsul kitart a véleménye mellett.

- Mit emlegeti Németországot, Kepler? Ez itt Württemberg, a lutheránus egyház szülőhazája, s minket, teológusokat azért rendelték ide, hogy ez sértetlen maradjon.

A rektor kihúzta magát, felöltötte a festmény arckifejezését, azt, amellyel megörökítették. És mindezt a legnagyobb komolysággal.

Kepler, mert nem értették meg, felindultan válaszolt:

- Ezen az oldalon is csak hitükben erős katonákat akarnak a teológusok. Ha valaki egyetlen gazdától kapja a pénzt, és ezért életét és vérének teszi kockára, akkor ne töprengjen sokat rajta, igaza van-e urának, vagy sem.

Hafenreffer ugyanolyan felindultan felelt:

- Itt, a Consistoriumban, egyesek olybá veszik önt, mint a rigót, amely két madár között rendszerint a harmadiknak énekel. Mások újítónak tartják, aki saját vallást akar alapítani, s ehhez egy és mást felhasznál a katolikus vallásból, egy és mást a lutheránusból, egy és mást a kálvinistából, sőt mi több, egy és mást a zsidóból is.

Növekvő csodálkozással hallgatta Kepler; az volt az érzése, hogy hirtelen megbénult. Azt akarta felelni: hiszen valamennyinek közös Istene van. De képtelen volt beszélni. Az is meglepte, hogy az egyetemi rektor a zsidókat emlegette. Hiszen számtalan tudós és okos emberrel érintkezett, levelezésben állt a katolikus Galileivel és dr. Jesseniusszal, a kálvinista anatómussal. Még sohasem merült fel a barátok közt vallási nézeteltérés. A tudomány minden kérdésében megértették egymást. Mielőtt még Kepler megszólalhatott volna, Hafenreffer folytatta:

- Vannak, akik azt mondják, ön eretnek. De vannak olyanok is, akik istentagadónak, ateistának tartják. A szívem vérezne, ha az utóbbiak vádjához kellene csatlakoznom.

Erőlködve, fáradtságosan szakadt ki Keplerből:

- Én keresztény vagyok.

A magányos mondat a vádak hosszú sora után túlságosan tompán hangzott. Túl tárgyilagosan. Igazán nem illett a puha, vörös szőnyegekkel borított dolgozószoba szép, meleg, ápoltságába. Kepler érezte ezt. De a szíve olyan erősen vert, és az epéje táján olyan fájdalmat érzett, hogy szokása szerint legszívesebben föl-alá szaladgált volna. A hosszas ülést nem tudta elviselni. Am a helyén maradt, némán, a nagy arckép alatt.

- Hogyan akarja ezt bebizonyítani? - kérdezte Hafenreffer udvarias hangon, amely kevésbé keménynek tüntette föl a kemény vádakát.

Kepler magára talált. Nem törődött az epéje táján jelentkező fájdalommal, gyorsan, nagyon határozottan felelt:

- Valamennyi írásommal!

Hafenreffer hátradőlt a széken, fájdalmasan sóhajtott:

- De hiszen éppen az írásain alapszanak a vádak. Körben forgunk.

- Én nem kívánok mást, mint ami az egyszerű, világi embereknek a Formula aláírása nélkül is kijár: a szent úrvacsorát. - Kepler nem tudta tovább türtőztetni magát, fölugrott, föl-alá kezdett rohanni a szobában, s közben beszélt tovább: - Tudom, hogy a szentségben nem részesíthetők bitangok. De nem tudom elképzelni, hogy ön csak azért, mert őszintén megmondom önnek, hogy a Formula Concordiaet egyetlenegy pontja miatt visszautasítom, engem a bitangok közé sorolna.

Hafenreffer sajnálkozva nézett olaj képmására. Igen, megérezte a másik mély bánatát. Talán szívesen segített is volna, de nem tudta elképzelni, hogyan, így hát búcsúzásul csillapítóan mondta, hogy ebben ő egyedül nem dönthet, a Consistorium összessége határoz. Majd értesítik Daniel Hitzler lelkészt, Linzben.

Kepler, miközben Stuttgartból Heumadenbe utazott, abban reménykedett, hogy az édesanyja közben fontolóra vette a dolgot, és vele utazik Linzbe. Biztonságosabb lenne számára. Nem tudta, hogy ha Württembergnek hátat fordít, vajon lesz-e még valaki, aki jóindulattal lesz iránta és anyja iránt.

De Katharina Kepler nem akart menni.

Így egyedül kellett elutaznia. És karácsonyra megint otthon volt, Linzben. Az ünnepnapok alatt legalább nem kellett tanítania a felső-ausztriai rendek vidéki iskolájában. Nem túlságosan kedvelte ezt a hivatalát, sehogy sem volt ínyére, hogy egy és ugyanazt a feladatot újra meg újra türelmesen kifejtse a tanulók előtt, míg a nehézfejűek is megértik. Sokszor kérdezte magában: vajon csakugyan olyan rossz tanító vagyok, vagy a véletlen a derék linzi polgárok kifejezetten legkorlátoltabb fiaival ajándékozott meg?

Tizenhetedik fejezet

Az új év első napjaiban Kepler szorgalmasan dolgozott táblázatain famulusával, Janus Gringalletusszal.

Mióta visszatért Württembergből, meghittebb lett a viszonya Susannéhoz, több figyelemmel voltak egymás iránt. Ludwig ügyesnek bizonyult a latinban. A ház békésnek látszott. Margarethe megnyugtatóan írt az anyjáról: jól érzi magát. Kepler megkönnyebbült. Ha a táblázatok kézirata végre nyomdába kerülne, nagy tehertől szabadulna meg. Néhány hónapi zavartalan munkára azért még szükség volna.

De Susanne már február 7-én aggodalmas arccal hívta ki dolgozószobájából, és kézen fogva átvezette a hálósobába, a kis Katharina bölcsőjéhez.

Kepler borzalommal látta, hogy a héthónapos gyermek teste hasonló görcsökben vonaglik, mint amilyeneket Margaretha Reginánál tapasztalt. És a köhögési rohamok is jelentkeznek.

- Akkor már nem lesz gyermekem - suttogta Susanne maga elé. Johannes érezte, hogy most nem szabad azt mondania: hiszen Ludwig és Susanna is a gyermekeid. A városba sietett, orvosért. Az rendelt is egy és mást, de a láz emelkedett. Éjszaka Kepler virrasztott a bölcsőnél, ragaszkodott hozzá, hogy Susanne aludni menjen, hiszen enni sem evett semmit, és az aggodalomtól már egészen elcsigázott és sápadt és gyenge.

Reggel felé valamicskét javult a kis Katharina állapota. Már nem hánykolódott olyan nyugtalanul. Kepler megérintette a kis kezét, úgy látszik, a láz leesett. A gyöngéd érintéstől a gyermek felébredt, apjára vetette csodálkozó, nagy, sötét szemét, és elmosolyodott.

Johannes úgy fogadta ezt, akár egy ajándékot; szívét melegség öntötte el a gyermekért, Susannéért, az anyjáért - mindenért.

Halkan kiosont a hálósobából, hogy ne zavarja Susannét, a konyhába ment, fölszította a tűzhely parazsát, tejet tett oda melegedni, kenyeret szelt, a kamrából vaját, gyümölcsízt hozott elő. Mire Susanne kijött a konyhába, az asztal már terítve volt valamennyiük számára. És Johannes boldogan nevetett a többiekkel, amikor Ludwig megállapította, hogy apa megfeledezett a sajtról.

Aztán Gringalletusszal együtt megkezdte napi munkáját a táblázatokon. Bizakodó volt. Isten életben fogja tartani a kis Katharinát.

De késő délután újra felszökött a láz, fulladási rohamok követték egymást. Az orvosnak sikerült némi enyhülést elérnie azzal, hogy többszöri hányást idézett elő. Most végre kimerültén elaludt a kicsi. Az orvos pontos utasításokat adott, mi a teendő a legközelebbi órákban, és elment. Várta a többi beteget.

Este Susanne nem volt hajlandó lefeküdni, ott maradt Keplerrel a bölcső mellett. Alig váltottak szót, hogy a gyermek föl ne ijedjen. Nehéz is lett volna hétköznapi dolgokról beszélni.

Egyszer csak azt mondta Susanne:

- Nem lesz pap, aki eljöjjön.

Ez szíven találta Keplert. Most döbönt rá arra, amit az anya már rég tudott: a gyermek halálán van.

- Odamegyek - mondta, hogy megnyugtassa Susannét. És elment hazulról.

Éjfél felé járt az idő, nem volt hideg, a Duna nem fagyott még be, a levegő jólesően tiszta volt. Kepler Daniel Hitzlerhez, a paphoz indult, de félúton megállt.

- Isten - suttogta maga elé -, örökkévaló Isten, bocsáss meg, de nem tudom megtenni.

És visszafordult és türelmetlenül hazasietett, hogy még egyszer hallhassa gyermeke lélegzését. Elviselhetetlen lett volna számára, ha a lelkész visszautasítja. Ám a lelkész nem tehetett volna egyebet, mert a stuttgarti Consistorium még nem értesítette, hogy Kepler újra az egyházközség tagjának tekinthető-e.

Rábírhatta volna Hitzlert, hogy lelkiismerete ellenére szükségkeresztelést végezzen? És mit felelt volna ő, Kepler, ha a pap neki szegezi a kérdést: Aláírod a Formula Concordiaet, hogy gyermeked rendes keresztségben részesülhessen? Kepler úgy érezte, nem tudott volna mit felelni, inkább eleve kitért a kérdés elől.

Susanne szemrehányás nélkül nézett rá, mikor látta, hogy egyedül tér vissza.

- Nem voltam ott - csak ennyit mondott a férfi.

Susanne bólintott, némán, szomorúan.

- Most mi legyen? - kérdezte aztán, olyan szálnalmas reménytelenséggel, hogy Johannes valósággal testi fájdalmat érzett. Védekezni próbált a fájdalom és a gondolat ellen, amely ugyanakkor támadt benne. Hogy ő maga tegye meg.

Nem, mondta magában, nem tehetem, nem vagyok Isten felszentelt szolgája. Istenkáromlás lenne. Nem szabad szentséget kiszolgáltatom, nekem, világi embernek. Nem szabad megtennem. Dehát ezért a gyermek úgy haljon meg, mint az állat, kereszteleetlenül? Tübingenben csak a teológia kezdeti alapjait tanulmányozhattam. Elküldték, mielőtt a lelkeszi tisztség feladataiba beavattak volna. Most matematikus vagyok. És nem teológus. Nem szabad megtennem. De tudom, hogy a szertartás hogyan megy végbe, az ünnepélyes szertartás, amely közben az emberi lélek a keresztség által Isten közelébe emelkedik.

A feleségére pillantott: annak arca az olajlámpa fényében mintha kihunyt volna, szürke volt, tompa és szálnalmas.

Kepler ekkor fölállt, hozta a vizeskancsót és megtette. Nyugodt kézzel, bár a bensejében minden lázongott. És az asszony arcán föloldódott a tompaság, ami még a jajongásnál is nyomasztóbb volt.

Gondolatai egyre a kis Katharina halálát idézték eléje, és a feleségét, amint azt mondja: „Akkor már nem lesz gyermekem”, és ez szinte megbénította a munkáját. Kibírhatatlanak érezte a folytonos számolást. Ez a számolás néha egészen mechanikus volt, és gondolatai ilyenkor másfelé jártak, a halott gyermeknél és a gyászoló anyánál. A táblázatokkal torkig volt, félretette hát, famulusát szabadságolta, könyvvállványa legalsó polcáról elővette a „De Harmonice Mundi” feljegyzéseit, és belefeledkezett filozófiai fejtegetéseibe, hogy elkábuljon. Ismerte magát, tudta, hogy az égi mechanika összefüggései mindig rabul ejtik. És tudatosan, hangulatának egész szertelenségével adta át magát, és ezt írta fel egy cédulára, a többi feljegyzés mellé: „Igen, átengedem magam a szent örjongsnek, és könyvet írok a jelennek

vagy az utókornak. Nekem mindegy. Lehet, hogy száz évig kell olvasóra várnia; Isten hatezer évig várt kutatójára.”

Kepler maga előtt látta Hafenreffer, régi napjainak barátját. Lehet, hogy most sem fogja megérteni, betű szerint értelmezi majd, amit írt, és arra a következtetésre jut: Kepler Istenhez hasonlítja magát, tehát vétkezik.

Pedig rá kellene döbbernem, hogy nem vétkezem. Az én Istennek tett szolgálatom abban áll, hogy megkísérlem másoknak is megmutatni, milyen tökéletes az érzékeinkkel fölfogható dolgoknak - én úgy nevezem: Isten műveinek - és a matematikai szabályoknak - én úgy nevezem: Isten gondolatainak - a harmóniája.

A mű, a „Világharmónia” be volt fejezve, Kepler minden tudását beleszötte, mint egy tarka szőnyegbe. Nem kuszálódott összefüggéstelen arabeszekké; a három fő motívum: a geometria, a zene, a csillagászat minden változatán át, lelkiismeretes fejtegetéssel jutott el a művészi tökélyű végeredményhez.

Május volt, a Duna felől, a nyitott ablakon át alkonyati hűvösség áradt. Kepler letette a tollat, s lehunyta szemmel ült tovább az írópolcánál. Valami megnevezhetetlen kényszerítette arra, hogy maradjon ülve. Úristen, micsoda szörnyű munka volt! Törpének és kétségbeesettnek éreztem magam, míg írtam. Micsoda felséges munka volt! Óriásnak és boldogságtól mámorosnak éreztem magam, míg alkottam. És a felismerésből világosság áradt körém. Igen, kedves barátom Jessenius, megmondtam neked Prágában, a búcsúzásnál, hogy tudnom kell, tudnom, mert különben egész munkám torzó marad. Tudnom kell, milyen szabályos összhang áll fenn két tetszés szerinti bolygó keringési ideje közt. Most tudom. És a munkám már nem töredék.

Ezt tudatnia kell Jesseniusszal. Túlárado örömmel írta le levelében még egyszer a döntő mondatokat, „Világharmónia”-ja ötödik könyvének harmadik fejezetéből:

„Miután szakadatlan munkával, hosszú idő után és Brahe megfigyeléseinek segítségével, kiderítettem a pályák távolságát, végre megmutatkozott a pályák arányaihoz viszonyított keringési idők valódi aránya. Amennyiben az időpont fontos: a folyó, 1618. év márciusának 8. napján világosodott meg először fejemben. Tollamat azonban nem vezérelte szerencse, midőn a pontos számításokat elvégeztem, így hát elvettem mint téveset. Végre május 15-én megint felmerült bennem, és az új nekibuzdulás eloszlatta a szellemi sötétséget, minek folytán a Tycho-féle megfigyelések alapján végzett tizenhét évi munkám és jelenlegi felfedezésem oly tökéletesen egyezett, hogy először azt hittem, álmodom és a keresett bizonyítékokat csupán feltételezem. Ámde egészen bizonyos és teljesen helytálló, hogy az arány, amely két bolygó keringési ideje között fennáll, pontosan másfélszerese a középtávolságok arányának.”

Késő este volt már, fölkelte Susannét, valakivel beszélnie kellett. Susanne átforrósodott, álomittas arccal feküdt párnáin, hallotta a szavakat, keveset értett belőlük, de azt fölfogta, hogy Johannes úgy jött hozzá, mint egy nagy csata győztese, kimerülten és üdvözülten, büszkén és szeretetrevágyón, boldogan és mást is boldogítani akarón.

- Kívánj valamit - kérte Johannes.

Susanne lehunyta a szemét, gondolkozott, kissé elnyílt szájjal lélegzett, aztán mindkét kezét a férfi felé nyújtotta, fejét lehúzta magához, és alig hallhatóan súgta a fülébe:

- Szeretnék egy fiút, egy szép, nagy fiút. - Visszadőlt párnáira, és kis szünet után folytatta: - És a neve legyen... ezt is meg akarom mondani, hívják úgy, mint a Weil der Stadt-i nagyapádat.

- Sebald? Nem szeretném, ő mindig olyan szigorú volt hozzám.

- Ó, ne légy már ilyen... Egy egész városon uralkodni, polgármesternek lenni, az bizony nem csekélység. Olyan nagy ember legyen a fiam, és olyan okos.

- Okosabb mint az apja?

- Sokkal okosabb. Legyen ő is egy szabad birodalmi város polgármestere.

Amikor Kepler levele megérkezett Prágába, dr. Jessenius könyvtárában leült az íróasztalához. Szép, karcsú ujjai közt kedvtelve forgatta a tollat, mielőtt gyors válaszul néhány sort papírra vetett volna, ő is győztesnek érezte magát. És ezt írta:

„Gratulálok önnek, és kérem, gratuláljon Ön is nekünk. Tegnapelőtt a császári helytartót kihajítottuk az ablakon. Tegnap, harminc vezetővel, rendi bizottságot választottunk. Václav Budovecet is beválasztották, meg engem is, mint a vallási ügyek tanácsadóját. Most mi kormányozzuk a tartományt, jól és igazságosan. Imádkozzék érettünk, vagy még inkább jöjjön és segítsen nekünk.”

Tizennyolcadik fejezet

Én, Bertram, egyre messzebb vetődtem az anyától. Linzbe akartam jutni, de ez nem ment olyan gyorsan, mert helyenként arra kellett az időt fecsérelnem, hogy kenyeret szerezzek. Ulmban egy derék mesterhez kerültem, Veit önöntőhöz, aki egész hétre való elemózsiát adott. De a dómtól nem messze, a „Vörös Oroszlán”-ban gonosz emberek laknak, amikor munka után tudakozódtam, koldusnak meg naplopónak neveztek, és rám uszították a kutyáikat. Ha majd nagy leszek és híres önöntőmester, megveszem a „Vörös Oroszlán”-t, és nálam minden szegény kézműveslegény, aki csak bekopog, ingyen kap kvártélyt. Augsburg nem tetszett nekem, tovább mentem, mindig a Duna lapályán. Egész éjjel vándoroltam, meg még másnap is, egészen Pfaffenhofig. Ott azt mondták a parasztok, hogy még nagyon hosszú az út Linzig, nem akarok-e ott maradni, most nyáron elkelne náluk egy cseléd. Ott is maradtam egy hétig, de nem értek a szénakaszáláshoz, és különben is meg akartam keresni az anyát. Adtak egy schillinget, Ferdinánd főherceg feje volt belevésve. „Miért Ferdinánd - kérdeztem -, amikor Mátyás a császáruk?” Erre azt mondták: „Ez a pénz jobb, többet nyom, spanyol ezüst van benne.”

Már az országúton, nem messze Pfaffenhofból, ki kellett adnom a ferdinándomat. Egy hintó jött, lelkész urakkal. Intettem, mire megálltak, kérdezték, hova indultam, mondtam: Linzbe. No, ők annál is messzebb mennek, Bécsbe. És fölvettek. De megkérdezték, van-e elég pénzem, hogy a kocsisnak adjak, mert csak a halál van ingyen, mondták az urak. Ámbátor ez egyáltalán nem újság nekem, de olyan tiszteletet parancsoló, hosszú, fekete köpenyűk és olyan széles karimájú fekete kalapjuk volt, hogy tőlük mégis újságnak hangzott. Nagy büszkén megmutattam nekik a ferdinándomat. Megdicsértek, elvették tőlem, és azt mondták, Bécsben majd odaadják a kocsisnak, így aztán nagyon hamar Linzbe értem. Mert két ló együttvéve jobban szalad, mint egy ember egyedül. Talán, ha gazdag leszek, nem a „Vörös Oroszlán”-t veszem meg Ulmban, hanem inkább hintót meg két lovat veszek magamnak.

Aztán, mikor már végigkérdeztem Linzet, és a Hofgassét is megtaláltam, ott egy fiatal és barátságos asszony azt mondta, hogy az anya már nincs ott, hazautazott Leonbergbe.

De én megfogadtam, hogy soha életemben nem megyek vissza Leonbergbe. Mert megszöktem onnét, és mert megint megvernének, és mert az alvárnagy kinevetne. És mert amit megfogadtam, meg kell tartanom, nem kereshettem tovább az anyát. Bécsbe indultam hát, hiszen a hintó is oda tartott.

De itt már nem találtam meg a két papot, aki elvette a ferdinándomat. Mindenféle más, idegen embert azonban láttam, utcai énekest, koldust, marhakereskedőt, prelátust, zöldségárut, jósnőt, bűvészt, szerzetest és sok zsoldost, szép tarka nadrágban. Ha majd sok pénzem lesz, veszek egyszer magamnak egy ilyen szép tarka nadrágot. Akkor majd énutánam is megfordulnak a lányok az utcán.

Ez a sok ember mind csodamód el van foglalva, egyik sem ér rá meghallgatni. Pedig csak egy kis munkát szerettem volna valahol, hogy egy új ferdinándot szerezzek, és egy darab kenyeret vegyek magamnak a péknél. Koldulnom kellett hát. Kiálltam a Marienbrückére, mert itt sétálnak át az előkelő dámák, ha a várból a császári állatkertbe, a Práterbe mennek. De a nagy uraságokon kívül senkit sem engednek be a Práterbe, mert ott minden állat a császáré, hogy legyen, ami szórakoztassa, hiszen olyan sokat kell neki kormányoznia. Bécsben vannak

emberek, akik erről vicceket gyártanak. Ezt itt tőlem is elvárják. Egy borbély például, akit én is ismerek, azt mondja, hogy a császárnál jó dolguk van a disznóknak, a majmoknak, a birkáknak, a szamaraknak, az ökröknek, meg a kutyáknak. Ha kérdőre vonják, kineveti a fölháborodókat, úgy tesz, mintha elámulna: miért, talán a Práterben az állatok nem kapnak tömött jászlat? De én már nem akarok többé a Marienbrückére kiállni és koldulni, inkább azt szeretném megmutatni, mennyit értek az önöntéshez.

Tizenkilencedik fejezet

A felismerés nem hirtelen támadt a birodalmi kancellárban, mindig is benne élt. Csak nem ilyen világosan. Daniel Gomperzzsel való találkozása érlelte tudattá benne, hogy ő, Klesl kardinális gyűlöli a Habsburg-házat. Nem Habsburgot kíván, a birodalmat kívánja. És a szenilis császárt arra használta fel, hogy a saját feje szerint kormányozzon. Hogy a katolikus és evangélikus hercegeket egyaránt markában tartsa.

1618 nyarán történt, Bécsben; borús, esős volt a nappal, de az este megint nyárias. Ki lehetett ülni a parkba, a bajor főherceg, Miksa parkjába. A főherceg kerti ünnepélyre hívta meg a kancellárt, a bécsi udvar főnemeseit és a hölgyek színe-javát.

Klesl kissé távolabb tartotta magát a lármás vendégseregtől; a tóparton ült le, egy padra; a görcsös törzsű szomorúfűz sűrű lombja jól elrejtette. Kísérőit, a hat szálás svájci - büszke volt rá, hogy testőrökül jó svájci katonákat tartott, akár a pápa - elbocsátotta, hadd ünnepeljenek ők is. Itt, a Habsburgok ölében Klesl biztonságban érezte magát. Itt senki sem sejtheti gyűlöletét.

Elmerengve nézte a tavat, a víz színe visszatükrözte a felaggatott lampionokat. Fényük meg-megrezzent, rángatózott, mert a tóba valamerről víz áramlott, és állandóan mozgatta. Jó volt itt ülni, figyelni a fények tehetetlen vergődését. Úgy rémlett, mintha védekeznének valami ellen, de hasztalan. Akárcsak a Habsburg-ház. A bíborost mulattatta a kép, és tovább festegette.

Előtte, az ő szeme láttára kell vergődnie, ő akadályozta meg mindmáig, hogy a Habsburg-ház biztos utódot jelöljön a császári trónra, ő tanácsolta a gyermektelen Mátyásnak, hogy minden ez irányú puhatolózást felségsértésnek nyilvánítson, így csak elvértve akadtak egyesek, akik suttogni vagy halkán beszélni merészeltek róla. Még Ferdinánd sem tudta elérni, hogy Mátyás végre elismerje utódjául, holott már Csehország és Magyarország királya volt. A kardinális élvezettel lélegezte be az üde esti levegőt.

Így történt, hogy ő, Klesl sem tett ellene semmit, amikor Prágában harminc vezetővel megalakult a rendi bizottság, s ez egy szép napon a kancellária ablakán kihajította a protestánsok szószólóit, a császár két helytartóját, Slavatát és Martinicet, meg Fabriciust, a titkárt. Ő, a kancellár nem küldött zsoldoscsapatokat Prágába, amikor a harminc vezető hozzáfogott a cseh tartomány kormányzásához.

Ő, a bíboros egyetlen figyelmeztető szót sem intézett az ottani alattvalókhoz, amikor a győzedelmes evangélikus vallást elébe helyezték a katolikusnak.

Az esőtől felázott kerti utak elnyelték a lépések zaját, Klesl mégis arra eszmélt, hogy valaki közeledik. Jó hallása volt, szívesen el is dicsekedett vele az udvari társaságban. Fölállt, hogy üdvözlje a fiatal, szép, de sajnos kissé butácska Hohenleben hercegnőt; felajánlotta helyét a padon, s ő maga előzékenyen állva maradt.

- Ön mindig oly magányos - szólt a hercegnő.

Klesl átvette a hangot.

- Már csak ez az államférfiak sorsa.

És közben tovább szötte a képet a vergődő fényekről. Akkor sem mozdítja egyetlen ujját sem, ha netán a csehek, a protestáns bizottság harminc vezetője elvitatná Ferdinándtól a királyi koronát. A Habsburg vergődik majd, ő meg nézi.

- Nehéz államférfinak lenni? - kérdezte a hercegnő kecsesen csücsörített szájjal.

- Szép ez a nyári este, jó langyos - mondta a bíboros.

A hercegnő nem vette észre, hogy kérdését egyáltalán nem méltatták válaszra.

A bíboros a tavat nézte. Talán akadnak majd, akik azt mondják, hogy Klesl nem vezette tisztán a vallási ügyeket. De ő ért hozzá, hogyan indokolja meg pontosan, miért áll szóba a csehországi protestáns felkelőkkel. Felvilágosítást kell majd adnia: miért nem rendelte el ama harminc ember eltávolítását? Miért nem szervez sereget? Miért akar kiegyezni Csehországgal? Nem fogja azt felelni, hogy fontosabbnak tartja a birodalom számára a békét, mint a Habsburg-ház számára a cseh koronát. Majd még kisüti, mit kell felelnie, ha netán kérdezik. Nem fogja megakadályozni, hogy Mátyás és Ferdinánd közt a szakadék elmélyüljön, mert ez csak hasznára válik az ő tervének; ezért is nem nyilatkozott a rölapok kiadása ellen.

A hercegnő sóhajtott.

- Igen, ezeken a langyos nyári estéken különösen érzi az ember a magányosságát. - Minthogy Klesl nem válaszolt, hozzátette jóindulatúan butácska nevetéssel: - Köszönje meg páter Lamormainnek, ő mondta, hogy törődjem önnel.

Klesl bíboros nem nevetett vele. A birka, gondolta, a birka, vajon miért szúrt szemet neki, hogy egyedül ülök a tóparton? Bizalmatlanság lopakodott a gondolatai közé. Megfigyelnek. Ideküldenek valakit, aki minden gyanún fölüli áll, hogy lekössön. A tavon táncoló fények kezdték zavarni.

- Húvös van itt a vízparton - mondta hirtelen -, megyek is, jöjjön kérem - határozta el.

- Ó - hangzott a csücsörített ajkak közül; a hercegnő nem értett az egészből semmit, és megsértődött. A kancellár előresietett, olyan szaporán, hogy nem tudta követni. Megkereste hát Lamormaint, hogy elpanaszolja, milyen udvariatlan volt hozzá ez az ember.

Klesl bíboros a svájciakat kereste. Csodálatosképpen nem voltak fellelhetők. A kancellár azon tűnődött, vajon hol állhat a lova. Az estély csöppet sem tetszett már neki, jobban is felhasználhatná az idejét, még dolgozhatna egy keveset. Tollba mondhatna néhány titkos üzenetet Jakab protestáns királynak, Frigyes pfalzi választófejedelem apósának Angliába. Az Egyesült Kelet-Indiai Társaságnak is meg kellene fogalmaznia egy levelet az Egyesült Németalföldi Köztársaságba.

Fogalma sem volt, hol állhat a lova, megkérdezte hát egy szolgától; az nem mozdult a helyéről, hangosan kiáltotta:

- Öeminenciája Klesl bíboros egy lovat óhajt.

A felszólítást tovább adták:

- Egy lovat a bíborosnak.

- Egy lovat.

Kicsinek nem kellett soká várnia. Öt lovas vezetett eléje egy lovat. A lovasok közt volt Lamormain is.

- Uraim, nem szeretném az ünnepélyt megzavarni - szólt Klesl előzékenyen, de csodálkozva, miközben felült -, maradjanak még, oly szép az este.

- Elkísérjük - mondta Lamormain.

Most, lóháton, Klesl nagyobb biztonságban érezte magát.

- Fölösleges fáradniok - mondta gögösen -, tudom az utat.

És ügetésbe kezdett. A többiek mellézárkóztak. Senki sem szólt egy szót sem. Klesl közrefogva érezte magát, olyan szorosan mellette lovagoltak. Rásuhintott a lovára, galoppra váltott. A többiek is galoppra váltottak. Nem tágitottak az oldala mellől.

Klesl palotájához jobbra kanyarodott az út. Idegen lovon ült, az nem ismerte fel istállóját, s a többivel együtt túlszáguldott az útelágazáson.

- Mi ez? - kiáltotta a bíboros.

- Egy kis sétalovaglás - kiáltott vissza Lamormain.

A bíboros megpróbálta lovát lépésbe kényszeríteni.

- Nem megyek - mondta dühösen -, dolgom van. No, és ti nem akartok tovább dárídózni? - Az egyébként oly jól beváló népies hangvétel most nem sikerült.

- Egy darabig együtt megyünk - mondta páter Lamormain udvariasan, és kesztyűs baljával a kísérőkre mutatott; azok kivonták rövid kardjukat.

Legnagyobb meglepetésükre a bíboros teljesen másképp viselkedett, mint ahogy várták. Nem kiáltott, nem tombolt, nem próbálta meg levetni magát a nyeregből, tovább vágatott, némán.

Klesl belátta, hogy minden menekvés kísérlet hiábavaló lenne. Amazok voltak túlerőben. Túrte, hogy lóvá tegyék és elfogják, mint egy zöldfülű zászlóst, aki most szabadult az anyja szoknyája mellől.

Nem védekezik, nem ad rá okot, hogy a kardjukkal akárcsak meg is karcolják a testét. Megpróbálja kímélni az életét. És az értelmét állítja csatasorba. Három lehetőség áll rendelkezésére, vette számba a gyors ügetés közben, és közben feszülten figyelte az utat; Bécs kapuin már rég tovaszáguldottak, a csillagok körülbelül megmutatták az irányt; délnyugatnak tartottak. Tehát három lehetőség áll rendelkezésre: pénz, az amszterdami banktól kapott kölcsön. A pápa. És Mátyás, a császár. Megtiltotta magának, hogy kishitű legyen. És hálaimát mormolt, hogy őrangyala megvédte az orgyilkosoktól. Ezen - az őrangyalon - eltűnődött. Haragosan kérdőre vonta: miért nem adott valami parányi jelet a parkban? Miért engedte, hogy foglyul ejtsék? És kétség ébredt benne. És eszébe jutott az őrangyalokról folytatott beszélgetése Keplerrel, az asztronómussal. Ez az ember azt mondta akkor, talán majd egyszer ennek is megtalálja valaki a természetes magyarázatát, s akkor nem lesz szükség őrangyalra. Ezt most megpróbálta a saját esetére alkalmazni. Természetes magyarázatát adni annak, miért nem ölték meg a parkban. Talán későbbre tartogatják. Ez vallás kérdése, így mondta az asztronómus. Elhagyott az őrangyalom, vagy egyáltalán nem is volt soha? Csak az elveszetteknek, az elátkozottaknak nincsen őrangyaluk.

Szörnyű sötétség volt, azt sem tudta már, merre tartanak. Már nem ismerte ki magát a csillagokban. Amikor megpróbált fölnézni rájuk, úgy rángatóztak a szeme előtt, mint a lampionfények a park tavában. Félelem fogta el, közönséges, undorító félelem. Hányinger fojtogatta. Verejtékezett. Az volt az érzése, meg kell fulladnia. Kiáltani akart, de lenyelte. Hallhatóan zihált.

A figyelmes Lamormain lovával a bíborosé mellé férközött.

- Már csak Neunkirchenig - mondta csillapítóan, mintegy rábeszélően. - Ott vár a hintó.

- A hintó - ismételte Klesl megkönnyebbülten, de egyszersmind aggodalmasan. - Minek a hintó?

- Egy kicsit Tirolba - válaszolt páter Lamormain.

- És ott? - kérdezte Klesl; kívánta a beszédet.

- Ambras várába - felelte Lamormain szűkszavúan.

Klesl megcsúfoltnak és megalázottnak érezte magát. Mennyire értenek ezek ahhoz, hogy már a vár kiválasztásával is megbántsák, ezek a Habsburg urak. Ezt nem fundálhatta ki más, mint Miksa, Mátyás császár testvére. Miksa, Bajorország és Tirol ura Ambrasba küldi, ahol az a szajha tanyázott. Az az ordináré Philippine Welser, az augsburgi nagypénzüek leánya. Amikor ő, Klesl, annak idején nem akarta a Mátyás császár nagybátyja jóvoltából világra pottyantott kölykét Tirol jogos örököséül elismerni, akkor ez a Welser-szajha „lisztes nadrágnak” csúfolta. S ezzel a legérzékenyebb pontját sebezte meg, a nagyravágyását, amellyel protestáns apját, a bécsi péket letagadta. Az utóbbi évek alatt, míg a hatalom az övé volt, senki sem merészelt „lisztes nadrágnak” gúnyolni. A dalokat, amelyek erről az utcán születtek, már az első hangoknál belefojtotta azokba, akik nem átalották dúdolni.

És most oda számúzik, a szajha várába. Hogy minél jobban érezze megcsúfoltatását. Kicsinek úgy rémlett, mintha a lovak patái is azt csattognák, láthatatlan hangok azt nyerítenék: „Lisztes nadrág, lisztes nadrág!” Végül már úgy látta, mintha a csillagok is erre az ütemre rángatóznának: „Lisztes nadrág, lisztes nadrág!”

Huszadik fejezet

1618 november végén Linzben, a hofgassei ház előtt egy lovas szállt le nyergéből, és érdeklődött, hogy mynheer Daniel Gomperz itt lakik-e, Keplernél. Ludwig, a fiú nyitott ajtót, és mielőtt válaszolt volna, kíváncsian vizsgálta az idegent. Megkérdezte:

- Honnét jössz? Másnak látszol, mint az idevalósi emberek, de nincs rajtad semmi hóbotos meg tarka holmi sem.

Az idegen lovas azt mondta, hogy az Egyesült Németalföldi Köztársaságból jött, és megismételte kérdését.

A háziasszony közbelépése szüntette meg a lovas bizonytalanságát, megkímélvén a tudásra szomjas Ludwig további faggatásától, pedig az nagyon szeretne volna még megtudni, vajon az idegen is amszterdami e mint Gomperz, aki Prágából jött apával, s azóta itt lakik náluk és sokszor magával viszi őt a nyomdába, és vajon egész Amszterdam a Heerengracht-csatornából áll-e, és hogy...

Az idegen lovas egy titokzatos, szigorúan lepecsételt írást hozott Danielnek, Dordrechtből. Gomperz, akinek Kepler a vendégszobát engedte át, kifizette a küldöncöt, megtörölte a szemét, mert az utóbbi időben hajlamos volt a könnyezésre, szinte pedáns gondossággal eltávolította a pecsétet az írásról, és olvasni kezdte:

„Olden Barneveldt főügyvéd és kancellár Daniel Gomperzhez.

Semmisítse meg írásomat azonnal, mihelyst elolvasta. Senki emberfiának ne beszéljen tartalmáról.”

A kemény pergamen zörgött, ahogy Gomperz teljesen szétbontotta. Hosszú írás volt, le kellett hozzá ülnie. Nem bírta a hosszas álldogálást. Nyilván rosszul táplálták gyerekkorában, a lába gyakran fájdalmasan megdagadt.

„Itt Dordrechtben most ült össze nagy színódusunk. A gyűlésre Angliából, Skóciából, Svájcban, Pfalzból és Csehországból is meghívták hitsorsosainkat. Bizonyosan megtárgyalják emlékiratunkat, amely a kálvini tanítás mérsékelt felfogásának jóváhagyását célozza. De az még nem bizonyos, milyen módon és milyen felfogással fogják megtárgyalni. Vagy lehetőséget nyújtanak a szabad vitára, vagy a vádlottak padjára ültetnek bennünket. Hogy mi forog itt kockán, azt legjobban egykori barátom, Móric, az orániai helytartó szavai világítják meg, aki azt mondta: »Nem ismerek semminő predestinációt, sem szürkét, sem kéket, én csak azt tudom, hogy a főügyvédek füttye és az enyém közt fülsértő disszonancia van.« Míg helyzetem körül minden homályt el nem oszlatnak, a vallási kérdések sajnos politikai ellenzékbe is kényszerítenek a helytartóval szemben. Szóval, amíg ez a dolog nem tisztázódik, lemondtam tagságomról az Egyesült Kelet-Indiai Társaság kollégiumában, így az önnek kiállított ajánlólevél már nem teljes érvényű. Azt tanácsolom tehát, térjen vissza sürgősen Amszterdamba. A színódus ülésén az is kiderül majd, vajon a helytartó még ma is olyan fontosságot tulajdonít-e Csehországnak, hogy az Ön linzi tartózkodása továbbra is kívánatos.”

Gomperz sokat bajlódott, amíg a merev pergament sikerült elégetnie. De kitartó gondosságával, amely szinte már pedantériává fejlődött benne, addig vesződött, amíg a füstölő

olajlámpa végre teljesen elemésztette a makacs ívet. Gomperz kinyitotta az ablakot, hogy a füst kihúzódjék.

Tehát megint búcsú. Kár. Egy új röplap szövege már napok óta motoszkált a fejében. A hatalom felhasználásáról. Kevésbé valószínűtlennek szánta, mint amilyennek hangzott. Gomperz valami tárgyat, kézzelfoghatót tervezett. Azt akarta mondani vele a prágai felkelőknek, azt a kérést, azt az intelmet akarta nekik útravalóul adni, hogy ők, akik - amint ezt feltételezte - a legjobb szándékkal kikergették elnyomóikat az országból, ne váljanak maguk is elnyomókká. A hatalom nagy kísértő. Kísértése ellen a harminc embernek, aki most a tartományt kormányozza, alaposan fel kell vértéznie magát. Nem szabad hatalmukat saját javukra fordítaniuk. Ezt meg kell nekik mondani. Miképpen mondja meg az ember? Csak példabeszéddel lehet.

Gondolatai elkalandoztak. Nemsokára viszontlátja Amszterdamot, belélegzi a sós tengeri levegőt, amelyben rothadó halak és tengeren túli fűszerek szaga keveredik könnyedén.

Miért van az úgy, hogy az Egyesült Németalföldi Köztársaságban olyan jól megértik, mit jelent a szabadságért küzdeni, de a maguk szabadságáért olyan nehezen mozdulnak meg? Ahelyett, hogy megőriznék egységüket, amely a spanyolok elleni háborúban, majd a fegyverszünet idején alakult ki, kölcsönösen ízekre tépik egymást Kálvinnak a predestinációról szóló mondata miatt.

Gomperz keserűen maga elé mosolygott, miközben összerakta a különböző röplapokhoz tartozó feljegyzéseit, hogy átadja Keplernek megőrzésre. Persze ez nem egészen így van, az Egyesült Németalföldi Köztársaságban egyáltalán nem olyan hótiszták és szelídek az emberek, hogy a predestináció kérdése ennyire szívügyük volna. Merőben mások. Olden Barneveldt megírta, mit mondott a helytartó: „Nem ismerek semminő predestinációt, sem szürkét, sem kéket, én csak azt tudom, hogy a főügyvédek füttye és az enyém közt fülsértő disszonancia van.”

Olden Barneveldt és az arisztokraták, akik ott ültek az Egyesült Kelet-Indiai Társaságban, maguk akarták kormányozni az Egyesült Németalföldi Köztársaságot, míg Móric, a helytartó, semmiképpen sem akarta, hogy az arisztokraták ilyen tekintélyre tegyenek szert. Ő a törvényes utód jogát akarta biztosítva látni.

Sehogy sem hajlandók békésen megegyezni, és nemakarásukat a predestináció köpenyébe burkolják. Ezzel takarják el a szegfűszeget, a fahéjat, az elefántcsontot, mindazt, amit az amszterdami, rotterdami és middelburgi piacon forgalomba hoznak. Ezzel a köpennyel takarják el a hajógyárakat, a kiszáritott mocsarakat, amelyeken most kövér csordák legelnek, ezzel leplezik a rozsraktárakat, az amszterdami bank arany- és ezüstrudakkal tömött pincéjét. És a helytartó azt mondja: „Nem ismerek semminő predestinációt, sem szürkét, sem kéket...” És éppen a predestináció kérdésében összeülő színódus háta mögött kezdi félretolni kancellárjait és főügyvédjeit.

Ó, most már tudta, hogyan kellene festenie a hatalom felhasználásáról szóló röplapnak! Mialatt átment Kepler dolgozószobájába, hogy bejelentse elutazását, ez jutott eszébe: állatképek.

Gondolatait kiteregette a matematikus előtt, akivel gyakran beszélt a röplapok közérthető megfogalmazásáról. Kepler mindig nagy figyelmet tanúsított eziránt, mert kalendáriumai szerkesztésénél hasonló szempontok vezették: tiszta, könnyen érthető, szemléletes, világos nyelven kell szólnia.

A hatalommal való visszaélés miatti aggodalom nemcsak a cseh fölkelőkkel kapcsolatban indokolt. Ez a veszély mindenkit fenyeget, aki olyan posztra kerül, ahol alárendeltekkel van

dolga. És itt barátjára és tanárára, Hafenrefferre gondolt, aki, mihelyt a tübingeni egyetem rektora lett, elvesztette türelmét.

Gomperz nem követte Kepler gondolatmenetét, ő az új röplapról akarta kifejtetni elképzelését.

- Az állatban, titokzatos módon, sok minden van, ami az emberrel közös. Egy-egy állat láttán hirtelen eszembe jutnak a szomszédom jellegzetes vonásai; disznóra, birkára, kutyára, farkasra, rókára, számárra vagy borzra emlékeztet. Talán a mód, ahogy eszik, nevet, ahogy jár, ahogy néz. Ha le akarom festeni ezt az embert, valamely állat képéhez kell folyamodnom. Mert azt mindenki tudja, még az is, aki a betűket nem ismeri, mit jelképez a bárány, ez a gyámoltalan, tiszta teremtmény, az Ótestamentum áldozati állata, az Új-testamentum Krisztusa. És mit a paradicsomi kígyó. A görög főisten egyszer hatyú képében jelent meg.

Keplerben tovább gyűrűztek a gondolatok. Az állat. Az emberrel szemben ellenséges állat. Hogyan nő veszélyes szörnyeteggé.

- Sajnos - mondta Gomperz -, most már nincs érkezésem, hogy ezt a rölapot a világosan beszélő állatképekkel megszerkesszem és kinyomassam. Vissza kell mennem Amszterdamba. És nem tudom, mikor jöhetek újra.

Látta Kepler szemében a megdöbbenést és a sajnálkozást, hogy a kedves vendég, akit mindnyájan megszoktak, elköltözik. Érezte, nehezebb esnék egy szót is szólni. És hogy jobb kedvre hangolja, azt mondta:

- Barátságát magammal viszem útítársként a tenger mellé. Az én barátságom zálogául pedig itt hagyom Önnek ezt az állat-dolgát, írjon valamit róla. Szebben fogja megírni, mint én.

Kepler, aki sohasem tudott soká egyhelyben ülni, fölugrott, s körüljárta dolgozószobáját. Az az ötlet, hogy állatképek segítségével értesse meg magát, hogy így, közvetlen módszerrel közölje figyelmeztetéseit, rendkívülien tetszett neki. Ó igen, ez már valami volna az 1619. évi naptárba!

A hatalommal való visszaélést egy veszedelmes, ijesztő állat jelképezze. Intelműl azoknak, akik hatalmukkal visszaélnék, csak azért, hogy érezhessék mások behódolását.

- Megvan az állat! - Kepler megállt Gomperz előtt, és élénken és bőbeszédűen festette le a szörnyeteget, amely egy embert jelképezne.

- Istenként imádatja magát. Azt, aki nem hajlandó imádni, megöleti. Kicsik és nagyok, szegények és gazdagok, szolgák és szabadok jegyet viselnek a jobb kezükön vagy a homlokukon. És csak az adhat el és vehet, aki ezt a jelet fel tudja mutatni.

Daniel Gomperz meglepetten nézett Keplerre. Igen, ez az, erre gondolt, erre az őskori szörnyetegre, az Apokalipszisből. És amellettt egyáltalán nem őskori, hisz létezik napjainkban is. Ott kushad az orániai Móricban, a helytartóban. Kitorhat a harmincak direktóriumából, Prágában. Ott van valahol Ferdinándban is, aki csak az alkalomra vár, hogy Mátyástól elorozza koronáját. Ott rejtőzik az Ambras várába zárt egykori kancellárban, Kleslben. Ott tombolt a spanyol Fülöpben, amikor kiűzte a mórokat és a maradék zsidókat országából. Még őt, Gomperzet, a gyémántműhely tulajdonosát sem menthette meg a kiutasítástól a keresztség jele, amit a király minden alattvalójától megkívánt.

Kepler egy másik jegyet látott most maga előtt, amelyet ő nem tud felmutatni: aláírását a Formula Concordiaen. És az állat emiatt hatalmasra nő hittestvérében, Hafenrefferben.

A tübingeni egyetem rektora egy sort sem írt Keplernek arról, hogy úrvacsorához járulhat-e, holott 1617 őszén megígérte neki. Egy évig hiába várt a matematikus a stuttgarti Consistorium döntésére.

Johannes odament az állványhoz, egy csomó papír közül kihúzott egy tiszta fehér lapot, s az írópolca elé ült.

- Várjon, Daniel, szeretném elmondani önnek, hogyan képzelem el az 1619-es kalendárium-ban a württembergi hittestvéreknek szóló figyelmeztetést. - Írt, és közben fennhangon mondta:

- Ismerek egy állatot. Ott ül pompázó rózsák között, ellenségére mered, s csak azt lesi, mikor merül az alá, és semmitől sem fél.

Kepler elhallgatott, gondolkozott. Nem egyszerű dolog azt, amit mondani akar, kevés szóval, találóan kifejezni. Ehhez több idő kell. Elmondja hát Gomperznek címszavakban, hogyan képzelem el: ez az állat, ha valaki leleplezi gőgjét, önkényét, hibáit, megvetéssel válaszol és ősi jogaira hivatkozik. Mindig így volt, miért változtatná meg? De az állatnak meg kellene gondolnia, hogy makacsságával és szertelenségével önmagát viszi romlásba. Hiszen még az Apokalipszis szörnyetegét is, amelyről János beszél az Újtestamentumban, a Jelenések Könyvében, még azt is legyőzték.

Gomperz megtörölte a szemét; az utóbbi időben gyakran lepték el könnyek. Keskenyre zárt szemhéjai közül hosszan, mosolyogva nézett Keplerre. Maga elé képzelte, milyen hatást fog kelteni a kalendáriumnak ez a lapja. A sértődött, dühös, ingerült, aggódó, nevető arcokat, aszerint, kit hogyan érint.

- Majd jelentkezni fognak és megkérdezik, kire célzott. Mindenki meg akarja majd tudni, hogy kinek szánta figyelmeztető szavait.

Huszonegyedik fejezet

Akarják hallani, mi lett velem, Bertrammal, azután? Már több, mint egy éve Bécsben vagyok, és nem találtam egy önöntőműhelyt. Egyetlen mester sem akar fölvenni, mert nincs segédlevelem, hiszen megszöktem Christoph Kepler mestertől, Leonbergből. Ha pénzem volna, vehetnék magamnak egy írást. Ismerek embereket, akik tudnak ilyet készíteni, egészen valódit.

Ha valaki megkérdezné, hogy mi a mostani foglalkozásom, azt mondanám: forgolódom a Michaelerplatzon, forgolódom a Marienbrückén, a Grabenen, megfordulok az Irgalmasok Kórházában. Értik, ugye, emberekre és alkalomra várok, hogy hasznosítsam magam. Természetesen csak olyan emberekről lehet szó, akikről látom, hogy meg tudnak fizetni. A sétálásban elfáradt szép dámáknak hazaviszem az ölebüket vagy a gyereküket. Ha egy idegen hintójának meglazul a kereke, én igazítom útba, merre talál kovácsot. Az idegeneket mindjárt megismerem, azok egészen mások. A ruhájuk más szabású, a cipőjük orromba. Ha idegen polgár kihallgatást szeretne valamelyik minisztertől, elviszem azokhoz az emberekhez, akik olyan szép, egészen valódi ajánlólevelet tudnak írni, bárki nevében, akitől csak akar az ember. Így forgolódom hát, mert a koldulás a hídon alig hozott valamit. A sok adakozó, előkelő dáma már nem jár át a Marienbrückén, mert az öreg Mátyás császár megtiltotta.

A koldusok a Michaelerplatzon, a várpalota előtt többet tudnak, mint bárki a városban; azt mondják, hogy Mátyás császár februárban meg márciusban úgyszólván szakadatlanul a Práterben volt, és egyre csak az állatokkal beszélgetett. Azért maradtak el a hölgyek. És most Mátyás császár halott.

Szóval ezeket a szép dámákat nem láttam többé; ezzel szemben láttam most, májusban, a Michaelerplatzon egy ugyancsak csodálatra méltó férfiút. Talpig feketében volt, mint valami pap, de nem volt az. A bal ujjja roppant széles mandzsettáján piros selyemkendőt viselt, nem olyan égőpirosat, mint a szegfű, inkább olyat, mint a sötét, nehézfejű pünkösdirózsa. Kalap nem volt a fején. És rötes, rövide nyírt haja alatt egészen tisztán láttam az arcát: sovány volt és zöldessárga. Betegnek véltem volna, ha nem látom világos, jókedvűen ragyogó szemét.

Odaléptem hozzá, nincs-e valami megbízása számomra. Most nincs, mondta némi gondolkodás után. De nem volt semmi megvető a visszautasításában, mint ahogy az urak éreztetik sokszor az emberrel a megvetésüket. Már az is föltűnt, hogy egyáltalán válaszolt a kérdésemre. Ezt az urat meg kell ismernem, gondoltam magamban, ez valahogy más, mint a többi. Talán azért is, mert nem olyan tarkán öltözködik, hanem talpig egy színbe, kivéve a piros selyemkendőt a bal karján.

Megkérdeztem koldus barátomat, a félszemű Stefánt, ki ez. Érre valami végképp érthetlent válaszolt. Egy homo novus, mondta. Aztán megmagyarázta, hogy ezt a szót a „birka-pátértől” szedte föl, és annyit jelent, hogy új ember.

- De hiszen sok új ember van Bécsben, akit senki sem látott azelőtt, miért éppen ez a zöldessárga képű tűnt fel a páternek? - kérdeztem a félszemű Stefánt.

- Nem mondhatnám, hogy túl okos vagy - mondta Stefan. - Mi az, ami föltűnhet valakinek egy férfin?

- Daliás termete - mondtam én.

- Szamárság - vágott szavamba a félszemű Stefan. - Egy ostoba dámácskának talán igen, de a világnak, úgy értem a mi világunknak, 1619-ben, májusban?

- Akkor a ruhája - feleltem. - Azért tűnik fel, mert nem feltűnő.

A félszemű Stefan gorombán kérdezte:

- Ez minden, amit eddig tanultál az életben? Egy dolog van csak, amire az ember fölfigyel: a pénz csörgése. Ez a homo novus 90 000 tallért hozott Ferdinándnak, akiből most mindenáron császárt kell csinálniuk, mert nincs jobb, és mert Mátyás már egy hónapja halott. Az új ember egyszerűen elemelte a morva tartomány háborús kasszáját. A morva rendek ezredese volt, Miksa bajor főherceg seregei ellen küldték segítségül a cseh fölkelő testvéreknek.

- Ellopta? - kérdeztem ijedten. - És meglépett? Áruló?

- Igazán nem mondhatnám, hogy valami okos vagy - mondta a félszemű Stefan. - Ezt senkisé is nevezi így. A „birka” úgy mondja, hogy megmentette a háborús kasszát. És nem áruló. Hanem hős.

- Hogy hívják? - akartam tudni. - Ha palotája van itt a városban, akkor ott fogok forgolódni a közelében.

A félszemű Stefan, aki úgyszólván mindent tudott, úgy vélte, hogy Albrecht von Wallensteinnek nincsen Bécsben palotája, de annál szebb birtokai Morvaországban, amit egy igen öregecske és igen gazdag özvegyel kötött házassága hozott neki.

- No, akkor azok most odavesztek - mondtam.

- Szamárság, majd visszaszerzi. Ha valaki ezekért a földekért egy igen öregecske özvegyel zöldágra vergődik, akkor a fölkelőkkel is el tud majd bánni.

Minthogy nem szeretek politikáról beszélni, mert nem értek hozzá, ettől fogva nem válaszoltam a félszemű Stefannak. De titkos elhatározásom, hogy utána járok a homo novusnak, nem ingott meg. Így hát mind távolabb vetődtem az úttól, amely az anyához vezet.

Huszonkettedik fejezet

Amiként előre várható volt, az 1619. évi kalendárium általános feltűnést keltett.

A linzi Hofgasséba levél érkezett páter Paul Guldintól, aki ez idő szerint a matematika professzoraként működött Bécsben. Bírálta Kepler munkáját, módszerét és formáját.

„Túl sokat markol egyszerre. Azt írja, félbeszakította a Rudolf-féle táblázatokon végzett számításait, hogy »Világharmóniá«-ját mielőbb nyomdába adhassa. Közölte azt a szándékát is, hogy kiadja csillagászati naptárát, meg akarja írni Kopernikusz tanításai alapján az asztrológia kézikönyvét, kalendáriumot szerkeszt, és foglalkozik a logaritmussal. Úgy tesz, mint az a tyúk, amely rengeteg tojást tojik, de egyetlenegyet sem költ ki. Egyébként mi a mondanivalója az új kalendáriumnak? Itt nálunk azzal gyanúsítják önt, hogy Társaságunkra céloz.”

Jessenius is írt Prágából, vajon jól sejti-e, hogy Kepler a Habsburg-házon akart jókorát ütni. És még mindig reméli, hogy egy napon a Collegium Carolini matematikaprofesszoraként üdvözölheti.

Hafenreffer nem hallatott magáról, de Maestlin azt írta, hogy az Isten szerelmére, közölje Kepler, kit értett az állaton. A herceg egy ebéden ócsárolta a kalendáriumot, a Consistorium urai pedig fölháborodtak túl éles hangneme miatt.

Kepler valamennyiüknek azt válaszolta: „Nem árulom el álöltözetem titkát. Akikre céloztam, úgysis megértették.”

Végre Hafenreffertől is jött levél. Válasz Kepler kérdésére, miért nem hallat magáról. De arra nem tért ki, hogy miért nem írt több mint egy éve. Levele csupán szemrehányást tartalmazott az új kalendárium miatt. Matthias Hafenreffer megértette.

És Kepler rögtön válaszolt neki:

„Ha Önnek fájt olvasnia vészterhes jövődöléseimet az egyházzal, mennyivel inkább fájt nekem leírnom azokat. Én ezt az elkeseredett civódást rossz előjelnek tekintem. Kizáratásom immár hét éve tart. Az itteni lelkészek újra meg újra biztosítanak afelől, hogy úrvacsorában részesítenek, mihelyst a Consistorium vagy Württemberg teológiai fakultása ezt jóváhagyja. De mind a mai napig nem kaptam a teológusoktól egyértelmű értesítést, amelyből kitűnne, hogy végleg kizártak-e vagy sem. Ezért kérek ilyen hosszú idő után végre választ.”

És Kepler választ kapott. Hafenreffertől újabb levél jött, amelyet a Consistorium valamennyi tagja aláírt.

„Vagy lemond zavaros és hamis agyrémeiről és magába fogadja az isteni igazság alázatos hitét, vagy elkerüli egyházunk és vallásunk közösségét.”

Ez az írás a Consistorium urainak Thumm tanácsos jelenlétében folytatott kimerítő tárgyalása után jött létre. És ebben a körben kijelentették: „Ami Keplert illeti, mostanáig éppen eleget foglalkoztunk ezzel a hóbortos szédelgővel. Álláspontunkat nem változtathatjuk meg egyetlen ember miatt.”

Kepler, amikor a tübingeni levelet kezében tartotta, rádöbbsent, hogy minden további tárgyalás teljesen hiábavaló volna.

A közösségből kizárták.

Huszonharmadik fejezet

A Jézus Társaság bécsi tartományfőnöke, egy szikár, okos arcú férfi, mindössze fél esztendeje töltötte be hivatalát a Habsburgok városában. Előzőleg Felső-Itáliában, ezen a nehéz területen dolgozott, és eredményesen cáfolta az eretnek-tanokat. Az osztrák Habsburgok birodalmában uralkodó viszonyokat még nem ismerte. Guldinnak a csehországi helyzetről és Kepler ügyéről tett jelentése alapján még nem tudta határozott döntésre elszánni magát.

Galileo Galilei esetében tudta, mit tartanak felőle Itáliában. Ő az egyház alattvalója volt. Kepler azonban más. Nyilvánvalóan a katolikus császár alattvalója, de kívül áll az egyedül üdvözítő egyházon.

Ferdinánd udvara tanácsért fordult a jezsuitákhoz, illendő-e megerősíteni Keplert császári matematikus tisztében. Egy császári matematikus és asztronómus mindenképpen fontos személy az udvarnál. A csillagok konstellációjának kiszámításában alkalmasint bízni lehet, legalábbis valamelyest.

De vajon lehet-e Keplerben bízni?

A bécsi tartományfőnök ezt nem tudta. Nem volt tudomása arról, mennyire terhelők az adatok: levelezése Galileivel, ezzel a roppant gyanús emberrel, s kapcsolata a cseh felkelőkkel, a prágai Jessenius professzorral.

Guldin az imént előadott beszámolója után megkérdezte:

- Avatkozzunk be az édesanyja ellen folyó boszorkányperbe?
- Kepler beszélt önnek valaha arról a szándékáról, hogy hajlandó lenne régi vallásához visszatérni?
- Sosem kérdeztem tőle effélét - felelte páter Guldin.
- Úgy most alkalma volna rá - vélte a bécsi tartomány főnöke.
- Lehetséges egy evangélikusok által lefolytatott törvénykezési eljárást korrigálni?

Páter Paul Guldin sürgető vágyat érzett, hogy barátján segítsen. Akkor tán kevésbé kínoznák Susannával kapcsolatos gondolatai, amelyek átvirrasztott éjszakáin még mindig kísértik. Érezte ugyan, hogy ez némileg hajánál fogva előráncigált érv; mindegy, nagy tehertől szabadulna meg, ha odaállhatna Kepler elé a hírrel: a pert megszüntetik.

A Társaság tartományfőnöke tartózkodóan, fontolgatva vizsgálta a pátert. Aztán felelet helyett azt kérdezte:

- Sokat ért ön a matematikához?
- A Társaság kielégítőnek találta tudásomat ahhoz, hogy matematikatanárnak nevezzen ki.
- Nem erre gondolok. Érti azt, amit Kepler ki akar számítani?
- Azt hiszem, értem. Azt a felhívását, hogy az összes bolygók meghatározott törvényeknek vannak alávetve, matematikailag is bebizonyította. És azt is, hogy ezek a törvények a Földre is érvényesek.

- És képes ön arra, hogy ellenőrizze ezeknek a számításoknak a helyességét? - tudakolta a főnök.

- Igen, ezek nem titkok. Valamennyi felfedezését nyilvánosságra hozta. Bárki, aki akar és tud, utána nézhet.

- Ez tehát nem többet és nem kevesebbet jelent, mint hogy... - Kopernikusz nevét nem ejtette ki.

Páter Paul Guldin kiegészítette, amit a tartományfőnök elharapott:

- ... hogy ami kiszámítható, annak igaznak is kell lennie.

- Matematikailag igaznak.

- Különféle igazságok vannak? - kérdezte páter Paul Guldin.

A tartományfőnök nem válaszolt. Lehunyta szemét, majd eltökélten ránézett a páterre.

- Abban a helyzetben van, hogy a generálist tájékoztathatja ezekről a számításokról?

Guldin összeszedte magát, hogy el ne árulja ijedelmét. Ez a kérdés nem egyebet jelentett, mint azt, hogy Rómába kell utaznia. És nem Keplerhez, Linzbe.

- Igen - mondta röviden és alázatosan, miként a Társaság tagjának illik a főnökével szemben.

A római utazás még kellemetlenebbnek bizonyult, mint ahogy páter Paul Guldin sejtette. A Társaság tartományfőnöke úgy rendelkezett, hogy páter Lamormain is utazzék vele. Ebben az időben jelölte ki a Társaság Lamormaint gyóntatóul Ferdinánd mellé. Ferdinánd mellé, akit a nyáron császárrá koronáztak. Guldin annak idején, amikor arról volt szó, ki lenne megfelelő a császár gyóntatójául, azt hitte, a Társaság őt, Guldint ajándékozza meg bizalmával. Nem vált-e be Mátyás udvarában? Nagyon bántotta, hogy a „birkát” részesítették előnyben. Nem szólt senkinek egy szót sem, tovább szolgálta a Jézus Társaságot, de azóta sem heverte ki a sérelmet.

A két páter hintón utazott. A Társaság a Rómába vezető úton mindenütt - városokban, kolostorokban vagy várakban - berendezett egy-egy lovak váltására alkalmas állomást. Egy római utazás az Alpokon át, a pillanatnyilag legbiztonságosabbnak számító Brenner-szoroson keresztül, már régóta nem tartogat kalandokat. A Bécsből Rómába vezető utat oda és vissza sokkal gyakrabban vették igénybe, semhogy az ember megengedhette volna magának, hogy a véletlenre bízza, talál-e pihent lovakat és megfelelő menedékhelyet.

A keresztes hadjáratok legendás idejének rablólovagjai kihaltak, utódaik finomabban cselekedtek: pusztán útilletéket szedtek az átutazóktól. Ennek nem volt olyan háborús színezete, mégis eleget jövedelmezett, különösen olyankor, amikor sűrűn használták az utat a Habsburg Madridból a Habsburg Bécsbe, Rómán át, mert a pápa közvetített.

Az innsbrucki benedekrendi kolostor apátja figyelmeztette a két utast:

- Ha Itália felé mentek, ügyeljenek a pénzekre, ez itt még Ausztria, itt becsületesek az emberek, törvény szerint Tirol is az még, ott sem olyan komiszak, de minél délebbre kerültek...

Az innsbrucki apát még másra is figyelmeztette őket:

- Ha eljuttok a magas hágóig, amelyet mi Brennerónak hívunk, legyetek óvatosak, itt éjjel-nappal felhők lógnak az út fölött, és sokan elvétették már a helyes irányt, és lezuhantak a szakadékbba. Ha pedig Bozenbe értek, legyetek mértékletesek a borivásban, ott más a bor. Édes és nehéz. Jól tesztetik, ha fele részben vízzel keveritek.

Majd így folytatta intelmeit:

- Bozen után szétágazik az út. Vigyázzatok, hogy a baloldalin maradjatok; ez kies völgyben halad. Bár tudjuk, hogy minden út Rómába vezet, mégis azt mondom nektek, óvakodjatok a Dolomitok szorosaitól. Mert ha minden út Rómába vezet is, miért ne válassza az ember a könnyebbet?

Majd így folytatta intelmeit:

- Ha eljutottatok délre, szemeteket ne nagyon vessétek föl. Ott mások az asszonyok. Szébbek, barátságosabbak...

Páter Lamormain az apát szavába vágott:

- Már háromszor voltam Rómában. Még sohasem zuhantam le, nem kerültem sem rablók kezébe, sem az Alpok szakadékaiba, de másfajta kísértésbe sem.

Az apát megsértődött.

- Az északról jöttek mind fennhéjázók.

Páter Lamormain olyan ember szemével nézte a vidéket a robogó hintóból, mint akinek sem titkot, sem újat nem tartogathat már. Amikor a Bologna előtti magaslatra értek, Ferdinánd császár életéről szóló jegyzeteit olvasgatta. Saját történelmi mindig újra és újra meghatották, olyanok voltak, mint a szentek legendái.

Így elmélyedvén, nem vette észre azt a fiatalasszonyt, aki a hintó mellett haladt. Vízrel telt korsót vitt a fején, az imént mentette meg a kútnál. Hosszú fekete haj keretezte arcát. Öltözete szegényes volt. Járása, a teher ellenére, biztos és mégis puha. Kíváncsian pillantott a kocsiba. Páter Paul Guldin pillantása találkozott nagy, sötét szemével. Szép asszony. Egészen futólag, majdnem öntudatlanul a linzi Susanne Keplerrel akarta összehasonlítani. Nem sikerült. Ez bosszantotta. És eszébe jutott az innsbrucki apát. Páter Lamormain a történeteit olvasta. Még nappali világosságnál értek be a városba.

A Jézus Társaság kollégiumában, ahol étkezés és éjjeli szállás várta őket, hamarosan vitába bonyolódottak a testvérekkel Ferdinánd császár politikájának célirányosságáról. A császár lassú és nehézkes. A cseh fölkelést azonnal le kellett volna vernie.

Lamormain védte a császárt, védte saját tanácsait.

Annak idején nem lehetett olyan könnyen félreállítani Klesl kancellárt, sem Mátyás kezéből kiragadni a hatalmat. És csak ezek után folytathatták a Klesl megkezdte együgyű tárgyalásokat, csakhogymár zsoldos sereggel.

Páter Paul Guldin keveset beszélt, nyugtalanul nézdegélt körül a teremben. Bocsánatot kért a testvérektől, de a hintó kereke még most is a fülében kattog, aludni megy. Az óriási épületben, amely palotának is beillett volna, nem tudott eligazodni. Egészen más folyosóra tévedt; ez nem ahhoz a hálóteremhez vezetett, ahol az utazózsákját letette volt. A kertbe jutott ki. S a falba vágott keskeny kapun keresztül az utcára. És céltalanul tovább ballagott. Megcsodálta a két magas, ferde, sötét tornyot. Isten tudja, ez az ország tele van csodával, itt még az ősz is csodás, hiszen a kései virágok oly buján illatoznak... Tovább botorkált a sötét, kihalt utcákon, és arra az asszonyra gondolt, fején a vizeskorsóval. Hirtelen rádöbbsent, hogy őt keresi.

Különös, hogy itt, Bologna városában - ahol a vár, a tornyok, az erődök olyan tömör falként magasodtak -, itt barangol ő, páter Paul Guldin, és egy idegen asszonyt keres, és nem gondol a Társaságra. És mit mondana ennek az asszonynak, ha most megpillantaná, itt az árkádok alatt, a csukott ablaktáblák előtt?

- Jó estét - suttogta valaki hirtelen, közvetlenül mellette.

Páter Paul Guldin összerezzen, megállt.

- Német vagy? - kérdezte az ember.

- Az - felelte Guldin elcsodálkozva -, honnét tudod?

- Látom - mondta a másik. - Abból, ahogy bolyongsz, meg különben is.

- Mit akarsz?

- Légy óvatos, ha éjszaka egyedül mászkálsz. Az asszonyt úgysem találod meg.

- Melyik asszonyt? - kérdezte Guldin mereven, elutasítóan.

- Valamelyiket - mondta amaz. - Minden szerzetes, aki így járkál, mint te, magányosan, céltalanul, őket keresi. Alapjában véve sajnállak, amiért megtagadod magadtól az életben a legnagyobb élvezetet. No de te tudod, miért lettél szerzetes.

Páter Paul Guldin, a matematika professzora zavarba jött.

- Ki vagy te? - kérdezte.

- Ó, ha éppen tudni akarod, én söpröm az utcát a San Pietro és a Palazzo Arcivescovile, az érsek úr palotája előtt. És az a helyzet, hogy a mi nagyságos urunk, az érsek úr, ki nem állhatja, ha a városában éjszaka szerzetesek mászkálnak, ő ezt ügyesebben csinálja. Ezért szaladgálok éjszaka föl-alá az utcán, hogy figyelmeztessem a testvéreket, menjenek haza, vagy... A legtöbb német.

- Mi az, hogy: vagy?

- Vagy megmutassam nekik a házat. Hogy ne legyenek az utcán, mondja az érsek. Akarod? Mindenesetre...

Eléje tartotta tenyerét, várakozóan.

Páter Paul Guldin megbántottan fordult el tőle. A másik nem tágitott mellőle.

- Ha nem jössz velem, akkor is adnod kell valamit.

- Nincs nálam semmi - mondta a páter ridegen, és otthagya.

- Barbár - mondta az, és a sarkában maradt. - Legalább egy képecskét vegyél, a pápa van rajta, amulettnek viselheted. Gyógyító ereje van, és egészen olcsó. A Szentatya maga áldotta meg. Nem akarsz egy képet V. Pálról? Mindössze egy scudóba kerül.

- Köszönöm - mondta Guldin, akit bosszantott a tolakodó ember -, már van.

- Eretnek - szitkozódott a másik. - Aki északról jön, az mind barbár és eretnek.

A páter nem akart veszekedést, előkapart egy pénzdarabot a széles öve alatt hordott kis zacskóból.

- Adj egy képet.

A másik ráharapott fogával a pénzre, hogy megvizsgálja, megbízható, kemény fémből van-e, aztán elégedetten süllyesztette a zsebébe. Bő, szürke köntöse alól keskeny kis lábát vett elő, s kinyitotta. Sok apró, kerek üveglapocská volt benne, mindegyiken egy festett arc.

- Jó velencei üveg. A muranói gyárból.

- A Velencei Köztársaság kibékült a pápával? - kérdezte Guldin csodálkozva.

- Testvér, ezeket a kis üvegeket ezerszám árulják, mindenki szívesen megveszi. - Nem értette a páter kérdését.

Pedig köztudomású volt, hogy a Velencei Köztársaság évek óta vitában áll a Vatikánnal.

Mégis mindenki, aki Rómába zarándokolt, vásárolt a muranói ájtatos képecskékből. És a pápa mit sem tehetett ellene. Akármilyen jól tudott is számolni, és akármilyen ügyesen bonyolította is le üzleteit, a velenceiek még ügyesebbek voltak. A zarándokok jobban szerették ezeket a tarka üvegeképeket, mint azokat, amelyeket a Vatikánvárosban állítottak elő tartós papírból.

V. Pál pápa meghívta a Jézus Társaság generálisát, Vitelleschit, lakjék a Vatikánvárosban, és gyakorolja ott hivatalát. Ez mindjárt azután történt, hogy 1615-ben megválasztották a nagy Claudio Aquaviva utódául. Ámde Vitelleschi elég elővigyázatos volt ahhoz, hogy a pápa barátságos ajánlatát éppolyan barátságosan visszautasítsa. A Társaság története bizonyította, hogy a pápa politikája nem minden esetben támogatható.

Vitelleschi tehát ott maradt a jezsuiták aránylag szerény palotájában.

Természetesen belülről nem festett túlságosan szerényen, hiszen az embernek tekintettel kell lennie a méltóságra és tekintélyre - követek is jönnek ide a világ minden tájáról, Indiából, Afrikából, idegen tartományokból. És a levéltáraknak is hely kell.

Az egyik levéltár a különböző tartományokból befutó havi jelentések gyűjteményét foglalta magában. Egy másikban a Társaság valamennyi tagjának névsora kapott helyet, pontos feljegyzésekkel az illetők jártosságára és eddigi tevékenységére vonatkozólag. A generális ezekhez a listákhoz folyamodott, ha arról volt szó, hogy bizonyos feladattal az arra legalkalmasabb embert kell megbízni. Az utóbbi évek folyamán még további két listát állítottak össze a generális titkos használatára. Az egyik a legkülönbözőbb rendű és rangú világiak nevét tartalmazta, vagyonos kereskedők, jelentékeny tudósok, választófejedelmek, még protestánsok is szerepeltek rajta. Olyan emberek, akiket ajánlatos volt szemmel tartani: hasznosak-e vagy károsak. A másik lista gyógyszerészek nevét tartalmazta meg koldusokét és rablókét, akik már megöltek valakit. A világ minden sarkából számon tartották ezeket az embereket, hogy szükség esetén felhasználhassák őket.

Itt, a Társaság palotájában fogadta Vitelleschi a két küldöttet, páter Lamormaint és páter Guldint. Ő nem rakatott olyan magas és erős falat székhelye körül, mint IV. Leó pápa a kilencedik században a szaracénok ellen, ahogy a történetírók nevezik őket. Mégsem érezte magát kevésbé biztonságosan hajlékában, mint a pápa. Mindenkinél, aki a generális elé akart jutni, két nappal előbb be kellett magát jelentenie; ilyenkor tájékozódásul elővették a listákat, majd amikor megjelent, óvatosan végigtapogatták kés és egyéb gyilkos szerszámok végett. Amióta Velencében egy kovácmester felfedezte a tíznél több menetes tűzcsövet, mindenképpen lehetséges, hogy képesek olyan tűzfegyvert is föltalálni, amely akár a legapróbb zsebben is elfér.

A két Bécsből érkezett utast azonban, mint a rend tekintélyes tagjait, minden további nélkül a generális színe elé bocsátották.

A generális a csehországi helyzet felől érdeklődött. Lamormain jártasabb volt a beszédben, mint Guldin, a matematikus, így ő sietett a felvilágosítással. Nem, a csehországi közbiztonság nem olyan veszélyes. Igaz, hogy egy maroknyi eretnek átmenetileg kiragadta a kormány kezéből a hatalmat, sőt mi több, a pfalzi választófejedelmet, V. Frigyes királlyá kiáltotta ki. Ennek ellenére, ő, Lamormain nem lát okot nyugtalanságra. A Habsburg-ház éppen az idei, 1619-es évnek júniusában bebizonyította meggingathatatlanságát; akkor, amikor a protestáns zsoldosok

von Thurn gróf vezetésével megszállták Bécsset, és amikor hatvan csehbarát osztrák báró benyomult Ferdinánd úrhoz, hogy kieroszakolja tőle a megegyezést a csehekkel. Még Klesl szellemében. Ferdinánd nem menekült el, és nem engedett. És Isten oltalmába vette, még idejében egy ezredest küldött segítségére, nehéz lovascsapat élén. Ugyanakkor Buquoy gróf, a császári hadvezér, nem messze Budweistől, a csehek oldalán küzdő mansfeldiektől 1200 foglyot és málhát zsákmányolt. Thurn gróf számára tehát nem maradt más hátra, mint kivonulni Bécsből, vissza Csehországba. Ekkor Ferdinánd végre szabadon mozoghatott, és Frankfurt ellen vonulhatott. És ott, a protestánsok minden intrikája ellenére, akik Ferdinándot jezsuita zsoldosnak és Spanyolország rabszolgájának szidalmazták, szerencsésen lezajlott a császárválasztás. Annyi bizonyos, hogy a győzelmi örömet némileg befolyásolta - ő, Lamormain, semmi esetre sem akarja a generálist félrevezetni -, hogy épp a császárválasztás napján jött a hír Prágából: a csehek elvitatták a cseh koronát Ferdinándtól mint a cseh vallás és szabadság ellenségétől, és a pfalzi Frigyesnek adták. Mégis, ő, Lamormain, úgy véli, hogy a Habsburgok általános helyzete kielégítő.

Vitelleschi megköszönte páter Lamormainnek a részletes beszámolót, és most a másik páttert kívánta hallani.

- Én tovább tartózkodtam Prágában, mint Lamormain testvér - kezdte a matematikus habozva -, és mindent egy kissé másképp látok. Nem ilyen rózsaszínben. Abban a harminctagú tanácsban olyan okos emberek is ülnek, mint például dr. Johann Jessenius, aki tizenegy nyelvet beszél, és akit a vallási ügyek tanácsadójává tettek meg. Ezek a protestáns urak ott még arra is el vannak szánva, hogy a katolikus Franciaországhoz forduljanak kölcsönért.

Lamormain megbántódott:

- Kiválóan érthetsz a matematikai problémákhoz, de kételkedem diplomáciai áttekintésedben.

- Kedves pátterek, csak semmi vita. Mindkettőjük nézetét megvizsgáljuk. Kérem, páter Guldin. Milyen matematikai ügyekről van szó? - kérdezte a generális, aki tudományos kérdésekben is jártas volt.

Lamormain megnyugodott. Sikerült neki a másikat rendreutasítania.

Páter Paul Guldin magában elátkozta ezt a „birkát”. Elütötte őt a kedvező kiindulóponttól. Nagy kerülőkkel akart Keplerre kilyukadni, úgy, hogy az eset ne lássék túlságosan fontosnak. Segíteni akart barátjának. Most kénytelen volt megváltoztatni a tervét: nem fog terjengősen beszélni a tudósokról, inkább tényekkel hozakodik elő.

- A Társaság főnöke Bécsben felvilágosítást szeretne arra, hogy Johannes Keplert, aki II. Rudolf és Mátyás alatt császári matematikus volt, javasolják-e Ferdinánd császár mellé.

- Van valaki más? - kérdezte a generális.

- Egy hatvan éves doktor, akit a kölni érsek ajánl, és egy körülbelül harminc éves magiszter Tirolból. Mindketten jó katolikusok.

- Tudnak valamit?

- Összeadni és kivonni.

- Azonkívül?

- Kepler tud gondolkozni.

- Értem. Milyen idős?

- Negyvennyolc éves.

- Terheli valami?
 - Protestáns.
 - Azon lehet változtatni.
 - Nem tudom - mondta Guldin habozva. - Nemcsak az értelmével az, hanem a szívével is. Bár a saját lutheránus hittestvérei kizárták őt az úrvacsorából, kálvinista irányzata miatt.
 - Ez esztelenség, kedves Guldin testvér, látom, ön tévesen kezeli ezt az embert. Miért részesíti ennyi figyelemben a szívét? Milyen emberekkel érintkezik?
 - A tübingeni egyetem tanáraival.
 - És még kivel?
 - Testvéreinkkel. Az ingolstadt-i kollégiumban élő Scheiner testvér távcsövet épített neki. Én levelezésben állok vele, többször meglátogattam, és ismerem otthoni körülményeit.
 - Tovább.
 - Mynheer Gomperz, egy katolizált zsidó, akinek Amszterdamban gyémántműhelye van. És állítólag szoros kapcsolatot tart fenn a Kelet-Indiai Társasággal.
 - Van még más is?
 - Igen, dr. Johann Jessenius és...
 - Ez ugyanaz a Jessenius, akit az imént a prágai direktórium bölcs fejeként emlegetett?
- Guldin helyeslően bólintott.
- Jessenius a fennálló törvények szerint felségáruló - mondta a generális.
 - Ha a császár kiegyezik Csehországgal, elismert tagja a kormánynak - vetette közbe páter Paul Guldin.
- Lamormain fölhúzta szemöldökét; most értette meg, hogy útitársa miért kezdte beszámolóját Prágával. A Társaság vezérkara még nem adott utasítást, hogy milyen álláspontra kell helyezkedni Csehországgal szemben. Guldin ezt akarta először kitapogatni.
- És levelezésben áll Galilei Galileóval - jelentette Guldin.
 - Már nem - jegyezte meg Vitelleschi tárgyilagosan.
 - Ó - mondta páter Paul Guldin ijedten.
 - Valamennyi Keplerhez írt levelét, hogy úgy mondjuk, visszatartottuk - magyarázta a generális. - Így aztán a levélváltás magától megszűnik. Tudni akarjuk, vajon Galilei mindenben megtartja-e azt az ígéretét, hogy semmilyen formában nem próbál visszatérni Kopernikusz rendszerére, amelyet az egyház eretnekségnek minősített. Lehetséges, hogy valamelyik levelében a sorok közt ott rejtőzik ilyesmi, vagy egy közbeszúrt föltevés. És mi nem akarjuk, hogy véleménycsere jöjjön létre egy hívő tudós és egy protestáns tudós között, akinek vallása megengedi, hogy a világról akár a legzavarosabb nézeteket nyilvánítsa.
 - A lutheránusoknak is van cenzúrájuk - vetette közbe páter Lamormain. És páter Paul Guldin kiegészítette:
 - És a Föld Nap körüli mozgásának tanát ők is átkozzák, mert Luther azt, és ebben igaza van, szintén elveti, mondván, hogy az írással ellenkezik.
 - Igen, igen, emlékszem - mondta a generális.

Lehetséges, hogy e három ember többé-kevésbé ugyanazt gondolta: mennyit fáradozik az evangélikus és katolikus egyház, hogy a Föld ott maradjon régi helyén, a Mindenség közép-pontjaként! Egyébként a generális minden különösebb hangsúly nélkül mondta:

- Tudjuk, hogy úgy van, ahogy Kepler és Galilei kiszámította és bebizonyította, s hogy Kopernikusz rendszere helytálló.

Páter Paul Guldint hirtelen undor fogta el. Össze kellett harapnia a fogát. A szeme előtt forgott minden. Lassan, mélyen lélegzett, és érezte, hogy a roham elvonul felőle. Fáradt mosollyal mondta:

- Ez minden, amit tartományunkban Keplerről tudunk.

- Majd hozzátette: - És Kepler anyja boszorkánypörbe keveredett.

- Ezt a tájékoztatást is köszönjük - mondta Vitelleschi -, és ma éjjel imádságunkban arra kérjük Istent, világosítson meg bennünket. Kérem, jöjjenek el holnap délben, és vegyék át tanácsainkat az Alpokon túli tartományunk számára.

A római élet fölháborította páter Paul Guldint. Árusok az utcán, a templomok előtt, még a Szent Péter előcsarnokában is. És mindenütt azokat a velencei üveglapokat kínálják, a pápa arcképével. És azt kérdezte magában: miért üzték ki hát egykor a pénzváltókat a templomból? Örült, amikor másnap a füledt utcáról, ahol mindig rengeteg nép tolongott, beléphetett a Társaság tágas, hűs, csendes palotájába. A generális kimentette magát: ma nincs ideje a két páter számára. Maga helyett a német ügyek szakértőjét küldi. És ez egy széles pergamenről, amelyet semmi pénzért ki nem adott volna a kezéből, olvasta fel az Alpokon túlra szóló utasításokat.

- Csehországot, vagyis a pfalzi választófejedelmet, akit ott királlyá választottak, el kell különíteni az Uniótól, az evangélikus hercegek szövetségétől.

És az is benne volt, miképp kell ezt megpróbálni:

- Ez csak úgy sikerülhet, ha a Liga, kedves katolikus hercegeinknek egyesülése és az Unió szerződést köt, amely kimondja, hogy mindkét fél megőrzi a békét. A békét azonban nem szabad kiterjeszteni Csehországra.

Páter Lamormain éles eszével rögtön felfogta ennek az utasításnak a lényegét. Ez annyit jelent, mint rábírní az Uniót, hogy saját szövetségeseinek Csehországban ne nyújtson fegyveres támogatást.

A német ügyek szakértője előadta, hogy a Liga és az Unió között Franciaország lesz a közvetítő. Kiegészítésként megjegyezte, hogy a franciaországi Társaság már megkapta az erre vonatkozó irányelveket. Ezenkívül a német ügyek szakértője közölte: a Társaság azon fáradozik, hogy Spanyolországot rábíri Pfalz megtámadására. Kíváncsi volna a madridi spanyol udvar előtt megvilágítani, mennyire szükséges ez a kis pfalzi kitérő ahhoz, hogy az Északi-tenger melléki levált tartományokhoz hozzájussanak.

- A közönséges nép hangulatát is számításba kell venni - így olvasta a nagy pergamenlapról a német ügyek szakértője -, talán leginkább röplapok terjesztése útján, amelyeknek el kellene mondaniuk, hogy Frigyes, az úgynevezett cseh király tárgyalásokat folytat a törökkel. A röplapoknak különösen részletesen kellene ábrázolniuk a törökök embertelenségét, olyan szemléletes képekkel, amelyek az evangélikusokat és katolikusokat egyaránt elriasztják... Tudjuk, hogy ez nincs így, ilyen tárgyalások nem léteznek, de a nép majd falja.

Miután végighallgatták az utasításokat, páter Paul Guldin azt kérdezte:

- És mik a tanácsok Keplert illetően?

A német ügyek szakértője barátságos, közömbös hangon felelt:

- Várunk. Megfigyeljük. Van időnk.

Guldin hallhatóan felszisszent; nem elégítette ki a felvilágosítás. És majdnem sürgetően kérdezte:

- És mi lesz a perrel?

Ugyanazt a választ kapta:

- Várunk. Van időnk. Majd a megfelelő pillanatban visszatérünk rá.

Huszonnegyedik fejezet

1620 nyara volt. Margarethe Heumadenből, a hegyoldalon lefelé, a városba tartott. Tegnap egyik szomszédasszonya mesélte, hogy Itáliából kereskedők jöttek káprázatos holmikkal, tükrökkel, fésűkkel, táskákkal, hajcsatokkal és másfélékkal. Georg Bindernek, a papnak, nem volt semmi kifogása, amikor Margarethe megkérdezte, bemehet-e reggel a városba a szomszédasszonyával. Csak annyit mondott, hogy remélhetőleg a háztartási dolgok már este rendben lesznek, mert hozzá akar fogni vasárnapi szentbeszéde kidolgozásához.

Margarethe a városban, a vásári embertömegben úgy érezte magát, mint a megajándékozott gyermek. A lelkeszlak mindig egyformán telő napjai és hetei után valami egészen különös élmény volt ez.

A vásártéren sátrak sorakoztak, ökrösszekerek álldogáltak mindenfelé, lovak, tehenek. Látványra éhes emberek tolongtak köztük, rengetegen jöttek fel a környező falvakból, és első-sorban asszonyok, parasztasszonyok. Nagy volt a láрма, az emberek jókedvűen nevetgéltek, illetlen dolgokat kiáltottak egymásnak. Volt egy furulyás is. De a legnagyobb közönsége egy énekesnek volt, aki harsogó, erős hangon adta elő dalait. A szomszédasszony odahúzta Margarethét, tetszett neki ez az ember, meg akarta hallgatni.

- Nos, hölgyeim és uraim, mit kívánnak? Nevetni akarnak, sírni akarnak? Dalokat parancsolnak, történeteket parancsolnak? Bármivel szolgálhatok.

Egyesek odakiáltottak:

- Halljunk egy dalt!

- Kérem szépen. Elénekelem azt a szép új dalt, amit úgy hívnak, hogy: „A Sváb Miska”. Ajánlom mindenkinek, aki nyelvünket kerékbe töri.

A mutatványos fölállt a sátra előtti deszkaemelvényre. Kissé meglengette széles peremű kék kalapját, a kihívóan zöld tollal, és énekelni kezdett harsogó, erős hangján:

*Én, a Sváb Miska sehogy se értem
Hazám szép nyelvét. Megöl a szégyen.
Megannyi kecske, tűt aki forgat.
Idegen nyelvet, latint papolgat.
Velszet és frankot, japánt is félig.
Udvari frájjok mind ezt beszélnek.
Keverik-kavarják, összevissza mondják.
Urak! Szép nyelvüinkből immáron mi lett,
Megvadul tőle felnőtt és gyerek.
Moslék ez kérem, nem rendes beszéd,
Elveszi szinte az ember esztét.
Ó, jámbor németek, lám, mivé lettetek!
Mi az ágálni, mi publikálni?
Mi az kúrálni, mi avanszálni?
Mi az pónálni, mi szekundálni?
Mi parírozni, s mi panírozni?*

*Mi az armáda, mi a kavalkáda?
Mi az, hogy drabant és mi hogy vabank?
Mi az, hogy major, netán puskaapor?
Mi az, hogy generál, pulykakakas tán?
Mi az, hogy kornett, mi hogy toálett?*

A várból néhány hercegi szolga jött, s feltűnés nélkül figyelte a vásári forgatagot. A mutatványost is megtisztelték figyelmükkel. Mit énekel ez a tisztekről? Milyen armádáról beszél? Ezt mind jelenteni kell a hercegnek, mert a herceg érti a tréfát, de csak mértékkel. A mutatványos közben folytatta:

*Mi az, hogy persziflázs, tán macskanyávogás?
Mi az, hogy debütál, talán egy teli tál?
Mi az, hogy prömier, tán vadász lövi el?
Mi az, hogy meditál? Nyelvünkben ez sem áll.
Ki az a favorit? Ki az, ki rabol itt?
Erről nem lehet vita, színtiszta bandita!*

A szomszédasszony meglökte Margarethét, s vihogva súgta:

- Kit ért ezen? Csak nem a Thumm tanácsost?

Margarethe megvonta a vállát. Kis szorongást érzett. Nem tudta, vajon vakmerő-e az ének, vagy egyáltalán nem az.

*Mi az, grasszálni, mi az lazszálni?
Mi az, hogy kvalitás? Tán holdfogyatkozás?
Mi az, hogy neutrál? Mi az, hogy cizellál?
Hát a patrióta, az micsoda nóta?
Mi az, hogy lavíroz? Mi az, hogy baziroz?
Mi az, hogy masszíroz, mi az, hogy kasszíroz?
Mi az, hogy pláne? Eladó lány-e?
Mi az, hogy cirka? Eladó birka?
Mi az, blamálni? Ki kell találni?
Mi az, hogy ágent? Az eszem ráment.
Mily szörnyű szégyen, értitek végre,
Hogyan zúzzátok nyelvünk kerékbe?
Én, a Sváb Miska, sehogy sem értem
Hazám szép nyelvét. Megöl a szégyen.*

Margarethe már ment volna, de a szomszédasszony még többet is akart hallani. Így aztán maradtak.

- Itt van, hölgyeim és uraim, pontos leírás egy nőszemélyről, akit borzalmas és szörnyű boszorkányságok miatt, a kegyes bírói ítélet után előbb izzó fogókkal szaggattak, majd pallossal kivégeztek, végül testét hamuvá égették. - A mutatványos egy nagy táblát állított fel, kezébe mutatópálcát fogott. Hat kép volt a táblán. A hangos kiabálás még több embert csalt ide, tolakodtak, lökdösődtek, mindenki látni akart.

- Itt, az első képen az látható, hogyan viszi táncba az ördög ezt a nőszemélyt. - Az ördög igen jól öltözött, előkelő úr volt, oldalán nemesi kardot viselt.

- A második képen a boszorkányok éjszakai dárídója látható. Pompásan terített asztalnál pöffeszkednek, majd söprűnyélen röpködnek, kecskebakon lovagolnak, táncra kerekednek az ördöggel. - Itt az ördög már nem festett olyan előkelően. Állatpofája volt és kecskelába.

- A harmadik képen az látható, hogyan hallgatja ki ezt a nőszemélyt három bíró a boszorkányságai miatt.

A szomszédasszony titokban Margarethét figyelte. Az észrevette, igyekezett fegyelmezni magát, maradt, holott alig bírta elviselni. És a mutatványos tovább magyarázta a képeket. A bottal minden részletet végigmutogatott: hogyan tépik ezt a nőszemélyt izzó fogókkal, hogyan viszik a vesztőhelyre kordélyon, hogyan nyomnak a kezébe keresztet, hogyan lendíti a hóhér a bárdot, miközben a lelkész összekulcsolt kézzel térdel mellette, hogyan lobog a máglya. És Margarethe végighallgatott mindent, nehogy a szomszédasszony elpletykálhassa: megfutamodott egy boszorkánytörténet hallatára, mert bűnösnek érzi magát, és rossz a lelkiismerete az anyja miatt, aki a házában lakik.

Nevetett a mutatványos tréfáin, amikor a többiek nevettek, tapsolt, amikor a többiek összeverték a tenyerüket. És közben úgy érezte, mindenki őt nézi, fenyegetően nézi, mert menedéket ad egy boszorkánynak.

Hirtelen félelem fogta el: haza kell mennie az anyjához, hátha történt vele valami, amíg ő távol volt. Lehet, hogy azok ketten, Georg, a férje, meg Katharina, az anyja, egymásba botlottak. Lehet, hogy összeszólalkoztak. Nógatni kezdte a szomszédasszonyát, menjenek már haza. Az megneheztelt, mert tetszett neki a vásártér tarka forgataga; az ember olyan ritkán jut be a városba. De Margarethének végre sikerült rávennie a hazatérésre. Így hát megindultak föl a hegynek, hazafelé. Keveset beszéltek.

A lelkészlak tornácán Margarethe aggodalmasan, vizsgálódva nézett körül. De nem látott semmi rendkívülit, így kissé megkönnyebbült szívvel lépett be férje dolgozószobájába. A pap ott ült a bibliája mellett, az Evangéliumot böngészte vasárnapi szentbeszédéhez.

Viszonozta Margarethe adjon istenjét, de nem fordult feléje, nem akarta kizökkenteni magát munkájából. Az asszony a konyhába sietett, ott mindent a legnagyobb rendben talált; ez a rend az anyja kezére vallott, mert cselédlányt tartani nem állt módjában. Mégis nyugtalanság fogta el, félt felmenni az anyjához; még mindig maga előtt látta a mutatványos ember képeit. Hátborzongató volt, ahogy az az idegen asszonyarc ott, a táblán, fokozatosan az anyja arcát öltötte magára. Fölment a lépcsőn, kopogtatott, és belépett az anyja szobáscsájába.

Ez a szoba Georg Binder dolgozószobája fölött volt. Nem sikerült másként elrendezni, mert a szomszéd helyiség sérült mennyezetén becsurgott az eső.

A pap odalent hallotta a lépéseket. Minden lépést.

Zavarta. Naponta emlékeztette a súlyos vádra. Kényszerítette magát, hogy ne hallgasson oda. Hogy a lépések zaját elnyomja és gondolatait visszaterelje, hangosan olvasta a pünkösdi utáni nyolcadik vasárnap evangéliumát, Máté 7. könyvének 15-23. versét:

„Őrizkedjétek pedig a hamis prófétáktól, akik juhoknak ruhájában jönnek hozzátok, de belül ragadozó farkasok.

Gyümölcsseikről ismeritek meg őket. Vajon a tövisről szednek-e szőlőt, vagy a bojtortojánról fügét?

Eképpen minden jó fa jó gyümölcsöt terem; a romlott fa pedig rossz gyümölcsöt terem.

Nem teremhet jó fa rossz gyümölcsöt; romlott fa sem teremhet jó gyümölcsöt.

Minden fa amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágattatik és tűzre vettetik.

Azért az ő gyümölcsseikről ismeritek meg őket.

Nem minden, aki ezt mondja nékem: Uram! Uram! megyen be a mennyek országába; hanem aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát.

Sokan mondják majd nékem ama napon: Uram! Uram! nem a te nevedben prófétáltunk-é, és nem a te nevedben üztünk-é ördögöket, és nem cselekedtünk-é sok hatalmas dolgot a te nevedben?

És akkor vallást teszek majd nékik: Sohasem ismertelek titeket; távozzatok tőlem, ti gonosz-tevők.”

Georg Binder fölfelé fülelt. Hallotta a két asszony beszélgetését. Sehogy sem sikerült a gondolatait egymáshoz illeszteni. Bosszúsan állt föl. Fáradt volt. Nem várt, amíg Margarethe lejön az anyjától. Útban a hálófülke felé, még egyszer benézett az éléskamrába, letört egy darabot a vasárnapi kalácsból, és azt majszolva lefeküdt. Amikor a felesége belépett, arccal a fal felé fordulva már mélyen lélegzett: aludt. Margarethe ettől kissé megkönnyebbült, de valami még mindig nyomta. Szerette volna elmondani az urának a vásártéri boszorkányképeket. Most nem beszélhet róla. Lecsúsztotta a szoknyáját, kibogozta a fűzőjét, megoldotta alsószoknyáit. És jó éjszakát kívánt magának. Az ura nem fordult meg. Olyan éjszaka ígérkezett, mint eddigi életének számtalan éjszakája. Az ura jó alvó.

Margarethe megpróbált elaludni, de fölriadt: egy puffanás a konyhában. A macska ugrott ki az ablakon, nyugtatta meg magát. Újra éber álomba merült. A mutatványosnak szép, zengő hangja volt. Hirtelen visszafogta a lélegzetét, fülelt; reccsenés a lépcsőn. Anya csoszog az udvaron át az árnyékszékre, magyarázta magának. Végre elcsendesedett a ház, sikerült elaludnia.

Éjfél tájt zörgettek. Majd hangosabban. Felzörgették az egész házat. Olyan sürgetően zörgettek, hogy Georg Binder, a pap, nyögve föltápáskodott, magára kanyarította hosszú, fekete köpenyét.

- Lehet, hogy valaki haldoklik - morogta -, a lehető legrosszabbkor.

Olyan követelően zörgettek, hogy Margarethe arra kérte, mielőtt kaput nyitna, kérdezze meg előbb az ablakon át, ki az. A pap kiszólt az ablakon. És az ablakon át bekiáltották a választ:

- Max Walther várnagy Stuttgartból, az embereivel.

- Nagy Isten - mondta Georg Binder rémülten -, hallod, Margarethe, a várnagy. Nyilván az anyádért. - Körülnézett, de a sötét szobában nem látta meg az asszonyt. Kiment hát, hogy kaput nyisson. - Maradj veszteg! - szólt még vissza, de választ nem kapott. Kint a nagykapun elhúzta a reteszt.

„Maradj veszteg”, adta ki a feleségének a parancsot, mint mindig, amióta csak házasságban voltak. És az asszony eddig ehhez igazodott is. Most nem igazodott hozzá. Nem jó dolog az, ha a férj, akár a tuskó, alszik, az asszony pedig ébren fekszik mellette. Ez is egyik oka volt annak, hogy most elhatározta: szembeszáll vele. És Margarethe, Georg Binder lelkész felesége egyszerre két lábbal ugrik a szoknyájába, magára rántja a fűzőjét, és már kint is van a lépcsőn. Mezítláb, szétbomlott hajjal áll az anyja ágya előtt.

De az alszik.

Margarethe kirohan a folyosóra; hallja, amint a férfiak a tornácon beszélnek, észreveszi a fal mellett a fehérneműs ládát, fölcsapja a fedelét, fölnyalabolja a fehérneműt, kiszórja a sötétség-

be. Beszalad a kamrába, lepedőstül felragadja a fölriadó öregasszonyt, és felnyög a szokatlan teher alatt. A ládát nyitva hagyja, hogy meg ne fulladjon az anyja, s odasúgja a rémült öregasszonynak, hogy ha az emberek feljönnek, lecsukja majd a fedelet, maradjon csak nyugton. Az arca izzik; kiegyenesedik, szorosra fűzi a derekát. És kisimítja homlokából a haját. És lemegy a lépcsőn, le a férfiakhöz.

- Én tisztelem a hatóságokat - mondta odalént, a tornácon a pap a várnagynak -, járjon el hivatala szerint. Nem akarom és nem fogom önt akadályozni.

Margarethe odalépett:

- Mi van itt? - kérdezte.

- Adjon isten - szólt a várnagy barátságosan. Szépnek találta a felindult asszonyt. Szerencsés ember ez a pap.

- Elfogatási parancs - válaszolta a feleségének Georg Binder.

- Hol a gyanúsított? - kérdezte a várnagy.

- Odafent - felelte Georg Binder.

- Nincs odafent - jegyezte meg Margarethe nyugodtan.

A férfiak kérdően meredtek rá.

- Se ott, se másutt - mondta Margarethe.

- Mit jelentsen ez? - kérdezte Georg Binder.

Az asszony nem válaszolt.

- Akkor át kell kutatnunk a házat - mondta a várnagy, és az asszonyhoz fordulva hozzátette: - kénytelenek leszünk rendetlenséget csinálni az otthonában.

Margarethe nem felelt, fölsietett a lépcsőn, de azonnal le is jött, bement a hálósobába, felhúzta a cipőjét, az ágyára ült és várt.

Az emberek összevissza mászkáltak a lakószobában, a dolgozószobában, a fürdőkamrában, a konyhában, a pincében, a tehénistállóban, ahol mindenféle limlomot tartottak. Mindent alaposan átkutattak, aztán felmentek a lépcsőn, és a kamrát üresen találták, az ágyat szétdúlva. És fölfedezték a folyosón a ládát. Kinyitották, és meglátták az anyát; erre ketten megfogták a ládát, és lecipelték a tornáca.

A várnagy gyors pillantással megállapította, hogy az öregasszony, nyilván az ijedtségtől, elájult. No, akkor hadd maradjon a ládában, elég hely van a szekéren. Így legalább nem csap lármát.

- Akkor megyünk is. Isten áldja - szólt a várnagy a lelkészhez, aki megmeredve állt a dolgozószobája nyitott ajtajában.

- Isten áldja - felelte Georg Binder gépiesen. A vasárnapi evangélium egyik mondata tolokodott a tudatába minden összefüggés nélkül: „...és nem a te nevedben űztünk-é ördögöket?”

De igen, válaszolta önmagának. Én a te nevedben kiűztem az ördögöt. Én a te nevedben sok mindent megtettem. A te nevedben ördögöt is űztem. Most lépik át a ládával a házam küszöbét. Mostantól fogva tiszta lesz a házam.

A hálósobából Margarethe jött feléje.

- Velük megyek - mondta.

- Hova? - kérdezte Binder szigorúan.
- Velük - hangzott a válasz, és Margarethe az ajtó felé tartott.
- Éjszaka van - mondta a férfi keményen.
- Anyám egyedül van.

Most a pap elmozdult az ajtóból.

- De hova, éjnek idején? - kiáltotta elgyötörten.

A várnagy azt hitte, őt kérdezik, visszaszólt hát:

- Leonbergbe. Oda illetékes.
- Lutherus Einhornhoz, hiszen hallod - mondta Georg Binder Margarethének. - Maradj veszteg, úgysem változtathatsz rajta. Maradj veszteg.

A várnagy kint a szekénnél az embereivel beszélt.

- Lutherus Einhorn - ismételte az asszony habozva. Most ért el tudatához, mit jelent ez. Könyörögni annak az embernek, visszautasított kérőjének. Undorító. Tétovázva megállt.

Az egyik szolga még visszajött.

- A várnagy azt mondja, adjanak az öregasszonynak egy kendőt meg valami ruhát meg cipőt, mert... holnap még nem igen jön haza.

Margarethe szó nélkül felszaladt az anyja hálókamrájába, összeszedte a holmikat. Amikor újra leért a tornácra, az ura már eltűnt a dolgozószoba ajtajából. Az ajtó most csukva volt. Itt állt hát, a csomaggal hóna alatt, határozatlanul. Lehet, hogy visszahívja? Nem hívta. Akkor hát megy. Az anyjához.

Georg Binder hallotta a kapu csukódását, hallotta, ahogy megindul a szekér, elzörög. Várta, hogy a felesége bejöjjön. Tudta, hogy nem jön. Elment. Rossz utat választott. Lutherus Einhornt.

Odalépett a pultjához, és a pünkösdi utáni nyolcadik vasárnapra szóló evangéliumból ezt olvasta: „Sokan mondják majd nékem azon a napon: Uram! Uram! nem a te nevedben prófétáltunk-é, és nem a te nevedben üztünk-é ördögöket... és akkor vallást teszek majd nékik: sohasem ismertelek titeket, távozzatok tőlem, ti gonosztevők...”

Meghökken, amikor ebben az összefüggésben pillantotta meg újra az Igét. És megrendülten ellene szegült. Ez nem én vagyok. Én mindig igazságos voltam. Nyugtalan lett. És megkérdezte magát, azt kérdezte magától, hogyan prédikáljon erről vasárnap. Vasárnap... és maga előtt látta, mi fog majd történni.

Az asszony hazajön, holnap vagy holnapután. Kikészíti a férje talárját. A szószék alatt fog ülni. Az egész világ szeme láttára ott ül a megszokott helyén. És senki sem meri azt mondani, hogy megszökött az urától. Egy bizonyos: a nyugodt családi életnek vége. Ámbár, attól függ, miképp alakul az anya esete. Az asszony úgy ment el, mint egy idegen. Ezek után nem jöhet úgy vissza, mint egy meghitt valaki.

Kiment a dolgozószobából. Végigment az üres házban, látta, hogy kutatás közben hogy feltúrtak mindent. És nekilátott, hogy rendet rakjon.

Huszonötödik fejezet

A Kepler levelét vivő küldönc számos vargabetűvel érte el Prága városát. Dupla díjat kért dr. Johann Jessenius-tól.

Dr. Jessenius elolvasta Kepler beszámolóját a tübingeni teológiai fakultással és a stuttgarti Consistoriummal az úrvacsora körül folytatott vitájáról. Így szerzett tudomást arról, hogy egykori tanára és ellenfele, Matthias Hafenreffer, időközben meghalt, és hogy halála előtt sem vonta vissza azt a kijelentését, hogy Kepler szédelgő.

Ott, ahol a megnemértés kölcsönösen ilyen mély, tűnődött dr. Jessenius, nem lehet dűlőre jutni. A hitvitázás iszonyú betegség. És semmi szükség rá.

Délután a városházán kell tanácskoznia. Magára kanyarította hát bő, szürke köpenyét. Esős nyárutói nap volt.

Azon töprengett, hogy milyen más volna az élet, ha az embereket egyetlen keresztény vallásban lehetne egyesíteni, ha segítségül hívnák az értelmüket, ha jóindulatúan megbeszélnek a különbségeket. Hiszen valamennyi párt egy és ugyanazon Istenhez imádkozik. Dr. Jessenius, míg a prágai utcákat róttá, tisztán filozófiai vitára vágyott; gondolatban már felsorakoztatta érveit. A közös Istenből kellene kiindulni.

Hirtelen megállt. Valahol lövés dördült. Hallgatózott. Vad lárma. Nem valahol. A szomszéd utcában, itt, nem messze. Úristen, császári katonák a városban? Az nem lehet, Tilly, a Liga hadvezére a bajorjaival együtt még Dél-Csehországban van, így szólt a legutóbbi híradás, ma reggel.

Árulás?

Dr. Jessenius, a híres tudós, a nagyészű, világlátott ember, határozatlanul topogott. Ó, istenem, hazamenni, minden ajtót szorosan bezárni, behúzódni szeretett könyvtárába, és olvasni, olvasni, és mindenről megfeledkezni...

A kiáltozás és lövöldözés nem ült el.

Dr. Jessenius, a harminc felelős ügyintéző egyike, a Rendi Bizottság avatott szónoka lerázta magáról a kényelem és békesség utáni vágyat. Óvatosan megindult abban az irányban, ahonnan a gyilkos lárma és lövések hallatszottak. Ment, nem azért, hogy a közelharcba beavatkozzék, hanem hogy saját szemével győződjék meg, mi történik.

És embereket látott, akik gyűlölettől eltorzult arccal püfölték egymást. A szűk utcákban megrekedt a vér és verejték és puskapor szaga.

Zsoldosok voltak. Dr. Jessenius nem tudta megállapítani, kihez tartoznak. Egy kapucinus szerzetes rohant el mellette, két kezében fekete keresztet emelt magasra.

- Kinek az emberei ezek? - kiáltott rá Jessenius.

- Mansfeld emberei - válaszolt a kapucinus.

Jessenius megragadta a csuhája ujját.

- Mondja, az istenért, miért harcolnak ezek itt a város szívében? Hiszen szövetségesek.

A szerzetes bosszúsan szabadította ki magát:

- Uram, ne tartson fel. Zsoldosok, és a kapitányaik ellen fordultak. Oda kell mennem, lecsillapítani őket.

Dr. Jessenius nem fogott föl egyszerre mindent. Arról akart valamit megtudni, ami leginkább megdöbbenetete:

- Ezek az emberek a mi evangélikus ügyünkért harcolnak. Nem akad hát evangélikus lelkész?

A kapucinus megnyugtatóan veregette meg a tudós vállát.

- Ne aggódjék, uram, toborzott Mansfeld katolikusokat is.

A tudós zavartan kérdezte:

- De az Isten szerelmére, miért lőnek a zsoldosok tisztjeikre?

A szerzetes nem felelt, tovább rohant, belevetette magát a tolongásba. Dr. Jesseniusnak saját biztonságáról kellett gondoskodnia. Egy árnyékos kapualj homályába húzódva, feltűnés nélkül figyelhette az utcát. Láta, amint a szerzetes egyszerre a tömeg feje fölé emelkedik. Egy kútra kapaszkodott fel, ott hadonászott a fekete kereszttel, hogy magára terelje a figyelmet. És hangosan és érthetően szólt a forrongó zsoldosokhoz:

- Ti kurvafattyak, ti bűdös disznók, nektek csak arra jó a fejetek, hogy legyen min viselnetek a kakastollas tarka rongyot. Az eszetek a nadrágotokba szorult! Ti csak zabálni, vedelni és paráználkodni akartok. Menjetek templomba a bordélyház helyett! Tiszteljétek a tisztjeiteket, azok jó példával járnak elől, azokkal nem találkozhattok soha a ronda bordélyaitokban.

- Mert mi egy zsoldos engedelmesség nélkül? Egy zsoldos engedelmesség nélkül olyan, mint egy ember fenék nélkül. Nem ülhet le. Kénytelen állni, míg a lába nem nő a nyakáig. És ha van is pénze, mi haszna belőle? Semmi, én mondom nektek. És nem is lesz többé pénze. A kutyának sem kell. A zsoldotokat megkövetelhetitek, azt az urak meg kell hogy fizessék. És meg is fizetik. De ha elvesztitek a feneketeket, akkor az útszéli árokban rothadtok el, mint a rühes kutyák. Uraitok zsolddal tartoznak nektek. Ti viszont engedelmességgel tartoztok nekik.

A katonák kissé zavartan hallgattak. Talán igaza van a szerzetesnek, butaság volt föllázadni a kapitányok ellen.

A tiszték csoportja közelében - eleven falul darabontjaikat és kornétásaikat állították maguk elé - egy dobos és egy sípos között egy nyurga hesseni állt. Muskétája még a vállán nyugodott, azon a vasboton, amellyel alátámasztják a célzásnál a súlyos tűzcsövet. Most a szerzetes felé fordította, s odakiáltott neki:

- Hogy mersz hazudni, te disznó senkiházi! Ki fizetett meg? Takarodj onnét, vagy a kútban találod magad, hullaként. Ki a mi ellenségünk? Az, aki nem fizeti a zsoldot. Egy nemes lovag tizenöt guldent kap. És mit kapunk mi? Zabálhatjuk a saját ganénkat!

- De a nemes lovag az nemes is! - felelte a szerzetes.

- Még mersz egy szót szólni, még csúfolódsz?! Senkiházi! - A muskétás fogta a lőporszaruját és feltöltötte serpenyőjét.

Ekkor egy darabont pattant közéjük pallosával, és lecsapta vele a muskétás jobb karját. A zsoldosvezérek mellett ott állt a prófosz. És megjegyezte magának a legellenségesebben viselkedők arcát. Valamennyien haditörvényszék elé fognak kerülni. Ezt a fickót igazán nem lesz nehéz felismerni a csonka karjáról.

Abban a pillanatban, amikor a zsoldosok abbahagyták a harcot, hogy meghallgassák, amit a szerzetes mond, vezéreik úgyszólván megnyerték a csatát. És most végre elővágattak a Mansfeld-dragonosok, akiket a tisztek segítségül hívtak, és akik nagyobb zsoldot kaptak, mint a gyalogság. Két oldalról, a vár és a Károly-híd felől özönlöttek elő, dárdáikkal összeretelték és lefegyverezték a felkelőket.

Dr. Johann Jessenius, a híres tudós, aki olyan éles elméjűen tárgyalt diplomáciai megbízatások alkalmával, még mindig ott állt a kapualjban. Zavartan. Erről mindről nem tudott. És még most sem értette. Megpróbálta tisztázni magában a látottakat. Igyekezett szokásos tárgyilagosságával szétboncolni az események minden részletét. Hogy lehet, kérdezte magában, hogy nekem minderről a leghalványabb sejtelmem sem volt?

Leveleket írtam Angliába, Jakabnak, a protestáns királynak, szövetség létrehozásán fáradoztam. Az angol király vejét, Frigyes pfalzi választófejedelemet behoztam az országba. Segítettem királlyá koronázni. Sürgős leveleket küldtem az Unió hercegeinek, hogy ne kössenek szövetséget a Ligával. Mi több, titkos írásokat juttattam el a francia udvarhoz, a legékesebb franciába átültetve, s kényszerítettem magamat, hogy segítséget kérjek az óhitű uralkodónőtől, Medici Máriától. Hagytam magam meggyőzni a direktórium uraitól, hogy még mindig jobb, ha a mi javunkat szolgálja a francia pénz, mintha a Habsburgokét. Nem ellenkeztem, amikor a direktóriumban az urak azt mondták, hogy nem azon múlik, milyen forrásból ömlik ide a pénz, hanem hogy kinek a kezébe.

Ilyen alapon a pénznek egyáltalán semmi köze a valláshoz és a meggyőződéshez. És arról álmodoztam, hogy valamennyi evangélikus herceggel messzeágazó összeköttetést teremtünk - nemcsak álmodoztam, hanem ébren is dolgoztam érte.

És mi történt? Az evangélikus ügy érdekében toborzott zsoldosok fellázadnak saját tisztjeik ellen. A felkelőket egy katolikus barát csendesíti le. Nagy isten, milyen kusza ez a világ! És miért? Néhány gulden zsold miatt. Az ő nagy szövetségi terve ellen - „a tiszta evangélikus ügy szabadságáért”, ahogy ezt az egész prágai direktórium nevében az Egyesült Németalföldi Köztársaságnak, Dániának, Angliának, Svédországnak írta - ez ellen a szent terv ellen, amely a katolikus Habsburgokat és a Habsburg Spanyolországot ki akarta rekeszteni a játékból, ez ellen emelte fel egy közönséges zsoldos az imént a fegyverét, amikor a közvetítésre vállalkozó szerzetesre célzott.

Hogyan került bele a szerzetes? Dr. Jesseniust bosszantotta, hogy ez a mellékes kérdés újra meg újra eltéríti gondolatát. Kanyarodjunk vissza. A zsoldoslázadás indító okát ismerem. Ezt az okot ki lehet küszöbölni. Ezt ki kell küszöbölni. Fontos, hogy az ember tudomásul vegye: a közember csak feltételesen érdekelt, csak addig, amíg megfizetik. Gyerünk tovább. Mi van a falusi közönséges emberrel, a cseh paraszttal? Talán most, hogy ezzel az utcai zavargással figyelmeztetést kapott, meg lehetne nyerni az evangélikus ügyért folyó harcnak. Pénzzel? Vagy az ördög tudja, miképpen. Ezt ő, Jessenius, a direktórium elé fogja vinni.

A városházán jelenlevő ügyvezető urak közül senki sem vette túlságosan komolyan az utcai epizódot.

Solms gróf, Frigyes király tanácsosa, aki gazdájával jött ide Pfalzból, és rendkívül bő, buggyos tarka nadrágjával keltett feltűnést, a direktórium minden tanácskozásán részt vett. Most ekként nyugtatta meg Jesseniust, kissé önhitt és leereszkedő hangot használva a polgári tudóssal szemben:

- Kedves doktor, a zsoldosoknak nincs lelkiismeretük.

Jessenius élesebben kérdezte, mint ahogy szándékában állt:

- És hogy kerül egy kapucinus az evangélikusokhoz?

Solms gróf csodálkozó mosollyal szemlélte a felindult, számára kellemetlen férfit:

- De hiszen a jelen esetben tökéletesen közömbös, ki simítja el a dolgot, kedves doktor! Azonkívül jól beszélt. Egy evangélikus lelkész sem beszélhetett volna jobban. A hadvezérek iránti kötelező engedelmességről.

Dr. Jessenius összeszorította az ajkát, elfordult, nem szólt. Úristen, hova jutottunk? Ilyenek hát a pfalziak. Mint ez a gróf a tarka, lötyögős, drága nadrágjában.

Az általános vitatkozás közepette dr. Jessenius a cseh falusi népre terelte a szót. Az urak felfigyeltek: a rektor ma másként beszélt, mint szokott, kissé bizonytalanabbul, kissé ügyetlenebbül, és ismételten visszatért arra, hogy meg kellene fizetni az embereket.

Václav Budovec, a földbirtokos fölpattant:

- Ön nem ismeri az embereket, kedves barátom. Megfizetni! Miféle világban él? Elfelejtette már a huszitákat? Azok voltak olyanok, mint akiket ön akar bevonni a játszmába: parasztok és kézművesek. És mit akartak ezek az emberek? Eltörölni a jobbágyságot. Földet. Ezt akarja ismét felidézni, kedves Jessenius? Remélem, mi okosabbak leszünk, mint elődeink kétszáz évvel ezelőtt!

Václav Budovec herceget nemes földijeinek nagy része támogatta, elsősorban a földbirtokosok. A prágai urak is bizalmatlankodtak. Az ember ne adjon fegyvert a nép kezébe, mondták. Hiszen minden a legjobb kerékvágásban halad. Toborzók mentek vidékre, vezéreket állítottak, káplánt, felcsert, tábori kovácsot, markotányosnőt, málhamestert, börtönőrt, hírnököt, zászlóst, dobost, sípost, számvevőt, kvártélymestert küldtek a zsoldosokhoz. Ezek közül egynek sem jut majd eszébe, hogy megszüntesse a jobbágyságot, vagy saját földre tartson igényt.

- Maradjon a feladatánál, kedves dr. Johann Jessenius - mondta Solms gróf barátságosan. - ön a direktóriumban a vallási ügyek felelőse. Becsüljük önt mint tudóst. Nagy segítséget nyújt nekünk nyelvtudásával. Kiválóan fordította le a francia udvarnak szóló leveleket. De legyen nyugodt, kedves doktor, a hadvezetés ügye kipróbált kezekben van.

És dr. Johann Jessenius ismét elhallgatott.

Huszonhatodik fejezet

A Liga csapatainak linzi bevonulása nem zavarta Keplert a munkájában. A császári udvarnál valaki alighanem utasítást adott, hogy a hofgassei házat kímélni kell. Talán, tűnődött Kepler, már útban is van császári matematikusként való megerősítem. Házába senkit sem szállásoltak be. Nyugodtan dolgozhatott.

Nem dolgozhatott nyugodtan. Levél jött Margarethétől: anyát letartóztatták.

És latolgatta: közbe kell lépnem. És ezt csak ott, a helyszínen tehetem. Leonbergbe kell utaznom. Azonnal.

Susannét kereste, hogy beszéljen vele. Kint ült az udvaron, hathónapos fiacskájával, a kis Sebalddal játszott. Sokáig tanácskoztak, mi a teendő. Johannes nem akarta családját bizonytalanságban, a megszállott Linzben magára hagyni. Így elhatározták, hogy napok alatt felosztják a hofgassei háztartást. Kepler szabadságot kért a felső-ausztriai rendektől.

Regensburgban, a szabad birodalmi városban talált alkalmas lakást felesége és három gyermeke, Ludwig, a Walderbachból hazatért Susanna és a kis Sebald számára. Famulusa, Janus Gringalletus megvált a Kepler-családtól. Hajlandó lett volna akár évekig együtt dolgozni a matematikussal, a legnehezebb számításokat elvégezni, a nyomtatás alatt levő könyvek minden korrektúráját átnézni. De nem volt hajlandó mesterét tovább szolgálni most, hogy kiderült: anyját boszorkánysággal gyanúsítják. Ha az anya boszorkány, mi lehet a fiú? Ha a mester gyanú alatt áll, hogyan ítélik meg a famulusát? Isten áldja, Johannes Kepler mester.

Regensburgból Johannes egyedül ment tovább lóháton Nürnberg felé. Nem ez volt a legrövidebb út Leonbergbe. A munkája érdekében választotta.

A nürnbergi kerülő céltalannak bizonyult, nem tudott olyan betűket szerezni, amilyenekre sürgősen szüksége volt a munkájához. Ulmban kell körülnéznie, vagy elképzelése szerinti új betűket öntetnie.

Kora reggel indult el Nürnbergből. Sietett. Még az est leszállta előtt Schwabisch-Hallba akart érní. Haragudott magára. Nem lett volna szabad erre a kitérőre vállalkoznia a munkája kedvéért. Bocsásd meg, anyám. Ez a túlzott lelkiismeretesség; előbb meg kellett tudakolnom pontosan, nincs-e lehetőség a betűk beszerzésére, mielőtt körülményes és drága eljárással kiöntenék.

Gyomorbántalmak gyötörték, s fájdalmai fokozódtak. Már-már elviselhetetlennek érezte a nyeret. Leszállt, a ló mellett bandukolt. Megpróbált újból fölülni s gyorsabban haladni, összeszorított foggal akarta magát gyorsabb iramra kényszeríteni, hogy mielőbb elérje Hallt. Émelygett.

Még ma Haliba akarok érní. Akarok. A testet kényszeríteni kell.

Nem sikerült. Engednie kellett. Mivel éjszakai szállásra leginkább Rothenburgban volt kilátása, a kitűnően megerősített szabad birodalmi városban, odalovagolt a kapuhoz, s megkérdezte az őrt, melyik vendégfogadót ajánlja. Az „Aranszarvas”-! vagy a „Bárány”-t, de nem nehéz megtalálni a „Vörös Kakas”-t sem, a felső Schmiedgassén, közel a piactérhez, szemben a Jakab-templommal. Mellette, abban a nagy, szürke sarokházban lakik Nusch tanácsos, akinek egy vándorasztrológus nagy dolgokat jósolt, nemcsak azt, hogy polgármester, később

főpolgármester lesz, s hogy nemsokára egy gyönyörű asszonyt vesz feleségül, alkalmasint francia nőt, és hogy az gyermekeket, okos gyermekeket szül neki; nemcsak azt, hogy a királlyal eszik majd egy asztalnál, - nem, ennél még sokkalta nagyobb dolgokat olvasott ki az asztrológus a csillagokból. Szó szerint kimondta, hogy Nusch főpolgármestert, teszem azt, háromszáz év múlva is a legnagyobb hadvezérekkel együtt emlegetik majd, ha nem is minden idők, de istenáldotta tizenhetedik századunk legnagyobbjaival, úgy mint szülővárosa megmentőjét. Többet nem árult el az asztrológus, és most egy teremtet lélek sincs Rothenburgban, aki tudná, hogy katolikus vagy evangélikus hadvezérre gondolt-e, mert mindkét fél nagy sereget tart fenn. No de, így vélte a bőbeszédű őr, a történetírók alkalmasint tudni fogják, ki az igazi megmentő. Rothenburg ma még evangélikus. Csakhogy, tette hozzá bizalomteljesen, egyre inkább divatba jön a vallást ide-oda cserélgetni, úgyhogy egy katolikus úr minden különösebb lelkiismeretfurdalás nélkül megmentetheti magát egy evangélikussal, és viszont. Amivel persze nem azt akarja mondani, hogy az urak egymással még mindig könnyebben szót értenek, mint az úr és a szegény. Ő, az őr csak egy kisember, hogy úgy mondja, egy szegény kis kukac; szóval balról a Herr Nusch sarokháza mellett, aki mellesleg szólva, ugyancsak ügyes kereskedő, suba alatt még zsidókkal is üzletel, no de azok wormszi zsidók, és a wormszi zsidók becsületes zsidók, azok ugyanis már Urunk halála előtt is Wormsban laktak, és így a világon semmi részük abban, ami történt, szóval balról a szürke sarokház mellett van a „Vörös Kakas”, ott kapható a legjobb parasztsonka, nos hát isten áldja, és isten hozta Rothenburgban. Ha az úr talán még volna olyan jó, és megmondaná a nevét, és hogy meddig tartózkodik majd a városban, és mi a célja, mert annyi gyanús népség mászkál most errefelé, és a városi tanács szigorúan megparancsolta, hogy minden idegent, akár gyalogos, akár lovas, be kell írnia a könyvbe. Köszönöm szépen. Az utat most már megtalálja.

Kepler fáradtnak és betegnek érezte magát. A „Vörös Kakas” fogadásának előre kifizette a szállást. Lovát a házi szolga vette gondozásba. A gazda föl kísérté az emeleti szobába, az ágy mellé, kis asztalra odaállította az olajlámpát, egy szóra még megállt az ajtóban, vajon hallott-e már a vendég Herr Nuschról és történetéről a királlyal. Ha csakugyan idejönne a király a városba, akkor csakis itt szállhat meg a „Vörös Kakas”-ban, és semmi esetre sem a „Szarvas”-ban, vagy éppenséggel a „Bárány”-ban. Már a szomszédság miatt is. És vele az egész kísérete. Remélhetőleg elférnek a szobákban.

- Önnek, uram, persze elég egy is, mert kíséret nélkül utazik. És csak egyetlen éjszakára marad. - Ezért adjak tiszta ágyneműt, gondolta.

A király az mindenképpen király. Ha már ki kell az embernek valakit szolgálnia, akkor inkább valami nagyurat, mint egy magányos, nem is nagyon gondosan öltözött utast.

De ezt nem mondta ki hangosan a vendég előtt, hiszen az előre kifizette a szálláspénzt, hanem nyugodalmas jó éjszakát kívánt neki, nagyon udvariasan.

Kepler korán reggel fölriadt mély álmából. Valami borzalmasat álmodott, de nyomban elfelejtette. Arra sem vett magának időt, hogy megmosakodjék. Nyugtalan volt, és elégedetlen. És arra vágyott, hogy Istenhez imádkozzék. A lovát otthagya a „Vörös Kakas” istállójában, és elment a Sankt Jákob templomba. Imádkozott, mégsem tudott magával megbékélni.

Mit tehetek, szólj, Istenem, mit tehetek? Az anyámról van szó. Fogságban van. A törvény alapján. A te törvényed alapján. Meg fogják ölni. A törvény alapján. Ez a te törvényed? És mit kell tennem, hogy megmentssem? Félek, Uram, Istenem, hogy gyenge az én eszem. És az esztelenek erősek.

Mit tehetek? Mit?

Nem kapott választ.

Megfordult, hogy megy. Ekkor a nyugati szentélyben észrevett egy világos hársfából faragott oltárt. Rövidlátó szemével nem vette ki mindjárt a kép értelmét, közelebb kellett lépnie.

Itt áll az Úr asztala. Tizenhárom ember foglal helyet körülötte, s vacsorához készülnek.

No de micsoda asztalrend ez? Melyik az úr, és melyik az áruló?

Kepler a fejét csóválta, nem értette ennek az elrendezésnek a lényegét. Az Úr itt bal felől foglal helyet, ezt még sehol sem látta. Az Urnák közepén a helye. Az adelbergi és maulbronni iskolában, és Tübingenben is számtalan képen így látta, még a nagy Leonardón is, Itáliában: az Úr a középpont.

És Júdás, a tanítvány, valahol az asztal végén, legtöbbször balról, elől és magányosan. Nagyon magányosan. És csúf, nagyon csúf, visszataszítóan csúf.

De mi történik itt, a rothenburgi Utolsó vacsorán?

Júdás, a tanítvány ül középen.

Kepler mélységesen megrémült. Mit akar a képfaragó ezzel mondani? Mit akar nekem mondani?

Ki ez az ember itt, a középen?

A megbélyegzett?

Vagy csak egy ember, olyan mint a többi az asztal körül?

Egy szakállas, szikár férfi. És aki nézi, akár szépnek is találhatná minden elfogultság nélkül, ha nem tudná és nem látná maga előtt azt...

...ahogy baljával már a pénzes zacskóért nyúl,

...ahogy jobbajával már félrelendíti lábáról köntöse szegélyét, hogy induljon. Elsiessen. Azokhoz, akik a pénzt adták.

Igen, ez az arc, a hosszú, hullámos haj keretében, a finom szabású orral, a nagy, kérdően urára függesztett szemekkel, félelmetesen szép.

Félelmetesen. Mert mit jelent az, hogy az áruló szép? Nem visszataszító, nem undorító, nem aljas?

Egyszerűen - ember?

Együtt érezzünk vele?

Ki érezzen együtt vele?

Én?

Kepler leült egy padra. Képtelen volt elmenni, valami töprengésre kényszerítette.

Ki ez, az Isten szerelmére, ki ez az ember itt középen?

A képfaragó olyan közel hozta hozzám, akár a testvérem lenne.

Az én testvérem ónöntő Leonbergben. Szeretne kiképző altiszt lenni. Az néhány gulddennel többet hoz a konyhára. A hercegi milícia kiképzőjének azonban - hogy úgy mondjam - fontos a jó hírnév. Az anyja nem lehet gyanúsított... no nem, Johannes, nem szabad rosszindulatú, becsmérlő gondolatokra ragadtatnod magad. Tehetne-e másként az öcséd?

Ez az ember, ott az asztal közepén, olyan tapinthatóan közeli, mint... mint a testvérem férje. Georg Binder, a heumadeni pap. Ha meg akarja tartani papi hivatalát, vajon nem kell-e neki is

azzal bizonyítani igaz hitét, hogy elismeri, léteznek boszorkányok?... és ha az... ha az... a saját feleségének az édesanyja? Vajon nem így van? S ilyen könnyen, ilyen egyszerűen magyarázható az asztalrend értelme?

Az áruló másmilyen. Mégis körülünkben, közepütt foglal helyet. És én az Úr jobbán ülök, és széttárom két kezemet a mellem előtt, mintegy mentegetőzve: nem én vagyok az. Nem én vagyok az, aki árulást követ el.

Vagy az Úr másik oldalán ülök. Fejemet ölébe hajtom. Én ártatlan vagyok. Nem látom az árulást, nem akarom látni.

Nem akarom látni?

Azt képzelem, hogy ezzel meggátolhatom az árulást?

Különb vagyok, mint az az ember ott középen?

Uram, Istenem, hátha a képfaragó így értette: az a férfi ott középen én vagyok.

Én?

Kepler fölemelkedett, nehézkesen, megrendültén. Ez volt az az álom, ami reggel fölriasztott? Isten, óvj meg önmagámtól, hogy ne legyek kicsi előtted. És szármalmas az emberek előtt.

És Kepler elindult. Gyatra egészsége még mindig nehézzé tette számára a lovaglást. Voltak hosszú útszakaszok, amikor kénytelen volt gyalog menni, mert fájdalmai elviselhetetlenné váltak.

Huszonhetedik fejezet

Az anya a güglingeni tolvaj-toronyban kuporgott, a hideg, nyirkos cella falához láncolva. Immár sok-sok napja. Képtelen volt számon tartani, mióta. Az idő az ő számára elvesztette minden értelmét.

Tompa egykedvűség vett erőt rajta. Már nem tiltakozott. Nem próbált az örökkel beszélni. Első este az egyiknek száz guldent ígért, ha szabadon engedi. Az jelentette a várnagynak. És az eset, újabb terhelő pontként, belekerült az aktába.

De voltak pillanatok, amikor fölfigyelt, feszülten figyelt, és próbálta kitalálni, mi történik az őrszobában. Reménye mindenkor hiábavalónak bizonyult. Senki sem jött, hogy kiszabadítsa.

Ma a herceg születésnapja van. A várnagyi hivatal bort adott az öröknek, mint minden évben.

Az anya hallotta, hogy hangosan beszélnek, énekelnek, nevetnek. Főlegyenesegett. Igen, ha létezik valaki, aki őt innét kiszabadítja, akkor itt a legjobb alkalom. Két-három erős ember könnyen végezhetne a két részeg őrral.

Erőlködve fülelt kifelé a sötétségbe. Nem, nem szabad aludnia, ha jönnek. Hallgatta a szolgák beszélgetését. Hangosak és nagyon jókedvűek voltak.

Az egyik mély, zsíros hangon dörögött; ez alighanem idősebb, kedélyes, kövér férfi.

- Én mondom neked, Martin, jöhet ide, aki akar. Ezt ki nem viszi innét. Boszorkányra csak egy út vár. Amelyik a piactérre vezet.

Martin, az őr más véleményen volt.

- És ha a fia, a császári matematikus jönne?

- Badarság - vélte a mély, zsíros hang. - Az jobb, ha távol tartja magát, maradjon csak ott, ahol van. Mondta a bíró, hogy a fiú se különb az anyjánál.

Martin, az őr azt felelte:

- És ha az egyházi főtanácstól jön valaki, és azt mondja, tévedés az egész?

- Ó, ó, ó, látszik, hogy sejtelled sincs ezekről a dolgokról. Hogy képzeled! Hiszen Kepler azt akarja elhitetni a néppel, hogy a biblia hazudik. Igazi boszorkányfi! Lehet, maga az ördög akasztotta az öregasszony nyakába.

Nevettek.

- És ha a jezsuiták látogatnák meg? Ha megmagyaráznák neki, hogy...

Katharina Kepler a többi nem értette. De ez is nagyon fölízgatta. Úgy látszik, a jezsuiták már jelentkeztek. Idejönnek. De mit akarnak? Ígérnek valamit arra az esetre, ha hozzájuk csatlakozik? Megtehetik, megtehetik, hogy a börtönt felnyitattják?

De én nem akarom. Minden szerencsétlenség ott kezdődött, hogy az uram akkoriban a spanyolok szolgálatában a katolikusokkal vonult hadba a németalföldi népek ellen. Azért nem törődött velem meg a gyerekekkel. Elszökött. Fölcsapott katonának, zsoldért. Itt kezdődött minden nyomorúságunk. Életünk elején megvásárolták az uramat, mint valami jószágot. Nem, ide ne jöjjenek most! Kínálhatnak, amit akarnak. Azt mondom, nem.

És így készült föl ébren és álmában a kísértésre.

Pedig mégis jó lenne végre kiszabadulni... Visszamehetne Heumadenbe, a szőlőhegyekbe, és levelet kapna Hanstól Linzből, és felolvasnák neki.

Most már nem volt olyan biztos abban, mit válaszolna a kísértőnek. Fázott. Éhes volt. A bilincsek törték. A kemény deszkafekvőhelytől fájt minden csontja. És olyan szörnyű bűz volt itt.

Még egyszer mindent aprólékosan végig kell gondolnia. Mit is kell mondania, ha a kísértő megjelenik?

Mert akkor semmi körülmények között sem szabad elhangzania egy ha-nak vagy de-nek.

Huszonnyolcadik fejezet

1620 szeptember huszonötödikén késő este ért Kepler Leonbergbe. Öccsétől, az önöntő Christophtól tudta meg, hogy anyjukat nem Leonbergben tartják fogva.

- Miért? Hol van? - Rémület borzongatta Keplert. Későn érkezett volna?

- Mindnyájunknak jobb, ha ott ül Güglingenben.

- Jobb?

- Azt hiszed, Johannes, olyan kellemes, ha ujjal mutogatnak az emberre az utcán, ha azt suttogják a háta mögött: ennek az anyja ül a tolvaj-toronyban? Te persze, te szépen kívül vagy mindenben. Messze vagy. Császári matematikus vagy a császári udvarnál. Én gürcöltem, becsületes mesterséget tanultam. Én nem csillagnézésből élek. Én műhelyt rendeztem be magamnak, a két kezemmel. Megházasodtam. És nem is rosszul. Tisztelnek a városban. Én...

- Vagy úgy!... Már kiképző vagy?

- Isten segedelmével és a herceg jóváhagyásával, igen. Már jó ideje. Nem akarsz nálunk maradni éjszakára, Johannes? A feleségem ágyat bont.

Kepler megköszönte, és ellovagolt. Vissza Stuttgartba. A kapukat már zárva találta. Így hát tovább ment észak felé, Güglingen irányában, egész éjszaka. És némileg megnyugtatta a gondolat: már pitymallatra ott leszek, legalább nem múlt el az éjszaka meddőn.

Nehéz volt a sötétben az utat meglegnie, hiába ismerte. Néha lovasokkal találkozott, zsoldosok lehettek. Senki sem szólította meg. És ő sem kérdezte, vajon jó úton halad-e; nyíltan bevallotta magának, attól fél, hogy válasz helyett kést kap a hátába. Senki sem tudhatta teljes bizonyossággal, hogy Württemberg semlegessége éjszaka, Stuttgart és Güglingen közt, egy félreeső úton is érvényes-e.

Könnyelműség volt így belelovagolni az éjszakába, és visszautasítani az öccse fedele alatt felajánlott szállást. De nem bírta volna elviselni.

Hajnali szürkületkor tehenek, ökrök kerültek az útjába.

- Adjon isten - mondta a pásztor.

Kepler leszállt a lováról, rövid pihenőre leült a legelő melletti árokpartra. Már nem gyötörte annyira a félelem, mint az éjszakai sötétben. Útitarisznyájából kenyeret vett elő, a pásztornak is adott egy darabot, és megkönnyebbülten attól, hogy megvirradt, vidáman mondta:

- Úgy látszik, az idén jól áll a württembergi hármás. Szépek a szőlők, a szarvasok, az ökrök...

A pásztor evett, fürkészve nézte az idegent, tömören válaszolt:

- Az aranyökrök is gyarapszik.

Kepler megértette.

- A Bibliában borjú áll.

A tehénpásztor - szikkadt, redős arcú, érdes kezű, okos szemű ember, nem idősebb Keplernél - elmosolyodott, de a hangja nem lendült együtt ezzel a mosollyal.

- Württembergben ökrök vannak. - És még tette: - Zsíros, kövér ökrök.

Órákig tartott, míg a güglingeni várnagyi hivatalban megszerezte az engedélyt, hogy anyjával beszélhessen. Odalent, a tolvaj-torony alján két morcos őr kinyitotta a börtönt. S most itt guggolt előtte az anyja. Megbilincselve és a falhoz láncolva. Hideg és nyirkos volt a cella. Dohos rothadás és szenny szaga érzett.

Amikor a szolgák visszahúzódtak, Kepler tétován beszélni kezdett. Megrémült, mennyire megöregedett az anyja, lesoványodott, ősz haja kócos. És Kepler az üdvözlő szavak után ezt mondta:

- Nem tudom, megmenthetlek-e... így, ahogy vagyok.

- Hogy érted azt, hogy ahogy vagy?

Kepler nem tudta biztosan, nem hallgatóznak-e. Óvatosan kell összeraknia szavait.

- Én nem sokat számítok, anyám.

- Ó, te - mondta az öregasszony gyöngéden, büszkén -, nekem persze csak a régi Hänsle vagy... de odakint, mások közt olyan nagy... - Majd szégyenlősen hozzátette: - Császári matematikus.

- Mégis kevés. Ki áll mögöttem?

- Urunk és császáruk, nem? Ha kell.

- Én... nem vagyok a régi hiten - szólt Kepler habozva.

- Ah... vagy úgy. - Az anya megértette. És nagy biztonsága, ami a császárhoz vetett bizalomra épült, szertefoszlott.

- De lehetne másképp is - vélte Johannes halkán.

- Hogyan? - kérdezte az öregasszony bizalmatlanul. Hänsle hangjából habozást és kellenetlenséget érzett ki. De most a felelete másként csengett, határozottabban és elszántabban:

- Éretted, anyám, megteszem.

- Mit, az istenért, mit?

- Visszatérek.

Nézte az elkínzott arcot. És látván rajta a szenvedés nyomait, nem esett nehezére megismételni:

- Vissza.

- Nem értelek, Hänsle.

- Igen, ez lenne az útja - erősítette önmagát is. - Akkor lenne tekintélyem. Akkor lenne súlya a szavamnak.

Az anyja még mindig nem értette, s elvesztette türelmét.

- Hans, ne beszélj öreg anyáddal félszavakban. Melyik útra gondolsz?

- Amelyik a régi ölbe vezet. Vissza. - Ünnepelesen hangzott és eltökélten és fenyegetően, de ugyanakkor szomorúan is.

Most megértette. Hát a saját fia, az ő drága Hansja a kísértő? És olyan gyűlölettel mondta, ahogy Johannes még sohasem hallotta beszélni:

- Nem! Soha!

- Anyám...

- Nem, mondom. Soha.

- Tudom, hogy akkor kiszabadíthatnálak. Nyomban.

- Igen, ha azt mondanád nekik, hogy az egész életed... tévedés volt. Amit tanítottál, amit írtál, mind hamis. Erre várnak csak. Hogy minden hamis volt.

- Kiszabadíthatnálak - ismételte megrögzötten a fia.

Az anya felkészült a kísértő látogatására. Most, amikor rádöbbsz, hogy saját fia az, úgy válaszolt neki, ahogy egy másiknak válaszolt volna, mélységes eltökéltséggel.

- Megbánnám, hogy szültelek. Nem szeretnék többé. Nem, azt nem, szeretnék, de büszke már nem lennék rád. - És egészen halkán, majdnem suttogva tette hozzá: - Az árulóra.

Johannes felnyögött. Nyomasztó élmény tolakodott emlékezetébe. Rothenburg. Az Utolsó vacsora. És középen én. Maga elé mormolta, érthetetlenül:

- Így vagy úgy. Áruló.

Az anya éles hallása mégis fölfogta:

- Úgy érted, vagy az anyád, vagy a tanításod, ugye?

Szomorúan, fáradtan felelte Kepler:

- Nem a tanításomat értem. Az életemet. Most nem a kísértő állt előtte, hanem az ő kicsi Hänsleje, akit értelmesen kell meggyőznie:

- Ide figyelj. A te megszülése nagyon nehéz volt. Semmilyen szer nem használt. A bába is tanácstalan volt, azt sem tudta, mihez fogjon. Meg akarta velem osztani a felelősséget, amíg még eszméletnél voltam. Azért hát megmondta, hogy ez a szülés lehet, hogy halált hoz. Nem életet. Ha Isten is úgy akarja, lehet, hogy rajta, a bábán múlik majd, melyiket engedje át a halálnak. Az anyát vagy a gyermeket. Én döntsek.

- És döntöttél?

- Döntöttem. - Mindössze ennyit felelt az anya.

- Mért mondtad el ezt most nekem?

- Mert ugyanilyen kérdést tettél fel te is. És mert most is ugyanúgy válaszolok, mint akkor.

- Igazán életről vagy halálról volt szó?

- Arról, Hans.

- És te tudtad?

- Tudtam. És azt mondtam, a gyerek éljen.

- Ez... Isten ellen való. Öngyilkosság.

- Nem, Hänsle, ezt meg kell tanulnod. Az élet mellett dönteni.

- Élet... és ugyanakkor halál. Így nem bújhatok ki, anyám. Nem szabad ilyen könnyűvé tenned számomra. Kell más kiútnak is lennie. Mindkettőnk számára. Egy harmadik útnak.

- Ha csak kettő között választhatsz, Hans, nem találhatsz harmadikat.

Kepler följajdult.

- Nem áldozhatlak fel!

- Meg kell tenned, ha én akarom.

- Anyám, nem élem túl, ha téged megölnék. Mindennap azt kellene magamnak mondanom: az én vétkem, mert nem akadályoztam meg. Félek ettől. Lehet, hogy gyáva vagyok.

- És azt kibírnád, Hans, ha mindennap azt kellene magadnak mondanod: tudtam, hogy mi az igazság, de elhallgattam? És másokat is boldogtalanná tettem a hallgatásommal, mert tudatlanságban hagytam őket?

- Honnét tudsz ennyi mindent? Olyan okos vagy... És mégsem tudsz megvédeni.

- Megvédeni? Kivel szemben?

- Magammal szemben.

Bejött az ör, és figyelmeztette Keplert, hogy épp eleget fecsegett már az anyjával. Rendbontás, ha még marad. Erre Johannes nem tudott mit felelni.

- Isten veled, Hänsle - mondta az anya.

Johannes még egyszer visszafordult, odalépett hozzá, könyörgő hangon szólt:

- Anyám, mondd azt, hogy a viszontlátásra.

Az anya fájdalmasan mosolygott, megláncolt kezét megpróbálta kinyújtani feléje:

- Isten óvjon, Johannes.

Huszonkilencedik fejezet

Hintó robogott a hegyi úton. Fegyveres szolgák kísérete nélkül. Ez nem volt okos dolog az utastól, aki olajzöld bélésű fekete köpenyt viselt. Tudnia kellett volna, hogy egy Rajna menti, sőt még messzebb tartó utazás nem valami szórakoztató kirándulás, amióta Frigyes, a pfalzi gróf elmenekült Prágából.

De mynheer Gomperz értett ahhoz, hogy a kocsist jó szóval és jó guldenekkel meggyőzze: az Amszterdamból Bécsbe vezető úton a legjobb védelem az Egyesült Kelet-Indiai Társaság ajánlólevele. Meg a bors.

A kocsis nem látta világosan az összefüggést a menlevél, a bors és a biztonság között. Elővigyázatosságból egy pisztolyt helyezett el az ülése mellett. Egy amszterdami fegyverkovács legújabb munkáját.

A kocsis hírt vett, hogy Spinola márki nagy spanyol sereggel vonul fel a Rajnán. Segít Ferdinánd császárnak az egykori cseh király, a birodalom banditája, Frigyes pfalzi gróf száműzésében. Ez azt jelenti, hogy spanyol zsoldosokat szállítanak Pfalzba. És miközben a Mainz, Oppenheim, Gelnhausen és Wetzlar körüli falvakban a spanyol szálláscsinálók gyűjtögetnek, addig a birodalom banditája segítségére siető Mansfeld gróf szálláscsinálói a felsőpfalzi falvakat perzselik föl. A pfalzi gróf örökös tartományába Tilly igyekszik minél gyorsabban bevonulni, s gátat vetni zsoldosai fosztogatásának és gyűjtögetésének, és seregével épp a hegyi út felé vonul.

- Jézusmária! - kiáltott föl a kocsis, és megrántotta a gyeplőt. Öt, hat, hét lovas száguldott elő leshelyéről. Nem lehetett fölismerni, hogy spanyol katonák, Mansfeld vagy Tilly emberei-e. Mindegy, a pisztolynak mindenesetre több hasznát veszik, mint mynheer Gomperz borsának.

Még mielőtt azonban a katonák feltéphették volna a hintó ajtaját, Daniel, terjedelmessége ellenére, fürgén kiszállt a kocsiból. Nyugodtan és udvariasan nyújtotta oda vastag ezüst pecsétetes menlevelét a zsoldosnak, aki éppen a hintó bal hátsó kerekét készült kiütni fejszéjével. Gomperz ebből arra következtetett, hogy jól berendezkedtek már itt, és aligha az ő hintója az első szállító eszköz, amely a kezükre kerül. Dühítően halk hangon kérte:

- Előbb olvassa el. Annyit legalább tudnia kell, kinek a kocsiját töri össze.

Egyáltalán nem volt olyan biztos a dolgában, mint ahogy éreztette. Bosszantó, hogy nem tudja, kihez tartoznak ezek a lovasok. És most riadtan állapította meg, hogy a katona nem tud olvasni. Gyorsan és rábeszélő hangnemben szólt hát hozzá, valamivel hangosabban. A többi öt közrefogta őket, igazán nem volt valami bizalomkeltő külsejük. Az egyik mindjárt kiütötte a kocsis kezéből a pisztolyt.

- Kísérőlevél az Egyesült Kelet-Indiai Társaságtól, Németalföldről. Ez itt Móric orániai helytartó aláírása. Engedjenek tovább. Mennem kell.

Sajnos, nem mondhatta meg az igazat, hogy a császárhoz. Ha ezek Mansfeld emberei, akkor ez nem jó ajánlólevél.

- Hova akar menni? - kérdezte a fejszés. Gomperz szűkre húzta a szemét, gyors mérlegelés közben előretolta alsó ajkát:

- Borsot kell vinnem a gazdátoknak - mondta, megtörölve a szemét, amely mindig könnyezni kezdett, ha hirtelen fény érte, s a másik öt zsoldoshoz fordult: - Ha nem érek oda idejében, holnap már nem lesz ennivalótok.

A fejszés ebből egy szót sem értett. Ez az ember itt, fekete, olajzölddel bélelt köpenyében, olyan komolyan fest és mégis olyan badarságokat beszél. Mérges lett, és egyben kíváncsi.

Gomperz észrevette, és egyenesen hozzá intézte szavait:

- Élhet valaki bors nélkül? Pusztán sóval még a ti élelmezőtök sem tudja a kövér sonkát bepácolni. Ahhoz föltétlenül bors is kell.

- Hol a borsod? - A zsoldosok már régen látták, hogy a hintó nem visz semmi értékes holmit. Gomperz eléjük tartotta a menlevelet.

- A bors nagy hajókon jön, hiszen ezt neked is tudnod kell, te németalföldi vagy - mutatott Gomperz a fejszés emberre. - Hallom a beszédedről. Nijmegeni vagy, ugye?

- Nem, nem egészen uram. Arnhem-i vagyok - felelte a katona buzgón; hízelgett neki, hogy ez az úr valamennyiök közül őt tüntette ki figyelmével.

Daniel megkönnyebbülten mosolygott. Sikerült a csoportból egyet megnyernie, egyszerűen azzal, hogy a szülőföldjére emlékeztette. Mindig erősen figyelt, milyen tájszólással beszélnek körülötte. Szerencséjére most is megközelítően eltalálta.

Azonkívül igazat is mondott, azt állítva, hogy a gazdájuknak borsot kell vinnie. Ő közvetítette a szállítmányokat Ferdinánd császárnak, Frigyesnek, a pfalzi grófnak, Tillynek, Mansfeld grófnak, kis és nagy hadvezéreknek és hercegeknek.

Így hát alapján véve mindegy, kinek a zsoldosai ezek.

Az Egyesült Kelet-Indiai Társaság politikája az volt, hogy szállításain keresztül mindenkinek biztosítsa a kenyérét.

- Magának is Németalföldön van a hazája? - kérdezte a fejszés. - A bátyám patkoló kovács a helytartó udvarában. Mi újság ott?

- Azon fáradozunk, hogy a béke fennmaradjon a hazámban.

- Mit csinál az Olden Barneveldt? Annak vannak a legszebb lovai, mondja mindig a bátyám.

- Az bizony meghalt. Túlságosan tisztességes volt a mai időkhez. Jó ember volt. Nekem barátom. A helytartónak nincs könnyű dolga. Ha meg akarja őrizni az ország békéjét, néha kegyetlennek is kell lennie. Ezt eleinte nem értettem egészen. De inkább egy ártatlanul kivégzett, mint egy romba dőlt haza.

A fejszés ember nagyvonalú, úri mozdulattal mondta a társainak:

- Engedjétek útjára az urat. Földim.

Harmincadik fejezet

1621 január. A güglingeni bíróság tárgyalóterme. A bírói asztal fölött, a falon V. Károly császár arcképe. A főbenjáró ügyekben egyedül érvényes törvénykezési rend megalkotójáé. Szép és barátságos, emberszeretetet sugárzó, lovagias, sajnos kissé elhízott arc. A hosszanti falon, a bírói asztaltól balra, széles, barna fakeretben Ferdinánd urunk és császáruk arcképe. Ezzel a kerettel már elég baj volt az utóbbi időben. Alighogy kivették belőle Istenben boldogult Rudolf képét és kezdtek hozzászokni Mátyáshoz, csekély hét év múlva ezt is fel kellett cserélni. Adja Isten, hogy Ferdinánd, urunk és császáruk tovább tekinthessen le a güglingeni törvénykezés eseményeire, mint elődei. Ez többek közt a községi kasszának is javára szolgálna. Áldott legyen azért a megboldogult Károly, a legfelségesebb, leghatalmasabb és felülmúlhatatlan császár. Bár örökké tartana az ő törvénykezési rendje, hogy legalább ez az egy kép érintetlenül maradjon.

Kegyelmes uralkodónk, János Frigyes herceg úr, Isten dicsőségére szintén itt lóg, barna rámában, a császárral átellenben; bárcsak eszébe ne jutna az immár majd száz esztendő törvénykezési rendünket megbolygatni, ő is éppoly barátságosan, olyan férfias szépen tekint le, szinte földöntúli vidámsággal, s éppoly kellemesen hat a falon, mint a régi császár. Az ember nyugodt lehet, hogy ezek a képek nem okoznak zavart.

Bejöttek a tanúk, a törvényszolga megmutatta helyüket a padon. Lutherus Einhorn mellé az 1618 májusi tanúkihallgatás leonbergi ülnökei, Ludwig Bilfinger és Hans Josenhans ült le. Werner Feucht, az írnok is helyet foglalt. S az egyetlen nő, az idős szíjjártóné, Severin Stahl, vasárnapi öltözetben.

Kissé oldalvást tőlük gyűltek össze a güglingeniek, hét városi szolga, Martin Frankh és az ifjú Stoffel Frankh, a fogoly örei és Jakob Biedermann polgár.

A magas bíróság megjelenésére vártak.

A folyosóról hangos szóváltás hallatszott be a tárgyalóterembe.

- Még a stuttgarti főtanácsnál sem ismerik a törvényt.

- Úgy érti, hogy nem tartják be?

- Az is előfordul, de én úgy értem, ahogy mondom. Manapság ostobaságból és kényelemből teljesen meggondolatlanul ítélnének. Kérem, elmondok önnek egy minapi stuttgarti esetet. Egy embert, egy cserzővargát feljelentett egy írnok a hercegi udvarnál, istenkáromlás miatt. A bíró kezében, aki a stuttgarti főtanácshoz tartozik, és a tübingeni jogi fakultást végezte, minden együtt volt. Kimerítő tanúvallomások, indokolt feljelentés, a gyanút a tanúk egybehangzóan megerősítették, a bizonyíték adva volt. Csak a cserzővarga vallomása hiányzott. Ennek ellenére - hiszen a vallomást majd a kínzással úgy is kicsikarják - az ítélet már készen volt, a 106. törvénycikk alapján: Aki Isten mindenhatóságát gyalázza, testével és életével bűnhődjék. Nos, én kinyomoztam, hogy az írnok miért akarta eltenni láb alól a cserzővargát. Féltékenységből. Azt is bebizonyítottam, hogy a tímár istenfélő ember hírében áll. Ennek ellenére nem tudtam ellensúlyozni az egybehangzó tanúvallomásokat. A cserzővarga elveszettnek látszott.

Már csak egyben reménykedhettem, a bíró ostobaságában és tudatlanságában. Azt mondtam a tárgyaláson: Ha a bíróság be tudja bizonyítani, hogy a 106. törvénycikken kívül a 205. törvénycikk is kimerítettett, a vádlott bűnössége vitán felül áll. A bíró azt hitte, letettem a fegyvert, bólintott, és azonnal válaszolt: Magától értetődően a bíróság erre a cikkelyre is bőséges bizonyítékkal szolgálhat. Eközben észrevétlenül belelapozott a törvénykönyvbe, mert a cikkelyről, miként sejtettem, fogalma sem volt. De a feljelentő, akinek hercegi hivatalnok lévén, ismernie kellett a törvényt, akaratlanul is azonnal reagált, mégpedig hangosan és érthetően: No, csak ez hiányzott. Még a bíróban sem bízhat az ember. Köszönöm, ezt akartam hallani, mondtam én. Így csúszott el a saját közbeszólásán. A 205. cikkely ugyanis kimondja: A bírónak tilos a feljelentőtől külön díjazást követelnie.

Einhorn bosszúsan felállt, hogy utánanézzon, ki az, aki odakint olyan jót nevet ezen a történeten. És ott látta a közismert és ellenségei körében hírhedt ügyvédet, a stuttgarti Rueffet. A württembergi hercegségben sok sikeres pere volt már. Túlságosan sikeres perek. Ravasz fickó, sajnos máig sem sikerült senkinek kifürkésznie, hogy valójában melyik oldalon áll. Köztudomású volt, hogy főleg dúsgazdag kereskedők ügyeit vállalja el, s ezekkel jól megfizeteti magát. De éppenúgy azt is tudták róla, hogy a bajbajutott koldusszegény éhenkórászoknak is szívesen segít anélkül, hogy akár egy lyukas pfenniget is kérne.

Lehet, hogy egész ügyvédi tevékenysége rejtett tiltakozás a hatóságok ellen? Ó, azt talán mégsem, ilyesmi nem létezik. És főképp nem az áldott württembergi tartományban. De szabad ennek a Rueffnek így kipellengéreznie a törvénykezést? És ki az, aki vele nevetett?

Kepler, persze, éppen Johannes Kepler, aki erre az igazságszolgáltatási napra újra eljött.

A két férfi visszament a tárgyalóterembe, ügyet sem vetve a hallgatózó Lutherus Einhornra. Rueff így szólt Keplerhez:

- Én is nevetnék, ha a bolond nem az én gyerekeim volna, szokta mondani az anyám.
- Azt mondja: bolond. Nagyon elnéző.
- Földijeim. Szerencsétlenségemre, szeretem őket.
- Mindet? - kérdezte Kepler.
- No nem - hangzott a heves válasz. - Az ellenségnek a pofájába egyet. Bocsásson meg az erős kifejezésért, de nem mondhatok mást.

Einhorn nem minden irigység nélkül szemlélte a jónövésű, jól táplált ügyvédet, aki most is a legutolsó divat szerint öltözött. Olyasfajta feltűnéstkeltően bő, buggyos nadrágot viselt, amelyet állítólag Solms gróf hord Prágában. Persze, Rueff megengedheti magának, hogy ilyen fényűző selyemholmikat vásároljon.

A bírói emelvénytől jobbra eső ajtó kinyílt, s bevonult a bíró és a nyolc esküdt, talárban. Fölsorakoztak az asztalnál. Középen elsőnek a bíró ült le, előtte Károly császár törvénykönyve. Majdnem kerek, szinte ráncatlan, húsos, simára borotvált arca zsírosan fénylett, mert hajlamos volt az izzadásra. Ez ellen úgy próbált védekezni, hogy folytonosan törölgette magát a zsebkendőjével. És ahogyan ezt csinálta, igen alaposan, le, egész a nyakfodráig, ez olyan megnyugtatóan hatott, olyan lelkiismeretesen, olyan megbízhatóan. Nyilván ilyen alaposan csinál mindent ez a kedélyes, korosodó úr. A feleségét kötelességtudóan szereti, szem előtt tartván Luther szavait, hogy a túl sok és a túl kevés egyaránt egészségtelen. Gyermekeit istenfélelemben neveli. A törvényt becsületesen, betű szerinti értelmében alkalmazza. Bírói hivatalához mérten elég bölcs. Az aktákban lapozgatott, és föl sem nézett, amikor az esküdteknek feltette a kérdést:

- Felkészült a bíróság a főbenjáró bűn tárgyalására?

Nyolcszor kapta ugyanazt a választ, külön mindegyik esküdttől:

- Bíró úr, a vérbíróság V. Károly és a Szent Birodalom előírásai szerint felkészült.

A bíró még egyszer felemelkedett, hogy elmondja az esküt. Megszokottan és ünnepélyesen esküdött meg arra, hogy egyformán törvénykezik és ítélkezik szegény és gazdag fölött, és ebben sem szeretet, sem sajnálat, sem díjazás, ajándék vagy más egyéb nem befolyásolhatja, és híven, minden gonosz szándék nélkül, legjobb képességei szerint betartja a Szent Birodalom törvénykezési rendjét. Isten úgy segítse.

Leült, és elrendelte a vádlott elővezetését.

A baloldali ajtón a bakó és két pribék bevezette az anyát. Lehorgasztott fejjel lépett be, szemét összehúzta. Nem nézett senkire. Hansra sem.

Kepler gyorsan felállt, odament a védőhöz, Rueff ügyvédhez, suttogott vele, majd visszaült.

Még mielőtt a bíró a tárgyalóasztal keskenyebbik felén helyet foglaló hercegi ügyésznek átadta volna a szót, az ügyvéd jelentkezett szólásra.

- Kérem a magas bíróságot, hogy tekintettel védencem korára és gyenge egészségi állapotára, a tárgyalás idejére oldják le bilincseit, és engedjék meg, hogy leüljön.

A bíró kérdően nézett az esküdtekre és a hercegi ügyészre:

- Hozzájárulnak, uraim?

Az esküdtek bólintottak, a hercegi ügyész közömbös arcot vágott.

- Köszönöm - mondta Rueff.

Roppant udvariasan érintkeztek egymással.

A bíró az aktacsomóból felolvasta:

- Johann Aulber güglingeni várnagy úr, hercegi ügyész vádat emel a leonbergi özvegy Katharina Kepler ellen, aki boszorkánysággal és varázslattal elkövetett bűntettei miatt áll itt a törvényszék előtt. Lesz szíves, várnagy úr, előadni a vádat, hogy a törvény szerint kiszabhasuk a fogolyra a büntetést.

- Szíveskedjék az írnokkal fölolvastatni.

Aulber élt azzal a jogával, hogy a vád előadását megtagadhatja. A bíró utasította az írnokot, olvassa fel.

„Igazak, és tanúkkal megerősítést nyertek a következő vádpontok: Először, bár Keplerné asszonynak, özvegy lévén, magányosan kellett volna élnie, éveken át ide-oda vándorolt, megfordult olyan helyeken, ahol semmi keresnivalója sem volt, de ahol a boszorkányság gyanúját keltette.”

Rueff ügyvéd ujjaival hangtalanul dobolt a térdén fekvő aktacsomón. Magában kocsis módra szitkozódott. Ez a csavaros 25-ös cikkely hét pontja közül az első, amely módot ad arra, hogy valakit minden különösebb ok nélkül kényszerítse vonassanak. A második pont így hangzik: vajon a szóbanforgó személy fölkeresett-e büntetettre gyanús, veszélyes helyeket. És majd végigböngészik egészen a hetedikig: ha valaki gonosztetteket végett megszökik. Mert a vádlott utazását Linzbe, a fiához, természetesen szökésnek fogják minősíteni.

De ő, Rueff ügyvéd, ugyanennek a cikkelynek a negyedik pontjával veri vissza őket: vajon a gyanúsított személy olyan embereknél lakott-e vagy olyanokkal érintkezett-e, akik hasonló gonosztetteket űznek. Hiszen önök ezzel meg akarnak vádolni egy evangélikus-lutheránus papot, a heumadeni lelkészt és a hercegi milícia kiképző őrmesterét. Vagy netán közvetve magát a császárt gyanúsítják boszorkánymesterséggel, minthogy ő gyakran beszélgetett Keplerrel és ugyanakkor az anya családi közösségben élt fiával?

No de Rueff jól tudja, hogy nem lehet ilyen egyszerűen kifogni rajtuk. Ezek nem értik meg az ő finom iróniáját. Nyomorult dolog, hogy egy keservesen komoly ügyben keserves komolyan kell viselkedni. Én is nevetnék, ha a bolond nem az én gyermekem volna, szokta mondani az anyám.

„Második vádpont: az is igaz, hogy nagyon sokan nem szívesen látták házukban a vádlottat, és fölszólították, ne legyen tovább terhükre.”

A bíró a fölolvadás alatt egyre az aktacsomóban lapozgatott. Huszonhárom vádpont. Ez jó ideig eltart majd. Utána mindjárt szünetet rendelék el. Mondjuk, négy negyedórát. Az embernek ennie is kell. A bírónak fontos tudnia, mikor illik szünetet közbeiktatnia.

De még ennél is fontosabb, hogy pontos értesülései legyenek arról, kik azok a személyek, akiket belekeverték a perbe. Senki sem mondhatja, hogy ő az ítéletét a legcsekélyebb mértékben is ettől teszi függővé, hiszen mi, ugyebár, a kiváló württembergi bíróság vagyunk, és Károly császár törvénykezési eljárásának szabályaihoz tartjuk magunkat. Mindenesetre azonban tudnunk kell: Kepler mögött ott állhat Ferdinánd császár. Előfordulhat, hogy ha ő, a bíró, elítéli az özvegy Keplernét, a császár... nos, legalábbis bosszúsan megkérdezi a herceget, miért engedte, hogy ez megtörténjék. Ebben az esetben a herceg a stuttgarti főtanácsot hibáztatja. A főtanács pedig őt, a bírót, elküldheti egy Stuttgarttól messze eső faluba, írnoknak. Akkor aztán nézheti, honnét vegyen naponta új, finom, hús selyemzsebkendőt.

De ha nem ítéli el özvegy Keplernét - hiszen ő úgy tudja, a herceg egyáltalán nem túlságosan kedveli Keplert, különben már régen az udvarába hívatta volna -, akkor lehetséges, hogy neki, a bírónak, megint csak valamelyik faluban kell kikötnie.

No jó, nem kerülünk falura, ennél több sütnivalónk van. Annál jobban ismerjük a törvénykezés rendszabályait. Ha az asszony vall, akkor itt sem a császár, sem a herceg nem segíthet. Tehát nincs is szükség másra, mint az önkéntes vallomásra. Az ember ne nehezítse meg magának a dolgokat, elég nehezek azok amúgy is. Tehát előítélettől mentesen fogunk igazságot szolgáltatni.

„Harmadik vádpont: igaz az is, hogy a fogoly részben a saját házában, részben más helyeken italok beadásával, érintéssel és egyebekkel ártalmára volt bizonyos személyeknek, akik ennek következtében meghaltak vagy még ma is, szemünk láttára, kínlódnak.”

A hercegi ügyész, Aulber várnagy az ujjai hegyét nézegette, s azt gondolta, hogy ez az egész ügy rendkívül kellemetlen. Pusztán azért, mert ennek az öregasszonynak véletlenül van egy fia, és az véletlenül császári matematikus, körülményesebben járnak el a dolgában, mint Württemberg valamennyi boszorkányával együttvéve. Holott az ügy egészen sima és szép. Pontosan illik rá a 44. cikkely, a varázslás megállapításához elégséges vádról: „Ha valaki arra vállalkozik, hogy másokat varázslatra tanít vagy megrontással fenyeget” ésatöbbi ésatöbbi, ez épp elég okot ad a kínvallatásra. Úgy van, itt csak a tortúra segít, és a vallomás után jöhet a máglya. Nem kell ezt a Johannes Keplert olyan elbizakodottá tenni. Mégis kellemetlen egy ügy, mert az ember nem tudhatja, mi lesz a véleménye a stuttgarti hercegnek.

„Negyedik vádpont: Igaz, hogy Reinboldné asszony italt fogadott el a vádlottól, aminek kövekeztében szörnyű testi fájdalmakat és sok költséget szenvedett. Ötödször: igaz, hogy a letartóztatott maga is sajnálkozva bevallotta, hogy felcserélte a kannákat. Reinboldné asszony a téves edényből ivott. Hatodszor: igaz, hogy Benedikt Beittelspacher tanítót is megittatta, és Bastian Meyer háziasszonyát is itallal kínálta...”

Az anya magába roskadva ült, aprón és véznán, a vádlottak padján. Időnként köhögött, ilyenkor fájó oldalához szorította a kezét. Igen, milyen nagy örömmel futott akkor Beittelspacher tanítóhoz, Hans írt Linzből, kérte, olvasná fel a levelet. Amióta Margarethe lánya férjhez ment Binderhez, a paphoz, és Heumadenbe költözött, a tanítóval egyezett meg a fölolvadásra. És természetesen nem maradhatott adós a hálával. Viszonzásul vitt neki a csipkebogyópálinkájából. Mit is írt Hans akkor? Hans... És büszkeség áradt szét meggyötört szívében. Eljött. Itt van, egy paddal mögöttem, és tanúságot tesz mellettem, és meg fog védeni, nem pedig elárulni, mint mások, mint mindenki. A gondolatok a maguk útját követték. A fölolvassott mondatokból csak töredékeket hallott:

„Beittelspachert az ital elfogyasztása után nagy fájdalmak lepték meg, elvesztette férfiasságát, és megbénult. Meyer háziasszonya meghalt. Hetedszer: igaz, hogy Heinrich Kepler, a vádlott második fia azt mondta róla, hogy nem olyan, mint a többi asszony, hanem az ördög megszállottja.”

Az anya a fejét csóválta. Heinrich ezt nem így értette, csak persze ti ezt nem tudjátok. Hiszen beteg volt a feje. Hogy lehet hát gonosz szavait komolyan venni?

„Nyolcadszor: igaz, hogy Oswald Zahnennek kimúlt egy borja, és Keplerné asszony gyanúsítható a borjú megrontásával, mert elment az istálló előtt. Kilencedszer: Michel Stahl tehene éjjel tizenegy órakor furcsán viselkedett, dühöngeni kezdett. Keplerné asszony gyanúsítható mint szomszéd. Tizedszer: a fogoly Bastian Meyer leánykáját, Barbarát bűbájosságra akarta tanítani. Azt mondta neki, nincs pokol sem mennyország, hanem ha valaki meghal, mindennek vége. És azt mondta, hogy amikor a boszorkányok és varázslók összejönnek, a legszebb szeretőik vannak, és a legfinomabb enni- és innivalóik, és olyan gyönyört élnek át, amit nem lehet szavakkal elmondani és magasztalni. Tizenegyedszer: a fogoly Ziegler feleségét, amikor gyermekágyban feküdt, egyik combján megérintette. Zieglerné asszony még ma is betege ennek. Tizenkettedszer: a leonbergi borbély segédje, aki Keplerné asszonyt köpölyözte, italt kapott tőle. Ha nem hánytta volna ki, bizonyára megrontotta volna. Tizenharmadszor: Stoffel Frick, a mészáros heves fájdalmat érzett a combjában abban a pillanatban, amikor Keplerné asszony elhaladt mészárszéke előtt. Tizenegyedszer: a megboldogult Jörg Baltzernek a letartóztatott levont egy fuvart, ezért annak megdőglött egy disznaja. Tizenötödször: a letartóztatott a gebersheimi pap lányának a bal lábára ütött, és az képtelen volt továbbmenni. Tizenhatodszor: a letartóztatott Daniel Schmidt szabónak egyik, de lehet, hogy mindkét gyermekét ráolvasással megölte. Tizenhetedszer: a letartóztatott az eltingeni sírásótól az apja fejét követelte.”

Nekem szánta a koponyát, mondta magában Kepler, ivóedényt akart belőle csináltatni, miként régi történetek tudósairól hallotta. Most itt ül a güglingeni tárgyalóteremben, s oly fájdalmasan magányosnak és elveszettnek érzi magát. És egyáltalán nem elég erősnek arra, hogy ellenségeivel megküzdjön. A legnehezebb matematikai bizonyítékokkal, a legáttekinthetlenebb számításokkal meg tudott birkózni. De itt kiszolgáltatottnak, gyámoltalannak érzi magát. Tehetetlennek.

Pedig két császár is „kedves barátomnak”, „drága tanácsadómnak” szólította. Most mindegyik elérhetetlen. A Társaság befolyásos emberei fáradoztak azon, hogy megnyerjék. Ám ebben a

pillanatban az sem használna, ha visszatérne régi vallásához. Most csak a vád számít, és azt olyan emberek képviselik és adják elő, akik ítéletüket szűkagyúan és talán rosszindulatúan már előre megfogalmazták, és abból nem engednek.

Sikerül-e majd ezeket az embereket meggyőznie arról, hogy a vád egyetlen pontjában sincs varázslatról szó, nem is lehet, mert valamennyi esetében kimutatható a természetes ok? Nem hagyják majd meggyőzni magukat. Talán képtelenek is rá, mert ezekben hisznek, ezekben az esztelenségekben. És ez a hit az egész életükben gyökerezik. Kívánhatja-e az ember tőlük, hogy saját életük gyökereit kitépják?

Úristen, mit csináljak. Elmondhatom-e nekik most és itt, amit mindeddig csak titokban merészelttem gondolni: hogy sem varázslat, sem boszorkány nincs, hogy mindent vissza lehet vezetni valamilyen természetes okra? De elébük tárhatom-e titkos gondolataimat, amikor belőlem magamból is hiányzik a végső bizonyosság az Isten és az ember, s az ördög és az ember összefüggéséről?

Ha azt mondom, nincs ördög, amely az emberbe költözik és kegyetlenül gyötri, ezzel egyben azt is mondom, hogy nincs Isten, aki hat az emberben.

Ám én hiszek Istenben, mennynek és földnek egyedülvaló teremtményében. És minden munkám, minden tudományom nem egyéb, mint Isten dicsőítése; és hogy megmutathassam az embereknek, milyen végtelen és megfoghatatlan ő, elsorolom nekik mindazt, ami megfogható és véges. És ennek a nagy számadásnak csak egy valami szab határt: az emberi értelem. De ki merészel határt szabni az emberi értelemnek?

ÉN, én nyomorult, én szerencsétlen számember, már az első kérdésen, amelyet ma föltesznek nekem, hajótörést szenvedek:

Boszorkány az anyád?

Nos, beszélj. És vallj. Miben hiszel?

Istenben és az ördögben?

Vagy semmiben?

Semmiben, csak saját hiúságodban? Nem, ez nem történhet meg. Ennyire nem férközhetek hozzám. Erről nem adok nektek magyarázatot. Ez elé a bíróság elé és ti elétek nem hurcolom az én istenemet. Gyenge alkatú vagyok. Még a hüvelykszorítót, a kínvallatás legalsó fokát sem tudnám elviselni. És a hangom nem hat messzire. Túlkibálnátok engem. Tudom. De mert a várnagyi és bírói hatalom a tiétek, ez még nem jelenti azt, hogy a tisztább igazság is a ti oldalatokon van.

Ha megkérdeitek, miben, én az életben hiszek. És ezt az életet foggal és körömmel védem. A nyers erőszakkal szembeszegezem az értelmet.

Anyám, melletted vagyok. Isten segítsen minket.

Az írnok a vádiratnak éppen a tizenkilencedik pontját olvasta: „...a letartóztatott Jörg Haller lányának karjára ütött...”

„Huszedik vádpont: ugyancsak igaz, hogy özvegy Keplerné Lutherus Einhorn alvárnagynak Leonbergben egy ezüst serleget ajánlott fel, ha ügyét nem jelenti a stuttgarti hercegi hivatalnak.”

Lutherus Einhorn lehunyt szemmel figyelt. Ezt most elintézte. Ez lesz a hetedik boszorkány, akit leonbergi hivatalviselése alatt máglyára juttat. Ha az öregasszony elég, kialszik a szégyen is, amely őt férfiúi mivoltában érte, amikor megtagadta tőle a lánya kezét. Akkor kvittek

leszünk, Frau Katharina Kepler. Akkor Isten elégtételt adott nekem. A ház és a föld a szőlővel többet ér, mint amennyit a per költsége kitesz. És a feleségem sem mondhatja rám többé, hogy lusta vagyok és élehetetlen. Szép lakást fogok magamnak berendezni. Nagy házat. És olyan nadrágot rendelék magamnak a stuttgarti udvari szabónál, amelyet az ügyvéd hord!

„Huszonegyedik vádpont: megszökött Heumadenbe. Huszonkettő: megszökött Linzbe. És az utolsó vádpont: elbújt, egy ládába záratta magát, amikor a stuttgarti várnagy le akarta tartóztatni a heumadeni pap házában.”

A bíró összecsapta az aktacsomót. Szemmel látható megkönnyebbüléssel törölte megizzadt kezét selyemkendőjébe. A hercegi ügyész jelentkezett szólásra.

- Indítványozom, hogy Beittelspacher tanú az ebédszünet előtt hallgattassák ki. Beteg, erre tekintettel kell lennünk.

A bíró bosszús és kérdő pillantással fordult az esküdtekhez. Azok habozva bólintottak.

Behozták tehát Beittelspacher tanítót. Két törvényszolga vitte a béna embert. A bíró intésére letették a padlóra, a bírói asztal elé.

A béna Isten irgalmáért esdekelt. Az esküdtek, a bíró és a tanúk érezték, hogy forró részvét éled bennük. A leonbergi szíjjártóné hangosan felzokogott. A tanító megérezte, hogy a tárgyalóterem figyelmének központjába került, és önkéntelenül aszerint viselkedett. Testével oldalra hengeredett, hogy lássa Keplernét a vádlottak padján.

- Itt ül ez a gané, ez a bűdös boszorkány, ez a...

- Kérem, ne sértse meg a bíróság tekintélyét. A szitkozódás a csatornák szennye.

- Bocsásson meg, bíró úr, de ezt az elvetemült személyt nem nevezhetem másnak. Tönkretette az életemet. Nézzen rám, kérem.

Felemelte a ráterített takarót, hogy lássák szürke kendőbe csavart, merev lábát. A szíjjártóné hangosabban zokogott. A bírósági írnok, egy lágyszívű fiatalember, a várnagysághoz vezető ranglétra legalsó fokán, a szemét törölgette. Az esküdtek is hajlottak arra, hogy részvétüket nyilvánosan bizonyítsák, de mégsem tették. Ne mondhassák róluk, hogy ők, a szent törvény hivatott védői, nem viselkednek pártatlanul.

- Takarózzék be - mondta a bíró kínos megrendüléssel. Érzékeny ember volt, ha valami visszataszítót látott, nyomban émelygés fogta el. - Most esküt kell tennie, hogy nem vall hamisan. Érti?

- Értem, bíró úr.

- Hangsúlyozottan figyelmeztetem, tanú, hogy a hamis esküt az esküvésre emelt ujj levágásával és nyelvkitépéssel büntetik, hogy a hamis tanú többé ne szólhasson, ne viselhessen hivatalt, és örök kárhozatra jusson, amiért megsértette Istennek azt a parancsát: hamis tanúbizonyyságot ne tégy. - A bíró néha a nevelő szerepében tetszelgett. Különösen szívesen tette ezt olyankor, ha ilyen tanító vagy más műveltebb ember került eléje.

Rueff ügyvéd szót kért:

- Szeretném az igen tisztelt bíró úr figyelmét fölhívni arra, hogy a nyolcadik parancsolat szó szerinti szövege ez: „Hamis tanúbizonyyságot ne tégy - felebarátaid ellen.” Súlyt helyezek arra, hogy ennek a fordulatnak a teljes jelentőségére emlékeztessenek.

- Hálás vagyok az ügyvéd úrnak a figyelmeztetésért, de föltételeztem, hogy a teremben mindenki ismeri a nyolcadik parancsolatot. Tudomásunk van a felebarátról. És ehhez tartjuk magunkat.

És Beittelspacher letette az esküt.

- Tanú, mondja el most, hogy volt azzal az itallal? - kérdezte a bíró.

- Szóval, én ott ültem a házamban, a lakószobában. Minden ajtó szorosan zárva, mert estére járt az idő. Akkor egyszerre ez a dög szajha, ez a boszorkány, úgy értem, a Keplerné, hirtelen elélem állt.

- Ön nagyon megijedt? - kérdezte a bíró.

- Természetesen, hiszen egyedül voltam otthon, és minden ajtót becsuktam. Csak egy boszorkány képes zárt ajtón át belépni.

- Mi történt azután?

- Mi történhetett volna? Mint mindig, átvettem Hans Kepler levelét, fölolvastam neki, aztán megkérdeztem, hozott-e valamit.

- Többször is volt önnél a letartóztatott?

- Volt. Amióta 1608-ban Margarethe elkotródott Heumadenbe, az öregasszony mindig hozzám hozta el Hans Kepler levelét, és én mindig becsületesen fölolvastam neki.

- Hozott néha ee... egyet-mást?

- Legszívesebben pénzt fogadtam el.

- Ahhoz semmi közöm. Úgy értem, italt?

- Néha-néha csipkebogyó-pálinkát.

- Nos, mondja tovább. Mi történt, amikor ön azon a bizonyos estén átvette tőle az italt?

- Azóta az este óta, bíró úr, ah, isten irgalmazzon nekem, napról napra gyengébbnek éreztem magam, fájdalom kúszott először a bal lábamba, aztán a jobba. Eleinte mankóval még tudtam járni. Ó, mit beszélek, járni! Botorkálni, nyomorultul botorkálni. De ma már egyáltalán nem tudok a lábamra állni. És a fájdalmak, nagy isten, a fájdalmak... nézzék - s megint visszahajtotta a takarót. - És az asszonyokkal is vége mindennek.

Ide-oda dobálta testét, öklével fenyegette az anyát.

- Ezt te tetted, boszorkány, és én legszívesebben...

A bíró rászólt a tanúra, hallgasson, ne sértse meg újból a törvényszék tekintélyét. Aztán a védőhöz fordult, van-e még kérdése.

Rueff ügyvéd felállt, miközben egy lusta pillantással ellenőrizte, hogy a hanyagul átvett talár alatt a nadrágja kellően érvényesül-e. Kérdéseit igen világosan és tárgyilagosan fogalmazta meg. Egyébként köztudomású volt róla, hogy pusztán a hangjával is sírásra tudja fakasztani az embereket: ha kihallgatás közben élesen, szinte metsző hangon beszél, vagy ha egy megátalkodotthoz atyai jóakarattal szól.

- Ön azt mondta, megijedt, mert állítólag egyedül volt azon az estén. Valóban egyedül volt?

- Nem tudom.

- Nem volt önnél Bastian Meyer háziasszonya?

- Már nem emlékszem.
- Ön azt mondta, hogy a kaput és a szobaajtót gondosan bezárta. Bereteszelte az ajtókat?
- Benne van a jegyzőkönyvben.
- Nyomban az ital után érezte a nagy fájdalmat, vagy később?
- Ezt már mondtam.
- Ha ön azon a bizonyos estén úgy érezte, hogy özvegy Keplerné asszony megrontotta, miért evett és ivott együtt vele a következő napokon?
- Ennek egyedül Isten a tudója.
- Köszönöm, ez elég. Nincs több kérdésem a tanúhoz.

A bíró a hercegi ügyészre nézett:

- További kérdések?

Az elállt a kérdezéstől. A két törvényszolga kivitte a bénát. A szíjjártóné már nem zokogott, holott a beteg a szolgák minden lépésénél hangosan feljajdult. Kénytelen volt elgondolkozni azon: lehet, hogy volt valami a tanító és Bastian Meyer háziasszonya között? És vajon nem az asszony a hibás-e abban, hogy a tanító már nem...

Sajnos, Beittelspacher feleletei nem voltak olyan meggyőzőek, mint az állapota. Lutherus Einhorn is lehangolódott. Persze, a védő arra akart kilyukadni, hogy a kései látogató, Bastian Meyer háziasszonya nem retesztelte be az ajtókat. De az asszony már halott. Kár. Vagy talán nem is, mert tán még több bárgyúságot fecsegett volna, mint ez a zavaros fejű tanító. És amellet az ügyvéd még el sem sütögette a nagyágyúit, amiket megszoktak tőle. De akárhogy is van, a béna az béna. És egy tisztességes férfi miképpen vesztheti el képességét, ha nem varázslat által? Meg kell egyszer kérdeznie Buckot, a dékánt.

Harmincegyedik fejezet

Kint az utcán, a városháza előtt már jó ideje a kíváncsiak egész tömege ácsorgott. Egyesek majdnem azóta, hogy a pribékek idekísérték az anyát. Amikor Beittelspachert meghozták egy lovaskordén, és bevitték a házba, az emberek úgy vélték, megérte. Most hát türelmesen vártak a tiszta, hideg januári napfényben, nem adódik-e még valami hasonló rendkívüli látvány. Pedig nem voltak rosszindulatúak, egészen bizonyosan nem.

De ha már egyszer akad a városukban egy boszorkány, akkor azt látni akarják. És azt is, ahogy megégetik. Ha kell, elmennek Leonbergbe is az ítéletvégrehajtás napján, hogy lássák a piactéren a máglyát. És a félmeztelen öregasszonyt a lángok között. Ehhez igazán joguk volt.

A törvényszolgák kicipelték a bénát, és ismét föltették a kordéra. A tanító látta a várakozókat, öreg és fiatal asszonyokat, aggastyánokat, gyermekeket. És ma már másodszor érezte úgy, hogy ő itt a középpont.

- Emberek! - kiáltotta, amikor a kordé fenekét maga alatt érezte, és fel tudott emelkedni. - Nézzetek rám, hogy tönkretett a boszorkány. Betegséggel vert meg!

Anna, egy tanácsúr házicselédje bátran a szekérhez lépett.

- Micsoda férfi vagy te, ha egy ilyen kicsi, gyenge öregasszonynak hatalma van rajtad?

Az asszonyok a gúnyolódás hallatára Annához csatlakoztak, nevettek, csúfolódtak. A béna túlkiabálta őket:

- Nincs egyedül. Bár még olvasni se tud, de olyan támasza van, aki tud írni, olvasni.

Anna, a cselédlány vitte a szót, fürgén, kajánul:

- Ne locsogj, béna! Ne tarts bolondnak minket. Azt hiszed, nem tudjuk, miért kell némely férfinak mankóval járnia?

A tanító fölemelte mindkét kezét:

- Én mondom nektek, esküszöm az égre, boszorkány! Nálunk Leonbergben embereket és disznókat és teheneket rontott meg titokzatos varázslattal!

Délidő volt, ragyogó, hideg januári napsütés, a levegő tiszta, s ezért Anna leányzó nem érezte éjszakai sötét titkok nyomását. Nem tudott ellenállni a csábításnak, hogy azt a zsémbes félembert ott a kordéban, csúffá tegye.

- Ha az öregasszony csakugyan boszorkány, miért ül éjjel-nappal a toronyban, megbilincselve? Miért nem repül ki seprűn, a kéményen át, a városkapuhoz?

- Mert itt kell maradnia boszorkányivadékánál, a földön!

Anna leányzó nagy szemekkel, kételkedve nézett a bénára. Beittelspacher elégtétellel vette tudomásul, hogy az emberek milyen feszülten figyelnek.

- Már mondtam, hogy nincs egyedül. Egy fiút hozott a világra, aki a napot el akarja mozdítani pályájáról. Az az ő főfő segítője!

- A napot? - kérdezte Anna megilletődve.

- Istenemre esküszöm, azt akarja!

- Az útvjáról kimozdítani?

- Úgy, ahogy mondom. Az öregasszony itt varázsol, a földön. De a fia, a boszorkányfi, már magasabbra tör!

A kocsis hozta a gebét, befogta, nem törődött az izgatott tömeggel, meglegyintette a lovat, és kihajtott a kapuboltozat alól.

Egy félkarú katona, elég rossz külsejű és nem is nagyon tiszta, aki a Masfeld-zsoldosok prágai felkelése óta nem talált állandó kvártélyt, és Csehországtól Württembergig végigkoldulta az utat, most épen maradt bal kezével megragadta Anna vállát:

- Hallja, én mondom magának, majd elmegy a kedve a nevetéstől! Én azt mondom magának, igaza van a bénának. Én katona vagyok. Én láttam mindent, amit egy ember a földön láthat. Halottakat, meggyalázottakat, megcsonkítottakat, tűzvészt, rablást, mindenfajta disznóságot. Ha akarják, hölgyeim és uraim, szívesen elmesélem mind, részletesen.

Anna lelökte a kezét a válláról.

- Hallod, magad is nagy disznó vagy!

- Mondhat, amit akar, a bénának igaza van. Sok mindent láttam, de ilyen sápadtnak és hidegnek még sohase láttam a napot.

Egy Ferenc-rendi barát állt oda az asszonyok közé:

- Azt hiszitek, kedves barátaim, van ember, aki képes a napot a pályájáról kimozdítani, s ezzel fölborítani a föld rendjét? Méghozzá ilyen jelentéktelen ember! A teremtés harmadik napja óta minden szilárdan áll, ott, ahová Isten elhelyezte.

A fölbolydult tömeg lármáját túlkiabálta a félkarú katona:

- Nicsak! Szép, hogy megint találkozunk, te senkiházi! Fel akarod izgatni az asszonyokat, vagy inkább megnyugtatni? Mint annak idején, Prágában? Persze, ha valahol baj van, onnan nem hiányozhatnak az ilyen senkiháziak! - Minden szerzetest egyformának látott, holott annak idején Prágában az egy kapucinus volt.

- Szent köntösömet gúnyolod, katona?

- A ruhát nem, te senkiházi, csak azt, ami alatta van.

A nevetés megszakadt, amikor az anyát kivezették a városházáról. Nyomban mindenki öfelé fordult, nem érdekelte őket többé a szerzetes és a katona szóváltása.

A pribékek kénytelenek voltak a tolakodó asszonyokat erőszakkal visszatartani. Mindegyik arcul akarta köpni a boszorkányt, vagy legalább belerúgni egyet. Szorosan a vádlott mögött Kepler lépkedett, egyedül. Az ügyvéd még a városházán maradt. Johannes tágranyílt szemmel, értetlenül nézte az emberek izgatott gomolyagát maga körül. Bárcsak mindez lázálom volna! Az oly takarosán öltözött, köpködő asszonyok dühtől eltorzult arca, a durván szitkozódó aggastyánok tiszteletet parancsoló ősz haja, az ordítózza követ ragadó reményteli, fiatal legénykék, a tiszteletre méltó szerzetes, aki keresztet vetett és hangosan imádkozott: „Istennek szent anyja, óvj meg bennünket a boszorkánytól, a boszorkánytól”, a félkarú katona, aki bal karját kinyújtotta, és úgy kieresztette a hangját, mintha egy egész hadseregnek üvölné a napiparancsot: „Látjátok, ő a boszorkány fia!”

Nem, nem álom. Az emberek mind nagyon is valóságosak, nagyon is elevenek. A pribékek is siettek, és örültek, amikor elérték az őrbódét; nyersen és gyorsan betuszkolták a foglyot, mire

az fölsikoltott, mert a kemény markolás fájdalmat okozott neki. Rákattant a bilincs. Johannes ott állt, és tehetetlen volt.

Az egyik szolga Keplerhez fordult:

- No, uram, most mi mentettük meg az anyja életét.

- Tudom. Isten fizesse meg.

- Ez jámborul hangzik, uram, de Isten magán keresztül akarja megcselekedni - és elébe tartotta a tenyerét.

Kepler egy krajcárt ejtett belé.

- Isten nem ilyen fukar, uram, maga megsérti őt.

Még egy krajcár hullott.

- Uram, ha jól meggondolom, tulajdonképpen az ön életét is megmentettük.

Harmadik krajcár.

- Uram, ketten vagyunk, hogy lehet a kemény pénzt bicskával kettévágni?

Négy krajcár, és ez elég. Az anya, alig hogy leült, a megerőltető úttól ájulásszerű alvásba zuhant. A kapubódé előtt az emberek kitartóan várták a boszorkány fiát.

- A levegőben tépem szét, ezzel a fél kezemmel - hengegett a katona szikrázó szemmel. - Egy, kettő, három!

Az asszonyok sikongtak az iszonyattól és gyönyörűségtől. Készen arra, hogy vele tartsanak.

- Istenemre, még megölik - szólt oda a szerzetesnek Anna leányzó. - Maga ezt tűri, jámbor barát?

- Sajnálod, gyermekem?

- Olyan szép szeme van, olyan nagy, olyan sötét. Életem végéig magam előtt látnám, ha a katona kiverné.

- A katona, gyermekem, erős és szőke. Mit törődsz azzal a nyápic, fekete hajú emberrel? Ki tudja, mit tud az ágyban?

- Nem ez a fontos, jámbor barát. Magának is egyre csak ezen jár az esze. Az a kérdés, hogy maga meg merne-e mérkőzni a katonával?

- A tömeg az ő pártján van.

- Akkor térítse a tömeget a saját pártjára, jámbor barát.

- Minek?

- Hogy egy meleg levest ehessen nálam, a gazdámék konyhájában, azzal a furcsa emberrel együtt.

- Nyugtalanítasz, gyermekem, ha egy és mást feltételezel rólam.

Ennek ellenére, nagy igyekezettel állította csatasorba ékesszólását, úgyhogy a szitkozódó asszonyok lassan elhallgattak, az aggastyánok figyelme is feléje fordult, a gyermekek köréje sereglettek, még a félkarú katona is hajlandó volt odafigyelni.

De Anna leányzó csak a különös férfit figyelte.

- Jöjjön, uram - mondta egyszerűen és határozottan, és megfogta a karját.

- Mit jelentsen ez? - kérdezte Kepler csodálkozva.

- Ebédelt már? - kérdezte válasz helyett a lány.

- Nem.

- Gondoltam - mondta Anna. - Szegény - tette hozzá -, úgy sajnálom.

És amikor Kepler még az imént történtek hatása alatt hallgatagon lépkedett mellette, a lány magyarázatképpen megjegyezte:

- Az uraság nincs itthon, azt hívhatok meg, akit akarok. Jön a szerzetes is.

Kepler szórakozottan bólintott. Az az érzés, hogy az egész csak egy furcsa, nyugtalanító álom, megint felülkerekedett benne. És olyan fáradt volt, mintha kerékbe törték volna, holott egy ujjal sem nyúltak hozzá. Aztán a délelőtti eseményei egyszer csak tovasiklottak. Itt egy ember, valaki, valahonnan, aki törődik vele. Istenem, ha még olyan valószínűtlen, mégis jó így. Megajándékozol azzal az érzéssel, hogy nem vagyok elveszve. Sem kiszolgáltatva. Senkinek. Magamnak, vigasztalan magányosságomnak sem.

A konyhában meleg volt. Heinrich, a kocsis, a tűzhelynél ült. Anna tányérokat vett elő a szekrényből. A szerzetes léptei is errefelé kopogtak. Magával hozta a félkarú katonát is.

Itt ültek hát öten a terjedelmes asztal körül, a konyhában, és szótlansul kanalazták a levest.

Azután Anna azt kérdezte a szerzetestől:

- No, kinek lett igaza? Magának, jámbor barát, vagy a katonának?

- Miben? - tudakolta a katona.

- Hát abban a nap-dologban - mondta Anna.

- Mi van a nappal? - kérdezte Heinrich, a kocsis, és a tányérját még egyszer telemerete levessel.

- Semmi - mondta a szerzetes -, nem vitatkozunk, eszünk. - És a cipó után nyúlva, jókora karéjt szelt le magának. Evett. - Egyébként - vélte - ez nem is lehet vita tárgya. Ott a Szentírás, és nincs tovább.

- Én kétkedem - mondta a katona, és lábával tapogatózva Anna lábát kereste az asztal alatt.

- Uram - fordult Anna szokott hirtelen modorában Keplerhez -, feleljen nekünk, igaz, hogy kimozdította a napot a pályájáról, vagy ki akarja mozdítani, és a földdel is akar valamit csinálni?

- Igen, uram, feleljen! - A katonának eszébe jutott a szóváltásuk, kirántotta a szerzetes kezéből a kenyérvágó kést. Anna elvette tőle.

- Katona, viselkedj tisztességesen, különben kidoblak.

- Hol van már tőlem a nap... - felelte Kepler kitérően.

- De a béna azt mondja magáról...

- Mondják, mondják. Nem akarok róla tudni. Jó ez a leves. Kínálja meg még egyszer a vendégeit, és ne törődjön a nappal.

Heinrich, a kocsis fölállt, és visszaült a tűzhelyhez.

- Mi nem vagyunk elég okosak az úrnak, azért nem akar sehogy se szóba állni velünk. Nem vagyunk neki elég finomak.

Kepler rápillantott. A tűzhely mellett ülő férfi arcából csalódást és szomorúságot és alázatot olvasott ki. És nem bírta elviselni ezt a bánatos és tudatlan arcot, és habozott, hogyan mondja el neki öt perc alatt mindazt, amire az egész életét elfecsérelte. De inkább elment, és a városházán várt, míg a délutáni tárgyalás megkezdődött.

A bíró kihallgatta a többi tanút. És kiderült, hogy valamennyien egybehangzóan ugyanazt a magyarázatot adják: nem történhetett másként, mint varázslattal. Az ügyvéd kifogásaival és kérdéseivel nem sokat törődtek.

Einhorn még egyszer előhozakodott a serleg történetével, és miközben terhelő vallomását mondta, gyúlt benne a düh az ellen, akinek segítsége megakadályozhatja a per biztos kimenetelét, a boszorkány tűzhalálát. Mire hosszú, vádbeszédnek is beillő vallomása végére ért, a felgyülemlett harag kicsordult belőle, és szavait így fejezte be:

- És még Johannes Keplernek, a nagy matematikusnak sem sikerül engem meggyőznie arról, hogy anyja az ajándékkul felajánlott ezüst serleggel csak azt akarta elérni, hogy megmeneküljön a Stuttgarnak teendő jelentéstől. Az öregasszony önmagát árulta el, és leleplezte rossz lelkiismeretét.

Josenhans tanú, leonbergi szavazóbíró csak egyetlen kérdést tett föl. De ez súlyos vád volt, és bizonyítéknak szánta:

- Ha a vádlott testében csak egyetlenegy csepp ártatlan vér akadna, akkor legalább egyszer, egyetlenegyszer elfutotta volna szemét a könny. Miért nem sír?

Az anya nem szólt.

- Válaszoljon, Keplerné asszony - sürgette a bíró.

- Olyan sokat kellett sírnom egész életemben. Már nem tudok sírni.

Mintegy bocsánatkérően kissé felemelte sovány kezét, aztán megint az ölébe ejtette, fáradtan, csüggedten:

- Nem tudok sírni - ismételte, és a bírói asztal felé nézett, megértést esdve.

A bíróság elnapolta a tárgyalást.

- Nem jutottunk előbbre - mondta Rueff ügyvéd Keplernek, amikor együtt elhagyták a városházát. - Egy lépéssel sem.

- Elveszettnek tartja anyámat?

- Ezt én nem így fogalmaznám meg, Kepler. Természetesen semmit sem adok fel. De Károly császár törvénykönyve túlságosan tág teret enged a bírói önkénynek. Vegye például a 30. cikkelyt. A félbizonyításról. A kínvallatásra való feljelentésben legalább két érvényes tanúnak kell szerepelnie, mégis, ha csak egy tanú van kéznél, akkor ez félbizonyításnak számít, és elég lehet a feljelentéshez.

- Ez azt jelenti, hogy egyetlen ember tortúrának vettethet alá egy másikat?

- Már mondtam az imént, hogy nem szabad ezt ilyen durván megfogalmazni. Csak arra akartam felhívni a figyelmét, hogy bizonyos körülmények között megtörténhet, hogy nem tudjuk minden egyes vádpont erejét ellensúlyozni. Az ön édesanyja, sajnos, egész csomó ostobaságot is követett el...

- Tudom, a serleg, és az, hogy hozzám jött. Ugye? Én azt akartam, hogy nálam is maradjon. A legnagyobb meggondolatlanság az volt tőle, hogy elment Linzből.

- Kedves Kepler, ezen már nem tudunk változtatni. A védelemben a fő súlyt a négytől tizenharcig terjedő vádpontok szétzúzására kell helyezni. A betegségi esetekre gondolok, amelyeknek létrejöttét együttesen és külön-külön az ön édesanyja bűnéül róják fel. Meg vagyok róla győződve, és erről már beszéltünk is, hogy mindezek a históriák természetes okokra vezethetők vissza. És ezt be is fogom bizonyítani. Minden egyes esetben. Ennél többet azonban semmiképpen sem tehetek.

- Ez igen sok, ügyvéd úr. De vajon elég-e?

- A tübingeni orvosi fakultás egyik doktorától pontos szakértői meghatározást fogok beszerezni. És a bíróság evangélikus tagjainak majd mondok néhány hitigazságot. Előbbük tárom, hogy koronatanúul egy dékánt állítanak ide, aki olyan indulatosan viselkedik, mintha hosszú éveken át inkvizítor lett volna a másik oldalon. Az ön édesanyjától megtagadta az úrvacsorát, holott a lelkész jó erkölcsi bizonyítványt állított ki róla. És azt mondom majd a bírói kar evangélikus tagjainak: ha valamelyik vádpontba babona csúszott, az pápista hagyományból ered.

Kepler a fejét rázta:

- Én a fő támadópontot másban látom, ön is beszélt erről. A bíró önkényében. A védőbeszédnek ezt kell kifejeznie.

- Óvatosan Kepler, óvatosan. Ebből bonyodalmak keletkezhetnek. Ha megtámadja a bírót, azzal a törvénykezési rendet is támadja.

- A württembergi hercegségben felborulhat a rend egy bíró hibáztatása miatt?

- Ez olyan kérdés, kedves Kepler, amelyre nem szeretnék válaszolni. Arra kérem, hogy ha most a per szünetében a családjához utazik Regensburgba, keressen súlyosabb érveket és segítőket. Majd elküldöm önnek védőbeszédem fogalmazványának egy példányát. És azonnal értesítem, ha édesanyja ügyében új tárgyalást tűznek ki.

- Körülbelül mikorra várható ez?

- Talán márciusra. Informátoraimtól úgy értesültem, hogy a tübingeni jogi fakultást is be akarják vonni. Legyen türelemmel. Talán az idő nekünk dolgozik.

Kepler megpróbálta Regensburgból elérni páter Paul Guldint. Írt neki, a küldöncöt busásan díjazta, csak menjen a levéllel sürgősen Bécsbe.

És Guldin azonnal válaszolt. Sajnálja, de nem áll módjában a kívánt baráti segítséget megadni. Éppen most nem volna tanácsos Ferdinánd császár elé terjeszteni az ügyet, minthogy Kepler császári matematikusi kinevezését még nem erősítették meg. Megtörténhet, hogy ha a császár értesül anyja ügyéről, egyáltalán nem járul hozzá megerősítéséhez. Arra, hogy Keplert ez idő szerint a császár elé bocsássák kihallgatásra, vajmi kevés a kilátás; a császárt túlságosan igénybe veszi a háború további alakulásának gondja.

És a Jézus Társaságnak ebben az esetben sajnálatos módon meg van kötve a keze. Hiszen Kepler tudja, miért. Ha azonban a matematika terén valamilyen kérdése adódna, szívesen áll rendelkezésére. Ő Kepler helyében nem engedné meg magának, hogy anyja miatt elkedvetlenedjék, hanem a munkában lelne vigaszt. És reméli, hogy Kepler hamarosan visszatérhet Linzbe. A felső-ausztriai rendek iskolájában betöltött tanári állása megnyugvást jelentene számára.

Harminckettedik fejezet

Dr. Johann Jessenius a könyvtárában böngészett. Arra a kérdésére keresett feleletet a könyvekben, amely a Mansfeld-katonák lázadása óta nyugtalanította. Úgyszólván közvetlenül a szeme előtt csapták le egy muskétás jobb karját, s ez, egészen érthetetlen módon, csupán éles, nyilván gúnyosnak szánt nevetést váltott ki ebből az emberből. Ekkor az az önkénytelen gondolat merült fel benne: vajon hogyan reagálna ilyesmire egy tiszt? Másképp, mint a közember? Magához vitette a muskétást, és a felcser által eléggé felületesen lekötött ereket alaposan megvizsgálta; hosszú, karcsú ujjaival óvatosan megtapogatta a csonkon a véres húst, és végül be kellett érnie azzal a megállapítással, hogy a mérhetetlen fájdalommal nyilván bizonyos fokú érzéketlenség járt. Legfőbb gondja az volt a zsoldosnak, hogyan éljen tovább fél karral? Jessenius 1620 novemberében a fehérhegyi csata után egy nemes hadnaggyal találkozott, aki hasonló sebesülést szenvedett, s örült, hogy életben maradt. Az nem érdeklődött tőle olyan sürgetően a „hogyan” iránt. De efféle összehasonlításokkal nem férközhet a kérdés lényegéhez, tudniillik ahhoz, hogy a fájdalom foka és hatása a közönséges emberben más-e, netán az állathoz hasonló. Megkérdezte Arisztotelészt, megkérdezte Hippokratészt, megkérdezte Galénoszt, sőt megkérdezte Paracelsust is.

1621 február vége felé járt, még mindig korán sötétedett. Inasát hívta, Franzot, ezt a nélkülözhetetlen, ügyes, szikkadt kis öregembert, aki olyan titoktartó volt, hogy tőle ugyan senki sem tudta meg, hogyan él dr. Jessenius, például szokott-e hölgyeket fogadni. Franz azóta szolgált nála, hogy Prágában lakott. Még arról sem szólt, még a szakácsnőnek sem, hogy azelőtt esténként néha egy hölgynek nyitott ajtót, és késő éjjel teát és édességet kellett a könyvtárszobában felszolgálnia, pedig úgy találta, hogy a hölgy feltűnően hasonlított Anna császárnéhez.

Franz, az inas, mindig és minden követelménynek fölényesen megfelelt. Most, amint az olajlámpát az íróasztalra helyezte, reszketett a keze. Jessenius észrevette. De nem kérdezett semmit. Csak a fejét csóválta. Franz, az inas, ritkán beszélt anélkül, hogy kérdezték volna. Most megszólalt:

- Hideg lesz ma éjjel. Begyűjtanék a kandallóba. Talán akadna fölösleges papír valamelyik szekrénykében.

Franz jól tudta, hogy az egész házban csak egy kis szekrényke van, amely a francia udvarhoz és az Angliába, meg Dániába küldött levelek másolatát őrzi. Franz, az inas, nem akarta gazdáját illetlen bizalmaskodással megbántani.

Dr. Jessenius nem válaszolt. Tovább olvasott, néhány feljegyzést vetett papírra a fájdalom-érzetről. Az inas várakozón állt az ajtónál. Dr. Jessenius, anélkül, hogy felpillantott volna, azt mondta:

- Köszönöm, Franz, nem kell tüzet rakni.

Az öregember óvatos lépésekkel visszament az írópolchoz, megjegyezvén, hogy még egyszer meg kell tisztítania az olajlámpa kanócat. Közben maga elé mormolta:

- Azelőtt, Mátyás alatt, az ember pontosan tudhatta, hogy ha reggeli öt és hat között nem dörömbölnek kint a kapun, akkor már egész nap nem jönnek érte az udvartól. Csak egy

órahosszat kellett reszketni. De most, amióta Ferdinánd megint itt van, huszonnégy órán át reszkethet az ember.

- Most már nem. Most minden csendes.

- Túlságosan csendes, Herr Doktor.

- Az istenért, Franz, most már nincs mitől félnünk. A fehérhegyi csatavesztést itt vészeltük át, Prágában. Frigyes pfalzi grófnak, a királyunknak menekülését együtt néztük végig. Átéltük a Mansfeld-katonák elvonulását és a Liga csapatainak bevonulását. Tudomásul vettük, hogy a régi kiváltságainkat Ferdinánd császár nem erősítette meg, a vallásszabadságra vonatkozót sem. Látjuk, hogy három hónap elmúlt anélkül, hogy - kivéve a szórványos fosztogatásokat és beszállásolásokat - valami egyébből is éreztük volna az új hatalmat. Csak az egyetem került egészen a jezsuiták kezébe. Hát igen, ők győztek.

- Azt beszélnek a városban, hogy megtalálták minden aktát, a legtitkosabbakat is, az egykori harmincak direktóriumának külföldi kormányokkal folytatott tárgyalásairól. Solms gróf menekülése közben megfedkezett róluk. Azt mondják, arra bezzeg gondolt, hogy valamennyi tarka, lötyögős nadrágját becsomagolja. De a harminc vezető listája, pontos megjegyzésekkel valamennyiük feladatáról, ott maradt a lakásán - közölte az inas.

- Azt hiszem, ezeknek az uraknak a nevét amúgy is ismerik odafenn Bécsben. Nem látom az okát, miért ne bízzam a császár adott szavában. Ferdinánd, arra az esetre, ha behódolunk, teljes amnesztiát ígért. Behódoltunk. Mert esztelen dolog lett volna egy elveszített hadállást védeni. Václav Budovec is visszajött Prágába.

Franz, az inas szerényen állt az írópolc mellett. Kétségek között, aggodalmasan.

- Talán jó volna, ha megint rendet csinálnánk a könyvtárban - mondta mintegy önmagának. - A ládák azóta is itt állnak. Ha jönnek, mindig legelőször a könyvtárat kutatják át. Kár volna a szép könyvekért. Már kétszer felforgattak mindent.

- Nincs olyan érzésem, Franz, hogy közvetlen veszély fenyeget. Még sohasem dolgoztam ilyen jól és folyamatosan, mint éppen most. Remélem, hogy a fájdalomról készített tanulmányom feltűnést fog kelteni a tudományos világban. Már közel járok ahhoz, hogy felderítsem, miért sokkal ellenállóbb a közönséges ember...

Egyszerre izgatott kiabálás hallatszott az utcáról. És több ember lépéseinek zaja. Az öreg Franz ijedten rezzent össze.

- Jönnek - suttogta.

Jessenius megrémült. Csak nem hurcolnak el most, amikor oly közel járok a megoldáshoz? A ládák a padlón, gondolta, az ember könnyen elbújhatna az egyikben.

Közvetlenül a kapu előtt ordítottak. Jessenius az ablakhoz lépett, és felsőtestével könnyedén előrehajolva hallgatózott. A szakácsnő lihegő hangját hallotta. Aztán csend lett. Majd valaki fölfelé szaladt a lépcsőn, a könyvtárszobához. Most már nem lehet elbújni. Túl soká habozott.

A szakácsnő nyitott be, két röplappal a kezében és zsémbelt:

- Jól be akart csapni a fickó, egy krajcárt kért a két lapért. Arckenőcse is volt, mondtam, adjon ráadásul egy tégellyel. Aztán amikor már megegyeztünk, ránéz a krajcáromra, Elisabeth feje volt rajta, a pfalzi grófnőé, s azt mondja, ez már nem érvényes. Itt ő már nem királyné. Az egész utca összeszaladt a veszekedésünkre. Hát most hogy van ez, Herr Doktor, érvényes még az Elisabeth-fejes pénz vagy nem érvényes?

- Valószínűleg nálunk már nem - mondta dr. Jessenius, nem sok részvétellel. A röplapokért nyúlt.

- Hát hiszen akkor igaza volt annak a fickónak. Én meg főzőkanállal püföltem.

Az inas és a szakácsnő kiment. Jessenius leült, és a röplapokat kezdte tanulmányozni. Figyelmesen. Talán talál benne valami jeladást a barátaitól. Valami utalást. Nézte a képet, amely fölött nagy betűkkel ez állt: „A volt pfalzi gróf szerencséje és balszerencséje.” Egy fákkal, tengerrel és hajókkal, dombokkal és városokkal zsúfolt tájkép középpontjában óriás kerék áll küllőkkel. Bal felől egy ember igyekszik felmászni rá. Vállán a választófejedelmi palást. Két ember a kerék előtt áll, s a kerék küllőibe kapaszkodva segítenek forgatni. Az egyikén olyan bő, lötyögős nadrág, amelyet Solms gróf szokott viselni. Most fenn ül az ember a kerék tetején, fejét korona ékesíti, bal kezében jogar. Ez utóbbi inkább olyan, mint a kötélrancosok egyensúlyozó rúdja. Emitt az ember lezuhan a kerékről. Fejjel a vízbe. A korona és a jogar után kapkod, de azok már nem adnak támaszt. A parton tömeg. Egy nagy hálóval szárazra húzzák a pórujártat.

Dr. Jessenius vállat von. Semmi új. Egy bukott király kicsúfolása. És a szöveg? Hátha abban fel lehet fedezni valamit?... „Alighanem belefűlt volna, ha Hollandia nem segít... Ám mire kimászott a hálóból, már nem ígértek mást, csak annyit, hogy náluk élhet.” Hát igen, egyszerűen közlik, hogy Csehország királya menedéket kapott az Egyesült Németalföldi Köztársaságban. Csak versbe szedve. Dr. Jessenius szeméhez emelte a másik röplapot:

*Félre gond és
félre bánat,
vége már két
oroszlánnak,
ki cseheknél
s Pfalzban dült,
e két állat
rég kimúlt.
Isten segít,
vadállatok
nem lesznek már
tinálatok,
közel van már
a szabadság
s olajággal
az igazság.*

Dr. Johann Jessenius elgondolkozva nézett maga elé. Ezt kétféleképpen lehet érteni. A röplap jöhet a győztestől, de éppúgy az Unió köréből is. Ebben az esetben nem lenne okos dolog előlhagyni az olvasópolcon.

Mindazonáltal a kép, a két láncra vert oroszlán a baloldalon, és a bölcső az olajágacskával, azt jelképezvén, hogy ebben a békét nevelik föl, s az oltalmul föléje helyezett kard és föllapozott könyv arra a föltevésre késztet, hogy Habsburg-érzelműek nyomatták. Ám az egyszerű emberre, aki lent a röplap alján kétségbeesetten tépte a haját, dr. Jessenius nem pazarolt több figyelmet. Nem illett sehogy sem a mondáshoz, amely nyomban megragadt az emlékezetében:

*közel van már
a szabadság
s olajággal
az igazság.*

Ezt a mondást igaznak akarta tartani, és hinni akart benne. Szeretett volna most már nyugodtan dolgozni, orvosi felismeréseit papírra vetni, miután a politikával hajótörést szenvedett. A rölapot, amelynek közepén a nap, benne a héber betűk, ugyancsak elkerülték a figyelmét, otthagya az írópolcán. Fogta az olajlámpát, és átment hálósobájába. Inasát, Franzot aludni küldte. Ma éjszaka nem várt látogatót.

A rölap jókedvre hangolta. A szöveghez mindjárt dallamot is talált, és mialatt levetkőzött, maga elé dúdolta az „Ó mi szép a hajnalcsillag” kezdetű korált.

*s olajággal
az igazság.*

Majd holnap még egyszer végigböngészi Paracelsust, mit ír a fájdalomról. A pestisről szóló írásának egyik részletére már felfigyelt: „Mit tudhatsz a fájdalomról, ember, aki nem élted át?”

Nem, ez hamis. A megfigyelőnek, a kutatónak kívül kell maradnia. Csak az érvényes, ami kísérletből adódik. Erről egyszer beszélnie kellene a barátaival, Budoveccel, Gomperzszel, Keplerrel. De ők nincsenek itt. Elaludt.

Éjfél felé járhatott, amikor Franz, az inas, hirtelen felrázta álmából:

- Itt vannak!

- Kik? - kérdezte dr. Johann Jessenius álomittasan.

- A Társaságtól. Itt várnak a könyvtárban.

- Adja ide a nadrágomat - mondta a tudós fáradtan. És miközben az inas segítségével öltözködött, magában elhatározta: bonyolult tudományos beszélgetésbe vonom majd be az urakat. Egyszer azt mondták rólam, hogy a direktórium legügyesebb szónoka vagyok.

Amikor belépett a könyvtárszobába, négy férfit talált ott. Két fegyveres zsoldost és két urat a Jézus Társaságból. Az egyik a feltört kazetta papírai közt turkált, a másik egy rölapot tartott a kezében.

Dr. Jessenius rögtön látta: ez az a bizonyos rölap. És ez majdnem jobban fölizgatta, mint a férfiak jelenléte; hogy is tévedhetett ilyen könnyelműen és keservesen a nyomda megítélésében? Ha a császári udvartól eredt volna, a Habsburg emberei ügyet sem vetnének rá.

Minden bölcs elképzelése, amellyel nyomban be akarta fonni az urakat, szétfoszlott, mielőtt még szavakba formálta volna. A rölapra meredt, és nem mozdult az ajtóból. És csak azt tudta hangosan kimondani, ami mélyen beivódott a gondolataiba. Gépiesen darálta, szinte gyermek módjára, aki fölmondja Mikulás-versét:

*közel van már
a Szabadság
s olajággal
az igazság.*

A jezsuiták leplezetlen gúnyolódásnak vették.

- Egyáltalán nem kell vele beszélünk - mondta rossz latinsággal az, amelyik feltörte a kazettát -, a levelek is éppen elég terhelők.

- És a röplap.

- És ha semmit sem találtunk volna. Akkor is rajta van a listán.

- A könyveket majd később nézzük át.

- Most csak mindent lepecsételünk.

Dr. Johann Jessenius, a tudós férfiú, aki tizenegy nyelven beszélt, megértette gyatra latinjukat, és lemondott arról, hogy tárgyaljon velük.

Mielőtt a zsoldosok megbilincseltek volna az orvosprofesszor ápolat, keskeny kezét, Franz, az inas, azt kérte, hadd adhassa rá urára szürke posztóköpenyét. Mert odakint hideg van.

Csak most, hogy a bilincs meztelen vasát a bőrén érezte, ébredt fel Jessenius egészen, de ugyanakkor a hirtelen rémület végképp összekuszálta világos gondolatait. Amikor a mindig oly fegyelmezett, tartózkodó, öreg Franz hangosan fölkiáltott, majd azt suttogta: „Isten legyen kegyelmes hozzánk”, azt akarta neki mondani: a viszontlátásra. De megint csak a dalocska szakadt ki belőle, amely megrögződött benne:

*s olajággal
az igazság.*

Itt ült Johann Jessenius, a föld alatti börtönben. A Collegium Carolini volt anatómia-professzora, a prágai Akadémia volt rector magnificusa, a híres tudós, aki tizenegy nyelven ért és beszél, aki Anna császárné szeretője volt, s a harmincak direktóriumának leghíresebb szónoka, a vallási ügyek szakértője, Kepler matematikus barátja. Itt ül Johann Jessenius mérhetetlenül egyedül. Hazaárulással és felségsértéssel vádolva. És nincs senki a világon, aki megsiratná. Ez nagyon elszomorítja; miért kell meghalnia, mielőtt eljött volna az ideje, hogy valakit találjon. Valakit, aki szerelemből imádkozik érte.

Kétszer is megkísérelte, hogy védekezését, jobban mondva kegyelmi kérvényét megszerkessze. De nem tudta sehogy sem megfelelő szavakba önteni.

Azt mondjátok, hazaárulás. Régi bölcsesség, hogy csak azért mondhatjátok, mert ti győztetek, nem mi. Minden vesztes fél eljut ehhez a felismeréshez. Mi közöm nekem, Johann Jesseniusnak ehhez az ügyhöz? A vallási ügyek szakértőjének neveztek. Hittem az evangélikus tanítás tisztaságában, tehetetlenül néztem a lutheránusok és kálvinisták nézeteltéréseit. És pénzt koldultam a katolikus Medici Máriától, Franciaország uralkodójától. Érthető ez?

Még a múlt év tavaszán nem lett volna késő a cseh parasztokat segítségül hívni. Akkor, amikor kinyílt a szemem, és észrevettem a mindennapi élet összefüggéseit, amikor a prágai utcán, a Károly-híd előtt a Mansfeld-zsoldosok föllázadtak tisztjeik ellen. Megtévesztett a hiú Solms gróf locsogása. Rosszul képviseltem ügyemet.

Milyen ügyet? Ezt, kedves Johann Jessenius, ezt fogalmazd meg a védekezésedben, a kegyelmi kérvényedben.

És kitartok emellett: Isten saját ügye.

Ez nem lesz elég, Johann Jessenius, ezt a kifogást osztályos társaid mindegyike felhasználja. És Isten ez idő szerint, amint ezt bárki bizonyíthatja, a Habsburg-házban lakik.

Az nem az az Isten.

Azt hiszed, létezik egy másik is?

Johann Jessenius összetépi a papírt, amit a fogalmazáshoz kapott. Nem tudja, mit írjon.

Fogsága ötödik hónapjában, június 21-én kora reggel egy jezsuita pátert küldenek hozzá.

Megtudja, hogy két órán belül a vesztőhelyre viszik, őt és huszonhat társát, akikre rábizonyult a hazaárulás vádja. Barátját, Václav Budovecet is. Megtudja, hogy gyónhat, hogy üzenetet küldhet, hogy elmondhatja utolsó kívánságát. Megtudja, hogy utoljára még derekasan jóllakhat, amivel csak akar.

A fejét rázza. Úgy nézi a jezsuita pátert, mint aki szörnyen idegen. És akkor fölteszi neki a nyugtalanító kérdést, a nagy kérdést, amelyen ő, a vallási ügyek szakértője elbukott.

- Nektek más Istenetek van?

Résztvevő mosollyal adja meg a páter a felvilágosítást, kusza emlékezetébe idézve a vallás alapelvét:

- Egy az Isten. És egy a vallás.

De ilyen könnyen nem szabadulhat a simára borotvált és tisztára mosdott férfi a fogolytól, az anatómiaprofesszortól, aki tizenegy nyelven ért és beszél.

- Miért bánik veletek másképp az Isten, mint velünk?

- Jókat és rosszakat egyformán eláraszt napjának fényével.

- Te jó vagy? Én rossz vagyok?

- Valamennyien emberek vagyunk, és valamennyien bűnösök Isten előtt.

- Ellopod Luther eszméjét, holott a Társasághoz tartozol?

- Mindenki azt használja fel, amit a legjobbnak vél.

- És végül hova juttok vele?

- Miért kérdezed ezt, Johann Jessenius? Törődj a saját végeddel. Szánod-bánod hitvány életedet? Mondd.

- Ó, uram, az én életem egyáltalán nem volt olyan hitvány. Örömöm telt ételben, italban, szerelemben. És szívesen boncoltam fel szakszerűen egy-egy hullát, ámuló és bámuló diákjaim előtt. Hízelt a hiúságomnak, ha láttam, hogyan csodálják mozgékony ujjaim biztonságát. Igen, hiú voltam. Szerettem tizenegy nyelvben való jártasságomat próbára tenni. Ez is gyönyör volt. Nem, istenemre, nem volt hitvány az én életem. És most arra kérlek, páter, engedd meg, hogy kevés hátralevő időmre magamra maradhassak. Szeretnék imádkozni.

A páter elmegy. Kissé sértődötten, de nem sok értelme volna olyan emberre neheztelni, aki nemsokára halott lesz.

Johann Jessenius nem kiált. Nem is nyugtalan már, nem firtatja a másik Istent. Tudja, hogy úgy van, ahogy a páter mondta: „Egy az Isten.” Egy istene van minden embernek, pogánynak, zsidónak, evangélikusnak, katolikusnak.

És fekszik a padlón, arccal a kövezeten, ítéletet vár. Isten, mondd meg te nekem, hogy az én életemnek igenis volt értelme. Mondd, hogy nem ontottam soha bűnös módon másnak vérért. Mondd, hogy létezik valaki, aki meg fog siratni, és akkor nemcsak ettem, ittam és szerettem. Hideg a kő.

Valaki megragadja a karját:

- Álljon föl, Johann Jessenius professzor, és jöjjön velem.

Odakünn az élet. A birodalom méltóságai. Generálisok, hercegek, asszonyok, tarka ruhákban, jó ruhákban. Felkészülve egy ingerlően borzalmas színjátékra. Szerzetesek, kapucinusok, ferencesek, Domonkos-rendiek, jezsuita páterek, buzgók, komolyak. És rengeteg szegényesen öltözött, kíváncsi ember. Emberkék. Nevetgélnek, és kiáltoznak és integetnek és várnak. Nagyon mohón és nagyon éberén élik le az életet. Most veszik észre csak igazán, milyen jó élni, amikor így a szemük láttára idézik meg a halált.

Itt áll a vérpad. Mellette a hóhér. Hüvelykujját még egyszer végighúzza pallosa élén. Úgy hat, mintha beszélgetne vele: Csak nem fogja cserben hagyni, csak nem hoz szégyent reá ennyi tekintélyes ember előtt?

Dr. Johann Jesseniust szólítják. Nem tudja, hányan kerültek ma sorra előtte.

Megy. Csak néhány lépés a vérpadig. És gondolkodik. Te élő Isten! És gondolkodik. Olajággal igazság. És gondolkodik. A fájdalomra gondol. A mérhetetlen fájdalomra, amelyet már nem fog leírni. Milyen az, ha valakinek levágják az ujját? Levágják a tudós finom ujjait. És kitépik a nyelvét a harmincak direktóriumának legügyesebb szónokának, aki tizenegy nyelven értett és beszélt. És már nem kérdezhet semmit. Nincs többé.

Szerzetesek mentek dr. Johann Jessenius oly szép rendben tartott könyvtárába. Úgy szólt a megbízatásuk, hogy csak a tudományos iratokat válogassák ki. És rögtön dobják a tűzbe. A szerzetesek roppant körültekintően jártak el, gondosan osztályozták mindent. Ez egy egész napot vett igénybe. Sőt, nem is készültek el vele. Másnap mások jöttek. Ezek nem bajlódtak a válogatással. Ez az ember a harmincak direktóriumának tagja volt, tehát minden könyve meg van fertőzve. Megragadták a köteteket, a pergamenből fűzött, feketebőr gerincűeket, a papírból valókat, és az ablakon át kihajították az udvarra. Mindet. Ott halomba rakták. És nyomban ott helyben meg is gyűjtötták. Valóban szórakoztató látvány volt, ahogy a lángok egyik lapot a másik után bekapták. Csak a maró füst zavarta a mulatságot. És vigyázniok kellett, nehogy a tűz áttérjedjen a házra. Mert kárt nem akartak okozni.

Harmincharmadik fejezet

Az utolsó törvénykezési napon a vádlott jogvédelmében sajnos a fiaura jelent meg - így kezdte a jegyzőkönyvet az írnok a güglingeni törvényszéken.

1621 augusztusa. A bírósági teremben a halott és élő császárok és württembergi hercegek változatlan és ismerős képei alatt, ott ül az előírt sorrendben a bíró és a nyolc esküdt, a hercegi ügyész és az írnok. És a vádlottak padján az anya. Jogi képviselőjeként a fia, Hans és Rueff ügyvéd. A panaszosok részéről Lutherus Einhorn alvárnagy és Buck dékán.

Az esküdtek válasza után, hogy a bíróság teljes számban jelen van, semmi sem történt. A bíró szótlanul böngészett az aktákban, bosszúsan, kedvetlenül, határozatlanul. Valahányszor egyet lapozott, cuppantva megnedvesítette a mutatóujját. Majdnem kerek, piros, simára borotvált arca állandóan enyhén fénylett, mert hajlamos volt az izzadásra. Ezt határozottan terhesnek érezte, mindig kéznél kellett tartania a zsebkendőjét, hogy letörölhesse az arcát, körös-körül a nyakát és fejét a bírói főveg szegélye mentén. Ne állítsa senki, hogy nem készült fel erre a törvénykezési napra, mert nagyon is jól felkészült. A legutóbbi, januári tárgyalás óta megszabott útján haladt előre az ügy.

Februárban megküldte a stuttgarti főtanácsnak a jegyzőkönyvet. Márciusban utasították, hogy adjon belőle mind a két félnek egy-egy másolatot, és várja ki, milyen beadványok érkeznek, utána pedig konzultáljon a tübingeni jogi fakultással.

Az ördögbe is, mintha mi itt Güglingenben nem volnánk elég okosak ahhoz, hogy helyes ítéletet hozzunk, mint mindig, V. Károly büntetőtörvénykönyvének cikkelyei alapján. Nos, magától értetődik, hogy már rég eljuttatta a másolatot mindkét félnek. És májusban Rueff benyújtotta védőiratát. Ekkor ő, a bíró eltökélte, hogy a főtanács utasítása ellenére, nem kér tanácsot Tübingentől. Küldöncöt menesztett Stuttgartba, megüzente: „Sokba fog kerülni, ha Tübingentől kérünk jogi kioktatást.”

A főtanács ennek ellenére nem változtatta meg az utasítását. Sőt azt kívánta, hogy a végleges ítélelhozatal előtt még egyszer hallgassák ki az anyát. Jó, legyen. A költségek ettől nem fognak csökkenni. Egy éve ül már az öregasszony. Másként kellett volna elintézni ezt az ügyet. A tortúra azonnal meghozta volna a vallomást. Vallomás nélkül nem lehet ítéletet hozni. És az ítélelhozatal egyáltalán nem lett volna nehéz. Amint ezt más esetekben már bebizonyítottuk.

Elkeserítette, hogy Stuttgartban kétségbevonják bírói képességeit. Majd bebizonyította volna nekik. Alapjában véve nem is ez volt az, amit kellemetlennek talált. Hanem az, hogy „ő” megint itt ül. Vele szemben. Ez a hajthatatlan ellenfél. A boszorkány fia. És ő, a bíró egyáltalán nem biztos abban, hogy egyenrangú félként tud-e majd vitázni vele, ha már a pusztja jelenléte is ennyire zavarja. Aulber, a hercegi ügyész krárogott. Ez sem való éppenséggel. Tehát kérlek, bíró, fogj hozzá. Ez mindenesetre nem akármilyen per, mint megbízható forrásból értesültem, még őfensége János Frigyes herceg asztalánál is szóba került. Már csak ezért is meg fogják említeni minden történelmi munkában. De mit írjanak róla a történészek, ha a tárgyaló bíró nem tesz egyebet, mint hosszú percekig némán lapozgat az aktákban?

- No jó - mondta végre a bíró, és oldalra billentette a fejét, hogy végigtörölje izzadt nyakát. - Keplerné asszony, azt kérdem magától, megbánta-e tetteit?

Az anya nem felelt. A bíró eltette zsebkendőjét.

- Keplerné asszony, kérem, álljon fel, ha szólok magához.

Kepler most is megkérte a védőt, indítványozza, hogy a vádlott ülve maradhasson. Rueff leintette. Az anya felállt, tagjai merevek voltak, összeszedte minden erejét, hogy fájdalmait elrejtse fia előtt.

- Nos, Keplerné asszony, hogy is volt az azzal a hírhedt áldással, amit Schmidt szabó két beteg gyerekére mondott? Buck dékán azt mondja, hogy a temetőben tetten érte.

Az anya hallgatott.

- Érti Keplerné asszony? Én arról az úgynevezett áldásról beszélek, amelyet a két kisgyermekre mondott, s amely után nemsokára mind a kettő meghalt. Kérem, írnok, olvassa fel a mondást, hogy a vádlott pontosan emlékezhessék.

Az írnok felolvasta:

*Üdvözlégy Isten,
Nap és verőfény,
Ki jössz táltoson.
Egy emberért szólok én,
Engedd mondanom:
Atya, fiú, szentlélek,
Te szentháromság,
Add vissza egészségét,
Vérét s étvágását.*

- Ezt a betegszobában mondta vagy a temetőben?

Rueff ügyvéd Keplerhez hajolt, és elég hangosan ahhoz, hogy mindenki meghallhassa, mondta:

- A szentháromságot, atya-fiú és szentlelket említi és szólítja. Nevetnem kellene, hogy éppen ezt a jámbor keresztényi mondást értelmezik ördögösségnek, ha nem éppen maga egy lelkész... - Buck dékánra pillantott - ... hívta volna fel a figyelmet ennek a mondásnak a veszélyességére. Varázsolhat-e az ember a szentháromság nevében? Aki ezt állítja, talán maga is az ördög megszállottja.

A bíró megtörölte zsebkendőjével barátságos kerek, piros arcát, kissé fellebbentette rizs-porozatlan parókáját, és a kendővel végig simított tar koponyáján is.

- Ügyvéd úr - szólt udvariasan Rueffhez -, szabad kérem, ne zavarja a tárgyalás lefolyását.

- Bocsánat - mondta Rueff ügyvéd -, nem volt szándékomban zavarni. Csupán a megbízóm fiához szóltam, nem befolyásoltam a tárgyalást.

- No jó - mondta a bíró -, akkor arra kérem, hogy a jövőben ne beszéljen ilyen hangosan. Ez zavaró. Tehát, Keplerné asszony, válaszoljon! Hol mondta el ezt a boszorkány-áldást?

Az anya kitartóan hallgatott.

- No jó - mondta a bíró, majd tovább lapozgatott és ezt gondolta: ez a fogás sem fog használni, ezt már ismerjük, az ügyvéd kioktatta a vádlottat, hogy ne válaszoljon. Ha a védőhöz igazodna a dolog, a bíró kibeszélhetné a tüdejét. De én a saját csapdában foglak meg, tisztelt védő úr. És türelmesen tovább kérdezett, vádpontról vádpontra.

Az anya szótlanul állt, vékonyán és véznán, fakó, viseltes fekete ruhájában.

Ekkor a bíró, az utolsó ponthoz érve, a védő felé bólintott, alig észrevehető mosollyal:

- A bíróság tudomásul veszi, hogy Képiemé asszony hallgatásával jóformán beismerte valamennyi bűnét. Ezért helyeslem a tortúrát.

Johannes görcsösen egymásba kulcsolta ujjait. Elveszett. Hiba volt a bíró képzetlenségére, korlátoltságára számítani, azt hinni, hogy a nagy hallgatás majd zavarba hozza. A játszmát elvesztették. Keserűség fogta el. Ez a per nem színjáték, nem tragédia, vagy vígjáték, amelyben az ember csillogtathatja a tehetségét. Ez a legborzalmasabb, amit valaha is átélt. Egy lomha, közel százéves állat guggol itt, és zabál és rág. Itt ül, oly magától értetődően, olyan embertelenül, mint valami természeti hatalom. Ül és embert zabál. És az emberek elétojják a táplálékot, hogy az örökkévalóság végéig falhasson. És ennek az állatnak az oldalára odaállítottak védőszentül egy halottat, akitől az ember már semmit sem kérhet számon: V. Károly császárt.

- Hercegi ügyész úr, szíveskedjék bizonyítását előadni!

Aulber fölállt, és nagyon férfiasan, egyáltalán nem kellemetlen hangon olvasni kezdte:

- Mélyen tisztelt elnöke és bírója a güglingenai bíróságnak, kegyelmes uraim. V. Károly császár ítélkezési rendtartása 28. cikkelyének utasítása szerint...

Kepler képtelen volt odafigyelni. Gondolatai Károly körül keringtek, akinek nevében ítéleteket hoznak. Az egész birodalomban. Tehetetlen gyűlölet fogta el. Mint akkor. Akkor, Weil der Stadtban, a szülővárosában.

V. Károly állott a piactéren. Kőből. A kút fölött. Kerek, tollas kalapban, vastag láncsal, amely majdnem az övéig leér, balján hosszú, egyenes karddal. Távolba kalandozó, bátor tekintettel. Hasa hájas, derékba szabott köpenye gondos redőkbe szedve. Magas, harcias, daliás, szép férfi, tarkára festve. Halott idő. A kis ötéves Hans számára gyötrelmesen eleven.

Apja Németalföldön háborúz, a katolikusok oldalán. Anyja nem bírja a folytonos veszekedést otthon a két öreggel, kapja magát, elszökik apa után. És Hans egyedül marad Sebald nagyapával, a büszke polgármesterrel és a nagyanyával.

Nagyapa berobban a szobába. Hirtelen haraggal és indulatosan és lármásan; tömött bajszú, húsos arca bíborszínű. És akármit is csinál vagy éppen csinálni készül Hans, az öreg kifogásolja, szitkozódik, kiabál. Hans ostoba és haszontalan, semmirekellő, nevetlen kölyök. „Sohasem leszel olyan, mint az ott!”

Az ott - a nagy kövér ember, kint a ház előtt, a kúton, Károly császár.

Nagyanya gyorsan és izgatottan odahúzza az ablakhoz, kimutat a köemberre, és sürgetően, nyafogva könyörög: „Hans, kicsi Hans, végy példát róla. Akkor te is polgármester leszel, mint nagyapád.”

És nap mint nap: „Sohasem leszel olyan, mint az ott.” És: „Végy példát róla.”

Almaiba is betolakszik ez az ember a kútról, a nagy kardjával, a kövér hasával, és ráüvölt: „Végy példát rólam, én én vagyok! Hát te mi vagy?”

Míg végre a kis Hans nem bírja tovább. Egy késő délután - alkonyodik már - kionson a házból, a kertben köveket szed föl, három ökölnagyságú követ. És kifut a piactérre. Itt áll az ellenség. A nagydarab, tarkaruhás férfi. És Hans az egyik kővel, megcélozza a hatalmas hasat. „Hagyjál nekem békét!” És még egy kő. „Nem akarok olyan lenni, mint te!” És még egy kő. „Gyűlöllek!” Hans, a kisfiú, végig akarja harcolni háborúját; mit törődik ő azzal, hogy a

főpolgármester megpofozza, beárulja és kiszolgáltatja nagyapának: ennek a kölyöknek a szemtelensége nem ismer határt, a város legszentebb javait gyalázatosan bemocskolja. Odahaza egy álló hétig szót sem szólnak hozzá. Mégis ő maradt a győztes. Kezet mert emelni egy iszonyatos elnyomóra.

Akkoriban, igen, akkoriban ez bizonyára nem változtatott semmin. Az az ember ott a kúton a helyén maradt, de ő, Hans, ujjongott, és szentül meg volt győződve, hogy a köember elleni harca igazságos volt.

Elhessentette magától az ötéves kisfiú rémlátásait. Most a hercegi ügyész beszél, őt kell figyelnie:

- ...a tortúra jóváhagyása. Megvetésre méltó, borzalmas, titkos bűn esetével állunk szemben, varázslattal, amely minden más bűnt messze fölülmúl, még a felségsértést is. Itt az isteni felséget sértették meg, mégpedig súlyosan. Épp ezért, ebben az esetben a bíró bátrabban indítványozhatja a tortúrát, mint bármi más esetben. Nem kell tekintettel lennünk semmiféle szabályra.

- A vádlott korára és ártatlanságára hivatkozik. Ennek nincs bizonyító ereje. Lehetséges, hogy szabály szerint aggodat nem szabad kínpadra vonni, ámde a varázslásnak ilyen szörnyűséges esetében olyan személyeket is alávetethetnek a tortúrának, akik az általános jog szerint kivételt képeznek. A védelemnek az a kifogása, hogy egyes tanúk kiskorúak, teljesen jelentéktelen. Efféle ügyekben meg kell elégedni ilyen tanúkkal is. Senki sem olyan megátalkodott, hogy varázslatait tekintélyes személyek jelenlétében üzze. Éppen ezért figyelembe kell venni minden szemtanút, akár öreg, akár fiatal. Minthogy a letartóztatottat ilyen töméntelen vád terheli, s ezek némelyike egymagában is elég ahhoz, hogy a tortúrát indokoltnak tekintsük, nem szólva valamennyiről együttevve, és minthogy a gyanú indítékai sokkal erősebbek, mint a védelem hajuknál fogva előrángatott, kiszínezett mentségei, az ítélkezési rendtartás lehetővé teszi a tortúra alkalmazását. A vallomás után aztán kiszabhatjuk a büntetést a 190. cikkely alapján, amely kimondja: „Aki varázslat által kárt vagy hátrányt okoz embertársainak, lakoljon életével, és e büntetés tűz által hajtandó végre.”

Aulber leült. A bíró így szólt:

- A vádlotté az utolsó szó.

De az anya a gyengeségtől elaludt, és semmit sem hallott. Az egyik őr meglökte. Amint felriadt, csodálkozva nézett szét. Messze volt innét. Linzben, Hansnál. Éppen a barátfüle készítését magyarázta Susannénak.

Kepler aggodalmasan, feszülten figyelt. Az anya a fejét ingatta. A védő vállat vont.

A bíró összezsapta az aktacsomót.

- No jó, a vádlott lemond az utolsó szó jogáról.

- Nem! - ugrott fel Kepler. - Nem mondunk le.

A bíró utalt a ház tekintélyére, itt tilos a kiabálás. Johannes összeszedte magát. Rueffre, aki valamit sügni akart neki, ügyet sem vetett. Lassan, tagoltán, határozottan mondta:

- Anyám nevében követelem az utolsó szó jogát.

- Tisztelt Kepler úr, jól meggondolta?

Kepler most már megint nyugodtan beszélt:

- Négy napi halasztást kérek az utolsó szó kidolgozására. És betekintést a hercegi ügyész bizonyító irataiba, mert az ügyész úr ezekben az iratokban a tényeket szándékosan elferdítette és a bírót félrevezette.

A bíró tétován pillantott Aulber várnagyra, a vádlóra.

Aulber felállt, Keplerhez szólt:

- Uram, lehet, hogy most a vádlott pártján állok, önnel szemben. Az a szándéka, hogy a biztosra várható eredmény ellenére, a tárgyalás elhalasztásával fokozza a letartóztatott szenvedéseit? Nem tudom elképzelni, hogy ön mint keresztény, mint fiú, ilyen embertelenül akar viselkedni az anyjával szemben. Higgye el, csak jó neki, ha a kínvallatáson minél előbb túl lesz, és kiderül az igazság. Ez a legemberségesebb és legjobb megoldás. Mondjon le arról, amiről az anyja már lemondott.

Johannes Kepler rövid oldalpillantást vetett a védőre. Az nem nézett rá. Kepler megértette. Kevés a remény.

A nyolc esküdt egyöntetű szemrehányással tekintett rá. Az írnok is rosszállóan csóválta a fejét. A bíró mindkét kezének ujjaival az aktákon dobolt. Károly császár közömbösen nézett ráájából a hősi messzeségbe. Az anya felnyögött. Reszketett. Fázott, holott augusztus volt és meleg.

Kepler habozott: valóban jobb-e a gyors, szörnyűséges vég? Vagy van némi kilátás arra, hogy a vég elhalasztható, talán el is hárítható? És addig szenvedni, kegyetlenül szenvedni?

Követ, sziklát hajítani erre az undorító telhetetlen állatra, erre az emberfalóra, a védőszentjével, Károllyal egyetemben. Isten! Csak ne lennék tele kétséggel! Hanem olyan ujjongó bátorsággal, mint egykor. A harcom igazságába vetett hittel. Mindenható Isten, vedd el tőlem ezt a nagy, emésztő csüggedést.

Ebbe a hallgatásba szólt bele Aulber, az ügyész:

- Indítványozom, hogy ne fogadjunk el a vádlottól vagy védelmétől további írásbeli vagy szóbeli beadványokat. Továbbá indítványozom, hogy a kínvallatást azonnal hajtsuk végre.

Az anya maga elé nyöszörgött. A bíró látta félelmét, és odaszólt neki, barátságosan, megértően:

- Nem kell félnie, Keplerné asszony, semmi sem történhet magával. Pontosan a törvény szerint járunk el. Látja kérem, mi a legjobbat akarjuk. Mi az igazságot akarjuk tudni, és ehhez szükségünk van a maga vallomására. A maga vallomása nélkül nem juthatunk előbbre. Hiába fáradoztunk kihallgatásával, egész idő alatt ellenállást tanúsított. A kínvallatás pontosan Károly császár rendtartásának szabályai szerint történik. Semmi baja sem eshet. Nézze kérem, egy lelkész lesz maga mellett, és mindenekelőtt egy felcser, egy szakértő orvos, aki kitűnően ért a ficamok és csonttörések kezeléséhez. Ezt törvény írja elő. Mert a törvény nem engedi meg, hogy valaki a kínpadon meghaljon. A tortúra mértéke általában az illető személy ellenállóképességéhez igazodik, és az emberi test ellenállóképessége általában bámulatosan nagy. Higgye el nekem, Keplerné asszony, hogy valóban nem kell aggódnia.

Az anya még mindig halkan nyöszörgött maga elé, úgy tűnt, képtelen fölfogni a szavak értelmét. Rueff ügyvéd fölállt, odament hozzá, és értelmesen hangsúlyozva suttopta, úgy, hogy az anya füle is fölfogta:

- Ha engem kínpadra hurcolnának, én vallanék. A hóhérra mutatnék: itt áll egy varázsló, aki boszorkányszírt ad el, a bíróra mutatnék, a papra, a pribékre. Ha valamennyien gyanúsak, nem szabad a törvényszéknek összeülnie, nem szabad kínvallatást végrehajtani.

A bíró végighúzta tenyerét vörös, izzadt arcán, izgalmában elfelejtette elővenni a zsebkendőjét.

- Óvom önt! - kiáltott az ügyvédre, és egyébként barátságos és békés szeme dühösen megvillant. - Ön megint rendbontó!

Rueff ügyvéd visszament a helyére, és megszokott udvariasságával fordult a bíróhoz:

- Semmi okot sem látok az izgalomra, bíró úr. Az ön utasítását követtem, és nem beszéltem hangosan. És ha netán megértette, amit megbízómnak súgtam, felindulása számomra teljesen érthetetlen. Én nem önről beszéltem. Istenemre, semmi okot nem látok a felindulására.

- Akkor tévedtem - mondta a bíró tárgyilagosan. - Sajnálom - tette hozzá.

- Én is sajnálom - felelte Rueff, előzékenyen.

Kepler, mialatt ez történt, nem ült le. Várt, míg a jogászok vitája elül, aztán így szólt halkán, nagyon nyugodtan:

- Ragaszkodom az utolsó szó jogához.

A bíró egy pillanatig roppant meghökkenten nézett Keplerre. Elfogultabb szemlélő ezt a végtelenül értetlen pillantást talán buta álmélkodásnak minősítené. De ennek a becsületes bírónak, ennek a jó családapának a tekintetét mégsem lehet ilyen egyszerűen megjelölni. Kiváltképp, hogy elhagyta a helyét, ahol az ember megfigyelhette volna.

- A bíróság visszavonul tanácskozni - hirdették ki.

A bíró után a nyolc esküdt is felemelkedett, és elhagyta a termet. Aulber is távozott. És Einhorn is.

Johannes odaült az anyjához, a vádlottak padjára. Az őr kettőjük között ült.

Az anya nagyon nyomorúságos állapotban volt. A keze még mindig reszketett, ősz haja összetapadt tincsekben lógott az arcába.

- Hans - mondta panaszosan -, Hans...

- Igen, anyám.

- Itt vagy, Hans?

- Itt vagyok. Itt, veled.

- És... ha megölnék, akkor is velem leszel?

Mit feleljek neked? Üres vigaszt? Igen, veled leszek, mindig. Vagy megnyugtató ígéretet, hogy nem szabad megölniök? Vagy bátorító buzdítást, hogy Isten nem hagy el bennünket? Szavak, szavak, szavak. Túlságosan keveset mond valamennyi. Itt ül az anyám, a vádlottak padján.

Rueff ügyvéd nyomasztónak találta a hallgatást, és mert a fiú nem szólt, ő felelt:

- Hiszen hallotta, drága Keplerné asszony, mit mondott a bíró. Azt mondja, gondolnia sem szabad arra, hogy életét vesztheti a kőpadon. A törvény előírja, hogy minden eshetőségre egy felcser legyen jelen. És azt is kimondja, hogy azt a hóhért, akinek a keze alatt valaki meghal a kőpadon, meg kell büntetni. Ezt mondta a bíró.

Az anya értetlenül nézett az ügyvédre. Semmit sem fogott fel. Gyámoltalanul mondta:

- Bocsásson meg, uram, sajnálnám, ha a hóhért miattam megbüntetnék. Nem én csináltam a törvényt.

Ezt nem lehet kibírni, gondolta a hallgatóg őr, az anya és a fiú között. Gyere már végre, bíró, ne fontoskodj annyit! Hiszen egyszerű az egész, vagy megadjátok ennek az embernek az utolsó szót, vagy nem. Én már mennék haza. A feleségem vár.

A magas bíróság végre visszatért. Az urak körülményesen leültek. A hercegi ügyész nem jött vissza. A sokat tapasztalt Rueff ügyvéd ebből már tudta, mi várható. Meglökte Keplert, és odasúgta:

- És mi újat akar ön négy nap alatt felmutatni? Már mindenre hivatkoztunk. Én is nevetnék a bolondon, ha nem az én gyereke volna, szokta mondani anyám. - És elfordult. Indulni akart, de mégis ülve maradt, hogy meghallgassa a bírót. A bíróság három napi halasztást szavaz meg, és megengedi, hogy betekintsenek a hercegi ügyész bizonyító irataiba. Rueff ügyvéd még egyszer odalépett Keplerhez, és ezt mondta:

- Ide figyeljen, kedves Kepler, ha valami előfordul, ha az írása megfogalmazásánál szüksége lesz rám, tudja, hol talál.

Harmincnegyedik fejezet

Akár kíváncsiak, hölgyeim és uraim, akár nem, nekem, Bertramnak akkoriban, 1619 táján, amikor ott a királyi vár előtt, a Michaelerplatzon forgolódtam, igazam volt. A homo novus a jövő embere.

Természetesen visszakapja valamennyi morva birtokát. De csak semmi aggodalom, ez még nem minden, a kivégzett lázadók legjobb földjeit is megszerezte hozzá. Václav Budovecét és a többiét. Ötmillió gulden értékű gazdaságot szerzett potom egymillióért. És jó összeköttetései vannak valamennyi nagy kereskedelmi és bankházzal, Németalföldön és Itáliában és a német tartományokban. Hallatlanul gazdag embernek ismerik. És hűbérül megkapta Friedlandot, és azóta Waldstein és Friedland nevét is hozzácsatolhatja a sajátjához.

Hát én? Idenézzenek, hölgyeim és uraim, tarka nadrágot viselek, különbet, mint Solms gróf.

Lovászfíúként kezdtem, a homo novusnál. Ma már harminchat szolgája közé tartozom. Kinézték volna ezt belőlem annak idején, amikor Leonbergben úgy megrémültem Lutherus Einhorn alvárnagy két szolgájától? Ha-ha, ma már be sem engedném őket a házba. Majd megmutatnám én a felcsernek meg az alvárnagnak! Már kardom is van.

Önök együgyűnek tartják azt a módot, ahogy én önöket a dolgok és magam felől tudósítom? Figyelmeztetem önöket, hogy ma egész Csehországot katolikussá tesszük, és holnap sor kerülhet a többire. Aki ellenünk van, az megboldogul. Nézzék meg, kérem, a prágai egyetemet. Ott már kizárólag a Társaság professzorai tanítanak. A kálvinisták tisztátalan szellemét teljesen kiirtottuk. A fiatalok, akik most ott tanulnak, már hozzánk fognak tartozni.

Önök kételkednek abban, hogy sikerül megnyernünk a cseh parasztokat? Nincs igazuk, ha kételkednek. Nem ismerik a liechtensteini dragonyosokat? Ha valahol valaki nem látogatja a misét, jönnek a liechtensteiniek, és „megboldogítják”. Sarkantyús csizmában lépnek fel a vonakodók ellen. Erőszakkal teszik őket boldoggá. Önök azt hiszik, hogy ez fiatalos túlzás? Isten tartsa meg az önök ártatlanságát. No, de hagyjuk az ijesztgetést, nem mesélek többet a liechtensteini dragonyosokról és cimboráikról. Mindenesetre hálát adok az Istennek, hogy én nem vagyok olyan, mint a liechtensteiniek. Azt mondják róluk, hogy szándékosan kegyetlenek.

Lehet, hogy önök az én egész szereplésemet helytelennek tartják. Nyugodjanak meg, máris félre vonulok. Mesélik, hogy Frigyes pfalzi választófejedelem, az egykori cseh királyt, örökös tartományában is egy spanyol sereg és a Liga üldözi. Úgy hallom, kihirdették a pfalzi száműzetését, és ezt a száműzetést hajtják most végre. Talán Pfalzban is akad majd olcsó föld, amit a gazdám megvásárolhat. Talán nemsokára útra is kelünk. Megyek is, hogy összevágassam a poggyászba kerülő holmit. Még azt is rebesgetik, hogy a gazdám, Hert Wallenstein, Prága legfőbb embere lesz, mert nagyszerűen ért a rendcsináláshoz. Akkor én is itt maradok Prágában.

Ne vegyék tőlem ezt rossznéven. Tudom, hogy már nem kedvelnek. Nem is helyezek súlyt rá. A homo novus közelebb áll szívemhez, mint az anya. És mindenek ellenére, csuda szépnek látom a világot.

Harmincötödik fejezet

Johannes Kepler császári matematikus két nap alatt írta meg utolsó felszólalását anyja védelmében. Hatvan oldalon. A bíró, a kapott utasítás szerint, mindent becsületesen eljuttatott a stuttgarti főtanácshoz. A főtanács tovább küldte az aktákat Tübingenbe, a jogi tanszékre. Szakvéleményt kért.

A tübingeni egyetem urai összegyűltek az ügy megtárgyalása végett. Az asztalnál ott ült a dékán úr, a professzor úr, a magiszter úr és a tanácsos úr, a stuttgarti kancelláriától.

A dékánt általában igazságszerető, hajlíthatatlan férfiúnak ismerték, mi több, jól értesült körök tudni vélték, hogy a hercegi kancellári szék sem elérhetetlen számára. Értett az alkalmazkodó és ugyanakkor gerinces viselkedéshez. Jó sváb volt. És takarékos. Évekig hordta ugyanazt a parókát, a feltűnő öltözködést megvetette. Szeretőjét évente kétszer látogatta meg. Senkinek sem volt alkalmja arra, hogy életmódjáról rosszat terjesszen. Ha feleségének fogalma lett volna arról, hogy mi a szerelem, barbárnak tartotta volna a férjét. Ámde az asszony nem ismert férfit a dékánon kívül, aki gondos, tiszta öltözetben, korrektül és rendkívül művelten vonult át életén. A dékán a jogtudományok mellett nagy buzgalommal tanulmányozta a szépművészeteket is. És néha Ovidiust olvasgatta. A haja még mindig sötétszőke volt. Ezüstszőke, fűrtös parókát viselt.

A szakállát ugyanúgy nyíratta, mint a herceg. A herceg ez idő tájt csigaszakállt viselt, amelyet az állon hegyesre, de ugyanakkor könnyedén kerekdedre kellett formálni. Bajuszát az ajka fölött kettéválasztotta.

- Uraim - kezdte a dékán -, Katharina Kepler ügyének bizonyítékait önök elé tártam. Kérem a véleményüket.

A magisztert, egy nagy reményekre jogosító fiatalembert ezúttal hívták meg először belső ülésre. Ez hízelgett neki. Fontosnak érezte magát és bizonytalannak. Nem tudta, melyikük véleményét tegye majd magáévá. Éppolyan határtalanul csodálta az okos, mozgékony dékánt, mint a bölcs, de számára néha érthetetlen, öreg professzort. Mindkettő a tanára volt. De sejtelve sem volt róla, hogy ma melyiknek legyen a pártján. Mégis mondania kell valamit, mégpedig azonnal, mert különben az urak még járatlan fajankónak tartják.

- Én ezt az ügyet a lehető legegyszerűbbnek látom - mondta, és igyekezett hangjának magabiztos színezetet adni. - Egészen súlyos indíciumok vannak jelen, amelyek tökéletesen igazolták teszik a hercegi ügyész indítványát.

A professzor volt a legidősebb a tübingeni egyetemen. Ezt ő is tudta, és ki is használta. Óvatosan kellett vele bánni, mert amilyen lassú és megfontolt tudott lenni, éppolyan váratlanul és végletesen furge volt néha, fiatalosan hirtelen és rámenős. És hosszú évek során gyűjtött tapasztalatai biztosították fölényét a többiekkel szemben. És folyton tanult. Sokan bölcsnek nevezték; ez kellemetlenül érintette, mert nem érezte magát elég öregnek hozzá. Mások viszont már nem vették túlságosan komolyan, hiszen úgymint nemsokára meghal. De azért még figyelembe kellett venni a szavát, hisz messze földön ismert személyiség. És sokan voltak, akik hosszú életet kívántak neki. A professzor vontatottan mondta:

- Téved, magiszter úr. Alaposan átolvasta a Kepler által szerkesztett védekezést? Elgondolkoztató. Óvakodjunk a könnyelműségtől. Egyébként azt szeretném kérdezni, dékán úr, ítéletet várnak-e a jogi fakultástól?

A dékán udvariasan válaszolt:

- Igen, professzor úr, a stuttgarti főtanács befolyásmentes ítéletet kíván tőlünk.

A professzornak még volt kérdése:

- Akkor miért tisztel meg bennünket jelenlétével a stuttgarti hercegi udvar kancelláriájának tanácsosa?

- Ez a gyakorlat. Mindig így szokott lenni - felelte a dékán.

A professzor könnyed főhajtással jelezte, hogy a választ tudomásul vette.

- Önök tehát beleegyeznek - kérdezte tovább -, hogy Stuttgart gyámkodjék felettünk? - Nem várta be a választ, folytatta: - Azért szeretném tudni, mert ahhoz kell igazodnom. Ha tudom, hogy minden szavamat továbbítják a hercegi udvarhoz, nem nyilváníthatok befolyástól mentes véleményt. Tehát elfogult leszek. Végre is, szeretném a tanszékemet megtartani.

A fiatal, reményteljes magiszter szükségesnek látta, hogy barátságos türelemmel kioktassa egykori tanárát:

- Ön túlságosan érzékeny, professzor úr, hiszen ez csak formáság.

A professzor hosszasan, figyelmesen nézte a fiatalembert, nem gúnyosan, inkább kissé szomorúan:

- Sajnos, kedvesem, téved, de ezt ön nem tudhatja. Én már húsz éve tanítok itt. Akkoriban próbálta volna meg egy hercegi hivatalnok, hogy valamelyik tanszék döntésébe beavatkozzék. Az egyetem akkor független volt. És most? Mik vagyunk most? A herceg bábuja.

A dékán egy rándulással kiegyenesedett; az öreg professzor szavai kínosan érintették, főként azért, mert a kancellária tanácsosa előtt hangzottak el. Rendkívül fagyosan mondta:

- Kérem, ne vitatkozzunk most erről. Sajnálom, hogy ön, professzor úr, ennyire elvesztette önuralmát. De ezt az ön tiszteletre méltó korának tulajdonítom. A tény az, hogy mi, a szenátus, elismerjük az állam ellenőrzési jogát, így hát magától értetődik, hogy az állam gyakorolja is ezt.

A fiatal, reményteljes magiszter helyeslően bólintott. A dékánnál legalább látja az ember a világos vonalat, amelyhez tarthatja magát. Ha a professzor nem lenne olyan bölcs, az ember egyszerűen öreg szőrszálhasogatónak nevezné.

- Cenzúra - mondta a professzor.

A dékán nem vette figyelembe a közbeszólást, úgy tett, mintha nem hallotta volna. A kancellária tanácsosa, aki külsejében meglehetősen hasonlított a dékánhoz, nem tartotta szükségesnek, hogy közbeavatkozzék. Ismerik a professzort. A maga szakmájában nagy hírű tudós. És az egyetem tekintélyének megőrzése érdekében nem küldik el, mi több, a nyílt beszédet is elnézik neki. De már nem veszik túlságosan komolyan. Csak akkor hivatkoznak a széles körben ismert és tisztelt tudós szavaira, ha úgy vélik, hogy jól felhasználhatják a nevét. Meg az egyetem szőlőinek terméséből is ugyanolyan mértékben részesül, mint a rektor. Márton nap után, házi használatra, annyi bort kap adómentesen, amennyit csak akar. De azt is tudják róla, hogy ezenkívül is vásárol bort az olcsó alapáron, és később drágán továbbadja.

Ezt a többiek is megteszik. De azokat időnként megróják érte, míg az öreg professzort békén hagyják. Hiszen még külföldi egyetemekről is kap ajánlatokat.

A dékán azon fáradozott, hogy elterelje a figyelmet a professzor kellemetlen kifogásáról. Mindenesetre, az öreg egy kissé elmaradt a kortól, ha az állam képviselője jelenlétében cenzúráról beszél. Egyetlen értelmes ember sem nevezi már így.

- Térjünk a tárgyra, uraim - mondta -, én a magam részéről a magiszter úr felfogása felé hajlok. Minthogy a letartóztatott még nem vallott, alkalmazzanak kínvallatást.

A magiszter, nevének váratlan említésére, elpirult, mereven kiegyenesedett, ujjait szétterpesztette, mindkét kezét az asztallapra helyezte, és úgy érezte, ezzel a felszólítással igazolást nyert, hogy joggal vonták be őt ebbe a belső megbeszélésbe. A szorgalmas, reményteljes, kissé vérszegény magiszter előző éjjel még egyszer elővette az aktákat, és sokáig olvasgatta. És most ismerte az esetet. És mintha előadást tartana, úgy mondta:

- Mindenekelőtt azért kell kínzást alkalmazni, mert az indiciumok veszélyes halmazával állunk szemben. A vádlott boszorkány, tehát el kell égetni. A hercegi ügyész előterjesztése igen meggyőző. És nem elég fontos tanú-e Buck lelkész, ez a jámbor lutheránus? És nem ismerte-e be a saját veje, Georg Binder, a pap, hogy az öregasszony körül lejátszódó eseményeket ő is csak varázslattal tudja megmagyarázni? Én ennek a két lelkésznek a nyilatkozatát rendkívül fontosnak tartom.

A professzor, szokása szerint, lehunyta a szemét. A magisztert ez zavarba hozta, mert azt hitte, hogy éppen az ő okos és helyes fejtegetései közben aludt el. Bosszankodott, és szétterpesztett ujjait továbbra is az asztalon nyugtatta.

A professzor azonban nem aludt, csak szerette pihentetni a szemét. Most megszólalt, miközben fürkészőn és kissé csodálkozva nézett végig az asztal körül ülőkön:

- Kár, kár, hogy nem csatlakozhatom önökhöz, uraim.

Mert ugyebár, ez roppant kényelmes volna. Önök vannak többségben. A tanácsos úr is bizonyosan az önök oldalán áll. Én tiltakozom. Én ellene vagyok, hogy ezt az asszonyt kínvallatásnak vessék alá, kínpadra vonják. Mert én félek. Igen, hiába néznek olyan csodálkozva rám, uraim. Alapos az a félelem, hogy Johannes Keplernek az utolsó szó jogán benyújtott védelme igen kemény és keserű szemrehányást tartalmaz, és nagyon is indokoltan.

A magiszter személyében érezte magát megtámadottnak, levette kezét az asztalról, összekulcsolta a hasán, és harciasan fordult szembe mindenkivel és senkivel:

- Utolsó szó ide, utolsó szó oda, lehet, hogy Kepler nagyon tehetséges matematikus, de jogi dolgokhoz szemlátomást vajmi keveset ért. Van egy indítványom. Vonjunk be megbeszélésünkbe egy urat a teológiai fakultásról. Meg kellene ettől az úrtól kérdeznünk például azt, hogy egyáltalán tekintetbe kell-e vennünk egy olyan ember szavát, aki, ha jól vagyok informálva, még mindig el van tiltva a szent úrvacsorától.

- Tiltakozom a teológiai fakultás bevonása ellen - mondta a professzor.

A dékán nyilvánvalóan nem akart vizályt hivataltársai között, ezért közvetítésre szánta el magát. Hiszen nem szabad, hogy megbeszélésük a kancellária tanácsosának jelenlétében civódássá fajuljon. Előrehajolt, és rendkívül udvariasan kérdezte:

- Komolyan óhajtja, professzor úr, hogy Keplernek anyja védelmében írt beadványát teljes értékűnek tekintsük?

A professzor éppolyan udvariasan válaszolt:

- Mindenesetre. Ez az ember messze földön híres tudós. Nem zárkozhatunk el kifogásai előtt, főképp, ha azok értelmesek.

- Kérem. Ebben az esetben is meg kell hallgatnunk egy urat a teológiai fakultásról - jegyezte meg a dékán eltökélten.

A professzor ingerülten pillantott rá:

- Jó, akkor én megyek. Én ebben a bábjátékban nem veszek részt! - És fölállni készült.

A dékán félt, hogy a professzor valóban elszalad, s akkor ő, a dékán, szégyenben marad, a kancellária tanácsosa előtt, ezért kérdése élesebbre sikerült, mint amilyennek szánta:

- Keresztény egyetem vagyunk vagy sem?

A professzor ülve maradt, némi szünet után mondta:

- Istenemre, nem vagyunk pogányok. De a jogász maradjon a maga kaptafája mellett, meg a teológus is.

A stuttgarti kancellária tanácsosa úgy vélte, itt az ideje, hogy beavatkozzék. De mivel nem kapott pontos utasítást a hercegi udvartól, elállt tőle. Semmi körülmények között nem szabad még csak látszatát sem keltenie annak, hogy Stuttgart befolyásolni akarja véleményével a tübingeni jogászokat.

- Itt mintha két dolog folyna egybe - mondta óvatosan -, egy teológiai és egy jogi természetű.

A professzor lehunytt szemmel gondolkozott, aztán kertelés nélkül megkérdezte:

- Ha már egyszer itt van a tanácsos úr, és felügyeleti jogot gyakorol, nem tudna ebben dönteni?

A kancellária tanácsosa, aki ezt hízelgőnek találta, elővigyázatosan, habozva felelt:

- Tudnék, ha az urak felhatalmaznának rá. A professzor hallgatott, a dékán és a magiszter beleegyezően bólintott.

- Ön a többség, tanácsos úr - mondta a professzor tárgyilagosan. - És mit tart ön egy olyan ember szaváról, akinek műveire az egész világ fölfigyel, aki három király udvaránál volt matematikai tanácsadó asztrológiai kérdésekben?

- Fölösleges ismert tényeket felsorolnia - felelte a stuttgarti hivatalnok. - Egyébként Ferdinánd császár még máig sem erősítette meg Keplert császári matematikusi tisztségében. Ezzel azonban ne törődjünk most. De a pozitívumokkal, amelyeket ön látni vél, sajnos ugyanannyi negatívum áll szemben. Egy bizonyos: Kepler nem igaz fia lutheránus egyházunknak. Mindazonáltal, nehogy valaki azt mondhasa rólunk, hogy nemcsak az igazság, a föltétlen igazság kiderítése a célunk, ajánlom, vegyük át és vizsgáljuk meg a védekezést.

A fiatal, reményteljes magiszter a kancellária tanácsosának szavaiból is pontosan nyomon követhető, tiszta vonalat hámozott ki, ezért fenntartás nélkül hozzájárult az indítványhoz.

- Úgy van, ez a mi igazságosságunk.

A professzor félbeszakította a fiatalember lelkes helyeslését:

- Talán jó volna, ha eszünkbe idéznénk, miről vitázunk: tortúra vagy nem tortúra.

A dékán a tanácsos arcán, meredeken az orra fölött, egy bosszús redőt vett észre. Szükségnek látta másra terelni a beszélgetést.

- Szabadna kérem, professzor úr, jelölje meg Kepler iratában azt a bizonyos helyet.

Közben a professzor már felütötte a keresett oldalt. Gondosan, tisztán tagolta a szavakat, anélkül azonban, hogy egyetlen mondatot vagy szót is különösen hangsúlyozott volna.

- Szó szerint idézem: „Megfontolandó, hogy ha a bűnjelek hiányos volta ellenére végrehajtják a kínvallatást, ha maga az állítás pótolni tudja a varázslat gyanújának nem kielégítő bizonyítékait, ha a bíró ilyen borzalmasaknak látja a vádakat, akkor megfontolandó, mennyivel borzalmasabb meggondolatlan pletykák alapján testi- és életveszélynek kitenni egy ártatlan embert. Ha már a főbenjáró vétek legcsekélyebb gyanúja is elég a kínpadra vonáshoz, ha a bíró önkénye olyan határtalan lehet, hogy még Károly császár ítélkezési rendtartására sincs tekintettel, akkor hamarosan nem lesz olyan öregasszony, aki elkerülheti a kínpadot; hiszen elég, ha valamelyik ellensége valamilyen okból bevádolja. Ezért alázatosan megkérjük a bírót, tegye mérlegelés tárgyává, hogy az a vakmerő felszólítás a bosszúra, amelyet a hercegi ügyész képvisel, nem fog-e ajtót nyitni minden embertelenségnek. Sokoldalú tapasztalat mutatja, milyen veszedelmes dolog tudatlan és babonás emberek efféle mondvacsinált vádaskodása alapján egy Isten képmására teremtett embert titkos mesterkedés vádjával - amelynek megítélésében még a legértelmesebb ember is könnyen tévedhet - tortúrával gyötörni és elpusztítani.”

A fiatal, reményteljes magiszter kissé zavartan nézett körül; ezt a részt észre sem vette, amikor átolvasta az aktákat.

A dékánban is nyilvánvalóan mély benyomást keltett, s félig kérdő, félig kijelentő hangszínnel jegyezte meg:

- Ez nem többet és nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy ebben a perben vétettek Károly császár ítélkezési rendtartása ellen.

A magiszter ugyanolyan hangnemben ismételte:

- Nem többet és nem kevesebbet.

A professzor végre eljutott oda, ahova a megbeszélést kezdettől fogva irányítani akarta, de nem mutatta megelégedését, hanem egészen tárgyilagosan jelentette ki:

- Állítom, hogy Johannes Keplernek igaza van. Emlékezzünk csak a 218. cikkelyre a bírói visszaélésekről és elvetendő szokásokról; ez azt mondja, előfordul, hogy a hatóságok, gonosz rágalmak és hamis feljelentések alapján, tiszteletre méltó személyeket is igazságtalanul perbe fognak és vérbíróság elé hurcolnak. Károly császár ezt tiltja.

A dékán méltó ellenfélnek bizonyult:

- Jól van, de ez más kérdés. Ez a bíróra vonatkozik, a hercegi ügyészekre, általában a törvénykezési rendre. Ezt majd igen komolyan meg kell vizsgálnunk. De ennek semmi köze ehhez a boszorkányperhez.

- Én is úgy vélem - mondta a fiatal, reményteljes magiszter, és boldogan föllélegzett, hogy sikerült zavarát legyőznie. A dékán és a stuttgarti hivatalnok pártján állt, de túlságosan biztosnak azért nem érezte magát. És ha az öreg professzornak van igaza a többiekkel szemben?

- Éppen ezért, kitartok eredeti véleményem, a kínvallatás indítványa mellett - mondta a dékán eltökélten.

- Én is - sietett leszögezni a magiszter.

- És ön, professzor úr? - kérdezte a kancellária tanácsosa.

A professzor lehunyta szemét, nagy kirohanása íme, hiábavalónak bizonyult. Egyszerűen félretolták.

- Én már nem tiltakozom, uraim, nem is apellálok az értelmükre.

A dékán gyorsan megkérdezte:

- Tehát egyhangúan elfogadtuk?

- Nem - mondta a professzor.

- Akkor hát mit akar? - kérdezte a kancellária tanácsosa bosszúsan.

- Igazságot. És ha ez lehetetlen, legalább kompromisszumot.

A dékán rosszkedvűen és kissé gőgösen nézett az öregemberre:

- Nem értem.

- Nekem van lelkiismeretem - mondta az öreg professzor.

A fiatal, reményteljes magisztert megint magával sodorta a tehetetlenség örvénye. Elhatározta, hogy hallgat, és kívárja, míg tisztázódik, mire mondjon igent.

A stuttgarti hivatalnok a dékán segítségére sietett:

- Erről nem beszélünk, professzor úr. Kérem, ne legyen olyan gyerekes. Szeretném, ha egyhangú határozatot jelenthetnék a hercegi kancelláriának. Ez megkönnyíti a dolgok lefolyását. Gondoljon arra, hogy az evangélikus egyetem önnek kényelmes életet biztosított és biztosít ma is.

A professzor összerándult, mintha megütötték volna.

- Értem. Az a legszörnyűbb, hogy önök így beszélhetnek velem.

Még többet is akart mondani, de meggondolta, lehunyta a szemét, hallgatott. Senki sem szólt. A tanácsosnak küszködnie kellett magával, hogy megfékezze az arcára kívánczó gúnyos mosolyt. A dékán feszülten pillantott öreg kollégájára, jobbjának hüvelyk- és mutatóujjával elgondolkozva lebbentette meg ezüstszürke, fürtös parókáját, s láthatóvá vált még mindig sötétszőke haja. A reményteljes magiszter nem irigyelte az öregembert.

Ekkor a professzor felállt, és beszélni kezdett, olyan hangosan, mintha előadóteremben, nagyszámú diákhallgatóság előtt szólna:

- Uraim. Önök nyilatkozatra kényszerítenek. - Szünetet tartott, nyelvével megnedvesítette kiszáradt ajkát. - Jó, hallják meg nyilatkozatomat. Önök mind a kínzást védik. Én elvileg a kínzás ellen vagyok. Kérem, uraim, ne induljanak föl, hagyják, hogy végigmondjam. Egy hosszú élet és gazdag jogi tapasztalatok állnak mögöttem. Sok kínzásnál voltam jelen. És mindig ugyanaz játszódtott le: a kínzóeszközök hatására azt vallják az emberek, amit önök akarnak. De vajon megtalálják-e így a valódi vétkeket? Sok boszorkányt égettünk el kínvallatás után, mert vallottak. De kiirtottuk-e ezzel a világból a boszorkánymesterség garázdaságait? Vallomásra szükség van az ítélelhozatalhoz, ez bizonyos. De egy kínzóeszközzel kikényszerített vallomás az én szememben semmit sem ér.

A professzor leült.

A fiatal, reményteljes magiszternek nem volt ideje a hallottakon elgondolkoznia, mert a kancellária tanácsosa, kiérezvén ebből a nyilatkozatból azt, ami kimondatlan maradt, nyomban azt kérdezte:

- És mi lenne az ön kompromisszuma?

A professzor oldalvást nézett rá, és tárgyilagosan felelte:

- A territorium.

- Ön tehát csak a szerszámmal akarja megmutatni. Vagyis a félelemnek kell a vallomást kicsikarnia - szögezte le a kancellária tanácsosa.

A fiatal, reményteljes magiszter közbeszólt:

- Ez ebben az esetben szerintem egykötő. Bocsánat, úgy értem, hogy egészen egyre megy. A vádlott túl van a hetvenedik esztendején.

- Mit akar ezzel mondani? - keretezte a dékán a fiatalembertől. Az elpirult, egy darabig megszegyenülten hallgatott, aztán azt mondta:

- Bocsásson meg, nem is tudom, a professzor úr kissé összezavarta bennem magyarázatával a fogalmakat.

A stuttgarti hercegi udvar tanácsosa szemrehányóan nézett a magiszterre. Az arcáról le lehetett olvasni, mit gondol: gerinctelen fajankó. És ez akar bíró lenni! A professzorhoz fordult:

- Aláírja, kérem, a nyilatkozatot, hogy özvegy Keplerné asszony az igazság alaposabb kiderítése céljából megkínóztassék?

A professzor nagyon öregnek és nagyon fáradtnak érezte magát második kirohanása után. Sétára vágyott a Neckar platánszigetén. Elbóbiskolt. De mintegy megfeddvén magát lanyhaságért, ültében nyomban keményen kiegyenesedett, és követelően mondotta:

- Először fogalmazzák meg az én kikötésemet, hogy a vádlotthoz hozzányúlani nem szabad. Semmilyen eszközzel.

Azután, miután aláírta, elsőnek állt fel, köszönt és ment. Az ajtóban még egyszer visszafordult, és azt mondta a kancellária tanácsosának:

- Ha Stuttgartban jelentést tesz, kérem ne felejtse el, hogy utolsó kijelentésemet szó szerint megismételje.

A fiatal, reményteljes magiszter megint erősen bizonytalannak, zavartnak érezte magát. És amikor a búcsúzásnál a tanácsos meghívta őt Stuttgartba ebédre, nem tudta, büszke legyen-e erre, vagy szégyellje magát.

Harminchatodik fejezet

Rueff ügyvéd 1621 szeptemberében szerzett tudomást informátorai útján a tübingeni fakultás határozatáról, s arról, hogy ezt a stuttgarti főtanács megerősítette. Mindenesetre ez is sikernek számított. Nem volt elégedetlen. Ámbár ebben az esetben, az anya korát és gyengeségét tekintve, megtörténhet, hogy a kínzóeszközök pusztá megpillantása is épp olyan romboló és súlyos hatással jár, akár az alkalmazott tortúra. Kétségesnek látszott, hogy az öreg szív kibírja.

Talán ha megtudná, hogy szigorú parancs tiltja, hogy a legcsekélyebb mértékben is bántalmazzák... Nem volt éppen megengedett dolog, amit most kitervelt, de izgatta őt, hogy a güglingeni bíróság és a főtanács bizonyos urainak elrontsa a mulatságát. Ennél a színjátéknál ezúttal nem kíván jelen lenni, de azért befolyást gyakorol rá. Egy bizonyos úrnak úgy egész mellékesen, egy ügyes példázatba burkolva elmondja, hogy vannak esetek, amikor bizonyos határozatokat korlátozva hajtanak végre. Akkor minden attól függ, hogy a fiú idejében kioktathatja-e az anyát?

Ámde az őrszobán a szolgák azt a szigorú parancsot kapták a várnagytól, hogy senkit, semmilyen körülmények között ne bocsássanak be a fogolyhoz.

Kepler a kapuőrségre sietett, de elutasították. Egy óra múlva újból jelentkezett - újból elutasították. Órák hosszat ácsorgott a kapu előtt - újra és újra elutasították. Pénzt adott az öröknek - nem engedték be. Megígérte, hogy ingyen felállítja a horoszkópjukat, de akármilyen kíváncsiak voltak is, mit jósolnak nekik a csillagok, a várnagytól annyira féltek, hogy kitartottak az utasítása mellett.

Ha anyja legalább olvasni tudna! Elképzelhető, hogy egy üzenetet be lehet csempészni, fontolgatta Kepler. Nem tágitott, leült az őrszoba előtti kőlépcsőre, töprengett. Kiutat! Úristen, valamilyen kiutat. Beszélnem kell vele. Holnap reggel végrehajtják az ítéletet. És halálra rémítik az anyámat. Mert semmiről sem tud. De én tudok, és nem juthatok be hozzá. Nem juthatok be.

Most még meg lehetne menteni. De mit csikarnak majd ki a félelemtől meggyötört anyából? Be fog ismerni mindent, amit csak hallani akarnak. Mit kínáljon még a szolgáltnak? Minden hiába. Félelmük erősebb, mint a pénzhétségük. Talán keveset kínált? Bár azt sem szabad túlságosan elárulnia, mennyire fontos, hogy anyjához bejusson. Kell, hogy legyen valamilyen kiút. Igen, keres valakit, akit beküldhet, és aki az ő nevében és megbízásából közvetíti az üzenetet.

Így hát az őrségtől egyenesen a városba sietett. A városfal mentén futott végig, ahol a legszegényebbek viskói tapadnak a falhoz, ahol olyan nagy az ínség, hogy a ház negyedik falával is takarékoskodnak. A szűk utca kövezete hiányos, a talaj állandóan nyirkos, a házakból szivárgó szennyvíz büzlő, ragadós pocsolyákká gyűlik. Kepler óvatosan lépkedett át rajtuk. Hogyan találjam meg az emberemet, amikor senkit sem ismerek ebben a városban? Talán egy gyermek? Egy ártatlan gyermek esetleg megindíthatja az örök szívét. De sehol sem talált olyan gyermeket, aki ártatlannak és egyben eléggé ravasznak látszott volna. Elejtette ezt a tervét.

Talán egy szerzetes? De honnét vegyen hirtelenében egy szerzetest, nem akármilyet, hanem olyat, aki alkalmas, vagyis fortélyos, titoktartó, részvevő, segíteni kész, önzetlen és jámbor? A

megálmodott szerzetest sem találta meg az utcán; felhagyott hát azzal a kísérlettel is, hogy egy szerzetes jámborságával lágyítsa meg az öröket.

Már csak egyetlen lehetősége maradt: egy ringyó furfangja. És ezt kutatta föl-alá barangolva az utcákon, mert az efféle házakat nem ismerte. Kérdezni pedig nem akart senkit. Gyönyörű véletlen volna, ha most itt, ezen a helyen, szembe jönne vele egy ilyen asszony és így szólna: ne legyen rá gondod, az örök azt teszik, amit én akarok, és én azt akarom, hogy az anyád idejében megkapja az üzenetet. De ilyen gyönyörű véletlen nem kínálkozott. És ama bizonyos házakat nem ismerte. Esteledett. Az utcákon ide-oda ténfergett, de azt az egy embert még mindig nem találta meg. Végül megint ott találta magát a bezárt őrszoba előtt. Egyetlen megvalósítható ötlet nélkül.

Ha császári rendeletre hivatkozhatna, minden bizonnyal megnyílna előtte a börtön. Megnyílna a Jézus Társaság egyetlen intésére. Megnyílna a herceg parancsára. Megnyílna... A pokolba ezekkel a haszontalan fontolgatásokkal. Megnyílik majd az erőszakra is! Három fickót vásárolok magamnak, legalább hármat. Tolvajt, rablót, szökött katonát. És kikényszeríteni az utat anyámhoz.

Csörömpölve nyílt a bódé kémlelőablaka. Egyik őr kiáltott rá:

- Mit álldogál itt hiába, uram? Az anyját holnap korán reggel kínpadra viszik. Okosabban tenné, ha imádkozna.

És Kepler hirtelen rádöbrent, milyen kicsi és milyen tehetetlen a hatalmas szolgálával szemben. És egészen közel lépett a kitárt ablak alá, úgy esdekelt:

- Testvér, legyen szíved. Engedd, hogy legalább jó éjszakát kívánhassak az anyámnak. Az isten irgalmára.

- Az öregasszony már régen alszik - mondta az őr, és súgva hozzátette. - Én megtennem magának ezt a szívességet. De itt van ez a másik, ez egy olyan szabályfaló. Ez beárulja a várnagynak. Nyolc gyermekem van odahaza, meg a feleségem. A magamfajtnak nagyon kell vigyáznia. Ezt meg kell hogy értse. És egyszer mindenki meghal. Persze nem szívesen, tudom, nem szívesen. Nyugodalmat jó éjszakát, uram.

És a kémlelőablak becsukódott.

Nagyon korán reggel Kepler megint ott állt az őrszoba előtt. Semmi sem jutott eszébe az éjszaka, miképpen beszélhetne mégis az anyjával.

Valamelyik pincehelyiségben most falraerősített fáklyák égnek, mert ablak nincs. A falhoz támasztva ott állnak a szerszámok. Olyasfajta eszközök, amelyeket először Mátyás császárnál látott Prágában, a várbeli műhelyben. Akkor csak egy eszelős játszadozott velük. És a császári asztronómust, aki a mechanikai dolgokban sem volt járatlan, szakértő véleményre kérette oda. Itt azonban nem egy játékos császár kezeli őket. Itt a bíró van jelen a homokórájával. Ha a homok lepergett és az anya nem vallott, az ismét feltett kérdésekre nem ismert be semmit, akkor a hóhér megkezdte a kínzóeszközök felállítását, működésük megmagyarázását. És jelen van a lelkész is, bizonyára Buck dékán. Meg egy felcser, természetesen Urban Kräutlin, mivel a törvény előírja, hogy egy tapasztalt orvosnak kell jelen lennie. És ott ül egy írnok. És valamennyien arra lesnek, hogy megtörik-e az ellenállás, és kikényszerítik a vallomást.

Kepler ilyen gondolatok közt várt odakint, a kapu előtt. Egyedül, nyomorúságosan egyedül. És a kétségei egyre nőttek. Talán hibát követett el, jóvátehetetlen hibát. Túlságosan merev volt. Megakadályozhatta volna, hogy idáig jusson, ha csak egy kicsit is enged Paul Guldinnak, a

Jézus Társaság páterének. Hol marad most rendíthetetlen hite, amely megtiltotta, hogy Istent másként szolgálja, mint az értelmével? Nem ezért adta-e fel az édesanyját? Most pedig adja fel Istenét? A kérdés így hangzik: Isten vagy az anya? Föl lehet így tenni egy kérdést? Aligha. Isten, tartsd meg az életét. Imádkozott. A puszta életét!

Ezalatt pedig ez történik:

Az anya a földön fekszik. Mozdulatlanul. A pincehelyiségben, a fáklyák füstölgő lobogásától megvilágítva.

A bíró döbbsen lép oda hozzá. A hóhér félreteszi a pomerániai sapkát. Az írnok föláll. Urban Kräutlin, a felcser az anya mellett térdel, pulzusát tapintja. Buck dékán felnyög.

- Meghalt? - kérdezi a bíró.

Senki sem felel.

A felcser tovább kísérletez.

- Uraim - mondja a bíró, leküzdve rémületét -, önök a tanúim, hogy szigorúan tartottuk magunkat a határozathoz, nem nyúltunk a vádlotthoz. Ha meghalt, a saját hibájából történt. Ez jegyzőkönyvbe kerül, írnok, kérem, olvassa fel, mit írt az utolsó oldalon. Talán változtatni kell rajta valamit.

Az írnok olvassa, nem olyan folyékonyan, mint ahogy megszokták tőle:

„A hóhér az óvatosan felmutatott bambergi szerszámon megtapintatja a vádlottal a hegyes szögekkel kivert deszkalapot, amelyre meztelenül állítják fel az embert, megmutatja a hozzátartozó korbácsot, ólomgolyókkal a szíjak végén, néhányszor a levegőbe suhint vele. A bíró a vádlottat szigorúan figyelmezteti...”

- Húzza ki a szigorúan-t, írja be: atyaian.

„...atyaian figyelmezteti: »Utoljára kérem, bevallod-e, hogy boszorkány vagy?«

A vádlott levegő után kapkod és roppant feldúltan válaszol: »Az igazat mondtam, istenemre, az igazat.« A hóhér a mecklenburgi szerszámot magyarázza, kötelei hogyan csavarják hátra a karokat, és a lábakat hogyan zúzza össze ezzel egyidejűleg a spanyolcsizma. A bíró igen szigorúan figyelmezteti:

»Valld be, hogy boszorkány vagy, különben kihúzzunk egy kicsit a nyújtólétrán!«

A vádlott hevesen remeg, csak nagy kinnal tudja tartani magát, értelmetlenül motyog: »Hans, hiszen te itt vagy. Nincs baj, Hans, nincs.« A hóhér szétnyitja a pomerániai szerszámot, a sapkát, amelyet szorosra szófolnak a fejen. A vádlott zavarosan suttog maga elé, úgy hangzik, mintha azt mondaná: »...ki vagy a mennyekben... azonképp itt a földön is...«

Az írnok fölpillant:

- Idáig jutottam. Akkor összeesett.

- Ez nem maradhat így. A jegyzőkönyvet át kell javítanunk.

A bíró kelleetlenül hajol le a felcserhez.

- Nos, mi van?

- Ájulás - mondja az, és fölegyenesedik.

- Abba kell hagynunk? - kérdezi a hóhér. Kräutlin felcser gúnyosan elhúzza a száját. Azt akarta a hóhérnak felelni: sajnálod, mi? Ha eladhattál volna egy kis boszorkányszírt, megérte

volna neked a haláláért kirótt büntetést is. De miért áruljon el Buck dékán előtt céhbeli titkot, azt, hogy tolvajok ujjával és megölt bűnösök állítólag gyógyító hatású zsírával kereskednek? Így hát csak nagyon tárgyilagosan annyit mond:

- Azt hiszem, igen.

Az eszméletlen asszonyt visszaviszik a pincehelyiségből a cellájába, és most megengedik Keplernek, hogy bemehessen hozzá. Amikor magához tér, a szolgák újra odaláncolják a falhoz.

Á anya szólni akar, messziről kell a szavakat összekeresgélnie, nyelve nem engedelmeskedik. Suttogását Hans is alig érti meg:

- Úgy vágyódtam haza... úgy, de úgy vágyódtam...

Körülbelül két héttel később a stuttgarti főtanács kimondta:

„A kiállott félelemmel özvegy Kepler né asszony minden vád alól tisztázta magát. Vallomást nem tett. Igazolására törvénykezési nap tűzendő ki, és felmentendő.

Mindenesetre biztosítékot kell nyerni arra, hogy az összes perköltségek kiegyenlítettnek.

Elrendeljük és megparancsoljuk:

Reinbold üveges, aki az elfogatásra okot adott, fizet 10 guldent.

Christoph Kepler fizet 30 guldent, minthogy a letartóztatottat az ő javaslatára szállították át Leonbergből Güglingenbe.

A leonbergi hivatal fizet 40 guldent.

Einhorn alvárnagy fizet 40 guldent.

Özvegy Kepler né asszonyt nem terheli költség, mert Johannes fia vállalta a 900 gulden perköltség kiegyenlítését.

Özvegy Kepler né asszony vagyona 777 gulden és negyvenhat krajcár.”

Egy hónap múlva zajlott le a törvénykezési nap, és az ítéletet kihirdették.

Szabad!

Nos, menj haza, anya. De hová? Einhorn alvárnagy, aki nem akar fizetni, felheccelte a leonbergieket, s azok megfenyegettek, hogy agyonvernek. Haza. Hol van az otthonod? Johannes fiad szívesen elvinne Regensburgba, Susannéhoz. De jön a tél. És te félsz a hosszú utazástól. Nem akarsz vele menni. És Johannes egyedül utazik. Christoph fiad megtagadott, és bezárta előtted ajtaját. Hol van az otthonod? Heumadenben? A paplakban, Margarethe lányodnál, akinek a férje látni sem akar?

De szabad vagy. És semmiben sem találtak vétkesnek.

A november enyhe. A szőlőhegyen, amelynek lejtőjéről egészen Stuttgartig elláthat az ember, a heumadeni lelkészlak közelében, egy öregasszony áll. Rosszul lát. De ujjai mindent éreznek. A szőlőtőkék törzsét, a hervadó leveleket. Megsimogatja őket, végig, egészen a talajig. És térdre ereszkedik. Két kézzel markolja a földet. Minden érzéke éber. Élet, magamba szívlak, ízlellek, érdelek, tapintlak, itt, a szőlőhegyen, te nagy, te szent élet!

Harminchetedik fejezet

1621 novemberében Kepler visszatért családjával Linzbe. A Rathausgassén talált lakást. Majdnem egy évet töltött Württembergben. Amikor elköltözött, épp akkor vonultak be a Liga csapatai Linzbe. Most, hogy visszatért, még mindig itt találta őket.

A katolikusok csehországi győzelme itt is érezte hatását. A városban egykor népes lutheránus közösség élt, Daniel Hitzler oltalma alatt. Ez az egyházközség szétszóródott. De a lelkész, aki a württembergi Consistorium alá tartozott, itt maradt, kitartott a helyén.

Kepler nem érzett semmit abból a szigorból, amely hittestvéreit sújtotta a győztes tartományokban. A Rathausgasséban nyugodtan dolgozhatott. De a munkája elég nehézkesen haladt, mert még nem sikerült új segítséget felkutatnia. Így neki magának kellett vesződnie a körülményes számításokkal.

1622 áprilisa volt. Susanne a gyerekekkel falura ment, mert a piac kiürült. Kenyér nem volt. A parasztok már nem jöttek be a városba. Susanne a rokonainál próbált lisztet szerezni.

Késő délután egy páter jött Johanneshez Bécsből, a Társaságtól.

- Levelet hozok önnek mynheer Daniel Gomperztől. És üdvözetet.

Kepler megköszönte, és hellyel kínálta a páttert, pihenje ki magát, rögtön hoz jó, erősítő bort.

- Ez a mynheer Gomperz valóban olyan ember, akit igen jól fel tudunk használni. Meg kell önnek mondanom, Herr Kepler, hogy bár általában éppen az effajta emberekről nem sok jót mondhatok, ez a Gomperz egészen más, művelt és tapasztalt. Tudom, hogy értékes szolgálatot tett már a császárnak, igen megbízhatóan közvetíti az Egyesült Németalföldről érkező borsszállítmányokat.

Mialatt a páter beszélt, Kepler Gomperz szerencsekívánatait olvasta. Gratulált, hogy megerősítették császári matematikusi tisztségében. Azt is megkérdezte, elkészült-e már a Rudolf-féle táblázatokkal. Az Egyesült Kelet-Indiai Társaság szívesen venne át néhány példányt, hajói számára. Végül azt akarta tudni, mi lett Kepler tervéből, abból a könyvből, amit a Holdon levő életéről, a Holdállamról szándékozott írni. Ez a mű alkalmasint ugyanúgy hatna, mint az 1619-es kalendárium, az állattal. Az a naptár annak idején egy hét alatt elfogyott.

A páter folytatta:

- Sajnos, időközben tudomásunkra jutott, hogy Herr Gomperz az Unió embereinek is közvetít borsszállítmányokat. De egyelőre még szükségünk van rá. Ám abban bizonyos lehet, Herr Kepler, hogy végül mi kerekedünk felül. Ön mint öfelsége matematikusa, szintén örül majd, ha ez a háború a mi elgondolásunk szerint mihamarabb véget ér.

- Igen, ez a kor nem kedvez a tudományoknak. Sajnos, a császár számára fontosabb a bors és só aránya a páclében, amelyben a háborús készleteket tartósítják, mint a Mars keringési idejének és pályájának aránya. Amikor Csehországban véget ért a vérontás, azt hittem, béke lesz. Mit gondol, páter, soká tart még, mire újra akadálytalanul levelezhet az ember? Angliából régen nem kaptam hírt, és Itáliával is megszakadt az összeköttetésem. Ez mind nagyon hátráltatja a munkámat.

- Azt kérdezi Herr Kepler, soká tart-e még? Az én véleményem szerint néhány hét alatt a fejére ütünk az eretnekeknek. Mert látja, kedves Kepler, így van ez. Ezek az emberek szembe fordulnak az egyedülvaló egyházzal. Istentelenek. De én mondom önnek, hogy az Úr nem hagyja el övéit. Még egyszer visszatérve mynheer Gomperzre, legyen óvatos a táblázatok kiadásával. Azt hiszem, nem szabadna megtennie öfelsége jóváhagyása nélkül.

A páter természetesen tudta, mi van az átadott levélben. Még ha vastag pecsét zárta volna is, kötelessége lett volna belepillantania. Mindenről tudni, ez a Társaság tisztjéhez tartozik. Johannes tudta ezt.

- Köszönöm, nem fogom elfelejteni - válaszolta.

- Hogy van ez azzal a Holdállammal? Az valami olyasféle, mint Thomas Morus írása, „A legjobb államberendezésről és Utópia szigetéről”? Ez a könyv indexen van. És az az ember vérpadon végezte.

- Az én Holdállamom más lesz - mondta Kepler. - Nem tudom most önnek néhány szóval elmagyarázni. De ha kinyomtatták, küldök néhány példányt Paul Guldin páterünknek, Bécsbe. És ha úgy fordulna, hogy egyszer megint eljön hozzám, beszélgethetünk róla. - Majd hozzátette: - Addigra remélhetően béke lesz.

Kint, a tornácon a jezsuita páter majdhogynem beleütközött valakibe, aki éppen akkor lépett be a külső ajtón. Csak az akadályozta meg az összeütközést, hogy amikor a férfi felismerte a jezsuita köntöst, riadtan visszahőkölt. Egyenesen a dolgozószobába tartott. Nem kopogott.

- Adjon isten - mondta.

- Daniel Hitzler? Ön az? - fogadta Kepler ámuló örömmel. - Hozta isten.

Szokott gyors lépteivel a lelkész elébe sietett, és mind a két kezét feléje nyújtotta. Izgatottan kérdezte:

- Írt a Consistorium? Azt a hírt hozza, hogy úrvacsorához bocsátanak? Úristen, micsoda nap!

A pap összefonta mellén a karját. Nem méltatta figyelemre a másik feléje nyújtott kezét.

- Igen - mondta komolyan -, levelet kaptam a Consistoriumtól.

Johannes várakozásteljesen nézett rá. És egy kicsit sértődötten is, hogy a pap nem fogadta el a kezét.

- Kedves Kepler, sajnós, nem jelenthetek jó hírt Württembergből. A Consistorium semmit sem ír az úrvacsora kérdéséről. Nem is hiszem, hogy egyházi főtanácsunk urai megváltoztatták véleményüket. Más hírt kell önnek közölnöm.

A pap most mégis kioldotta kezét, és Kepler vállára tette:

- Azt írják, hogy édesanyja megtért a mindenható Atyához.

Kepler az írópultjához ment, nehézkesen leült. Nem szólt. Arcát kezébe temette. Nem tudott beszélni. Gondolatai szertezilálódtak.

Daniel Hitzler, a pap, határozatlanul állt. Így nem mehet el. Vigaszt kell nyújtania. Ekkor Kepler felállt, odalépett hozzá; az is vigasztalás volt számára, hogy nincs egyedül. Két kezét ismét elébe tartotta, és azt mondta:

- Köszönöm, hogy eljött hozzám.

A pap nem utasította vissza a könyörgő kezét. Némán megszorította, és újra elengedte. Kepler azt kérdezte:

- Hol temették el?

Hitzler vállat vont:

- Erről nincs szó a Consistorium írásában. De még egyebekről is tájékoztattak, írják, hogy württembergi milíciánkat hercegségünk északi határán Tilly horvátjai tönkreverték. Azt írják, hogy csak a leonbergiek közül harmincegyen estek el.

Kepler nem tudta felfogni a szavak értelmét. Anyját látta maga előtt, ahogy a güglingeni börtönben ül, soványan, csapzott ősz hajjal, megláncolt kezekkel. És hallotta a hangját: Häsle. Halkan maga elé mormolta:

- Akkor nem tudom, hol keressem a gondolataimmal.

Hitzler meglepetten nézett rá. Ez az ember nem hallotta, amit ő mondott.

- Legnagyobb sajnálatomra, ebben nem tudok önnek segíteni.

Kepler nem szólt. Nem tudott szólni.

Hitzler el volt telve a híreivel, beszélnie kellett:

- A tübingeni egyetemen félnek, hogy ott is hamarosan bekövetkezik az, ami Prágában történt. Tübingennek óriási könyvtára van. Azt mondják, Prágában rengeteg könyvet elégettek. - Aztán így folytatta:

- De ez még mindig nem minden. A württembergi főtanács arról értesít, hogy Linzet végképp fel kell adnunk. Én eddig kitartottam. Most utasítanak, térjek vissza Stuttgartba. Másik egyházközséget akarnak kijelölni számomra. De biztos vagyok benne, hogy az Úr nem hagyja el övéit. A gyász jegyében búcsúzunk. Bár adna Isten elég erőt önnek.

Kepler egészen közel lépett Hitzlerhez. Nagy fájdalom az arcára volt írva.

- Mindkettőnket nagy csapás ért - mondta. - Isten keze súlyosan nehezedik ránk. Ne tegyük magunknak még súlyosabbá. Legyen ez a búcsú a kibékülés búcsúja.

Hitzler mélyet lélegzett, hosszas megfontolás után mondta:

- Ezekben a pillanatokban nem szeretnék önnek szemrehányást tenni, Johannes Kepler. Nem akarom elmondani mennyire fáj, hogy éppen most, amikor a házába léptem, egy jezsuitával kellett szembetalálkoznom. - Hitzler kezét görcsbe szorította az izgalom. - Nekem menekülnöm kell, és ön is hibás abban, hogy kiűznek bennünket az országból. Egyáltalán nem a Liga az, amely megvert bennünket. És nem a császár, aki legyőzött minket. És nem a Társaság, amely üldöz bennünket. Hanem ön és az önhöz hasonlók. De ezt nem akartam elmondani most, a búcsúzásnál... Mindig a langyosak a legrosszabbak. Azok, akik nem nyíltan és szilárdan állnak valamelyik oldalon, akik mindenkivel jóban akarnak lenni. Azok, akik hiú okokból vonakodnak aláírni a Formula Concordiaet. És így a nagy egész gyengítik. Ha valamennyien összetartottunk volna, ha valamennyien szilárdan a mi üdvös és helyes Formulánkhoz tartottuk volna magunkat, akkor semmilyen Liga, sem császár, sem jezsuita ki nem űzhetett volna bennünket a tartományból.

Hitzler fölkapta kis útitáskáját, amelyet az imént a földre állított. Csak a Bibliát csomagolta bele és a konkordiakönyvet, amely a Formulát is tartalmazta. Mindkét kezével magához szorította a táskát, amely legfőbb tulajdonát rejtette. Halkan mondta, és hangja szomorúan csengett, már nem ingerülten:

- Most láthatjuk, micsoda előnye származik önnek abból, hogy nem akart teljesen és föltétlenül hozzánk tartozni. Ön itt maradhat. A jezsuiták nyilván nagyon beajánlották a császárnál,

hogy most mégis megerősítette császári matematikusi tisztségben. De én azt mondom önnek, Johannes Kepler, ön vétkes. Vétkes édesanyja halálában. Vétkes a szerencsétlenségben, amely bennünket sújt, abban, hogy el kell hagynunk az országot. Lehetséges, hogy öccse, a kiképző altiszt is a harmincegy halott között van. És ez a bűn egész életére magán szárad. Hallgassa meg, amit az országból kiűzött papja mond önnek, a nyáj elveszett bárányának, mélységes fájdalommal és búcsúzóul, János Jelenésének szavaival: Vagy hideg légy, vagy forró légy, ha langyos leszel, kiköplek a szájból.

Kepler lehunytt szemmel állt. Nem tudott szólni. Amikor hosszú idő után körülnézett a szobában, egyedül találta magát. És a gondolat óriásivá és fenyegetővé nőtt: te ölted meg az anyádat.

Mindig másokban kerestem a hibát: Georg Binderben, az öcsémben, Guldinban, amiért nem segített, isten tudja, még kiben, csak magamban nem.

Nem igaz. Hiszen kétszer is elutaztam Württembergbe, leveleket írtam a hercegnek, hatvan oldalas védekezést szerkesztettem, megpróbáltam megmozgatni Mátyás császárt. Én...

Semmit sem tettem.

A „Világharmóniá”-t befejeztem. Felismertem, milyen tökéletesre teremtette Isten a mindenséget. Gondolatait szent áhítattal követve rajzoltam utána a matematika törvényeit.

És mindez hiábavaló volt. Egyetlen embernek sem használtam fáradozásommal. Az anyámat tönkretettem.

Igen, arra képes voltam, hogy az égi berendezésből kitakarítsam a fölösleges epiciklusokat. De arra képtelen, hogy valakinek a segítségével anyámat idejében kiszabadítsam a börtönből.

Átkozott munka. Mindenkit megöl, aki a közelembbe kerül, írtam és számoltam. És Barbara, a feleségem meghalt, és Susanna és Ludwig kivételével minden gyermekem, akit ő szült. Két gyermekem, akivel Susanne ajándékozott meg, Margaretha Regina és Katharina úgy költözött el, mint madárfióka a rossz fészekből.

Senkinek sem használtam a munkámmal. És Württemberget, az otthonomat egyik megpróbáltatás a másik után éri, úgy bánnak ott az emberekkel, mint a cserebogarakkal. Ilyen körülmények között mit sem számít, tudják-e vagy sem, hogy a Föld ellipszis alakú pályán mozog a Nap körül.

Minden hiábavaló, mert a háború, a barbár nyerítés hangosabb lesz, mint az én világharmóniám.

Borzadok. Jessenius mennyi mindent tudott az emberi test fölépítéséről, tizenegy nyelven beszélt. És elbukott. Kinek használt a tudása? Még saját magának sem.

Mi az értelme valamennyi számításomnak? Semmi.

Nem csinálom tovább.

Kepler körülnézett dolgozószobájában.

Igen, jó volna mindent, ami itt van főlhalmozva az állványokon, a számításaimat, a rajzaimat, az írásaimat összenyalábolni és elégetni. Hogy ne okozhassanak több kárt, hogy az átkozott munka ne ölhesse meg többé senkit. De ahhoz is fáradt vagyok, hogy felálljak, és megkezdjem a pusztítást. Még erre is képtelen vagyok.

Végzetlenül lassú mozdulatokkal fölkelt, átment a hálófülkéjébe, és a takarók közé bújt, kábultan a fájdalomtól.

És jött az álom. És az álommal ismerős alakok. Megint itt volt Hitzler. Megölted az anyádat. El kell hagynunk az országot. A te vétkeid. De az elveszett bárányt kiköpjük. Mert az Úr velünk van. Mert az Úr nem hagyja el övéit.

Ekkor ijesztő dolog történt. Hitzler arca a jezsuita páter vonásait vette föl. És ez az alak így szólt: néhány hét alatt fejükre ütünk az eretnekeknek, ön mint öfelsége matematikusa szintén örül majd, ha ez a háború a mi elgondolásaink szerint mihamarabb véget ér. És az Úr velünk lesz. Mert az Úr nem hagyja el övéit.

Kepler védekezett. Ne mondjátok ugyanazt, hisz nem ugyanazt akarjátok. De csak egy alak volt itt, a kettő egyébe olvadt. Majd a félelmetes jelenség eloszlott, és valaki egy halom röplapot szórt a paplanára. Gomperzre hasonlított. Egy bizonyos lapot keresett. Nincs itt, mormolta, kár, alighanem elveszett. A Holdállam két képe. És az arca csupa bánat volt. Kepler segíteni akart neki, izgatottan turkált a lapok közt. Mindig más és más képek kerültek elő, csupa különös állat. Nyugtalanították és szabadulni akart tőlük.

Lesöpörte paplanáról a lapokat. Felült, és megpróbált ő maga rajzolni. De a képei kuszák voltak és torzak. És Gomperz rosszállóan csóválta a fejét. Sajnos, sajnos, ez nem elég. Ezt senki sem érti. Szépnek kell lennie, akkor világosan beszél. Kepler megpróbálta még egyszer, még az íróon karcolását is hallotta a papíron. Nem sikerült. Erre düh fogta el, összetépte a papírt, és szégyellte magát, hogy még erre is képtelen.

- Tudja egyáltalán, hogy mit akar mondani? - kérdezte a másik. Keplert dühös izgalom fogta el, rákiáltott: igen, meg akarom mutatni az életet a Holdon, ahogy évekkel ezelőtt elkezdtem leírni. A Föld és a Hold közötti összefüggés történetét. Az anyám is benne volt. Ő parancsolt a szellemeknek. És én a tanítványa voltam. Az én Holdállamom nem olyan lesz, mint ez a fiatakori kép. Anyám is szerepel benne, de nem mint a szellemek uralkodója... Valóságos felszabadulásnak érezte, hogy ezt értelmesen ki tudta fejezni. Olyan lények lesznek benne, amelyek igen bölcs életet élnek. Értének hozzá, hogy az eszüket csak munkára használják. És azzal, amit alkotnak, senkinek sem ártanak. És nem ismerik majd a háború barbár nyertését. És nem fogják egymást szétmarcangolni Istenről vitatkozva.

Ébredésekor tisztán emlékezett álmára. Fölkelt, átment dolgozószobájába. Odalépett az állványhoz, és megpróbálta a könyvtárából kikeresni Thomas Morus könyvét Utópia szigetéről.

Szinte nevetségesen hatott, amint rövidlátó szemével közvetlenül közről silabizálta a könyvek gerincét. Nem találta meg egyhamar, amit keresett. Közben sok mindenre kellett gondolnia. És ez megerőltető volt. Maestlinre gondolt, a tübingeni egyetemről; hogy félhet most, hiszen éppoly kevéssé tud majd védekezni, mint Jessenius.

Johannes töprengett: szeretnék most Tübingenben lenni. Lehetőséget kellene találnom, hogy Tillyvel beszéljek. Az értelmére apellálnék, megkérném, ne hagyja a könyveket megsemmisíteni, mint Prágában tették. Hogyan lehetne az életnek valaha is értelme, ha a zsoldosok láthatatlanul elpusztíthatnak mindent, aminek akár csak tudományos látszata van?

Ma már nem sürgetném annyira a stuttgarti Consistoriumnál, hogy úrvacsorához bocsássonak, holott nagyon rossz kitaszítottak lenni. Inkább arra kérném őket, küldjenek követként a császárhoz. Bízom abban, hogy rá tudnám őt bírni, írasson menlevelet a könyvek számára.

De mire valók a könyvek, ha az emberek kihalnak? Nem tudom, sikerülne-e elérnem a császárnál, hogy tartsa kezét védőn az emberek fölét.

Gondolatai megint visszakanyarodtak oda, ahonnan elindultak: az én bűnöm. Anyám. És nincs, aki ez alól fölmenthetne. Magamra kell vennem. És éjjel-nappal velem lesz a rossz lelkiismeret. És ki kell bírnom önmagammat.

Keresgélés közben lelökte az állványról a nagy táblázat számításaival telerótt lapokat. Lehajolt, gondosan fölszedte a földről. Összehúzott szemmel nézte őket. És ez is itt marad, ez az átkozott, undok, visszataszító munka. Az a feladat, hogy a bölcs égi rendbe beleékeljem a föld zűrzavarát. A lapokat elrendezve egy csomóba rakta.

Végre megtalálta a könyvet, kivette és olvasni kezdte. Miért ne, miért ne tudnám rábírní a császárt, hogy oltalmába vegye az embereket? Hiszen ezzel a Holdállammal meg tudnám neki mutatni, hogyan kell ezt csinálni.

Azt mondtam, nem csinálom tovább. Anyám, bocsáss meg. Most megint itt van egy munka, amely rám vár.

A ház megtelt zajjal. Susanne érkezett meg a gyerekekkel.

Az asszony áthevült arccal lépett a dolgozószobába. Kis, degeszre tömött zsákot tartott a férje szeme elé.

- Nézd - mondta büszkén. - Finom liszt.

Kepler félretette a könyvet, s úgy nézett a feleségére, mint aki nincs jelen. Még nem tartott ott gondolataiban, hogy emberhez szólhatott volna.

Susanne megértette. Dolgozni akar. És halkán kiosont. Kepler maga elé igazította a papírt. A címet már megfogalmazta magában.

Lassan, szépen formált betűkkel felírta a fehér lapra:

„Somnium”.

Álom a Holdról.

NÉVMUTATÓ

Aquaviva, Claudio (1543-1615) - 1581-1615 a Jézus Társaság generálisa.

Boccaccio, Giovanni (1315-1375) - olasz költő és humanista.

Brabe, Tycho (1546-1601) - dán csillagász. Világrendszerében a Föld a Mindenség közép-pontja. A Nap és a Hold körülötte forognak. A bolygók - Mars, Jupiter, Saturnus, Venus és Mercur - a Nap körül haladnak.

Brúnó, Giordano (1548-1600) - olasz filozófus és természetbúvár. A dominikánusok nápolyi kolostorából megszökik, filozófiai előadásokat tart Genfben, Lyonban, Toulouseban, Párizsban, Londonban, Wittenbergben és Prágában. 1592-ben Velencében az Inkvizíció karmai közé kerül. 1600. február 17-én a római Campo de' Fiorin mint eretneket elégetik.

Cicero, Marcus Tullius (i. e. 106-43) - római államférfi és szónok.

I. Ferdinánd (1578-1637) - német császár.

Frigyes (1596-1632) - pfalzi örgróf, a Protestáns Unió feje. 1619-ben a felkelő cseh rendek királlyá koronázták, de a fehérhegyi csatavesztés (1620) után elvesztette trónját, sőt örökös tartományát is, és Hollandiába menekült.

Galilei, Galileo (1564-1642) - olaszországi fizikus és csillagász. Ő volt az első, aki távcsővel vizsgálta az eget, felfedezte a Jupiter holdjait, a Venus fázisait és a holdtengely ingadozásait. A szabadesés törvényeit kutatta. 1633 után az Inkvizíció fogságába került. Kopernikust követő tanait meg kellett tagadnia, írásai indexre kerültek.

Guldin, Paul (1577-1643) - matematikus, a jezsuiták rendjének tagja.

Hafenreffer, Matthias (1561-1619) - teológus, Kepler tanítómestere, a tübingeni egyetem rektora.

Herakleitosz, a pontoszi (i. e. 360 körül) - görög filozófus.

Hitzler, Daniel - Heidenheimben született, 1610-től linzi vezető lelkész, 1622-ben kiutasítják Linzből.

Jessenius, Johann (Jeszenszki János) - magyar származású anatómus, a prágai egyetem rektora. 1621. június 21-én mint a prágai cseh felkelés részvevőjét kivégezték.

János Frigyes (1582-1628) - württembergi herceg.

VIII. Kelemen (Ippolito Aldobrandini) (1556-1605) - pápa.

Klesl, Melchior (1552-1630) - Mátyás német császár kancellárja, érsek.

Kopernikusz, Nikolaus (1473-1543) - Krakóban, Bolognában és Páduában csillagászatot, orvostudományt és jogot tanult. Halála évében jelent meg nagy műve: Az égitestek körforgásairól (De revolutionibus orbium coelestium). Ebben azt mondja, hogy nem a Föld, hanem a Nap a bolygórendszer középpontja, és a Föld kering a Nap körül.

Lamormain, Wilhelm Germain (1570-1648) - luxemburgi jezsuita pap, II. Ferdinánd gyóntatóatyja.

Maestlin, Michael (1550-1635) - a tübingeni egyetem matematikaprofesszora, Kepler tanítója.

Mátyás (1557-1619) - német császár.

Morus, Thomas (1478-1555) - humanista, az angliai VIII. Henrik kancellárja. Könyvet írt „Az állam legjobb berendezéséről és Utópia szigetéről” címmel. Kivégezték.

Olden Barnevelde, Johann von (1557-1619) - államügyész, az Egyesült Németalföldi Köztársaság kancellárja.

III. Pál (Alessandro Farnese) (1468-1549) - pápa.

IV. Pál (Giovanni Pietro Caraffa) (1476-1559) - pápa.

V. Pál (Camillo Borghese) (1552-1621) - pápa.

III. Fülöp (1598-1621) - Spanyolország királya.

Phitolaosz, a krotoni (i. e. az V. században) - görög filozófus.

Plittarkhosz (kb. i. sz. 50-120), görög történetíró.

Ptolemaiosz, Claudius (kb. i. sz. 85-160) - tanítása szerint a Föld a világ középpontja; a Nap, a Hold, a bolygók és az állócsillagok mind e középpont körül mozognak. A ptolemaioszi rendszer a középkori csillagászat sérthetetlen alaptétele volt.

Rotterdam *Erasmus*, Desiderius (1466-1536) - németalföldi humanista.

II. Rudolf (1576-1612) - német császár.

Vitelleschi, Mutius - 1615-től 1645-ig a Jézus Társaság generálisa.

Wallenstein, Albrecht von (1583-1634) - cseh származású német hadvezér, a cseh felkelés leverője.